

สุตตฺตฺนตฺปิฎกํ สํยุตฺตนิคายสฺส

ทฺติโย ภาคो

นิตานวคฺโค

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส ฯ

อภิสมยํสํยุตฺตํ

พฺพุทฺทวคฺโค ปจฺจโม

[๑] เอวมฺเม สฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหฺรติ
เชตวนเณ อนาถปิณฺฑทิกสฺส อารามเณ ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ
อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ ฯ ภทฺนฺเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ ฯ
ภควา เอตทโวจ ปฏฺิจฺจสมุปฺปาทํ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ ตํ
สุณฺณถ สาทฺฐกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสามิติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข เต
ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ ฯ

[๒] ภควา เอตทโวจ กตฺโม จ ภิกฺขเว ปฏฺิจฺจสมุปฺปาโท
อวิชฺชาปจฺจยา ภิกฺขเว สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ
วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ นามรูปปจฺจยา สพฺายตฺนํ สพฺายตฺนปจฺจยา
ผลฺโส ผลฺสฺปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา

ชาติ ชาติปัจจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสุปายาสา
สมุทฺตนิโรธา ๑ เอวเมตฺตสฺส เภวตฺตสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ๑
อํยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปฏิจฺจสมุปฺปาโท ๑

[๓] อวิชฺชาเย เตวฺว อเสสฺวิราคะนิโรธา สงฺขารนิโรธา
สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรธา วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรธา
นามรูปนิโรธา สฬายตฺตนนิโรธา สฬายตฺตนนิโรธา ผสฺสนิโรธา
ผสฺสนิโรธา เวทฺทานิโรธา เวทฺทานิโรธา ตณฺหานิโรธา ตณฺหานิโรธา
อุปาทานนิโรธา อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธา ภวนิโรธา ชาตินิโรธา
ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺตนิ ๑
เอวเมตฺตสฺส เภวตฺตสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธา โหตีติ ๑ อิทฺมโวจ
ภควา อตฺตมฺมนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสีติ อภินนฺตุนฺติ ๑
ปจฺมํ ๑

[๔] สวาทฺถุญฺญิ วิหฺรติ ... ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสสามิ
วิกฺขิสฺสสามิ ตํ สฺขณฺณํ สวาทฺถุญฺญิ มนสิกโรธ ภาสีสฺสสามิติ ๑ เอวํ
ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสโสสุํ ๑

[๕] ภควา เอตฺทโวจ กตฺโม จ ภิกฺขเว ปฏิจฺจสมุปฺปาโท
อวิชฺชาปัจจยา ภิกฺขเว สงฺขารา สงฺขารปัจจยา วิญฺญาณํ
วิญฺญาณปัจจยา นามรูปํ นามรูปปัจจยา สฬายตฺตนํ สฬายตฺตนปัจจยา
ผสฺสํ ผสฺสปัจจยา เวทฺทา เวทฺทาจฺจยา ตณฺหา
ตณฺหาปัจจยา อุปาทานํ อุปาทานปัจจยา ภโว ภวปัจจยา

ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา
สมฺภวณฺติ ฯ เอวเมตสฺส เภวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺภโย โหติ ฯ

[๖] กตมณฺจ ภิกฺขเว ชรามรณํ ฯ ยถา เตสํ เตสํ สตฺตทานํ
ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชรา ชีรณตา ขณฺฑํทิจฺจํ ปาถิจฺจํ วลิตฺตจตา
อายุโน สํหานิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก อัยํ วุจฺจติ ชรา ฯ กตมณฺจ
ภิกฺขเว มรณํ ๑ ยถา ๒ เตสํ เตสํ สตฺตทานํ ตมฺหา ตมฺหา สตฺตนิกาเย
จฺจติ จวนตา เภโท อนฺตรชานํ มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา ขนฺธชานํ เภโท
กเพวรสฺส นิกฺเขโป ชีวิตินฺทฺริยสฺส อุปจฺเจโท ๓ อิทํ วุจฺจติ มรณํ ฯ
อิติ อยฺยจ ชรา อิทํ จ มรณํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ชรามรณํ ฯ

[๗] กตมา จ ภิกฺขเว ชาติ ฯ ยถา เตสํ เตสํ สตฺตทานํ ตมฺหิ
ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชาติ สลฺลชาติ โอกฺกนฺติ นินฺนพฺตฺติ อภินินฺนพฺตฺติ
ขนฺธชานํ ปาตุภาโว आयตฺนानํ ปฏฺฐิตาโก อัยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ชาติ ฯ

[๘] กตโม จ ภิกฺขเว ภโว ฯ ตโยเม ภิกฺขเว ภวา
กามภโว รูปภโว อรูปภโว อัยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภโว ฯ

[๙] กตมณฺจ ภิกฺขเว อุปาทานํ จตฺตาริmani ภิกฺขเว
อุปาทานานิ กามูปาทานํ ทิฏฺฐูปาทานํ สึลฺลพฺพตฺตูปาทานํ
อตฺตควาทูปาทานํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุปาทานํ ฯ

[๑๐] กตมา จ ภิกฺขเว ตณฺหา ฯ ฉยิเม ภิกฺขเว ตณฺหากายา
รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โสภฺจพฺพตณฺหา
ธมฺมตณฺหา อัยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ตณฺหา ฯ

#๑ ม. ย. อิทํ ปาจฺตฺยํ นตฺถิ ฯ ๒ ย. ยํ ฯ ๓ ม. ย. อิทํ ปาจฺทวฺยํ นตฺถิ ฯ

#๔ ม. ย. อัยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

[๑๑] กตมา จ ภิกฺขเว เวทนา ๑ ฉยิเม ภิกฺขเว เวทนาภายา
จกฺขุสมฺผลฺสชา เวทนา โสตสมฺผลฺสชา เวทนา ฆานสมฺผลฺสชา
เวทนา ชิวฺหาสมฺผลฺสชา เวทนา กายสมฺผลฺสชา เวทนา มโนสมฺผลฺสชา
เวทนา อัยฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว เวทนา ๑

[๑๒] กตโม จ ภิกฺขเว ผลฺโส ๑ ฉยิเม ภิกฺขเว ผลฺสกาเย
จกฺขุสมฺผลฺโส โสตสมฺผลฺโส ฆานสมฺผลฺโส ชิวฺหาสมฺผลฺโส
กายสมฺผลฺโส มโนสมฺผลฺโส อัยฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว ผลฺโส ๑

[๑๓] กตมญฺจ ภิกฺขเว สพายตฺนํ ๑ จกฺขุวายตฺนํ โสตายตฺนํ
ฆานายตฺนํ ชิวฺหายตฺนํ กายายตฺนํ มนายตฺนํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
สพายตฺนํ ๑

[๑๔] กตมญฺจ ภิกฺขเว นามรูปํ ๑ เวทนา สลฺยา เจตนา
ผลฺโส มนสิกาโร อิทํ วุจฺจติ นามํ ๑ จตฺตารो มหาภูตา
จตฺนุนฺณจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ อิทํ วุจฺจติ รูปํ ๑ อิติ
อิทญฺจ นามํ อิทญฺจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว นามรูปํ ๑

[๑๕] กตมญฺจ ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ฉยิเม ภิกฺขเว วิญฺญาณกาเย
จกฺขุวิญฺญาณํ โสตวิญฺญาณํ ฆานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ
กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ๑

[๑๖] กตเม จ ภิกฺขเว สงฺขารา ตโยเม ภิกฺขเว สงฺขารา
กายสงฺขารो วีสงฺขารो จิตฺตสงฺขารो อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว
สงฺขารา ๑

[๑๗] กตมา จ ภิกฺขเว อวิชฺชา ยํ โข ภิกฺขเว ทุกฺเข
อณฺดาณํ ทุกฺขสมฺทเย อณฺดาณํ ทุกฺขนิโรธเ อณฺดาณํ
ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺิพทาย อณฺดาณํ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
อวิชฺชา ฯ อิติ โข ภิกฺขเว อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา
วิณฺดาณํ ฯเปฯ เอมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ฯ

[๑๘] อวิชฺชาย เตวว อเสสฺวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ
สงฺขารนิโรธา วิณฺดาณนิโรโธ ฯเปฯ เอมตฺตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติติ ฯ ทฺติยํ ฯ

[๑๙] สวตฺถึยํ วิหฺรติ ... มิจฺฉาปฏฺิพทฺจ วอ ภิกฺขเว
เทสิสฺสามิ สมฺมาปฏฺิพทฺจ ตํ สฺฆาถ สวฺฐกํ มนสิกโรถ
ภาสิสฺสามิติ ฯ เอวํ กนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ ฯ

[๒๐] ภควา เอตทวอจ กตมา จ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏฺิพทา
อวิชฺชาปจฺจยา ภิกฺขเว สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิณฺดาณํ ฯเปฯ
เอมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ๑ ฯ อยํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏฺิพทา ฯ

[๒๑] กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาปฏฺิพทา อวิชฺชาย เตวว
อเสสฺวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ สงฺขารนิโรธา วิณฺดาณนิโรโธ
ฯเปฯ เอมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ ฯ อยํ
วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาปฏฺิพทาติ ฯ ตฺติยํ ฯ

[๒๒] สวตฺถึยํ วิหฺรติ ... วิปฺสฺสิสฺส ภิกฺขเว ภควโต อรหโต
#๑ ยู. อติสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

สมมาสมพุทฺธสฺส ปุพฺเพว สมโพธา อนภิสมพุทฺธสฺส โพธิสตุตฺตเสว
สโต เอตทโหสิ กิจฺจํ วตายํ โลโก อาปนฺโน ชายติ จ ชียติ จ
มียติ จ จวติ จ อุปฺปชฺชติ จ อถ จ ปนิมฺสฺส ทฺถกฺขสฺส นิสฺสรณํ
นปฺปชานาติ ชรามรณสฺส กุทฺตฺส ๑ นาม อิมสฺส ทฺถกฺขสฺส นิสฺสรณํ
ปญฺญาภิสฺสติ ชรามรณสฺสาติ ฯ

[๒๓] อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิตฺตฺส โพธิสตุตฺตเสว เอตทโหสิ
กิมฺหิ นฺุ โข สติ ชรามรณํ โหติ กิปปจฺจยา ชรามรณนฺุติ ฯ
อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิตฺตฺส โพธิสตุตฺตเสว โยนิโสมนสิการา อหุ
ปญฺญาภ อภิสมโย ชาติยา โข สติ ชรามรณํ โหติ ชาติปปจฺจยา
ชรามรณนฺุติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิตฺตฺส โพธิสตุตฺตเสว เอตทโหสิ
กิมฺหิ นฺุ โข สติ ชาติ โหติ กิปปจฺจยา ชาตีติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว
วิปฺสฺสิตฺตฺส โพธิสตุตฺตเสว โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญาภ อภิสมโย
ภเว โข สติ ชาติ โหติ ภวปปจฺจยา ชาตีติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว
วิปฺสฺสิตฺตฺส โพธิสตุตฺตเสว เอตทโหสิ กิมฺหิ นฺุ โข สติ ภโว โหติ
กิปปจฺจยา ภโวติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิตฺตฺส โพธิสตุตฺตเสว
โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญาภ อภิสมโย อุปาทานเ โข สติ
ภโว โหติ อุปาทานปปจฺจยา ภโวติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิตฺตฺส
โพธิสตุตฺตเสว เอตทโหสิ กิมฺหิ นฺุ โข สติ อุปาทานํ โหติ
กิปปจฺจยา อุปาทานนฺุติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิตฺตฺส โพธิสตุตฺตเสว
โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญาภ อภิสมโย ตณฺฺหาย โข สติ
#๑ ม. กุทาสฺส ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

อุปาทานํ โหติ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานนฺติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว
วิปฺสฺสิสฺส โปธิสฺตตฺสฺส เอตทโหสิ กิฺมฺหิ นฺุ โข สติ ตณฺหา โหติ
กීปจฺจยา ตณฺหาติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โปธิสฺตตฺสฺส
โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา ย อภิสมโย เวทนาย โข สติ
ตณฺหา โหติ เวทนาปจฺจยา ตณฺหาติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว
วิปฺสฺสิสฺส โปธิสฺตตฺสฺส เอตทโหสิ กิฺมฺหิ นฺุ โข สติ เวทนา โหติ
กීปจฺจยา เวทนาติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โปธิสฺตตฺสฺส
โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา ย อภิสมโย ผลฺเส โข สติ เวทนา
โหติ ผลฺสฺปจฺจยา เวทนาติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส
โปธิสฺตตฺสฺส เอตทโหสิ กิฺมฺหิ นฺุ โข สติ ผลฺโส โหติ กීปจฺจยา
ผลฺโสติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โปธิสฺตตฺสฺส โยนิโสมนสิการา
อหุ ปญฺญา ย อภิสมโย สพายตเน โข สติ ผลฺโส โหติ
สพายตนปจฺจยา ผลฺโสติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โปธิสฺตตฺสฺส
เอตทโหสิ กิฺมฺหิ นฺุ โข สติ สพายตนํ โหติ กීปจฺจยา
สพายตนนฺติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โปธิสฺตตฺสฺส โยนิโสมนสิการา
อหุ ปญฺญา ย อภิสมโย นามรูปे โข สติ สพายตนํ
โหติ นามรูปปจฺจยา สพายตนนฺติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส
โปธิสฺตตฺสฺส เอตทโหสิ กิฺมฺหิ นฺุ โข สติ นามรูปํ โหติ กīปจฺจยา
นามรูปนฺติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โปธิสฺตตฺสฺส โยนิโส-
มนสิการา อหุ ปญฺญา ย อภิสมโย วิญฺญาเณ โข สติ นามรูปํ

โหติ วิญญาณปจฺจยา นามรูปนฺติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสิสฺส
โพธิสत्ตสฺส เอตทโหสิ กิมฺหิ นฺ โข สติ วิญญาณํ โหติ
กึปจฺจยา วิญญาณนฺติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสิสฺส โพธิสत्ตสฺส
โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา อภิสมโย สงฺขาร โข สติ
วิญญาณํ โหติ สงฺขารปจฺจยา วิญญาณนฺติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว
วิปสฺสิสฺส โพธิสत्ตสฺส เอตทโหสิ กิมฺหิ นฺ โข สติ สงฺขารา
โหนติ กึปจฺจยา สงฺขาราติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสิสฺส
โพธิสत्ตสฺส โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา อภิสมโย อวิชฺชาย
โข สติ สงฺขารา โหนติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ฯ อิติ
หิํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญญาณํ ฯ เปฯ
เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ฯ สมฺทโย
สมฺทโยติ โข ภิกฺขเว วิปสฺสิสฺส โพธิสत्ตสฺส ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺ
ธมฺเมสฺ จกฺขุ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา
อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติ ฯ

[๒๔] อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสิสฺส โพธิสत्ตสฺส เอตทโหสิ
กิมฺหิ นฺ โข อสติ ชรามรณํ น โหติ กิสฺส นิโรธา
ชรามรณนิโรธติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสิสฺส โพธิสत्ตสฺส
โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา อภิสมโย ชาตียา โข อสติ ชรามรณํ
น โหติ ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรธติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว
วิปสฺสิสฺส โพธิสत्ตสฺส เอตทโหสิ กิมฺหิ นฺ โข อสติ ชาติ น

โหติ กิสฺส นโรธา ชาตินโรโรติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส
โพธิสฺสคฺคฺสฺส โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา อภิสฺมโย ภเว
โห อสฺติ ชาติ น โหติ ภวนโรธา ชาตินโรโรติ [๑]- ฯ อถ โข
ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โพธิสฺสคฺคฺสฺส เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โข อสฺติ
ภโว น โหติ กิสฺส นโรธา ภวนโรโรติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว
วิปฺสฺสิสฺส โพธิสฺสคฺคฺสฺส โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา อภิสฺมโย
อุปาทาน โข อสฺติ ภโว น โหติ อุปาทานโรธา ภวนโรโรติ ฯ
อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โพธิสฺสคฺคฺสฺส เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ
โห อสฺติ อุปาทานํ น โหติ กิสฺส นโรธา อุปาทานโรโรติ ฯ
อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โพธิสฺสคฺคฺสฺส โยนิโสมนสิการา อหุ
ปญฺญา อภิสฺมโย คณฺหา โข อสฺติ อุปาทานํ น โหติ
คณฺหานโรธา อุปาทานโรโรติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส
โพธิสฺสคฺคฺสฺส เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โข อสฺติ คณฺหา น โหติ
กิสฺส นโรธา คณฺหานโรโรติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส
โพธิสฺสคฺคฺสฺส โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา อภิสฺมโย เวทนาย
โห อสฺติ คณฺหา น โหติ เวทนานโรธา คณฺหานโรโรติ ฯ
อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โพธิสฺสคฺคฺสฺส เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ
โห อสฺติ เวทนา น โหติ กิสฺส นโรธา เวทนานโรโรติ ฯ
อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โพธิสฺสคฺคฺสฺส โยนิโสมนสิการา อหุ
ปญฺญา อภิสฺมโย ผสฺเส โข อสฺติ เวทนา น โหติ
#๑ ยู. โหติ ฯ

ผลฺสนิโรธา เวทนานิโรโธติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โปชฺสิตฺตฺส
เอตทโหสิ กิฺมฺหิ นฺุ โข อสฺติ ผลฺโส น โหติ กิฺสฺส นิโรธา
ผลฺสนิโรโธติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โปชฺสิตฺตฺส โยนิโสมนสิการา
อหุ ปญฺญา ย อภิสฺมโย สพายตเน โข อสฺติ ผลฺโส
น โหติ สพายตนิโรธา ผลฺสนิโรโธติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว
วิปฺสฺสิสฺส โปชฺสิตฺตฺส เอตทโหสิ กิฺมฺหิ นฺุ โข อสฺติ สพายตน์
น โหติ กิฺสฺส นิโรธา สพายตนิโรโธติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว
วิปฺสฺสิสฺส โปชฺสิตฺตฺส โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา ย อภิสฺมโย
นามรูปे โข อสฺติ สพายตน์ น โหติ นามรูปนิโรธา สพายตนิโรโธติ ฯ
อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โปชฺสิตฺตฺส เอตทโหสิ
กิฺมฺหิ นฺุ โข อสฺติ นามรูปे น โหติ กิฺสฺส นิโรธานามรูปนิโรโธติ ฯ
อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โปชฺสิตฺตฺส โยนิโสมนสิการา
อหุ ปญฺญา ย อภิสฺมโย วิญฺญาเณ โข อสฺติ นามรูปे
น โหติ วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว
วิปฺสฺสิสฺส โปชฺสิตฺตฺส เอตทโหสิ กิฺมฺหิ นฺุ โข อสฺติ วิญฺญาณं
น โหติ กิฺสฺส นิโรธา วิญฺญาณนิโรโธติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว
วิปฺสฺสิสฺส โปชฺสิตฺตฺส โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา ย อภิสฺมโย
สงฺขารे ๑ โข อสฺติ วิญฺญาณं น โหติ สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธติ ฯ
อถ โข ภิกฺขเว วิปฺสฺสิสฺส โปชฺสิตฺตฺส เอตทโหสิ
กิฺมฺหิ นฺุ โข อสฺติ สงฺขาราน โหนฺติ กิฺสฺส นิโรธา สงฺขารนิโรโธติ ฯ
#๑ ม. ย. สงฺขารेषุ ฯ

อถ โข ภิกขเว วิปัสสิสฺส โภชิตตฺตสฺส โยนิโสมนสิการา
อหุ ปญฺญา อภิสมโย อวิชฺชาโย โข อสตี สงฺขารา
น โหนติ อวิชฺชานโรธา สงฺขารนิโรธติ ฯ อติ หิํ อวิชฺชานโรธา
สงฺขารนิโรธ สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรธ ฯ เปฯ เอวเมตฺตสฺส
เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธ โหติ ๑ ฯ นิโรธ นิโรธติ โข
ภิกขเว วิปัสสิสฺส โภชิตตฺตสฺส ปุพฺเพ อนนฺตฺตสฺส ฐมฺเมสุ จกฺขุ
อุทฺปาที ฌาณํ อุปาที ปญฺญา อุทฺปาที วิชฺชา อุปาที อาโลโก
อุทฺปาทีติ ฯ จตฺตํ ฯ

[๒๕] สดตฺตํปี พุทฺธานํ เอวํ วิตฺถาเรตฺตํ ๒ ฯ สิจิสิสฺส
ภิกขเว ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ... เวสฺสภูสฺส ภิกขเว
ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ... กกุสนฺธสฺส ภิกขเว ภควโต
อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ... โกนาคนฺธสฺส ภิกขเว ภควโต อรหโต
สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ... กสฺสปฺส ภิกขเว ภควโต อรหโต
สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ... ฯ

[๒๖] ปุพฺเพว เม ภิกขเว สมฺโพธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส
โภชิตตฺตสฺส เสว สโต เอตฺตโหสิ กิจฺจํ วตํ โลโก อาปนฺโน ชายตี
จ ชียฺยตี จ มียฺยตี จ จวตี จ อุปฺปชฺชตี จ อถ จ ปนิมฺสฺส
ทุกฺขสฺส นิสฺสรณํ นปฺปชานาตี ชรามรณสฺส กุทฺตฺส นาม อิมสฺส
ทุกฺขสฺส นิสฺสรณํ ปญฺญาอิสฺสตี ชรามรณสฺสาตี ฯ ตสฺส มยฺหิ
ภิกขเว เอตฺตโหสิ กิมฺหิ นุ โข สตี ชรามรณํ โหติ กิํจฺจยา

#๑ ม. อติสทฺโท ทิสฺสตี ฯ ๒ ยู. เปยฺยาโล ฯ

ชรามรณนุติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา
อภิสมโย ชาติยา โข สติ ชรามรณํ โหติ ชาติปจฺจยา
ชรามรณนุติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ กิมฺหิ นฺุ โข
สติ ชาติ โหติ ฯ เปฯ ภโว ... อุปาทานํ ... ตณฺหา ... เวทนา ...
ผลฺโส ... สพายตน์ ... นามรูปํ ... วิญฺญาณํ ... สงฺขารา โหนฺติ
กิปจฺจยา สงฺขาราติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิการา
อหุ ปญฺญา อภิสมโย อวิชฺชาย โข สติ สงฺขารา โหนฺติ
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ฯ อิติ หิํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ฯ เปฯ เอวมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺวักขณฺฺนฺส
สมฺมทโย โหติ ฯ สมฺมทโย สมฺมทโยติ โข เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ
อนนฺฺสฺสฺเตสฺส ชมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา
อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติ ฯ

[๒๗] ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ กิมฺหิ นฺุ โข อสติ
ชรามรณํ น โหติ กิสฺส นโรธา ชรามรณนโรธาติ ฯ ตสฺส
มยฺหํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา อภิสมโย ชาติยา
โข อสติ ชรามรณํ น โหติ ชาตินโรธา ชรามรณนโรธาติ ฯ
ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ กิมฺหิ นฺุ โข อสติ ชาติ น
โหติ ฯ เปฯ ภโว ... อุปาทานํ ... ตณฺหา ... เวทนา ... ผลฺโส ...
สพายตน์ ... นามรูปํ ... วิญฺญาณํ ... สงฺขารา น โหนฺติ กิสฺส
นโรธา สงฺขารนโรธาติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิการา

อหุ ปณฺณาย อภิสมโย อวิชฺชาย โข อสฺติ สงฺขาราน น โหนฺติ
อวิชฺชานโรธา สงฺขารนโรฺชติ ฯ อิติ หิํ อวิชฺชานโรธา สงฺขารนโรฺช
สงฺขารนโรธา วิญฺญาณนโรฺช ๑เปฯ เอวเมตฺสฺส เภวตฺสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นโรฺช โหติ ฯ นโรฺช นโรฺชติ โข เม ภิกฺขเว
ปฺพเพ อนนฺตฺสฺส เตสฺส ชมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ ฌานํ อุตฺปาติ ปณฺณ
อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาตีติ ฯ ทสมํ ฯ

พุกฺขวคโค ปจฺโม ฯ

ตฺสฺส อุตฺทานํ ภวติ

เทสฺनावิภงฺกํ ปฏฺฐิปปทญจ ๑

วิปฺสฺสี สีจี จ เวสฺสฏฺฐ

กฺกุสฺนโร โจนาคมโน จ ๒ กฺกุสฺสโป

มหาสฺกฺขมฺนิ ๓ จ โคตโมติ ๔ ฯ

#๑ ม. เทสฺनावิภงฺกปฏฺฐิปปทา จ ๑ ย. ... ปฏฺฐิปปทา จ ๑ ๒ ม. ย. จสฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

#๓ ม. ย. มหาสฺกฺขมฺนิ ฯ ๔ ย. โคตมฺนฺติ ฯ

อาหารวคโค ทุติโย

[๒๘] เอวมเม สูตรฺ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ
เขตวเน อนาถปิณฑิกิสฺส อารามे ฯ จตฺตารโหเม ภิกฺขเว อาหารา
ภูตานิ วา สตฺตานิ จิตฺติยา สมฺภเวสีนํ วา อนุคฺคหาย ฯ กตฺเม
จตฺตารโห ฯ กพฺพีการโห ๑ อหารโห โอพาริโก วา สุขุโม วา
ผลฺโส ทุติโย มโนสฺสเจตฺนา ตตฺติยา วิญฺญาณํ จตฺตถิ ฯ
อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตารโห อาหารา ภูตานิ วา สตฺตานิ จิตฺติยา
สมฺภเวสีนํ วา อนุคฺคหาย ฯ

[๒๙] อิเม จ ๒ ภิกฺขเว จตฺตารโห อาหารา กีนิทานา กีสฺมุตฺथा
กีชาติกา กีปภวา ฯ อิเม จตฺตารโห อาหารา ตณฺหานิทานา
ตณฺหาสมฺุตฺथा ตณฺหาชาติกา ตณฺหาปภวา ฯ ตณฺหา จายํ ภิกฺขเว
กินิทานา กีสฺมุตฺथा กีชาติกา กีปภวา ฯ ตณฺหา เวทนานิทานา
เวทนาสมฺุตฺथा เวทนาชาติกา เวทนาปภวา ฯ เวทนา จายํ ภิกฺขเว
กินิทานา กีสฺมุตฺथा กีชาติกา กีปภวา ฯ เวทนา ผลฺสนิทานา
ผลฺสสมฺุตฺथा ผลฺสชาติกา ผลฺสปภวา ฯ ผลฺโส จายํ ภิกฺขเว
กินิทานา กีสฺมุตฺโย กีชาติกิ กีปภโว ฯ ผลฺโส สพายตฺนนิทานา
สพายตฺนสมฺุตฺโย สพายตฺนชาติโก สพายตฺนปภโว ฯ สพายตฺนญฺจิทํ
ภิกฺขเว กีนิทานํ กีสฺมุตฺยํ กีชาติกํ กีปภवं ฯ สพายตฺนํ นามรูปนิทานํ
นามรูปสมฺุตฺยํ นามรูปชาติกํ นามรูปปภवं ฯ นามรูปญฺจิทํ ภิกฺขเว
#๑ ม. กพฺพีการโห ฯ ยู. กพฺพีการโห ฯ เอวมฺุปริปิ ฯ ๒ ม. จสทุโท นตฺถิ ฯ

กีนินทานํ กีสุมุหํ กิชาตักํ กิปภวํ ฯ นามรูปํ วิญญาณนินทานํ
วิญญาณสมุหํ วิญญาณชาติกํ วิญญาณเปภวํ ฯ วิญญาณญจิตํ
ภิกขเว กีนินทานํ กีสุมุหํ กิชาตักํ กิปภวํ ฯ วิญญาณํ สงฺขารนินทานํ
สงฺขารสมุหํ สงฺขารชาติกํ สงฺขารเปภวํ ฯ สงฺขารา จิเม
ภิกขเว กีนินทานา กีสุมุหยา กิชาตีกา กิปภวา ฯ สงฺขารา
อวิชฺชานินทานา อวิชฺชาสมุหยา อวิชฺชาชาติกา อวิชฺชาเปภวา ฯ อิติ โข
ภิกขเว อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญญาณํ ฯเปฯ
เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๓๐] อวิชฺชาย เตวฺว อเสสฺวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ
สงฺขารนิโรธา วิญญาณนิโรโธ ฯเปฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ ฯ ปจฺจํ ฯ

[๓๑] สวตฺถึยํ วิหฺรติ ... จตฺตาโรเม ภิกขเว อหารา ภูตानํ
วา สตฺตानํ จิตฺยา สมฺภเวสีนํ วา อนฺนุกฺคหาย ฯ กตฺเม จตฺตาโร ฯ
กวฬีกาโร อหาโร โอพาริโก วา สุขุโม วา ผสฺโส ทฺติโย
มโนสญฺเจตนา ตฺติยา วิญญาณํ จตฺตํ ฯ อิเม โข ภิกขเว
จตฺตาโร อหารา ภูตानํ วา สตฺตानํ จิตฺยา สมฺภเวสีนํ วา
อนฺนุกฺคหายาติ ฯ

[๓๒] เอวํ วุตฺเต อายสฺมา โมลฺยผคฺคฺโน ภควนฺตํ เอตทโวจ
โก นฺ โข ภนฺเต วิญญาณาหารํ อหารเตตีติ ฯ โน กลฺโล
ปโยหฺติ ภควา อโวจ อหารเตตีติ อหํ น วทามิ อหารเตตีติ

จําหํ เวทยํ ตตฺรสุส กฺลฺโล ปโยห โก นฺุ โข ฆนฺเต
อาหาเรตฺติ เหวญจําหํ น วทามิ เอวํ มํ อวทนฺตํ โย
เอวํ ปุจฺเจยฺย กิสุส นฺุ โข ฆนฺเต วิญฺญาณาหาโรติ เอส
กฺลฺโล ปโยห ตตฺร กฺลฺลํ เวยฺยากรณํ วิญฺญาณาหาโร
อายุตฺติ ปุณฺพุกวาภินิพฺพตฺติยา [๑]- ตสฺมี ภูเต สติ สพายตฺนํ สพายตฺนปจฺจยา
ผลฺโสติ ฯ

[๑๓] โก นฺุ โข ฆนฺเต สฺสฺตฺติติ ฯ โน กฺลฺโล ปโยหติ
ภควา อโวจ สฺสฺตฺติติ อหํ น วทามิ สฺสฺตฺติติ จําหํ เวทยํ
ตตฺรสุส กฺลฺโล ปโยห โก นฺุ โข ฆนฺเต สฺสฺตฺติติ เหวญจําหํ
น วทามิ เอวํ มํ อวทนฺตํ โย เอวํ ปุจฺเจยฺย กิปจฺจยา
นฺุ โข ฆนฺเต ผลฺโสติ เอส กฺลฺโล ปโยห ตตฺร กฺลฺลํ
เวยฺยากรณํ สพายตฺนปจฺจยา ผลฺโส ผลฺสฺปจฺจยา เวทนาติ ฯ

[๑๔] โก นฺุ โข ฆนฺเต เวทยตฺติติ ๒ ฯ โน กฺลฺโล ปโยหติ
ภควา อโวจ เวทยตฺติติ อหํ น วทามิ เวทยตฺติติ จําหํ เวทยํ
ตตฺรสุส กฺลฺโล ปโยห โก นฺุ โข ฆนฺเต เวทยตฺติติ เหวญจําหํ
น วทามิ เอวํ มํ อวทนฺตํ โย เอวํ ปุจฺเจยฺย กิปจฺจยา
นฺุ โข ฆนฺเต เวทนาติ เอส กฺลฺโล ปโยห ตตฺร กฺลฺลํ
เวยฺยากรณํ ผลฺสฺปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหาติ ฯ

[๑๕] โก นฺุ โข ฆนฺเต ตณฺหียตฺติติ ๓ ฯ โน กฺลฺโล ปโยหติ
ภควา อโวจ ตณฺหียตฺติติ อหํ น วทามิ ตณฺหียตฺติติ จําหํ
#๑ ม. ยฺ. ปจฺจโย ฯ ๒ ยฺ. เวทยตฺติติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
#๓ ม. ยฺ. ตสฺสฺตฺติติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

วเทยฺยํ ตตฺรสุสฺส กฺลฺโล ปโยห โโก นฺุ โข ฆนฺเต ตณฺ्हียตฺติ
เอวณฺุจาหํ น วทามิ เอวํ มํ อวทนต์ฺ โย เอวํ ปุจฺเจยฺย
กึ ปจฺจยา นฺุ โข ฆนฺเต ตณฺุหาติ เอส กฺลฺโล ปโยห
ตตฺร กฺลฺลํ เวยฺยากรณฺํ เวทนาปจฺจยา ตณฺุหา ตณฺุหาปจฺจยา
อุปาทานนฺุติ ฯ

[๑๖] โโก นฺุ โข ฆนฺเต อุปาทียตฺติ ฯ โน กฺลฺโล ปโยหติ
ภควา อโวจ อุปาทียตฺติ อหํ น วทามิ อุปาทียตฺติ จาหํ
วเทยฺยํ ตตฺรสุสฺส กฺลฺโล ปโยห โโก นฺุ โข ฆนฺเต อุปาทียตฺติ
เอวณฺุจาหํ น วทามิ เอวํ มํ อวทนต์ฺ โย เอวํ ปุจฺเจยฺย
กึปจฺจยา นฺุ โข ฆนฺเต อุปาทานนฺุติ เอส กฺลฺโล ปโยห
ตตฺร กฺลฺลํ เวยฺยากรณฺํ ตณฺุหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา
ภโวติ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสุสฺส ทุกฺขกฺขณฺุสฺส
สมฺมุทโย โหติ ฯ

[๑๗] ฉนฺุณฺํ เตวฺว ผกฺคฺคุนฺ ผสฺสสายตฺนํ อเสสฺวิราคฺนิโรธา
ผสฺสฺนิโรโธ ผสฺสฺนิโรธา เวทฺนํนิโรโธ เวทฺนํนิโรธา ตณฺุหํนิโรโธ
ตณฺุหํนิโรธา อุปาทานํนิโรโธ อุปาทานํนิโรธา ภวํนิโรโธ
ภวํนิโรธา ชาตฺนิโรโธ ชาตฺนิโรธา ชรามรณฺํ โสกปริเทวทุกฺข-
โทมนฺุสฺสฺปายาสา นฺิรุชฺฌนฺุติ ฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสุสฺส
ทุกฺขกฺขณฺุสฺส นฺิโรโธ โหตฺติ ฯ ทฺุติยํ ฯ

[๑๘] สาวตถิย วิหริติ ... เอ หิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา
พurahมณา วา ชรามรณํ นปฺปชานนฺติ ชรามรณสมุทฺถํ นปฺปชานนฺติ
ชรามรณนิโรธํ นปฺปชานนฺติ ชรามรณนิโรธคามินีปฏิปทํ
นปฺปชานนฺติ ฯ ชาตี ฯเปฯ ภวํ ... อุปาทานํ ... ตณฺหํ ...
เวทณํ ... ผสฺสํ ... สพายตณํ ... นามรูปํ ... วิญฺญาณํ ... สงฺขาร
นปฺปชานนฺติ สงฺขารสมุทฺถํ นปฺปชานนฺติ สงฺขารนิโรธํ นปฺปชานนฺติ
สงฺขารนิโรธคามินีปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ ฯ น เมเต ภิกขเว สมณา
วา พurahมณา วา สมณฺเสุ วา สมณสมฺมตา พurahมณฺเสุ วา
พurahมณสมฺมตา น จ ปน เต อายสฺมนฺโต สามณฺยตฺถํ วา
พurahมณฺยตฺถํ ๑ วา ทิฏฺฐเจว ฆมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา
อุปสมฺบฺชช วิหฺรณฺติ ฯ

[๑๙] เอ จ โข เกจิ ภิกขเว สมณา วา พurahมณา วา
ชรามรณํ ปชานนฺติ ชรามรณสมุทฺถํ ปชานนฺติ ชรามรณนิโรธํ
ปชานนฺติ ชรามรณนิโรธคามินีปฏิปทํ ปชานนฺติ ฯ ชาตี ฯเปฯ
ภวํ ... อุปาทานํ ... ตณฺหํ ... เวทณํ ... ผสฺสํ ... สพายตณํ ...
นามรูปํ ... วิญฺญาณํ ... สงฺขาร ปชานนฺติ สงฺขารสมุทฺถํ ปชานนฺติ
สงฺขารนิโรธํ ปชานนฺติ สงฺขารนิโรธคามินีปฏิปทํ ปชานนฺติ ฯ เต
โฆเม ภิกขเว สมณา วา พurahมณา วา สมณฺเสุ เจว
สมณสมฺมตา พurahมณฺเสุ จ พurahมณสมฺมตา เต จ ปนายสฺมนฺโต
สามณฺยตฺถญจ พurahมณฺยตฺถญจ ทิฏฺฐเจว ฆมฺเม สยํ อภิญฺญา
สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺบฺชช วิหฺรณฺตีติ ฯ ตติยํ ฯ

#๑ ม. ย. พurahมณฺยตฺถํ ฯ เอวฺมฺปริปี ฯ

[๔๐] สาวตถึย วิหริติ ... เอ หิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา
 พุราหุมนฺนา วา อิมเ ชมฺเม นปฺปชานนฺติ อิมลฺลํ ชมฺมานํ สมุทฺทํ
 นปฺปชานนฺติ อิมลฺลํ ชมฺมานํ นิโรธํ นปฺปชานนฺติ อิมลฺลํ ชมฺมานํ
 นิโรชคามินิปปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ ฯ กตเม ชมฺเม นปฺปชานนฺติ
 กตเมลฺลํ ชมฺมานํ สมุทฺทํ นปฺปชานนฺติ กตเมลฺลํ ชมฺมานํ นิโรธํ
 นปฺปชานนฺติ กตเมลฺลํ ชมฺมานํ นิโรชคามินิปปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ ฯ
 ชรามรณํ นปฺปชานนฺติ ชรามรณสมุทฺทํ นปฺปชานนฺติ ชรามรณนิโรธํ
 นปฺปชานนฺติ ชรามรณนิโรชคามินิปปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ ฯ
 ชาตี ฯเปฯ ภวํ ... อุปาทานํ ... ตณฺหํ ... เวทนํ ... ผสฺสํ ...
 สพายตณํ ... นามรูปํ ... วิญฺญาณํ ... สงฺขารे นปฺปชานนฺติ สงฺขาร-
 สมุทฺทํ นปฺปชานนฺติ สงฺขารนิโรธํ นปฺปชานนฺติ สงฺขารนิโรชคามินิปปฺปฏิปทํ
 นปฺปชานนฺติ ฯ อิมเ ชมฺเม นปฺปชานนฺติ อิมลฺลํ ชมฺมานํ
 สมุทฺทํ นปฺปชานนฺติ อิมลฺลํ ชมฺมานํ นิโรธํ นปฺปชานนฺติ อิมลฺลํ
 ชมฺมานํ นิโรชคามินิปปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ ฯ น เมเต ภิกขเว
 สมณา วา พุราหุมนฺนา วา สมณฺณสุ วา สมณฺณสมฺมตฺตา พุราหุมนฺณสุ
 วา พุราหุมนฺณสมฺมตฺตา น จ ปน เต อายสฺสมนฺโต สามญฺญตฺถํ
 วา พุราหุมนฺญตฺถํ วา ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา
 อุปสมฺปชช วิหริตฺวา ฯ

[๔๑] เอ จ โข เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนฺนา วา
 อิมเ ชมฺเม ปชานนฺติ อิมลฺลํ ชมฺมานํ สมุทฺทํ ปชานนฺติ อิมลฺลํ

ฌมานัน นิโรธัน ปชานนุติ อิมลัน ฌมานัน นิโรธคามินีปฏิปทัง
 ปชานนุติ ฯ กตเม ฌเม ปชานนุติ กตเมลัน ฌมานัน สมุทฺธิ
 ปชานนุติ กตเมลัน ฌมานัน นิโรธัน ปชานนุติ กตเมลัน ฌมานัน
 นิโรธคามินีปฏิปทัง ปชานนุติ ฯ ชรามรณัน ปชานนุติ ชรามรณสมุทฺธิ
 ปชานนุติ ชรามรณนิโรธัน ปชานนุติ ชรามรณนิโรธคามินีปฏิปทัง
 ปชานนุติ ฯ ชาตี ฯเปฯ ภว ... อุปาทานัน ... ตณฺหัง ...
 เวทณัน ... ผสฺสํ ... สพายตณัน ... นามรูปัน ... วิญฺญาณัน ... สงฺขาร
 ปชานนุติ สงฺขารสมุทฺธิ ปชานนุติ สงฺขารนิโรธัน ปชานนุติ สงฺขาร-
 นิโรธคามินีปฏิปทัง ปชานนุติ ฯ อิม ฌเม ปชานนุติ อิมลัน ฌมานัน
 สมุทฺธิ ปชานนุติ อิมลัน ฌมานัน นิโรธัน ปชานนุติ อิมลัน ฌมานัน
 นิโรธคามินีปฏิปทัง ปชานนุติ ฯ เต โขเม ภิกฺขเว สมณฯ วา
 พุราหุมนฯ วา สมณฺเส จ ฌ สมณสมมตฯ พุราหุมนฺเส จ
 พุราหุมนสมมตฯ เต จ ปนายสฺมนฺโต สามณฺสคฺคณฺจ พุราหุมนคฺคณฺจ
 ทิฏฺฐเชว ฌเม สยฺ อภิญฺญา สจฺฉิกคฺคา อุปสมฺปชช
 วิหรนฺตีติ ฯ จตฺตถํ ฯ

[๔๒] สวคฺคิยฺ วิหรติ ... อถ โข อายสฺมา กจฺจานโคตฺโต ๑
 เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิคฺคา ภควนฺตํ อภิวาทคฺคา
 เอกมฺนตฺ นิสิตฺติ ฯ เอกมฺนตฺ นิสินฺโน โข อายสฺมา กจฺจานโคตฺโต
 ภควนฺตํ เอตทโวจ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาทิฏฺฐีติ ภนฺเต วุจฺจติ
 กิตฺตาวตฯ นฺ โข ภนฺเต สมฺมาทิฏฺฐิ โหตีติ ฯ
 #๑ ยฺ. กจฺจาณนโคตฺโต ฯ เอวมฺปริปี ฯ

[๔๓] ทวยนิสฺสึโต โข ยํ กจฺจาน ๑ โลโก เขภฺยุเยน
อตุตฺตณฺเจว นตฺตณฺจ ๑ โลกสมฺมทํ ๒ โข กจฺจาน ยถาภูตํ
สมฺมปฺปณฺณาย ปสฺสโต ยา โลกเก นตฺติตา สาน โหติ ๑
โลกนโรโร ๒ โข กจฺจาน ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ปสฺสโต ยา
โลกเก อตฺติตา สาน โหติ ๑ อุปายุปาทานาภินิเวสวินิพนฺโธ ๓
ขวายํ กจฺจาน โลโก เขภฺยุเยน ตณฺจายํ อุปายุปาทานํ เจตโส
อริฏฺฐานํ อภินิเวसानุสยํ น อุเปติ น อุปาทียติ นาธิฏฺฐาติ อตฺตา
เมติ ๑ ทุกฺขเมว อุปฺปชฺชมานํ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขํ นิรุชฺชมานํ
นิรุชฺชตีติ น กงฺขติ น วิจิกิฉฺฉติ ๑ อปรปฺปจฺจยา ฅาณเมวตฺสฺส เอตฺถ
โหติ ๑ เอตฺตาวตา โข กจฺจาน สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ ๑

[๔๔] สพฺพมตฺถิติ โข กจฺจาน อยเมโก อนฺโต สพฺพํ นตฺถิติ
อโย ทฺติโย อนฺโต ๑ เอเต เต กจฺจาน อุโภ อนฺเต อนฺตคฺคมฺม
มชฺฌเนน ตถาคโต ฌมฺมํ เทเสติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ๑เป๑ เอวเมตฺสฺส เกวลตฺสฺส ทุกฺขกฺขนฺธตฺส
สมฺมทโย โหติ ๑ อวิชฺชาย เควว อเสสวिरากนโรโรธา สงฺขารนโรโร
สงฺขารนโรโรธา วิญฺญาณนโรโร ๑เป๑ เอวเมตฺสฺส เกวลตฺสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธตฺส นโรโร โหตีติ ๑ ปณฺจมํ ๑

[๔๕] สาวตฺถิยํ วิหริติ ... อถ โข อณฺตโร ภิกฺขุ เยน
ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ
นีสึติ ๑ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
#๑ ย. กจฺจายน ๑ เอวมุปริปิ ๑ ๒ ม. ย. จสทฺโท นตฺถิ ๑ ๓ ม. อุปยุปา ... ๑

ธมฺมกถิโก ธมฺมกถิโกติ ฆนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา นฺุ โข ฆนฺเต
ธมฺมกถิโก โหตีติ ฯ

[๔๖] ชรามรณสฺส เจ ภิกฺขุ นินฺุพิทาย วิราคาย นิโรธาย
ธมฺมํ เทเสติ ธมฺมกถิโก ภิกฺขุติ อลฺลํ วจฺนาย ฯ ชรามรณสฺส
เจ ภิกฺขุ นินฺุพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฺฏิปฺนฺโน โหติ
ธมฺมานุธมฺมปฺฏิปฺนฺโน ภิกฺขุติ อลฺลํ วจฺนาย ฯ ชรามรณสฺส เจ ภิกฺขุ
นินฺุพิทา วิราคา นิโรธา อนฺุปาทา วิมฺตฺโต โหติ ทิฏฺฐธมฺมนินฺุพฺพานปฺปตฺโต
ภิกฺขุติ อลฺลํ วจฺนาย ฯ ชาตียา เจ ภิกฺขุ ฯเปฯ
ภวสฺส เจ ภิกฺขุ ... อุปาทานสฺส เจ ภิกฺขุ ... ตณฺุหฺาย เจ
ภิกฺขุ ... เวทนาย เจ ภิกฺขุ ... ผสฺสสฺส เจ ภิกฺขุ ... สพฺายตฺนสฺส
เจ ภิกฺขุ ... นามรฺุสฺส เจ ภิกฺขุ ... วิญฺญาณสฺส เจ ภิกฺขุ ...
สงฺขารานณฺเจ ภิกฺขุ ... อวิชฺชาย เจ ภิกฺขุ นินฺุพิทาย วิราคาย
นิโรธาย ธมฺมํ เทเสติ ธมฺมกถิโก ภิกฺขุติ อลฺลํ วจฺนาย ฯ
อวิชฺชาย เจ ภิกฺขุ นินฺุพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฺฏิปฺนฺโน โหติ๕
ธมฺมานุธมฺมปฺฏิปฺนฺโน ภิกฺขุติ อลฺลํ วจฺนาย ฯ อวิชฺชาย เจ ภิกฺขุ
นินฺุพิทา วิราคา นิโรธา อนฺุปาทา วิมฺตฺโต โหติ ทิฏฺฐธมฺมนินฺุพฺพานปฺปตฺโต
ภิกฺขุติ อลฺลํ วจฺนายติ ฯ ฉณฺุจฺจํ ฯ

[๔๗] เอวมฺเม สฺมฺติ เอกํ สมฺยํ ภควา ราชคฺเห วิหฺรติ
เวพฺุวเน กลนฺุทกนินฺุวาเป ฯ อถ โข ภควา ปุํพฺพณฺุหสมฺยํ นินฺุวาเสตฺวา
ปตฺตจิวรมาทาย ราชคฺเห ๑ ปีณฺุทาย ปาวิสิ ฯ อทฺทสา โข อเจโล
#๑ ม. ยู. ราชคหิ ฯ

กสฺสโป ภควนฺตํ ทูรโตว อากจฺจนฺตํ ทิสฺวาน เยน ภควา
เดนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตฺวา สมฺโมทนียํ
กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ อฏฺฐาสิ ฯ

[๔๘] เอกมฺนตํ จิโต โข อเจโล กสฺสโป ภควนฺตํ เอตทโวจ
ปฺจุเฉยฺยาม มยฺ ภวฺนตํ โคตมํ กณฺจิทฺเว ๑ เทสํ สเจ โน ภวํ
โคตโม โอกาสํ กโรติ ปญฺหสฺส เวยฺยากรณายาติ ฯ อกาโล
โข ดาว กสฺสโป ปญฺหสฺส อนฺตรฆรํ ปวิฏฺฐมฺหาติ ฯ ทุตฺติยํ
โข อเจโล กสฺสโป ภควนฺตํ เอตทโวจ ปฺจุเฉยฺยาม มยฺ
ภวฺนตํ โคตมํ กณฺจิทฺเว เทสํ สเจ โน ภวํ โคตโม โอกาสํ
กโรติ ปญฺหสฺส เวยฺยากรณายาติ ฯ อกาโล โข ดาว กสฺสโป
ปญฺหสฺส อนฺตรฆรํ ปวิฏฺฐมฺหาติ ฯ ตติยํ โข ฯเปฯ
ปวิฏฺฐมฺหาติ ฯ

[๔๙] เอวํ วุคฺเต อเจโล กสฺสโป ภควนฺตํ เอตทโวจ น
โข ปน มยฺ ภวฺนตํ โคตมํ พหุเทว ปฺจุฉิตฺตุกามาติ ฯ ปฺจุฉ
กสฺสโป ยทาภงฺขสิตี ฯ ก็ นฺุ โข โภ โคตม สยฺกตํ ทฺกฺขนฺติ ฯ
มา เหวํ กสฺสปาติ ภควา อโวจ ฯ ก็ ปน โภ โคตม ปรกตํ
ทฺกฺขนฺติ ฯ มา เหวํ กสฺสปาติ ภควา อโวจ ฯ ก็ นฺุ โข
โภ โคตม สยฺกตณฺจ ปรกตณฺจ ทฺกฺขนฺติ ฯ มา เหวํ กสฺสปาติ
ภควา อโวจ ฯ ก็ ปน โภ โคตม อสยฺการํ อปรการํ อธิจฺจ
สมฺบุปนฺนํ ทฺกฺขนฺติ ฯ มา เหวํ กสฺสปาติ ภควา อโวจ ฯ ก็
#๑ ยฺ. กิณฺจิทฺเว ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

นุ โข โภ โคตม นตฺถิ ทฺกฺขณฺนฺติ ฯ น โข กสฺสป นตฺถิ ทฺกฺข
อตฺถิ โข กสฺสป ทฺกฺขณฺนฺติ ฯ เตนฺหิ ภวํ โคตโม ทฺกฺขํ น
ชานาติ น ปสฺสตีติ ฯ น ขวาทํ กสฺสป ทฺกฺขํ น ชานามิ น
ปสฺสามิ ชานามิ ขวาทํ กสฺสป ทฺกฺขํ ปสฺสามิ ขวาทํ กสฺสป
ทฺกฺขณฺนฺติ ฯ ที นุ โข โภ โคตม สยํกตํ ทฺกฺขณฺนฺติ อิติ ปุญฺโจ สฺมาโน
มา เหวํ กสฺสปาติ วเทสิ ที ปน โภ โคตม ปรกตํ ทฺกฺขณฺนฺติ
อิติ ปุญฺโจ สฺมาโน มา เหวํ กสฺสปาติ วเทสิ ที นุ โข โภ
โคตม สยํกตญจ ปรกตญจ ทฺกฺขณฺนฺติ อิติ ปุญฺโจ สฺมาโน มา
เหวํ กสฺสปาติ วเทสิ ที ปน โภ โคตม อสยํการํ อปรการํ
อธิจฺจ สฺมฺปนฺนํ ทฺกฺขณฺนฺติ อิติ ปุญฺโจ สฺมาโน มา เหวํ
กสฺสปาติ วเทสิ ที นุ โข โภ โคตม นตฺถิ ทฺกฺขณฺนฺติ อิติ ปุญฺโจ
สฺมาโน น โข กสฺสป นตฺถิ ทฺกฺขํ อตฺถิ โข กสฺสป ทฺกฺขณฺนฺติ
วเทสิ เตนฺหิ ภวํ โคตโม ทฺกฺขํ น ชานาติ น ปสฺสตีติ อิติ
ปุญฺโจ สฺมาโน น ขวาทํ กสฺสป ทฺกฺขํ น ชานามิ น ปสฺสามิ
ชานามิ ขวาทํ กสฺสป ทฺกฺขํ ปสฺสามิ ขวาทํ กสฺสป ทฺกฺขณฺนฺติ
วเทสิ อากิขตฺ จ เม ภนฺเต ภควา ทฺกฺขํ เทเสตฺ จ เม
ภนฺเต ภควา ทฺกฺขณฺนฺติ ฯ

[๕๐] โส กโรติ โส ปฏฺฐิสฺเวทยตีติ โข กสฺสป อาทิโต สโต
สยํกตํ ทฺกฺขณฺนฺติ อิติ วทํ สสฺสตํ เอตํ ปเรติ ฯ อญฺโฆ กโรติ
อญฺโฆ ปฏฺฐิสฺเวทยตีติ โข กสฺสป เวทนาภิกฺขณฺนฺตฺส สโต ปรกตํ

ทุกขนติ อิติ วท อัจเฉทเฑ เอตํ ปเรติ ฯ เอเต เต กสฺสโป อุโก
อนฺเต อนฺุปกมฺม มชฺเฌน ตถาคโต ฌมฺมํ เทเสติ อวิชฺชาปจฺจยา
สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอมตฺตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ฯ อวิชฺชาย เตวฺว อเสสฺวิราคฺคฺนิโรธา
สงฺขารนิโรธา สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรธา ฯเปฯ เอมตฺตสฺส
เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธา โหตีติ ฯ

[๕๑] เหว วุตฺเต อเจโล กสฺสโป ภควนฺตํ เอตทโวจ
อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต เสยฺยถาปี ภนฺเต นิกฺกขฺชิตฺตํ
วา อุกฺกขฺเชยฺย ฯเปฯ จกฺขมฺนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตฺตีติ ๑ เหวเมว
ภควตา อนนฺกปริยาเยน ฌมฺโม ปกาสิโต เอสาหํ ภนฺเต ภควนฺตํ
สรณํ คจฺฉามิ ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ ลภฺยฺยาหํ ภนฺเต ภควโต
สนฺติเก ปพฺพชฺชํ ลภฺยฺยํ อุปสมฺปทฺนติ ฯ โย โข กสฺสโป
อณฺุตฺติตฺตฺธิยปฺพุโพ อิมสฺมี ฌมฺมวินฺเย อากฺขฺติ ปพฺพชฺชํ อากฺขฺติ
อุปสมฺปทํ โส จตฺตาริ มาเส ปริวสฺติ จตฺนฺนํ มาसानํ อจฺจเยน
ปริวฺตุลปฺริวาสํ ๒ อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขุ อากฺขฺมามา ๓ ปพฺพาเชนฺติ
อุปสมฺปาเทนฺติ ภิกฺขุภาวาย อปีจ มยา ปุคฺคฺลเวมตฺตตฺตา วินีตฺตาติ ๔ ฯ
สเจ ภนฺเต อณฺุตฺติตฺตฺธิยปฺพุพา อิมสฺมี ฌมฺมวินฺเย อากฺขฺนฺตา
ปพฺพชฺชํ อากฺขฺนฺตา อุปสมฺปทํ จตฺตาริ มาเส ปริวสนฺติ จตฺนฺนํ
มาसानํ อจฺจเยน ปริวฺตุลปฺริวาเส อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขุ อากฺขฺมามา
ปพฺพาเชนฺติ อุปสมฺปาเทนฺติ ภิกฺขุภาวาย อหํ จตฺตาริ วสฺसानิ
#๑ ยฺ. ทกฺขินฺตฺตีติ ฯ เหวมฺุปฺริปี ฯ ๒-๓ ม. อิทํ ปาฐทฺวยํ นตฺถิ ฯ เหวมฺุปฺริปี ฯ
#๔ ม. ยฺ. วิทิตฺตาติ ฯ

ปริวสิสสามิ จตุนัน วสุสานํ อจฺเจน ปริวตฺตปริวาสํ อารทฺชจิตฺตา
ภิกฺขุ ปพฺพาเชนตฺตฺ อุปสมฺปาเทนตฺตฺ ภิกฺขุภาวายาติ ฯ

[๕๒] อลตฺถ โข อเจโต กสฺสโป ภควโต สนนฺติเก ปพฺพชฺชํ
อลตฺถ อุปสมฺปทํ ฯ อจิรฺอุปสมฺปนฺโน จ ปนายสฺมา กสฺสโป
เอโก วุปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตปิ ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิริสฺเสว
ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชนฺติ
ตทนฺตฺตฺริ พุรหฺมจิริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา
สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิहाสิ จิณฺหา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจิริยํ กตฺ
กณฺธิยํ นاپริ อิตฺตตฺตฺตายาติ อพฺภณฺณาสิ ฯ อณฺณตโร จ
ปนายสฺมา กสฺสโป อรหํ อโหสีติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๕๓] สาวตฺถิยํ วิหริติ ... อถ โข ติมฺพฺรฺกฺโข ๑ ปริพฺพาชโก
เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิ
สมฺโมทนฺธิยํ กถํ สาราณฺธิยํ วิตฺติสเรตฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสีทิ ฯ

[๕๔] เอกมฺนตฺตํ นิสินฺโน โข ติมฺพฺรฺกฺโข ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ
เอตทโวจ กิ นฺุ โข โภ โคตม สยํกตํ สุขทฺกฺขนฺติ ฯ มา
เหวํ ติมฺพฺรฺกฺขาติ ภควา อโวจ ฯ กิ ปน โภ โคตม ปรกตํ
สุขทฺกฺขนฺติ ฯ มา เหวํ ติมฺพฺรฺกฺขาติ ภควา อโวจ ฯ กิ นฺุ โข
โภ โคตม สยํกตณฺจ ปรกตณฺจ สุขทฺกฺขนฺติ ฯ มา เหวํ
ติมฺพฺรฺกฺขาติ ภควา อโวจ ฯ กิ ปน โภ โคตม อสยํการํ อปรการํ
อริจฺจ สมฺปฺปนฺนํ สุขทฺกฺขนฺติ ฯ มา เหวํ ติมฺพฺรฺกฺขาติ ภควา
#๑ ม. ย. ติมฺพฺรฺโก ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

อโวจ ๑ ก็ นุ โข โภ โคตม นตฺถิ สุขทุกฺขนฺติ ๑ น โข
 ติมฺพรุกฺข นตฺถิ สุขทุกฺขํ อตฺถิ โข ติมฺพรุกฺข สุขทุกฺขนฺติ ๑
 เตนฺหิ ภวํ โคตโม สุขทุกฺขํ น ชานาติ น ปสฺสตีติ ๑ น ขวาทํ
 ติมฺพรุกฺข สุขทุกฺขํ น ชานามิ น ปสฺสามิ ชานามิ ขวาทํ ติมฺพรุกฺข
 สุขทุกฺขํ ปสฺสามิ ขวาทํ ติมฺพรุกฺข สุขทุกฺขนฺติ ๑ ก็ นุ โข โภ
 โคตม สยฺกตํ สุขทุกฺขนฺติ อิติ ปุญฺโຈ สฺมาโน มา เหวํ
 ติมฺพรุกฺขชาติ วเทสิ ก็ ปน โภ โคตม ปรกตํ สุขทุกฺขนฺติ อิติ
 ปุญฺโຈ สฺมาโน มา เหวํ ติมฺพรุกฺขชาติ วเทสิ ก็ นุ โข โภ
 โคตม สยฺกตณฺจ ปรกตณฺจ สุขทุกฺขนฺติ อิติ ปุญฺโຈ สฺมาโน
 มา เหวํ ติมฺพรุกฺขชาติ วเทสิ ก็ ปน โภ โคตม อสยฺการิ
 อปรการิ อธิจฺจ สฺมุปฺปนฺนํ สุขทุกฺขนฺติ อิติ ปุญฺโຈ สฺมาโน มา
 เหวํ ติมฺพรุกฺขชาติ วเทสิ ก็ นุ โข โภ โคตม นตฺถิ สุขทุกฺขนฺติ
 อิติ ปุญฺโຈ สฺมาโน น โข ติมฺพรุกฺข นตฺถิ สุขทุกฺขํ อตฺถิ โข
 ติมฺพรุกฺข สุขทุกฺขนฺติ วเทสิ เตนฺหิ ภวํ โคตโม สุขทุกฺขํ
 น ชานาติ น ปสฺสตีติ อิติ ปุญฺโຈ สฺมาโน น ขวาทํ ติมฺพรุกฺข
 สุขทุกฺขํ น ชานามิ น ปสฺสามิ ชานามิ ขวาทํ ติมฺพรุกฺข สุขทุกฺขํ
 ปสฺสามิ ขวาทํ ติมฺพรุกฺข สุขทุกฺขนฺติ วเทสิ อาจิกฺขตุ จ เม ภวํ
 โคตโม สุขทุกฺขํ เทเสตุ จ เม ภวํ โคตโม สุขทุกฺขนฺติ ๑

[๕๕] สฺวา เวทนา โส เวทยตีติ โข ติมฺพรุกฺข อาทิโต สโต
 สยฺกตํ สุขทุกฺขนฺติ เอวณฺจํ ๑ น วทามิ ๑ อณฺญาเวทนา อณฺโณ
 #๑ ม. ยฺ. เอวมฺปาหิ ๑ เอวมฺปริปี ๑

เวทยตีติ โข ติมฺพรุกฺข เวทนาภิตฺตุนฺนสฺส สโต ปฺรคตํ สุขทุกฺขนฺนติ
เอวญฺจาหํ น วทามิ ฯ เอเต เต ติมฺพรุกฺข อุโก อนฺเต อนฺปคฺมม
มชฺเฌน ตถาคโต ชมฺมํ เทเสติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอวเมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมฺภูโต โหติ ฯ อวิชฺชาย เตวว อเสสฺวิราคฺนิโรธา สงฺขารนิโรโธ
สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ ฯเปฯ เอวเมตฺตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ ฯ

[๕๖] เอวํ วุตฺเต ติมฺพรุกฺโข ปฺริพฺพาชโก ภกฺวนฺตํ เอตทโวจ
อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ เอสาหํ
ภนฺเต ภวนฺตํ โคตมํ สฺรณํ กจฺฉามิ ชมฺมมฺลจ ภิกฺขุสงฺฆมฺลจ
อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ชฺเรตฺถ อชฺชตฺถเค ปาณฺุเปตํ
สฺรณฺจกตฺนติ ฯ อภฺจมํ ฯ

[๕๗] สวตฺถุณฺนํ วิหฺรติ ... อวิชฺชานีวฺรณฺสฺส ภิกฺขเว พาลสฺส
ตณฺหยา สํยุตฺตสฺส ๑ เอวมยํ กายो สมฺมทาคโต อิติ อยฺญเจว
กายो พหิทฺฐา จ นามรูปํ อิตฺถेतฺตํ ทฺวยํ ทฺวยํ ปฏฺิจฺจ สฺสโต
สเพวายตฺนานิ เยหิ สฺมุจฺโจะ พาลो สุขทุกฺข์ ปฏฺิสํเวทยติ เอเตสํ
วา อณฺุตเรณ ฯ อวิชฺชานีวฺรณฺสฺส ภิกฺขเว ปณฺุทิตฺตสฺส ตณฺหยา
สํยุตฺตสฺส เอวมยํ กายो สมฺมทาคโต อิติ อยฺญเจว กายो พหิทฺฐา
จ นามรูปํ อิตฺถेतฺตํ ทฺวยํ ทฺวยํ ปฏฺิจฺจ สฺสโต สเพวายตฺนานิ
เยหิ สฺมุจฺโจะ ปณฺุทิตฺโต สุขทุกฺข์ ปฏฺิสํเวทยติ เอเตสํ วา อณฺุตเรณ ฯ

#๑ ม. ย. สมฺปยุตฺตสฺส ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

[๕๔] ตตฺร ภิกฺขเว โก วิเสโส โก อธิปฺปายโส ๑ กิณฺณานากรณํ
ปณฺฑิตสฺส พาเลนาติ ฯ ภควํมุลกา โน ภนฺเต ชมฺมา ภควํเนตฺติกา
ภควํปฏิสรณา สาธุ วต เม ภนฺเต ภควนฺตํเยว ปฏิภาตฺ
เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถโถ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ชารสฺสนฺตฺติ ฯ
เดนาหิ ภิกฺขเว สุณฺณถ สาธุกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสามิติ ฯ เอวํ
ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ ฯ

[๕๕] ภควา เอตทโวจ ยาย จ ภิกฺขเว อวิชฺชา ย นินฺตสฺส
พาลสฺส ยาย จ ตณฺหา ย สํยตฺตสฺส อัย กายโ สมนฺทาคโต สา
เจว อวิชฺชา พาลสฺส อปฺปหีนา สา จ ตณฺหา อปริกฺชีณา ตํ
กิสฺส เหตุ น หิ ภิกฺขเว พาลโ อจฺริ พุรหฺมจฺริยํ สมฺมา
ทฺถกฺขยาย ตสฺมา พาลโ กายสฺส เกทา กายฺปโ โหติ โส
กายฺปโ สมนฺโน น ปริมฺจฺจติ ชาติยา ชราย มรณฺน โสเกหิ
ปริเทเวหิ ทฺถเขหิ โทมนฺสฺเสหิ อุปายาสฺเสหิ น ปริมฺจฺจติ ทฺถกฺขสมาติ
วทามิ ฯ ยาย จ ภิกฺขเว อวิชฺชา ย นินฺตสฺส ปณฺฑิตสฺส ยาย จ
ตณฺหา ย สํยตฺตสฺส อัย กายโ สมนฺทาคโต สา เจว อวิชฺชา
ปณฺฑิตสฺส ปหีนา สา จ ตณฺหา ปริกฺชีณา ตํ กิสฺส เหตุ อจฺริ
ภิกฺขเว ปณฺฑิตโ พุรหฺมจฺริยํ สมฺมา ทฺถกฺขยาย ตสฺมา ปณฺฑิตโ
กายสฺส เกทา น กายฺปโ โหติ โส อกายฺปโ สมนฺโน
ปริมฺจฺจติ ชาติยา ชราย มรณฺน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทฺถเขหิ
โทมนฺสฺเสหิ อุปายาสฺเสหิ ปริมฺจฺจติ ทฺถกฺขสมาติ วทามิ ฯ อัย
#๑ ย. อธิปฺปายโ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

โฆ ภิกขเว วิเสโส อัย อธิปายโส อิทนนานากรณ์ ปณฺหิตสฺส
พาเลน ยทฺธิ พุรหุมจริยวาโสติ ฯ นวมํ ฯ

[๖๐] สาวตถึยฺ วิหฺรติ ... ปฏิจฺจสมุปฺปาทญฺจ โว ภิกขเว
เทเสสฺสามิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺเน จ ฆมฺเม ตํ สุณฺณถ สาทฺฐกํ
มนสิกโรถ ภาสิสฺสามีติ ฯ เอวํ ภาณฺเตติ โฆ เต ภิกขุ ภควโต
ปจฺจสฺโสสุ ฯ

[๖๑] ภควา เอตทโวจ กตโม จ ภิกขเว ปฏิจฺจสมุปฺปาโท
ชาติปจฺจยา ภิกขเว ฆรามรณฺํ อุปฺปาทา วา ตถาคตानํ อนุปฺปาทา
วา ตถาคตानํ จิตาว สาทฺฐ ฆมฺมญฺจิตตา ฆมฺมนิยามตา
อิทปฺปจฺจยตา ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺชติ อภิสเมติ อภิสมฺพุชฺชิตฺวา
อภิสเมตฺวา อจฺจิกฺขติ เทเสติ ปณฺณเปติ ๑ ปญฺจเปติ วิวรติ วิภชติ
อุตฺตทานิกโรติ ปสฺสเถติ จาห ฯ ชาติปจฺจยา ภิกขเว ฆรามรณฺํ
ฯเปฯ ภาวปจฺจยา ภิกขเว ชาติ ... อุปฺปาทานปจฺจยา ภิกขเว ภโว ...
ตณฺหาปจฺจยา ภิกขเว อุปฺปาทานํ ... เวทนาปจฺจยา ภิกขเว ตณฺหา ...
ผสฺสปจฺจยา ภิกขเว เวทนา ... สพายตฺนปจฺจยา ภิกขเว ผสฺโส ...
นามรูปปจฺจยา ภิกขเว สพายตฺนํ ... วิญฺญาณปจฺจยา ภิกขเว
นามรูปํ ... สงฺขารปจฺจยา ภิกขเว วิญฺญาณํ ... อวิชฺชาปจฺจยา ภิกขเว
สงฺขารา อุปฺปาทา วา ตถาคตानํ อนุปฺปาทา วา ตถาคตानํ
จิตาว สาทฺฐ ฆมฺมญฺจิตตา ฆมฺมนิยามตา อิทปฺปจฺจยตา ตํ
ตถาคโต อภิสมฺพุชฺชติ อภิสเมติ อภิสมฺพุชฺชิตฺวา อภิสเมตฺวา
#๑ ม. ย. ปณฺณเปติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

อาจิกขติ เทเสติ ปณฺณเปติ ปฏฺฐเปติ วิวรติ วิภชติ อุตฺตานิกโรติ
ปสฺสเถติ จาห ๑ อวิชฺชาปจฺจยา ภิกฺขเว สงฺขารา ๑ อิติ โข
ภิกฺขเว ยา ตตฺร ตถตา อวิตถตา อนณฺณตถตา อิทปฺปจฺจยตา
อຍ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปฏฺฐิจฺจสมุပ္ပါโท ๑

[๖๒] กตเม จ ภิกฺขเว ปฏฺฐิจฺจสมุပ္ปนฺนา ชมฺมา ชรามรณํ
ภิกฺขเว อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฏฺฐิจฺจสมุပ္ปนฺนํ ขยชฺมมํ วยชฺมมํ วิราชชฺมมํ
นิโรชชฺมมํ ๑ ชาติ ภิกฺขเว อนิจฺจา สงฺขตา ปฏฺฐิจฺจสมุပ္ปนฺนา
ขยชฺมมา วยชฺมมา วิราชชฺมมา นิโรชชฺมมา ๑ ภโว
ภิกฺขเว อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏฺฐิจฺจสมุပ္ปนฺโน ขยชฺมโม วยชฺมโม
วิราชชฺมโม นิโรชชฺมโม ๑ อูปาทานํ ภิกฺขเว ๑เป๑ ตณฺหา
ภิกฺขเว ... เวทนา ภิกฺขเว ... ผสฺโส ภิกฺขเว ... สพายตน์
ภิกฺขเว ... นามรูปํ ภิกฺขเว ... วิญฺญาณํ ภิกฺขเว ... สงฺขารา
ภิกฺขเว ... อวิชฺชา ภิกฺขเว อนิจฺจา สงฺขตา ปฏฺฐิจฺจสมุပ္ปนฺนา ขยชฺมมา
วยชฺมมา วิราชชฺมมา นิโรชชฺมมา ๑ อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว
ปฏฺฐิจฺจสมุပ္ปนฺนา ชมฺมา ๑

[๖๓] ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อยญฺจ ปฏฺฐิจฺจสมุပ္ปาโท
อิเม จ ปฏฺฐิจฺจสมุပ္ปนฺนา ชมฺมา ยถากฺกตํ สมฺมปฺปณฺณาย สุกฺกิสฺสา
โหนฺติ โสว ๑ ปุพฺพนฺตํ วา อูปชาวิสฺสติ อโหสิ นฺุ ขวาทํ
อตีตมทฺธานํ นฺุ โข อโหสิ อตีตมทฺธานํ ก็ นฺุ โข อโหสิ
อตีตมทฺธานํ กถํ นฺุ โข อโหสิ อตีตมทฺธานํ ก็ หุตฺวา ก็
#๑ ม. ย. โส วต ๑

อโหสิ นุ ขวาทิ อตีตมทธานนติ อปรนติ วา อุปชาวิสสติ
 ภวิสสามิ นุ ขวาทิ อนาคตมทธานัน นนุ โข ภวิสสามิ อนาคตมทธานัน
 ก็ นุ โข ภวิสสามิ อนาคตมทธานัน ถถัน นุ โข
 ภวิสสามิ อนาคตมทธานัน ก็ หุตวา ก็ ภวิสสามิ นุ ขวาทิ
 อนาคตมทธานนติ เอตริหิ วา ปจจุปปนัน อทธานัน อชตตติ
 ถถถิ ภวิสสติ อหิ นุ โขสุมิ โน นุ โขสุมิ ก็ นุ โขสุมิ
 ถถัน นุ โขสุมิ อัย นุ โข สตุโต กุโต อากโต โส กุหิ
 คามิ ๑ ภวิสสติติ เนติ จานัน วิชชติ ติ กิสส เหตุ ตถา หิ
 ภิกขเว อริยสาวกสส อยญจ ปฏิจจสมุปปาโท อิมะ จ ปฏิจจสมุปปนา
 ชมมา ยถาภูติ สมมุปปถถาย สุตทิฏฐาติ ฯ ทสมัน ฯ

อาหารวคโค ทุติโย ฯ

ตสส อุททานัน

อาหารผคฺคฺนญเจว ๒ เทว จ สมณพฺราหฺมณา
 กจฺจายน โคตุตฺ ๓ ชมฺมกถิกิ อเจถิ ติมฺพฺรฺกฺเขน จ
 พาลปญฺชิตถเจว ๔ ทสโม ปจฺจเยน จาติ ฯ

#๑ ม. คมิสฺสตีติ ฯ ๒ ม. ย. อาหาริ ผคฺคฺโน เจว ฯ ๓ ย. กจฺจายน โคตุโต ฯ

#๔ ม. พาลปญฺชิตโต เจว ฯ ย. พาเลน ปญฺชิตโต เจว ฯ

ทสพลวคฺโค ตติโย

[๖๔] สาวตถึยฺ วิหริติ ... ทสพลสมนฺนาคโต ภิกฺขเว ตถาคโต
 จตฺตฺหิ จ เวสารชเชหิ สมนฺนาคโต อสภณฺจณํ ปฏฺิจานาติ ปรีสาสุ
 สีนฺนาทํ นทติ พุรหฺมจกุกํ ปวตฺเตติ อิติ รูปํ อิติ รูปสฺส สมฺทโย
 อิติ รูปสฺส อตฺตงฺกโม อิติ เวทนา อิติ เวทนาย สมฺทโย อิติ
 เวทนาย อตฺตงฺกโม อิติ สลฺยณา อิติ สลฺยณาย สมฺทโย อิติ
 สลฺยณาย อตฺตงฺกโม อิติ สงฺขารา อิติ สงฺขารานํ สมฺทโย อิติ
 สงฺขารานํ อตฺตงฺกโม อิติ วิญฺญาณํ อิติ วิญฺญาณสฺส สมฺทโย
 อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺตงฺกโม อิติ อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ
 อิมสฺสอุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ อิมสฺมี อสติ อิทํ น โหติ อิมสฺส
 นิโรธา อิทํ นิรุชฺชติ ยทิตฺถ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา
 วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
 สมฺทโย โหติ ฯ อวิชฺชาย เควว อเสสวिरากนิโรธา สงฺขารนิโรโ
 สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโ โหติ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส
 ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโ โหติติ ฯ ปจฺมํ ฯ

[๖๕] สาวตถึยฺ วิหริติ ... ทสพลสมนฺนาคโต ภิกฺขเว ตถาคโต
 จตฺตฺหิ จ เวสารชเชหิ สมนฺนาคโต อสภณฺจณํ ปฏฺิจานาติ ปรีสาสุ
 สีนฺนาทํ นทติ พุรหฺมจกุกํ ปวตฺเตติ อิติ รูปํ อิติ รูปสฺส สมฺทโย
 อิติ รูปสฺส อตฺตงฺกโม อิติ เวทนา อิติ เวทนาย สมฺทโย อิติ

เวทนาย อตถงฺกโม อิติ สณฺญา อิติ สณฺญาเย สมุทโย อิติ
สณฺญาเย อตถงฺกโม อิติ สงฺขารา อิติ สงฺขารานํ สมุทโย อิติ
สงฺขารานํ อตถงฺกโม อิติ วิญฺญาณํ อิติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย
อิติ วิญฺญาณสฺส อตถงฺกโม อิติ อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ
อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อูปฺปชฺชติ อิมสฺมี อสฺติ อิทํ น โหติ อิมสฺส
นิโรธา อิทํ นิรุชฺชติ ยทิทํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทโย โหติ ฯ อวิชฺชาย เตวว อเสสวिरาคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ
สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ ฯเปฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ ฯ

[๖๖] เอวํ สุวากฺขาโต ภิกฺขเว มยา ธมฺโม อุตฺตานิ วิวญฺเฐ
ปกาสีโต ฉินฺนปิไลติโก ฯ เอวํ สุวากฺขาเต โข ภิกฺขเว มยา
ธมฺเม อุตฺตานิ วิวญฺเฐ ปกาสีเต ฉินฺนปิไลติเก อลเมว
สทฺธาปพฺพชิตฺเตน กฺลปฺตฺเตน วิริยํ อารภิตฺถํ กามํ ตโจ จ นหารุ จ
อญฺจิจิ จ อวสิสฺสตุ สรีเร อฺปฺสฺสฺสตุ มํสโลหิตํ ยนฺตํ ปฺริสฺถาเมน
ปฺริสฺวิริเยน ปฺริสฺปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ น ตํ อปาปฺณิตฺวา ปฺริสฺสฺส ๑
วิริยสฺส สณฺฺจานํ ภวิสฺสตีติ ฯ ทุกฺขํ ภิกฺขเว กุสฺสีโต วิหฺรติ ไวกิณฺโณ
ปาปเกหิ อกฺุสเลหิ ธมฺเมหิ มหฺนฺตญฺจ สทฺตถํ ปฺริหาเปติ ฯ
อารทฺธวิริโย จ โข ภิกฺขเว สฺขํ วิหฺรติ ปวิวิตฺโต ปาปเกหิ
อกฺุสเลหิ ธมฺเมหิ มหฺนฺตญฺจ สทฺตถํ ปฺริปฺุเรติ ฯ น ภิกฺขเว
#๑ ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

หีนเนน อกฺคตฺส ปตฺติ โหติ อกฺเคน จ โข [๑]- อกฺคตฺส ปตฺติ
โหติ ฯ มนฺทเพยฺยมิทํ ภิกฺขเว พุรหฺมจฺริยํ สตุถา สมฺมุชฺชิตฺโต ฯ

[๖๗] ตสฺมาติห ภิกฺขเว วิริยํ อารภถ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา
อนชฺคิตฺสฺส อชฺคิมาย อสจฺฉิกตฺสฺส สจฺฉิกิริยา ย เอวํ โน อัย
อมฺหากํ ปพฺพชฺชชา อวฺกตา ๒ อวณฺณา ภวิสฺสตี สผลา สอุทฺรยา
เยสํ ๓ มยฺ ปริกฺกขาม จีวรปฺนุทฺทปาตเสนาสนคิถานปจฺจยภตฺทชฺชปริกฺขารํ
เตสํ เต การา อเมหฺสุ มหฺปผลา ภวิสฺสนฺติ มหานิสฺสาตี
เอวํ หิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตฺตพฺพิ ฯ อตฺตตฺถํ วา หิ ภิกฺขเว
สมฺปสฺสฺมาเนน อลเมว อปฺปมาเทน สมฺปาเทตฺถุ ฯ ปฺรตฺถํ วา หิ ภิกฺขเว
สมฺปสฺสฺมาเนน อลเมว อปฺปมาเทน สมฺปาเทตฺถุ ฯ อุภยตฺถํ วา หิ
ภิกฺขเว สมฺปสฺสฺมาเนน อลเมว อปฺปมาเทน สมฺปาเทตฺถุนฺติ ฯ ทฺติยํ ฯ

[๖๘] สวตฺถึยํ วิหฺรตี ... ชานโตหฺ ภิกฺขเว ปสฺสโต อาสวานํ
ขยํ วทามิ โน อชานโต โน อปสฺสโต ฯ กิถจ ภิกฺขเว
ชานโต ก็ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ ฯ อิติ รุปี อิติ รุปสฺส
สมฺทโย อิติ รุปสฺส อตฺถงฺกโม ฯ เปฯ อิติ เวทนา ฯ เปฯ
อิติ สณฺญา ฯ เปฯ อิติ สงฺขารา ฯ เปฯ อิติ วิญฺญาณํ อิติ
วิญฺญาณสฺส สมฺทโย อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺกโมติ ฯ เอวํ โข
ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ ฯ

[๖๙] ยมฺปิ ตํ ภิกฺขเว ขยสฺมี ขเย ฅาณํ ตมฺปิ ๔ สอุปฺนิสํ
วทามิ โน อนฺุปฺนิสํ ฯ กา จ ภิกฺขเว ขเย ฅาณสฺส อุปฺนิสา ฯ
#๑ ม. ย. ภิกฺขเว ฯ ๒ ม. ย. อัย ปาโจ นคฺติ ฯ ๓ ม. เยสญจ ฯ ย. เยสญฺหิ ฯ
#๔ ย. ตํ ฯ

วิมุตตีสต วณียิ ฯ วิมุตติมปหิ ๑ ภิกขเว สตฺปนีส วทามิ โน
อนฺปนีส ฯ กา จ ภิกขเว วิมุตติยา อุปนีสตา ฯ วิราโคตีสต วณียิ ฯ
วิราคมปหิ ภิกขเว สตฺปนีส วทามิ โน อนฺปนีส ฯ กา จ
ภิกขเว วิราคตฺส อุปนีสตา ฯ นิพพิทาสต วณียิ ฯ นิพพิทมปหิ
ภิกขเว สตฺปนีส วทามิ โน อนฺปนีส ฯ กา จ ภิกขเว
นิพพิทาย อุปนีสตา ฯ ยถาภูตถาณทสฺสนนฺตีสต วณียิ ฯ
ยถาภูตถาณทสฺสนมปหิ ภิกขเว สตฺปนีส วทามิ โน อนฺปนีส ฯ
กา จ ภิกขเว ยถาภูตถาณทสฺสนตฺส อุปนีสตา ฯ สมารีตีสต
วณียิ ฯ สมาริมปหิ ภิกขเว สตฺปนีส วทามิ โน อนฺปนีส ฯ
กา จ ภิกขเว สมาริตฺส อุปนีสตา ฯ สุขนฺตีสต วณียิ ฯ สุขมปหิ
ภิกขเว สตฺปนีส วทามิ โน อนฺปนีส ฯ กา จ ภิกขเว สุขตฺส
อุปนีสตา ฯ ปสฺสทฺฐิตีสต วณียิ ฯ ปสฺสทฺฐิมปหิ ภิกขเว สตฺปนีส
วทามิ โน อนฺปนีส ฯ กา จ ภิกขเว ปสฺสทฺฐิยา อุปนีสตา ฯ
ปีตีตีสต วณียิ ฯ ปีติมปหิ ภิกขเว สตฺปนีส วทามิ โน อนฺปนีส ฯ
กา จ ภิกขเว ปีติยา อุปนีสตา ฯ ปามุชฺชนฺตีสต วณียิ ฯ ปามุชฺชมปหิ
ภิกขเว สตฺปนีส วทามิ โน อนฺปนีส ฯ กา จ ภิกขเว
ปามุชฺชตฺส อุปนีสตา ฯ สทฺธาตีสต วณียิ ฯ สทฺฐมปหิ ภิกขเว
สตฺปนีส วทามิ โน อนฺปนีส ฯ กา จ ภิกขเว สทฺธาย อุปนีสตา ฯ
ทุกฺขนฺตีสต วณียิ ฯ ทุกฺขมปหิ ภิกขเว สตฺปนีส วทามิ โน
อนฺปนีส ฯ กา จ ภิกขเว ทุกฺขตฺส อุปนีสตา ฯ ชาตีตีสต วณียิ ฯ
#๑ ม. ย. วิมุตติมปหิ ฯ เอวมิตฺเตสฺส ปเทสฺส ฯ

ชาติมฺพหิ ภิกฺขเว สตฺปนฺนํ วทามิ โน อนฺปนฺนํ ฯ กา จ
ภิกฺขเว ชาติยา อุปนฺนํ ฯ ภโวตฺตํ วณฺณํ ฯ ภวมฺพหิ ภิกฺขเว
สตฺปนฺนํ วทามิ โน อนฺปนฺนํ ฯ กา จ ภิกฺขเว ภวตฺตํ อุปนฺนํ ฯ
อุปาทานนฺตฺตํ วณฺณํ ฯ อุปาทานมฺพหิ ภิกฺขเว สตฺปนฺนํ วทามิ
โน อนฺปนฺนํ ฯ กา จ ภิกฺขเว อุปาทานตฺตํ อุปนฺนํ ฯ ตณฺหาตฺตํ
วณฺณํ ฯ ตณฺหมฺพหิ ภิกฺขเว สตฺปนฺนํ วทามิ โน อนฺปนฺนํ ฯ
กา จ ภิกฺขเว ตณฺหา อุปนฺนํ ฯ เวทนาตฺตํ วณฺณํ ฯ เปฯ
ผลฺลสฺสํ วณฺณํ ... สพายตฺนตฺตํ วณฺณํ ... นามรूपนฺตฺตํ
วณฺณํ ... วิญฺญาณนฺตฺตํ วณฺณํ ... สงฺขารตฺตํ วณฺณํ ฯ สงฺขารมฺพหิ
ภิกฺขเว สตฺปนฺนํ วทามิ โน อนฺปนฺนํ ฯ กา จ ภิกฺขเว
สงฺขารานํ อุปนฺนํ ฯ อวิชฺชาตฺตํ วณฺณํ ฯ อติ โข ภิกฺขเว
อวิชฺชูปนฺนํ สงฺขารา สงฺขารูปนฺนํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณูปนฺนํ
นามรูปํ นามรูปนฺนํ สพายตฺนํ สพายตฺนูปนฺนํ ผลฺลสฺสํ ผลฺลสฺสูปนฺนํ
เวทนา เวทนูปนฺนํ ตณฺหา ตณฺหูปนฺนํ อุปาทานํ อุปาทานูปนฺนํ
ภโว ภวูปนฺนํ ชาติ ชาตูปนฺนํ ทุกฺขํ ทุกฺขูปนฺนํ
สทฺธา สทฺธูปนฺนํ ปามุชฺชํ ปามุชฺชูปนฺนํ ปิตฺติ ปิตฺตูปนฺนํ
ปสฺสทฺธิ ปสฺสทฺธูปนฺนํ สุขํ สุขูปนฺนํ สมมฺชิ สมมฺชูปนฺนํ
ยถาภูตญาณทสฺสนํ ยถาภูตญาณทสฺสนูปนฺนํ นิพฺพิทา นิพฺพิทูปนฺนํ
วิราโค วิราคูปนฺนํ วิมุตฺติ วิมุตฺตูปนฺนํ ขเย ญาณํ ฯ

[๗๐] เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุปฺริ ปพฺพเต อุตฺตมฺมุตฺตเก เทเว

วสสนเต ตั อุกถิ ยถานินัน ปวตตมานัน ปพพตกนุทรปทรสาขา
ปริปุเรติ ปพพตกนุทรปทรสาขา ปริปุรา กุสสุพะเก ๑ ปริปุเรติ
กุสสุพะภา ปริปุรา มหาโสพะเก ปริปุเรติ มหาโสพะภา ปริปุรา
กุนนทโย ปริปุเรติ กุนนทโย ปริปุรา มหานทโย ปริปุเรติ
มหานทโย ปริปุรา มหาสมุทท์ [๒]- ปริปุเรติ เอวมเว โข ภิกขเว
อวิชชูปนิสา สงขารา สงขารูปนิส วิญจัน วิญจัญูปนิส
นามรูป นามรูปูปนิส สพายตนิ สพายตูปนิโส ผสโส
ผสสุูปนิสา เวทนา เวทูปนิสา ตณหา ตณหูปนิส อุปาทาน
อุปาทานูปนิโส ภโว ภวูปนิสา ชาติ ชาตูปนิส ทุกข
ทุกขูปนิสา สทฐา สทฐูปนิส ปามุขข ปามุขชูปนิสา ปิต
ปีตูปนิสา ปสสทฐิ ปสสทฐูปนิส สุข สุขูปนิโส สมာธิ
สมารูปนิส ยถากุตถาณทสสนิ ยถากุตถาณทสสนูปนิสา นิพพิทา
นิพพิทูปนิโส วิราโค วิราคูปนิสา วิมุตติ วิมุตตูปนิส ขเย
ถาณนุติ ฯ ตติยิ ฯ

[๗๑] ราชคเห วิหริติ เวพฺวเน ... อถ โข อายสฺมา สาริปฺุตโต
ปฺพพณฺหสมมฺยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑทาย
ปาวิสิ ฯ อถ โข อายสฺมโต สาริปฺุตตสฺส เอตทโหสิ อติปฺปโค
โข ตาว ราชคเห ปิณฺฑทาย จริตฺถุ ยนฺนุนาหิ เยน อญฺญตติถฺยานํ
ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺกเมยฺยนฺติ ฯ อถ โข อายสฺมา
สาริปฺุตโต เยน อญฺญตติถฺยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺกมิ
#๑ ม. กุโสพะเก ฯ ย. กุสพะเก ฯ เอวมฺปริปิ ฯ ๒ ย. สาคฺริ ฯ

อุปสงกมิตฺวา เตหิ อณฺณตติเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธิ สมฺโมทิตฺวา
สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสิตฺติ ฯ

[๗๒] เอกมฺนตฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมฺนตฺตํ สารีปุตฺตํ เต อณฺณตติเยหิ
ปริพฺพาชกา เอตทวโจ สนฺตาวุโส สารีปุตฺต เอเก
สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา สยฺกตํ ทฺกขํ ปณฺณเปนฺติ ฯ สนฺติ
ปนาวุโส สารีปุตฺต เอเก สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา ปรกตํ
ทฺกขํ ปณฺณเปนฺติ ฯ สนฺตาวุโส สารีปุตฺต เอเก สมณพฺราหฺมณา
กมฺมวาทา สยฺกตณฺจ ปรกตณฺจ ทฺกขํ ปณฺณเปนฺติ ฯ สนฺติ
ปนาวุโส สารีปุตฺต เอเก สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา อสยฺการิ
อปรการิ อธิจฺจ สมฺปฺปนฺนํ ทฺกขํ ปณฺณเปนฺติ ฯ อิทฺ ปนาวุโส
สารีปุตฺต สมฺโณ โคตโม กิฺวาที กิมกฺขายี กถํ พฺยากรมฺมานา จ
มยํ วุตฺตวาทีโน เจว สมณสฺส โคตมสฺส อสฺสาม น จ สมณํ
โคตมํ อฏฺเฐน อพฺภาจิกฺเขยฺยาม ฐมฺมสฺส จานฺฐมฺมํ พฺยากรเยยฺยาม
น จ โกจิ สหฐมฺมิโก วาทานฺุปาโต การยฺหิ จานํ อากฺขณฺเยยาตี ฯ

[๗๓] ปฏฺิจจสมฺปฺปนฺนํ โข อาวุโส ทฺกขํ วุตฺตํ ภควตา กิ
ปฏฺิจจํ ผสฺสํ ปฏฺิจจํ อิติ วทํ วุตฺตวาที เจว ภควโต อสฺส น
จ ภควนฺตํ อฏฺเฐน อพฺภาจิกฺเขยฺย ฐมฺมสฺส จานฺฐมฺมํ พฺยากรเยยฺย
น จ โกจิ สหฐมฺมิโก วาทานฺุปาโต การยฺหิ จานํ อากฺขณฺเยย ฯ
ตฺตฺราวุโส เย เต สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา สยฺกตํ ทฺกขํ
ปณฺณเปนฺติ ตทปิ ผสฺสปจฺจยา ฯ เยปี เต ฯเปฯ เยปี เต

ฯเปฯ เยปี เต สมณพราหฺมณา กมฺมวาทา อสยฺการิ อปรการิ
อริจฺจ สมฺปฺปนฺนํ ทุกฺขํ ปฺลฺลฺยเปฺนฺติ ตทปิ ผสฺสปจฺจยา ฯ ตตฺรารุโส
เย เต สมณพราหฺมณา กมฺมวาทา สยฺกตํ ทุกฺขํ ปฺลฺลฺยเปฺนฺติ เต
วต อณฺฺลตฺร ผสฺสา ปฏฺฐิสฺสเวทยนฺตฺติ ๑ เนตฺตํ จานฺนํ วิชฺชติ ฯ เยปี
เต สมณพราหฺมณา กมฺมวาทา ปฺรกตํ ทุกฺขํ ปฺลฺลฺยเปฺนฺติ เต
วต อณฺฺลตฺร ผสฺสา ปฏฺฐิสฺสเวทยนฺตฺติ เนตฺตํ จานฺนํ วิชฺชติ ฯ เยปี
เต สมณพราหฺมณา กมฺมวาทา สยฺกตณฺฺจ ปฺรกตณฺฺจ ทุกฺขํ
ปฺลฺลฺยเปฺนฺติ เต วต อณฺฺลตฺร ผสฺสา ปฏฺฐิสฺสเวทยนฺตฺติ เนตฺตํ จานฺนํ
วิชฺชติ ฯ เยปี เต สมณพราหฺมณา กมฺมวาทา อสยฺการิ อปรการิ
อริจฺจ สมฺปฺปนฺนํ ทุกฺขํ ปฺลฺลฺยเปฺนฺติ เต วต อณฺฺลตฺร ผสฺสา
ปฏฺฐิสฺสเวทยนฺตฺติ เนตฺตํ จานฺนํ วิชฺชติ ฯ

[๗๔] อสฺโสสิ โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมโต สาริปฺฺคตฺสฺส
เตหิ อณฺฺลตฺติเยหิ ปฺริพฺพาชฺเกหิ สทฺฐี อิมํ กถาสลฺลาปํ ฯ อถ
โฆ อายสฺมา อานนฺโท ราชคฺเห ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺฉนฺนาคตฺตํ
ปิณฺฑทปาทปฏฺฐิกกนฺฺโต เยน ภควา เตนฺฺอุปสงฺกมิ อฺุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺฺตํ อภีวาทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิ ฯ เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺโน โข
อายสฺมา อานนฺโท ยาวตโก อายสฺมโต สาริปฺฺคตฺสฺส เตหิ
อณฺฺลตฺติเยหิ ปฺริพฺพาชฺเกหิ สทฺฐี อโหสิ กถาสลฺลาไป ตํ สพฺพํ
ภควโต อโรเจสิ ฯ

[๗๕] สาธุ สาธุ อานนฺท ยถาคํ สาริปฺฺคตฺโต จ ๒ สมฺมา
#๑ ม. ย. ปฏฺฐิสฺสเวทิสฺสนฺตฺติ ฯ เอวมฺฺปฺริปี ฯ ๒ ม. ย. จสทฺโท นตฺติ ฯ
#เอวมฺฺทิสฺส จานฺนสฺสุ ฯ

พฺยากรมาโน พฺยากรเรยฺย ฯ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ โข อานนฺท ทุกฺขํ วุตฺตํ
มยา ก็ ปฏิจฺจ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อิติ วทํ วุตฺตวาที เจว เม
อสฺส น จ มํ อญฺเฏน อพฺภาจิกฺเขยฺย ฐมฺมสฺส จานฺฐมฺมํ พฺยากรเรยฺย
น จ โกจิ สหฺมมฺมิโก วาทานฺปาโต คารยฺหํ จานํ อากฺขฺเณยฺย ฯ
ตฺตฺรานนฺท เย เต สมณพฺรหฺมณา กมฺมวาทา สยฺกตํ ทุกฺขํ
ปฺล
ปฺล
ปฺล
ปฺล
ปฺล
ปฺล
ปฺล
ปฺล
ปฺล
ปฺล
ปฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
ปฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
ปฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
ปฺลฺลฺลฺลฺล
ปฺลฺล
ป

[๗๖] เอกมิตาหํ อานนฺท สมยฺ อีเชว ราชคฺเห วิหฺรามิ
เวพฺพวเน กลนฺทกนิวาเป ฯ อถ ขวาทํ อานนฺท ปุพฺพณฺ्हสมยฺ
นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย ราชคฺห์ ๑ ปีณฺทาย ปาวิสี ฯ ตสฺส
มยฺหํ อานนฺท เอตทโหสี อติปฺปโค โข ตาว ราชคฺเห ปีณฺทาย
จริตฺตุ ยนฺนุณฺนาหํ เยน อญฺเฏตฺตฺถิยานํ ปรีพฺพาชกานํ อาราโม
เตนฺอุปฺสงฺกเมยฺยนฺติ ฯ อถ ขวาทํ อานนฺท เยน อญฺเฏตฺตฺถิยานํ
ปรีพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปฺสงฺกมึ อุปฺสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺเฏตฺตฺถิเยหิ
#๑ ยู. ราชคฺเห ฯ

ฯเปฯ เยปี เต สมณพราหมณา กมฺมวาทา อสยฺการิ อปรการิ
อริจฺจ สมฺปฺปนฺนํ ทฺกขํ ปฺลฺลฺยเปฺนฺติ ตทปิ ผสฺสปจฺจยา ฯ ตตฺรารุโส
เย เต สมณพราหมณา กมฺมวาทา สยฺกตํ ทฺกขํ ปฺลฺลฺยเปฺนฺติ
เต วต อณฺฺยตฺร ผสฺสา ปฺฏิสํเวทยนฺฺตติ เนตํ จานํ วิชฺชติ ฯ
เยปี เต ฯเปฯ เยปี เต ฯเปฯ เยปี เต สมณพราหมณา
กมฺมวาทา อสยฺการิ อปรการิ อริจฺจ สมฺปฺปนฺนํ ทฺกขํ
ปฺลฺลฺยเปฺนฺติ เต วต อณฺฺยตฺร ผสฺสา ปฺฏิสํเวทยนฺฺตติ เนตํ จานํ
วิชฺชติ ฯ

[๗๗] อจฺฉริยํ ฆนฺฺเต อพฺภูตํ ฆนฺฺเต ยตฺร หิ นาม เอเกน
ปฺเทน สพฺโพ อตฺโถ วุตฺโต ภวิสฺสติ สียา นฺฺ โข ฆนฺฺเต
เอเสวตฺโถ วิตฺถาเรน วุจฺจมาโน กมฺภีโร เจว อสฺส กมฺภีราวภาโส
จาทิ ฯ เตนหานนฺฺท ตยฺเวเวตฺถ ปฺฏิภาตฺติ ฯ

[๗๘] สเจ มํ ฆนฺฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ ชรามรณํ อารุโส
อานนฺฺท กีนิทานํ กีสฺมฺทฺยํ กิชาตํ กิปปภวนฺฺติ ฯ เอวํ ปุจฺจโ ๑ อหํ
ฆนฺฺเต เอวํ พุยากระยฺยํ ชรามรณํ โข อารุโส ชาตินิทานํ
ชาติสฺมฺทฺยํ ชาติชาตํ ชาติปฺปภวนฺฺติ ฯ เอวํ ปุจฺจโ อหํ ฆนฺฺเต เอวํ
พุยากระยฺยํ ฯ สเจ มํ ฆนฺฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ ชาติ ปนาวุโสถ
อานนฺฺท กีนิทานา กีสฺมฺทฺยา กิชาตกา กิปปภวาติ ฯ เอวํ ปุจฺจโ
อหํ ฆนฺฺเต เอวํ พุยากระยฺยํ ชาติ โข อารุโส ฆานิทานา
ภวสฺมฺทฺยา ภวชาตกา ภวปฺปภวาติ ฯ เอวํ ปุจฺจโ อหํ ฆนฺฺเต เอวํ
#๑ ม. ปุจฺจโ อหํ ฯ ย. ปุจฺจจาหมฆนฺฺเต ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

พฺยาคเรยฺยํ ฯ สเจ มํ ภนฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ ภโว ปนาวุโส
อานนฺท กีนฺทาโน กีสฺมฺทโย กิจาติโก กิปภโวติ ฯ เอวํ ปุณฺโณ
อหํ ภนฺเต เอวํ พฺยาคเรยฺยํ ภโว โข อาวุโส อุปาทานนิตานโน
อุปาทานสมฺทโย อุปาทานชาติโก อุปาทานปฺปภโวติ ฯ เอวํ ปุณฺโณ
อหํ ภนฺเต เอวํ พฺยาคเรยฺยํ ฯ สเจ มํ ภนฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ
อุปาทานํ ปนาวุโส ฯเปฯ ตณฺหา ปนาวุโส ฯเปฯ เวทนา
ปนาวุโส ฯเปฯ สเจ มํ ภนฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ ผสฺโส ปนาวุโส
อานนฺท กีนฺทาโน กีสฺมฺทโย กิจาติโก กิปภโวติ ฯ เอวํ ปุณฺโณ
อหํ ภนฺเต เอวํ พฺยาคเรยฺยํ ผสฺโส โข อาวุโส สพายตฺตนิตานโน
สพายตฺตสมฺทโย สพายตฺตชาติโก สพายตฺตปฺปภโว ๑ ฉนฺนํ
เดวฺว อาวุโส ผสฺสายนฺนํ อเสสฺวิราคฺคิโรธา ผสฺสนิโรธา
ผสฺสนิโรธา เวทฺตานิโรธา เวทฺตานิโรธา ตณฺหานิโรธา ตณฺหานิโรธา
อุปาทานนิโรธา อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธา ภวนิโรธา ชาตินิโรธา
ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิร์ชฺฌนฺติ ฯ
เอวเมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺตสฺส นิโรธา โหตีติ ฯ เอวํ ปุณฺโณ
อหํ ภนฺเต เอวํ พฺยาคเรยฺยนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๗๕] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... อถ โข อายสฺมา ฐมฺมิโช สายณฺหสมฺมํ
ปฺภิสฺสฺสลาณา วุณฺณจิตฺเต ยเณายสฺมา สารีปฺตฺเต เตนฺอุปสฺงกมฺมิ
อุปสฺงกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปฺตฺเตน สทฺธิ สมนฺโหมติ สมนฺโหมทณฺิยํ
กถํ สาราณิยํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตฺตํ นีสิตฺติ ฯ เอกมฺนตฺตํ นิสินฺโน
#๑ ม. ย. อิตฺติสทฺโท ทิสฺสตี ฯ

โฆ อายสฺมา ภูมิโฆ อายสฺมนฺตํ สาริปฺตฺตํ เอตทโวจ สนฺตาวุโส
 สาริปฺตฺต เอเก สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา สยฺกตํ สุขทฺถุขํ
 ปญฺญเปณฺติ สนฺติ ปนาวุโส สาริปฺตฺต เอเก สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทาปรกตํ
 สุขทฺถุขํ ปญฺญเปณฺติ สนฺตาวุโส ๑ สาริปฺตฺต เอเก
 สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา สยฺกตลฺลจ ปรกตลฺลจ สุขทฺถุขํ
 ปญฺญเปณฺติ สนฺติ ปนาวุโส สาริปฺตฺต เอเก สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา
 อสยฺการี อปรการี อธิจฺจ สมฺปฺปนฺนํ สุขทฺถุขํ ปญฺญเปณฺติ ฯ
 อิธ โน อาวุโส สาริปฺตฺต ภควา กิฺวาที กิมกฺขายี กถํ พุยากรมฺนา
 จ มยํ วุตฺตวาทีโน เจว ภควโต อสฺสาม น จ ภควนฺตํ
 อญฺเฏน อพฺภาจิกฺเขยฺยาม ฆมฺมสฺส จานฺุฆมฺมํ พุยากรเยยฺยาม น
 จ โกจิ สหฆมฺมิโก วาทานฺุปาโต การยฺหํ จานํ อากฺขลฺลเยยฺยาตี ฯ

[๘๐] ปฏิจฺจสมฺปฺปนฺนํ โฆ อาวุโส สุขทฺถุขํ วุตฺตํ ภควตา
 กิฺ ปฏิจฺจ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อิติ วทํ วุตฺตวาที เจว ภควโต
 อสฺส น จ ภควนฺตํ อญฺเฏน อพฺภาจิกฺเขยฺย ฆมฺมสฺส จานฺุฆมฺมํ
 พุยากรเยยฺย น จ โกจิ สหฆมฺมิโก วาทานฺุปาโต การยฺหํ จานํ
 อากฺขลฺลเยยฺย ฯ ตตฺตราวุโส เอ เต สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา
 สยฺกตํ สุขทฺถุขํ ปญฺญเปณฺติ ตทปิ ผสฺสปฺจฺจยา ฯ ยेषี เต ฯเปฯ
 ยेषี เต ฯเปฯ ยेषี เต สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา อสยฺการี
 อปรการี อธิจฺจ สมฺปฺปนฺนํ สุขทฺถุขํ ปญฺญเปณฺติ ตทปิ ผสฺสปฺจฺจยา ฯ
 ตตฺตราวุโส เอ เต สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา สยฺกตํ
 #๑ ยู. สนฺติ ปนาวุโส ฯ

สุขทุกข์ ปรณเปนติ เต วัต อณตฺร ผสฺสา ปฏิสฺเวทยนฺตฺติ
เนตฺ จานํ วิชฺชติ ฯ ยปี เต ฯเปฯ ยปี เต ฯเปฯ ยปี เต
สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา อสยฺการิ อปรการิ อธิจฺจ สมฺปฺปนฺนํ
สุขทุกข์ ปรณเปนติ เต วัต อณตฺร ผสฺสา ปฏิสฺเวทยนฺตฺติ
เนตฺ จานํ วิชฺชติ ฯ

[๘๑] อสฺโสสิ โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมโต สาริปฺตฺตฺส
อายสฺมา ภูมิจฺเณ สทฺธิ อิมํ กถาสลฺลาปํ ฯ อถ โข อายสฺมา
อานนฺโท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาทฺตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสิตฺติ ฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
อานนฺโท ยวตฺโก อายสฺมโต สาริปฺตฺตฺส อายสฺมา ภูมิจฺเณ
สทฺธิ อโหสิ กถาสลฺลาปํ ตํ สพฺพิ ภควโต อารโหสิ ฯ

[๘๒] สาธุ สาธุ อานนฺท ยถาคํ สาริปฺตฺโต จ สมฺมา
พฺยากรมาโน พฺยากรเยยฺย ฯ ปฏิจฺจสมฺปฺปนฺนํ โข อานนฺท สุขทุกข์
วฺตฺตํ มยา ก็ ปฏิจฺจ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อิติ วทํ วฺตฺตฺวาที เจว
เม อสฺส น จ มํ อญฺเตน อพฺภาจิกฺเขยฺย ฌมฺมสฺส จานฺุฌมฺมํ
พฺยากรเยยฺย น จ โกจิ สหฌมฺมิโก วาทานฺุปาโต คารยฺหํ จานํ
อากฺขฺเขยฺย ฯ ตตฺตรานนฺท ยะ เต สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา
สยฺกตํ สุขทุกข์ ปรณเปนติ ตทปี ผสฺสปรจฺจยา ฯ ยปี เต ฯเปฯ
ยปี เต ฯเปฯ ยปี เต สมณพฺราหฺมณา กมฺมวาทา อสยฺการิ
อปรการิ อธิจฺจ สมฺปฺปนฺนํ สุขทุกข์ ปรณเปนติ ตทปี ผสฺสปรจฺจยา ฯ

ตตฺรานนุท เย เต สมณพฺรหฺมณา กมฺมวาทา สยฺกตํ
สุขทฺกขํ ปรุณฺเปณฺติ เต วต อณฺฺนตฺร ผสฺสา ปฏฺฐิสฺสเวทยนฺตฺติ
เนตฺติ จานํ วิชฺชติ ฯ ยेषิ เต ฯเปฯ ยेषิ เต ฯเปฯ ยेषิ เต
สมณพฺรหฺมณา กมฺมวาทา อสยฺการิ อปรการิ อธิจฺจ สมุปรุณฺนํ
สุขทฺกขํ ปรุณฺเปณฺติ เต วต อณฺฺนตฺร ผสฺสา ปฏฺฐิสฺสเวทยนฺตฺติ
เนตฺติ จานํ วิชฺชติ ฯ

[๘๑] กาเย วา หานนุท สติ กายสญฺเจตนาเหตุ อุปรุชฺชติ
อหฺมตฺตํ สุขทฺกขํ วาจายิ วา หานนุท สติ วจิสฺสเจตนาเหตุ
อุปรุชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทฺกขํ มเน วา หานนุท สติ
มโนสญฺเจตนาเหตุ อุปรุชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทฺกขํ ฯ อวิชฺชาปรุจฺจยา
สามิ วา ตํ อานนุท กายสขฺขาริ อภิสขฺขโรติ ยปรุจฺจายตํ ๑ อุปรุชฺชติ
อหฺมตฺตํ สุขทฺกขํ ฯ ปเร วายตํ ๒ อานนุท กายสขฺขาริ อภิสขฺขโรติ ๓
ยปรุจฺจายตํ อุปรุชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทฺกขํ ฯ สมปรุชาโน วา ตํ
อานนุท กายสขฺขาริ อภิสขฺขโรติ ยปรุจฺจายตํ อุปรุชฺชติ อหฺมตฺตํ
สุขทฺกขํ ฯ อสมปรุชาโน วา ตํ อานนุท กายสขฺขาริ อภิสขฺขโรติ
ยปรุจฺจายตํ อุปรุชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทฺกขํ ฯ สามิ วา ตํ อานนุท
วจิสฺสขฺขาริ อภิสขฺขโรติ ยปรุจฺจายตํ อุปรุชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทฺกขํ ฯ
#๑ ม. ยฺ. ยปรุจฺจยาสุส ตํ ฯ เอวมุปรุริปิ ฯ ๒ ม. ปเร วา ตํ ฯ ยฺ. ปเร วาสุส
#ตํ ฯ เอวมุปรุริปิ ฯ ๓ ม. ยฺ. อภิสขฺขโรนฺติ ฯ

ปเร วายตํ อานนุท วจีสงฺขาริ อภิสงฺขโรติ ยํปจฺจายตํ
อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สฺขทฺถกฺขํ ฯ สมฺปชาโน วา ตํ อานนุท ฯเปฯ
อสมฺปชาโน วา ตํ อานนุท วจีสงฺขาริ อภิสงฺขโรติ ยํปจฺจายตํ
อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สฺขทฺถกฺขํ ฯ สามิ วา ตํ อานนุท มโนสงฺขาริ
อภิสงฺขโรติ ยํปจฺจายตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สฺขทฺถกฺขํ ฯ ปเร
วายตํ อานนุท มโนสงฺขาริ อภิสงฺขโรติ ยํปจฺจายตํ อุปฺปชฺชติ
อชฺฌตฺตํ สฺขทฺถกฺขํ ฯ สมฺปชาโน วา ตํ อานนุท ฯเปฯ อสมฺปชาโน
วา ตํ อานนุท มโนสงฺขาริ อภิสงฺขโรติ ยํปจฺจายตํ อุปฺปชฺชติ
อชฺฌตฺตํ สฺขทฺถกฺขํ ฯ อิมํสู อานนุท [๑]- ฌมฺเมสู อวิชฺชา อนฺุปฺติตา ฯ

[๘๔] อวิชฺชาย เตว อานนุท อเสสฺวิราคฺนิโรธา โส กาโย
น โหติ ยํปจฺจายตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สฺขทฺถกฺขํ ฯ สวา วาจา
น โหติ ยํปจฺจายตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สฺขทฺถกฺขํ ฯ โส มโน
น โหติ ยํปจฺจายตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สฺขทฺถกฺขํ ฯ เขตฺตํ วา ๒
น โหติ ฯ วตฺถุ วา ๓ น โหติ ฯ อายตฺนํ วา ๔ น โหติ ฯ
อธิกรณํ ตํ วา ๕ น โหติ ยํปจฺจายตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ
สฺขทฺถกฺขนฺติ ฯ ปญฺจํ ฯ

[๘๕] สวาตฺถิยํ วิหฺรติ ... อถ โข อายสฺมา อุปฺวาโณ เยน ภควา
เตนฺุปฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺุตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺุตํ นิสิตฺติ ฯ

[๘๖] เอกมฺนฺุตํ นิสินฺุโน โข อายสฺมา อุปฺวาโณ ภควนฺุตํ
#๑ ย. นสฺ ๑ ๒-๓-๔ ม. ย. ตํ ๑ ๕ ม. ย. วาสทฺโท นตฺถิ ฯ

เอตทโวจ สนฺติ ปน ๑ ฆนฺเต เอเก สมนฺพฺราหฺมณา สยฺกตํ
ทฺกขํ ปฺลฺยเปฺนฺติ สนฺติ ปน ฆนฺเต เอเก สมนฺพฺราหฺมณา
ปรกตํ ทฺกขํ ปฺลฺยเปฺนฺติ สนฺติ ปน ฆนฺเต เอเก สมนฺพฺราหฺมณา
สยฺกตญจ ปฺรกตญจ ทฺกขํ ปฺลฺยเปฺนฺติ สนฺติ
ปน ฆนฺเต เอเก สมนฺพฺราหฺมณา อสยฺการํ อปรการํ อธิจฺจ
สมฺปฺปนฺนํ ทฺกขํ ปฺลฺยเปฺนฺติ ฯ อธิ โน ฆนฺเต ภควา กิฺวาที
กิมฺกฺขายี กถิ พฺยากรมานา จ มยํ วุตฺตวาทีโน เจว ภควโต
อสฺสาม น จ ภควนฺตํ อฏฺเฏน อพฺภาจิกฺเขยฺยาม ฆมฺมสฺส
จानฺุฆมฺมํ พฺยากรเยยฺยาม น จ โกจิ สหฆมฺมิโก วาทานฺุปาโต
การยฺหํ จานํ อากฺขฺญเยยฺยาติ ฯ

[๘๗] ปฺฏิจฺจสมฺปฺปนฺนํ โข อุปฺวาณ ทฺกขํ วุตฺตํ มยา กิ
ปฺฏิจฺจ ผสฺสํ ปฺฏิจฺจ อิติ วทํ วุตฺตวาที เจว เม อสฺส น จ
มํ อฏฺเฏน อพฺภาจิกฺเขยฺย ฆมฺมสฺส จานฺุฆมฺมํ พฺยากรเยยฺย น
จ โกจิ สหฆมฺมิโก วาทานฺุปาโต การยฺหํ จานํ อากฺขฺญเยยฺย ฯ
ตตฺรฺูปฺวาณ เย เต สมนฺพฺราหฺมณา สยฺกตํ ทฺกขํ ปฺลฺยเปฺนฺติ
ตทปิ ผสฺสปฺจฺจยา ฯ เยปิ เต ฯเปฯ เยปิ เต ฯเปฯ เยปิ
เต สมนฺพฺราหฺมณา อสยฺการํ อปรการํ อธิจฺจ สมฺปฺปนฺนํ ทฺกขํ
ปฺลฺยเปฺนฺติ ตทปิ ผสฺสปฺจฺจยา ฯ ตตฺรฺูปฺวาณ เย เต
สมนฺพฺราหฺมณา สยฺกตํ ทฺกขํ ปฺลฺยเปฺนฺติ เต วต อญฺญตฺร ผสฺสา
#๑ สพฺพวาเรสุ สนฺติ หีติ ปาฐทฺวเณน ภวิตพฺพํ ฯ

ปฏิสเวทยนตติ เนตัม จานัม วิชชติ ฯ เยปี เต ๔เป๔ เยปี
เต ๔เป๔ เยปี เต สมณพราหฺมณา อสยํการํ อปรการํ อธิจจ
สมุปฺปนฺนํ ทุกขํ ปณฺณเปเนติ เต วต อณฺณตฺร ผสฺสา ปฏิสเวทยนตติ
เนตัม จานัม วิชชตติ ๑ ฉฏฺฐํ ๑

[๘๘] สาวตฺถึยํ วิหฺรติ ... อวิชฺชาปจฺจยา ภิกฺขเว สงฺขารา
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ๔เป๔ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทฺทโย โหติ ๑

[๘๙] กตมณฺจ ภิกฺขเว ชรามรณํ ๑ ยา เตถํ เตถํ สตฺตํ
ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชรา ชีรณตา ขณฺฑิจฺจํ ปาติจฺจํ วลิตฺตจตา
อายุโน สํหานิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก อยํ วุจฺจติ ชรา ๑ ยา เตถํ
เตถํ สตฺตํ ตมฺหา ตมฺหา สตฺตนิกาเย จุติ จวนตา เกโท
อนฺตรชานํ มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา ขนฺธานํ เกโท กเพวรสฺส
นิกฺเขโป ชีวิตินฺทฺริยสฺส อุปฺจเจโท ๑ อิทํ วุจฺจติ มรณํ ๑ อิติ อยณฺจ
ชรา อิทณฺจ มรณํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ชรามรณํ ๑ ชาติสมุทฺทา
ชรามรณสมุทฺทโย ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรธอ ยเมว อริโย
อฏฺฐจฺจโก มคฺโค ชรามรณนิโรธคามินิ ปฏฺธิปทา เสยฺยถิทํ สมฺมาทิฏฺฐิ
สมฺมาสงฺกปโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมฺนโต สมฺมาอาชีโว
สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ ๑ กตมา จ ภิกฺขเว
ชาติ ๔เป๔ กตโม จ ภิกฺขเว ภโว ... กตมณฺจ ภิกฺขเว อุปาทานํ ...
กตมา จ ภิกฺขเว ตณฺหา ... กตมา จ ภิกฺขเว เวทนา ... กตโม จ
#๑ ม. ย. อิทํ ปาฐทวฺยํ นตฺถิ ๑ เอวมฺปริปี ๑

ภิกขเว ผสุโส ... กตมณฺจ ภิกขเว สพายตนํ ... กตมณฺจ ภิกขเว
นามรูปํ ... กตมณฺจ ภิกขเว วิญฺเฒาณํ ... กตเม จ ภิกขเว สงฺขารา
ตโยเม ภิกขเว สงฺขารา กายสงฺขารो วจิสฺสงฺขารो จิตฺตสงฺขารो
อิมะ วุจฺจนฺติ ภิกขเว สงฺขารา ฯ อวิชฺชาสมุทฺทยา สงฺขารสมุทฺโย
อวิชฺชานโรธา สงฺขารนโรโธ อยมะเว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
สงฺขารนโรธคามินี ปฏฺธิปทา เสยฺยถิํ สมฺมาทิฏฺฐิ ๑เปฯ สมฺมาสมาธิ ๑

[๕๐] ยโต โข ภิกขเว อริยสาวโก เอวํ ปจฺจยํ ปชานาติ
เอวํ ปจฺจยสมุทฺทัยํ ปชานาติ เอวํ ปจฺจยนิโรธํ ปชานาติ เอวํ
ปจฺจยนิโรธคามินี ปฏฺธิปทา ปชานาติ ๑ อยมํ วุจฺจติ ภิกขเว อริยสาวโก
ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน อิติปิ ทสฺสนสมฺปนฺโน อิติปิ อากโต อิมํ
สทฺธมฺมํ อิติปิ ปสฺสติ อิมํ สทฺธมฺมํ อิติปิ เสกฺเขน ฉาณฺเณ
สมนฺนาคโต อิติปิ เสกฺขาย วิชฺชาย สมนฺนาคโต อิติปิ ฐมฺมโสคํ
สมาปนฺโน อิติปิ อริโย นิพฺเพชฺชกปฺลฺโย อิติปิ อมตทวารํ
อาหจฺจ ติฏฺฐติ อิติปิติ ๑ สตฺตมํ ๑

[๕๑] สาวตฺถึยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ๑เปฯ อิท ภิกขเว
ภิกฺขุ ชรามรณํ ปชานาติ ชรามรณสมุทฺทัยํ ปชานาติ ชรามรณนิโรธํ
ปชานาติ ชรามรณนิโรธคามินี ปฏฺธิปทา ปชานาติ ๑ ชาตี ปชานาติ
๑เปฯ ภวํ ปชานาติ ... อูปาทานํ ปชานาติ ... ตณฺหํ ปชานาติ ...
เวทนํ ปชานาติ ... ผสุสํ ปชานาติ ... สพายตนํ ปชานาติ ... นามรูปํ
ปชานาติ ... วิญฺเฒาณํ ปชานาติ ... สงฺขาระ ปชานาติ สงฺขารสมุทฺทัยํ

ปชานาติ สงขารนิโรธ ปชานาติ สงขารนิโรธคามินี ปฏิปท
ปชานาติ ฯ

[๕๒] กตมณฺจ ภิกฺขเว ชรามรณํ ฯ ยถ เตสํ เตสํ สตฺตานํ
ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชรา ชีรณตา ขณฺฑิจฺจํ ปาลีจฺจํ ปาลีตฺตจตา
อายุโน สํหานิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก อัย วุจฺจติ ชรา ฯ ยถ เตสํ
เตสํ สตฺตานํ ตมฺหา ตมฺหา สตฺตนิกาเย จูติ จวนตา เกโท
อนฺตรธานํ มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา ขนฺธานํ เกโท กเพวรสฺส
นิกฺเขโป ชีวิตินฺทฺริยสฺส อฺปจฺเจโท อิทํ วุจฺจติ มรณํ ฯ อิติ อยฺยจ
ชรา อิทฺถจ มรณํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ชรามรณํ ฯ
ชาติสมฺมุทยา ชรามรณสมฺมุทโย ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรโธ อยฺเมว
อริโย อฏฺฐจฺจโก มคฺโค ชรามรณนิโรธคามินี ปฏิปทา เสยฺยถิทํ
สมฺมาทิฏฺฐิ ๗เป๗ สมฺมาสมาธิ ๗ กตมณฺจ ภิกฺขเว ชาติ ๗เป๗
กตโม จ ภิกฺขเว ภโว ... กตมณฺจ ภิกฺขเว อฺปาทานํ ... กตมา จ
ภิกฺขเว ตณฺหา ... เวทนา ... ผสฺโส ... สพายตน์ ... นามรูปํ ...
วิญฺญาณํ ... กตเม จ ภิกฺขเว สงฺขารา ตโยเม ภิกฺขเว สงฺขารา
กายสงฺขารो วีสงฺขารो จิตฺตสงฺขารो อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว
สงฺขารา ๗ อวิชฺชาสมฺมุทยา สงฺขารสมฺมุทโย อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรโธ
อยฺเมว อริโย อฏฺฐจฺจโก มคฺโค สงฺขารนิโรธคามินี ปฏิปทา
เสยฺยถิทํ สมฺมาทิฏฺฐิ ๗เป๗ สมฺมาสมาธิ ๗

[๕๓] ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํ ชรามรณํ ปชานาติ เอวํ

ชรามรณสมุทย์ ปชานาติ เอวํ ชรามรณนิโรธํ ปชานาติ เอวํ
ชรามรณนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปชานาติ ๔เป๔ เอวํ ชาตี ปชานาติ ๔เป๔
ภวํ ... อุปาทานํ ... ตณ्हํ ... เวทนํ ... ผสฺสํ ... สพายตณฺ ...

นามรูปํ ... วิญฺเฒาณํ ... เอวํ สงฺขารํ ปชานาติ เอวํ สงฺขารสมุทย์
ปชานาติ เอวํ สงฺขารนิโรธํ ปชานาติ เอวํ สงฺขารนิโรธคามินี ปฏิปทํ
ปชานาติ ๔ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน อิติปิ
ทสฺสนสมฺปนฺโน อิติปิ อากโต อิมํ สทฺธมฺมํ อิติปิ ปสฺสตี อิมํ
สทฺธมฺมํ อิติปิ เสกฺขเณ ฌาเณน สมฺนฺนาคโต อิติปิ เสกฺขาย
วิขฺขาย สมฺนฺนาคโต อิติปิ รมฺมโสถํ สฺมาปฺนฺโน อิติปิ อริโย
นิพฺเพธิกฺพลฺโล อิติปิ อมตทวารํ อากจฺจ ติฏฺฐตี อิติปิติ ๔ อฏฺฐมํ ๔

[๕๔] สวตฺถึยํ วิหฺรตี ... ตตฺร โข ๔เป๔ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว

สมณฺา วา พุราหุณฺา วา ชรามรณํ น ปรีชานนฺตี ชรามรณสมุทย์
น ปรีชานนฺตี ชรามรณนิโรธํ น ปรีชานนฺตี ชรามรณนิโรธคามินี
ปฏิปทํ น ปรีชานนฺตี ๔ ชาตี น ปรีชานนฺตี ๔เป๔ ภวํ ... อุปาทานํ ...
ตณ्हํ ... เวทนํ ... ผสฺสํ ... สพายตณฺ ... นามรูปํ ...

วิญฺเฒาณํ ... สงฺขารํ น ปรีชานนฺตี สงฺขารสมุทย์ น ปรีชานนฺตี
สงฺขารนิโรธํ น ปรีชานนฺตี สงฺขารนิโรธคามินี ปฏิปทํ น
ปรีชานนฺตี ๔ น เมเต ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหุณฺา วา สมณฺเสสุ
วา สมณฺสมฺมตา พุราหุณฺเสสุ วา พุราหุณฺสมฺมตา น จ
ปเนเต อายสฺมฺนฺโต สวณฺญตฺถํ วา พุราหุณฺญตฺถํ วา ทิฏฺฐเจว

ธมเม สย อภิญญา สัจฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ ฯ

[๕๕] เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พุราหฺมณา วา ชรามรณํ
 ปรีชานนฺติ ชรามรณสมุทฺถํ ปรีชานนฺติ ชรามรณนิโรธํ ปรีชานนฺติ
 ชรามรณนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปรีชานนฺติ ฯ ชาตี ปรีชานนฺติ ฯเปฯภ
 ภวํ ... อุปาทานํ ... ตณฺหํ ... เวทนํ ... ผสฺสํ ... สพายตฺนํ ...
 นามรูปํ ... วิญฺญาณํ ... สงฺขारे ปรีชานนฺติ สงฺขารสมุทฺถํ ปรีชานนฺติ
 สงฺขารนิโรธํ ปรีชานนฺติ สงฺขารนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปรีชานนฺติ ฯ
 เต โขเม ภิกฺขเว สมณา วา พุราหฺมณา วา สมณฺเสสุ เจว
 สมณสมฺมตฺตา พุราหฺมณฺเสสุ จ พุราหฺมณสมฺมตฺตา เต จ ปนายสมฺมุตฺโต
 สามลฺลตฺตถจ พุราหฺมณฺลตฺตถจ ทิฏฺฐเจว ธมฺเม สย อภิญญา
 สัจฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ ฯ นวมํ ฯ

[๕๖] สวาคฺคิยํ วิหรติ ... ตตฺร โข ฯเปฯ เย หิ เกจิ
 ภิกฺขเว สมณา วา พุราหฺมณา วา ชรามรณํ นปฺปชานนฺติ
 ชรามรณสมุทฺถํ นปฺปชานนฺติ ชรามรณนิโรธํ นปฺปชานนฺติ ชรามรณนิโรธคามินี
 ปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ เต วต ชรามรณํ สมตฺติกฺกมฺม
 จสฺสสนฺตีติ เนตฺตํ จานํ วิชฺชติ ฯ ชาตี นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ ภวํ ...
 อุปาทานํ ... ตณฺหํ ... เวทนํ ... ผสฺสํ ... สพายตฺนํ ...
 นามรูปํ ... วิญฺญาณํ ... สงฺขारे นปฺปชานนฺติ สงฺขารสมุทฺถํ นปฺปชานนฺติ
 สงฺขารนิโรธํ นปฺปชานนฺติ สงฺขารนิโรธคามินี ปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ
 เต วต สงฺขारे สมตฺติกฺกมฺม จสฺสสนฺตีติ เนตฺตํ จานํ วิชฺชติ ฯ

[๕๗] เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พุราหุมนฺนา วา
ชรามรณํ ปชานนฺติ ชรามรณสมุทฺยํ ปชานนฺติ ชรามรณนิโรธํ
ปชานนฺติ ชรามรณนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปชานนฺติ เต วต ชรามรณํ
สมตฺติกมฺมํ จตฺตสนฺตํ จานเมตํ วิชฺชตี ๑ ชาตี ปชานนฺติ ๑เปฯ ภวํ ...
อุปาทานํ ... ตณฺหํ ... เวทนํ ... ผสฺสํ ... สพายตฺตํ ...
นามรูปํ ... วิญฺญาณํ ... สงฺขารํ ปชานนฺติ สงฺขารสมุทฺยํ ปชานนฺติ
สงฺขารนิโรธํ ปชานนฺติ สงฺขารนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปชานนฺติ เต
วต สงฺขารํ สมตฺติกมฺมํ จตฺตสนฺตํ จานเมตํ วิชฺชตีติ ๑ ทสมํ ๑

ทสพลวคฺโค ตติโย ๑

ตสฺส อุทฺธานํ

เทว ทสพลา อุปนิสา จ อณฺตติตฺตฺติยา ญฺมิชฺ ๑

อุปวาโณ ปจฺจโย ภิกฺขุ เทว จ สมณพุราหุมนฺนาติ ๑

#๑ ย. อณฺตติตฺตฺติยา ญฺมิชฺ ๑

กพารชตติยวคโค จตุตโถ

[๕๘] เอกิ สมยิ ภควา สวตถึยิ วิหริติ ... ตตร โข ภควา
อายุสมนุตติ สารีปุตติ อามนเตติ วุตตมิทัง สารีปุตต ปารายเน
อชิตปนฺเนห

เย จ สงฺขาตฺตมฺมาเส เย จ เสกฺขา ปุณฺณ อิท

เตสมฺเม นิปโก อิริยิ ปุณฺโง จ ๑ พุริหิ มาริสาคิ

อิมสฺส นฺ โข สารีปุตต สงฺขิตฺเตน ภาติตสฺส กถิ วิตุถารเน
อตุโถ ทฏฺฐพฺโพติ ฯ

[๕๙] เอวํ วุตเต อายุสฺมา สารีปุตฺโต ตฺณฺหิ อโหสิ ฯ

ทฺติยมฺปิ โข ภควา อายุสมนุตติ สารีปุตติ อามนเตติ ฯเปฯ

ทฺติยมฺปิ โข อายุสฺมา สารีปุตฺโต ตฺณฺหิ อโหสิ ฯ ตติยมฺปิ โข

ภควา อายุสมนุตติ สารีปุตติ อามนเตติ วุตตมิทัง สารีปุตต

ปารายเน อชิตปนฺเนห

เย จ สงฺขาตฺตมฺมาเส เย จ เสกฺขา ปุณฺณ อิท

เตสมฺเม นิปโก อิริยิ ปุณฺโง จ ๒ พุริหิ มาริสาคิ

อิมสฺส นฺ โข สารีปุตต สงฺขิตฺเตน ภาติตสฺส กถิ วิตุถารเน

อตุโถ ทฏฺฐพฺโพติ ฯ เอวํ วุตเต ๒ ตติยมฺปิ โข อายุสฺมา สารีปุตฺโต

ตฺณฺหิ อโหสิ ฯ

[๑๐๐] ภูตมิทฺนฺติ สารีปุตต ปสฺสสีติ ฯ ภูตมิทฺนฺติ ภาเน

#๑ ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ย. เม ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. ย. อิทํ ปาจทฺวํ นตฺถิ ฯ

เย จ สงฆาตธมมาเส เย จ เสกขา ปุณฺณ อธิ

เตสมเม นิปโก อิริยํ ปุณฺโง จ พุรุหิ มาริสาดิ

อิมสฺส โขหํ ภนฺเต สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตุถํ
อาชานามิติ ฯ

[๑๐๒] สาธุ สาธุ สาริปุตฺต ภูตมิทฺตติ สาริปุตฺต ยถาภูตํ
สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสติ ภูตมิทฺตติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ทิสฺวา
ภูตสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏฺฐิปนฺโน โหติ ตทาทารา
สมฺภวนฺติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสติ ตทาทารา สมฺภวนฺติ
ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ทิสฺวา อาหารสมฺภวสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย
นิโรธาย ปฏฺฐิปนฺโน โหติ ตทาทารนิโรธา ยํ ภูตํ ตํ นิโรธมฺมมฺนฺติ
ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสติ ตทาทารนิโรธา ยํ ภูตํ ตํ นิโรธมฺมมฺนฺติ
ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ทิสฺวา นิโรธมฺมสฺส นิพฺพิทาย
วิราคาย นิโรธาย ปฏฺฐิปนฺโน โหติ ฯ เอวํ โข สาริปุตฺต เสกฺโข
โหติ ฯ

[๑๐๓] กถญจ สาริปุตฺต สงฆาตธมฺโม โหติ ฯ ภูตมิทฺตติ
สาริปุตฺต ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสติ ภูตมิทฺตติ ยถาภูตํ
สมฺมปฺปญฺญา ทิสฺวา ภูตสฺส นิพฺพิทา วิราคา นิโรธา อนุปาทา
วิมุตฺโต โหติ ตทาทารา สมฺภวนฺติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา
ย ปสฺสติ ตทาทารา สมฺภวนฺติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ทิสฺวา
อาหารสมฺภวสฺส นิพฺพิทา วิราคา นิโรธา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ

ตทาทารนิโรธา ยํ ภูตํ ตํ นิโรธมฺมุนฺติ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา
ปสฺสตี ตทาทารนิโรธา ยํ ภูตํ ตํ นิโรธมฺมุนฺติ ยถาภูตํ
สมนฺนปฺปญฺญา ทิสฺวา นิโรธมฺมสฺส นินฺพพิทา วิราคา นิโรธา
อนฺุปาทา วิมุตฺโต โหตี ฯ เอวํ โข สารีปฺุตตฺ สงฺฆาตฺตมฺโม๘
โหตี ฯ อิติ โข สารีปฺุตตฺ ยํ ตํ วุตฺตํ ปารายเน อชิตฺปนฺเฬห

เย จ สงฺฆาตฺตมฺมาเส เย จ เสกฺขา ปุณฺณ อธิ

เตสฺมเม นินฺปิโก อิริยํ ปุณฺโง จ พฺรหฺมิ มาริสฺสตี

อิมสฺส โข สารีปฺุตตฺ สงฺฆิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถิ
ทฏฺฐพฺโพตี ฯ ปจฺจํ ฯ

[๑๐๔] สาวตฺถิยํ วิหฺรตี ... อถ โข กพฺารขตฺติโย ภิกฺขุ

เยนายสฺมา สารีปฺุตฺโต เตนฺุปฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา
สารีปฺุตฺเตน สทฺธิ สมนฺโมทึ สมนฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสฺเรตฺวา
เอกมนฺตํ นิสีทึ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข กพฺารขตฺติโย ภิกฺขุ
อายสฺมนฺตํ สารีปฺุตฺตํ เอตทโวจ โมลฺยผลฺลฺกฺโน อาวุโส สารีปฺุตต
ภิกฺขุ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺโตตี นห ๑ นฺน โส อายสฺมา
อิมสฺมี ฐมฺมวินเย อสฺสาสมลตฺถาตี เตนฺหายสฺมา สารีปฺุตฺโต
อิมสฺมี ฐมฺมวินเย อสฺสาสมปฺตฺโตตี ฯ น ขวาทํ อาวุโส กงฺขามิตฺติ ฯ
อายตี ปนาวุโสตี ฯ น ขวาทํ อาวุโส วิจิกฺกฺขามิตฺติ ฯ

[๑๐๕] อถ โข กพฺารขตฺติโย ภิกฺขุ อฏฺฐายาสนา เยน

ภควา เตนฺุปฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ

#๑ ม. ย. นหิ ฯ

นีสึทึ ๑ เอกมนต์ นีสึโน โข กพารขตุติโย ภิกขุ ภควนตํ
เอตทโวจ อายสมตฺตา ภนฺเต สาริปฺตฺเตน อญฺญา พุยาจตา
จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาชาติ
ปชานามิตฺติ ๑ อถ โข ภควา อญฺจตรํ ภิกขุ อามนฺเตสิ เอहि
ตฺวํ ภิกขุ มม วจเนน สาริปฺตฺตํ อามนฺเตหิ สตฺถา ตํ อาวุโส
สาริปฺตฺต อามนฺเตตฺติ ๑ เอวํ ภนฺเตติ โข โส ภิกขุ ภควโต
ปฐิสฺสตุจฺวา เยนายสมมา สาริปฺตฺโต เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
อายสมนตํ สาริปฺตฺตํ เอตทโวจ สตฺถา ตํ อาวุโส สาริปฺตฺต
อามนฺเตตฺติ ๑ เอวมาวุโสติ โข อายสมมา สาริปฺตฺโต ตสฺส
ภิกขุโน ปฐิสฺสตุจฺวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนตํ นีสึทึ ๑

[๑๐๖] เอกมนต์ นีสึนํ โข อายสมนตํ สาริปฺตฺตํ ภควา
เอตทโวจ สจฺจํ กิร ตยา สาริปฺตฺต อญฺญา พุยาจตา จีณา
ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาชาติ
ปชานามิตฺติ ๑ น โข ภนฺเต เอเตหิ ปเทหิ เอเตหิ พุญฺชเนหิ
อตุโถ จ ๑ วุตฺโตติ ๑ เยนเคนจิปิ สาริปฺตฺต ปริยาเยน กุลฺปฺตฺโต
อญฺญํ พุยาจโรติ อถ โข พุยาจตํ พุยาจตโต ทฏฺฐพฺพนฺติ ๑
นนฺ อหฺมปิ ภนฺเต เอวํ วทามิ น โข ภนฺเต เอเตหิ ปเทหิ
เอเตหิ พุญฺชเนหิ อตุโถ จ ๒ วุตฺโตติ ๑ สเจ ตํ สาริปฺตฺต เอวํ
ปุจฺเจยฺยํ กถิ ชานตา ปน ตยา อาวุโส สาริปฺตฺต กถิ ปสฺสตา
#๑-๒ ม. ย. จสทโท นตฺถิ ๑

อณฺฐา พุยาถตา จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ กรณฺธิยํ
นาปรี อิตฺถตฺตยาตติ ปชานามิตฺติ เอวํ ปุณฺณโจ ตฺวํ สารีปฺตฺต
กิณฺติ พุยาถเรยฺยาสีตติ ฯ สเจ มํ ฆนฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ กถํ
ชานตา ปน ตยา อาวุโส สารีปฺตฺต กถํ ปสฺสตา อณฺฐา พุยาถตา
จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ กรณฺธิยํ นาปรี อิตฺถตฺตยาตติ
ปชานามิตฺติ เอวํ ปุณฺณโจหํ ฆนฺเต เอวํ พุยาถเรยฺยํ ยํนิตานาวุโส
ชาติ ตสฺส นิตานสฺส สงฺขยา ๑ จีณฺสุมิ [๒]- จีณฺมิตฺติ วิทิตฺวา จีณา
ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ กรณฺธิยํ นาปรี อิตฺถตฺตยาตติ
ปชานามิตฺติ เอวํ ปุณฺณโจหํ ฆนฺเต เอวํ พุยาถเรยฺยนฺติ ฯ

[๑๐๗] สเจ ปน ตํ สารีปฺตฺต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ ชาติ ปนาวุโส
สารีปฺตฺต กิณฺทานา กิสมฺมทฺยา กิชาติกา กิปปภาวติ เอวํ ปุณฺณโจ
ตฺวํ สารีปฺตฺต กิณฺติ พุยาถเรยฺยาสีตติ ฯ สเจ มํ ฆนฺเต เอวํ
ปุจฺเจยฺยํ ชาติ ปนาวุโส สารีปฺตฺต กิณฺทานา กิสมฺมทฺยา กิชาติกา
กิปปภาวติ เอวํ ปุณฺณโจหํ ฆนฺเต เอวํ พุยาถเรยฺยํ ชาติ โข
อาวุโส ฆวนิทานา ฆวสมฺมทฺยา ฆวชาติกา ฆวปฺปภาวติ เอวํ
ปุณฺณโจหํ ฆนฺเต เอวํ พุยาถเรยฺยนฺติ ฯ

[๑๐๘] สเจ ปน ตํ สารีปฺตฺต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ ฆโว ปนาวุโส
สารีปฺตฺต กิณฺทานโน กิสมฺมทโย กิชาติโก กิปปภโวติ เอวํ ปุณฺณโจ
ตฺวํ สารีปฺตฺต กิณฺติ พุยาถเรยฺยาสีตติ ฯ สเจ มํ ฆนฺเต เอวํ
ปุจฺเจยฺยํ ฆโว ปนาวุโส สารีปฺตฺต กิณฺทานโน กิสมฺมทโย กิชาติโก
#๑ ม. ย. ขยา ฯ ๒ ม. จีณามหิตฺติ วิทิตํ ฯ ย. จีณฺมิตฺติ วิทิตํ ฯ

กีปภโวติ เอวํ ปุณฺโณหํ ภนฺเต เอวํ พุยากรเยยฺยํ ภโว โข
อาวุโส อูปาทานนิตานโน อูปาทานสมุทโย อูปาทานชาติโก
อูปาทานปฺปภโวติ เอวํ ปุณฺโณหํ ภนฺเต เอวํ พุยากรเยยฺยนฺติ ฯ

[๑๐๕] สเจ ปน ตํ สาริปฺตฺต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ อูปาทานํ
ปนาวุโส สาริปฺตฺต กีนิตานํ ฯเปฯ กีปภวนฺติ เอวํ ปุณฺโณหํ ตํ
สาริปฺตฺต กินฺติ พุยากรเยยฺยาสีติ ฯ สเจ มํ ภนฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ
อูปาทานํ ปนาวุโส สาริปฺตฺต กีนิตานํ ฯเปฯ กีปภวนฺติ เอวํ
ปุณฺโณหํ ภนฺเต เอวํ พุยากรเยยฺยํ อูปาทานํ โข อาวุโส
ตณฺหานิตานํ ฯเปฯ ตณฺหาปภวนฺติ เอวํ ปุณฺโณหํ ภนฺเต เอวํ
พุยากรเยยฺยนฺติ ฯ

[๑๐๖] สเจ ปน ตํ สาริปฺตฺต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ ตณฺหา
ปนาวุโส สาริปฺตฺต กีนิตานา กีสมฺมทฺยา กิชาติกา กีปภวาติ เอวํ
ปุณฺโณหํ ตํ สาริปฺตฺต กินฺติ พุยากรเยยฺยาสีติ ฯ สเจ มํ ภนฺเต
เอวํ ปุจฺเจยฺยํ ตณฺหา ปนาวุโส สาริปฺตฺต กีนิตานา กีสมฺมทฺยา
กิชาติกา กีปภวาติ เอวํ ปุณฺโณหํ ภนฺเต เอวํ พุยากรเยยฺยํ ตณฺหา
โข อาวุโส เวทนานิตานา เวทนาสมฺมทฺยา เวทนาชาติกา เวทนาปภวาติ
เอวํ ปุณฺโณหํ ภนฺเต เอวํ พุยากรเยยฺยนฺติ ฯ

[๑๐๗] สเจ ปน ตํ สาริปฺตฺต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ เวทนา ปนาวุโส
สาริปฺตฺต กีนิตานา ฯเปฯ กีปภวาติ เอวํ ปุณฺโณหํ ตํ สาริปฺตฺต
กินฺติ พุยากรเยยฺยาสีติ ฯ สเจ มํ ภนฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ เวทนา

ปนาวุโส สาริปุตต กีนันทนา ฯเปฯ กิปภวาติ เอวํ ปุณฺโณหํ
ภนฺเต เอวํ พุยากระยฺย เวทนา โข อาวุโส ผสฺสนิทานา ฯเปฯ
ผสฺสปปภวาติ เอวํ ปุณฺโณหํ ภนฺเต เอวํ พุยากระยฺยนฺติ ฯ

[๑๑๒] สเจ ปน ตํ สาริปุตฺต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ กถํ ชานโต
ปน เต อาวุโส สาริปุตฺต กถํ ปสฺสโต ยา เวทนาสุ นนฺทึ สา
น อุปฺภูจาสีติ เอวํ ปุณฺโณหํ ตวํ สาริปุตฺต กินฺติ พุยากระยฺยาสีติ ฯ
สเจ มํ ภนฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ กถํ ชานโต ปน เต อาวุโส
สาริปุตฺต กถํ ปสฺสโต ยา เวทนาสุ นนฺทึ สา น อุปฺภูจาสีติ
เอวํ ปุณฺโณหํ อหํ ภนฺเต เอวํ พุยากระยฺยํ ติสฺโส โข อีมา
อาวุโส เวทนา กตมา ติสฺโส สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา
อทุกฺขมสุขา เวทนา อีมา โข อาวุโส ติสฺโส เวทนา อนิจฺจา
ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขนฺติ วิทิตํ ยา เวทนาสุ นนฺทึ สา น อุปฺภูจาสีติ
เอวํ ปุณฺโณหํ อหํ ภนฺเต เอวํ พุยากระยฺยนฺติ ฯ

[๑๑๓] สาธุ สาธุ สาริปุตฺต อยมฺปิ โข สาริปุตฺต ปริยาโย
เอตสฺเสว อตฺถสฺส สงฺฆิตฺเตน เวยฺยากรณาย ยงฺกิลฺลิจิ เวทยิตํ
ตํ ทุกฺขสมฺมินฺติ สเจ ปน ตํ สาริปุตฺต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ กถํ
วิโมกฺขา ปน ตยา อาวุโส สาริปุตฺต อลฺลนา พุยาครตา ชีณา
ชาติ วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กถํ กรณฺนํ นاپริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานามิติ
เอวํ ปุณฺโณหํ ตวํ สาริปุตฺต กินฺติ พุยากระยฺยาสีติ ฯ สเจ มํ ภนฺเต
เอวํ ปุจฺเจยฺยํ กถํ วิโมกฺขา ปน ตยา อาวุโส สาริปุตฺต อลฺลนา

พฺยากตา ชีณา ชาติ วุสิตํ พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปริ
อิตฺตตฺตยาติ ปชานามิติ เอวํ ปุณฺโณ อหิ ฆนฺเต เอวํ พฺยากเรยฺย
อชฺมตฺตวิโมกฺขา ขฺวาทิ อวฺโส สพฺพปาทานกฺขยา ตถาสโต วิหฺรามิ
ยถาสติ วิหรนฺติ อสฺวา นานุสฺสวณฺติ อตฺตานญจ นาวชานามิติ
เอวํ ปุณฺโณ อหิ ฆนฺเต เอวํ พฺยากเรยฺยนฺติ ฯ

[๑๑๔] สาธุ สาธุ สาริปุตฺต อยมฺปิ ๑ โข สาริปุตฺต ปรียาโย
เอตสฺเสว อตฺถสฺส สจฺจิตฺเตน เวยฺยากรณาย เย อสฺวา สมณฺณ
วุตฺตา เตสฺวาทิ น กงฺขามิ เต เม ปหีนฺติ น วิจิจฺจามิติ ฯ
อิทฺมวโจ ภควา อิทํ วตฺวาน สฺกโต อญฺญาตนา วิหาริ ปาวิติ ฯ

[๑๑๕] ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุตฺโต อจิรปฺกนฺตสฺส ภควโต
ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ปุพฺเพ อปฺปฏิสฺสวิตฺติ มํ อวฺโส ภควา ปจฺม
ปฺลหํ อปฺจฺฉิ ตสฺส เม อโหสิ ทนฺธายิตตฺตํ ยโต จ โข
เม อวฺโส ภควา ปจฺม ปฺลหํ อนฺนโมทิตฺตสฺส มยฺหิ อวฺโส
เอตทโหสิ ทิวสญฺเจปิ มํ ภควา เอตมตฺถํ ปุจฺเจยฺย อญฺณมญฺเณหิ
ปเทหิ อญฺณมญฺเณหิ ปรียาเยหิ ทิวสฺสปหํ ภควโต
เอตมตฺถํ พฺยากเรยฺย อญฺณมญฺเณหิ ปเทหิ อญฺณมญฺเณหิ ปรียาเยหิ
รตฺตี เจปิ มํ ภควา เอตมตฺถํ ปุจฺเจยฺย อญฺณมญฺเณหิ ปเทหิ
อญฺณมญฺเณหิ ปรียาเยหิ รตฺตีปหํ ๒ ภควโต เอตมตฺถํ พฺยากเรยฺย
อญฺณมญฺเณหิ ปเทหิ อญฺณมญฺเณหิ ปรียาเยหิ รตฺตินฺทิวสญฺเจปิ
มํ ภควา เอตมตฺถํ ปุจฺเจยฺย อญฺณมญฺเณหิ ปเทหิ อญฺณมญฺเณหิ
#๑ ยู. ปีสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒ ม. รตฺติมฺปาหํ ฯ เอวมฺปรีปิ ฯ

ปริยาเยหิ รตฺติณฺทิวํปหิ ภควโต เอตมตฺถํ พุยากเรขฺยํ อญฺญมณฺเณหิ
ปเทหิ อญฺญมณฺเณหิ ปริยาเยหิ เทว รตฺติณฺทิวานิ เจปิ
มํ ภควา เอตมตฺถํ ปุจฺเจขฺย ๔เป๔ เทว รตฺติณฺทิวานิปหิ ภควโต
เอตมตฺถํ พุยากเรขฺยํ ๔เป๔ ตีณิ รตฺติณฺทิวานิ เจปิ มํ ภควา
เอตมตฺถํ ปุจฺเจขฺย ... ตีณิ รตฺติณฺทิวานิปหิ ภควโต เอตมตฺถํ
พุยากเรขฺยํ ... จตฺตาริ รตฺติณฺทิวานิ เจปิ ภควาเอตมตฺถํ ปุจฺเจขฺย ...
จตฺตาริ รตฺติณฺทิวานิปหิ ภควโต เอตมตฺถํ พุยากเรขฺยํ ... ปณฺจ
รตฺติณฺทิวานิ เจปิ มํ ภควาเอตมตฺถํ ปุจฺเจขฺย ... ปณฺจ รตฺติณฺทิวานิปหิ
ภควโต เอตมตฺถํ พุยากเรขฺยํ ... ฉ รตฺติณฺทิวานิ เจปิ
มํ ภควา เอตมตฺถํ ปุจฺเจขฺย ... ฉ รตฺติณฺทิวานิปหิ ภควโต
เอตมตฺถํ พุยากเรขฺยํ ... สตฺต รตฺติณฺทิวานิ เจปิ มํ ภควาเอตมตฺถํ
ปุจฺเจขฺย อญฺญมณฺเณหิ ปเทหิ อญฺญมณฺเณหิ ปริยาเยหิ สตฺต
รตฺติณฺทิวานิปหิ ภควโต เอตมตฺถํ พุยากเรขฺยํ อญฺญมณฺเณหิ ปเทหิ
อญฺญมณฺเณหิ ปริยาเยหิตี ๔

[๑๖๖] อถ โข กพารขตฺติโย ภิกฺขุ อญฺญาเยสนา เยน ภควา
เตนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมฺนตฺถํ นิสีหิ ๔
เอกมฺนตฺถํ นิสินฺโน โข กพารขตฺติโย ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
อายสฺมตา ภนฺเต สาริปฺตฺเตน สีหนาโท นทิตฺโต ปุพฺเพ อปฺปฏิสํวิตฺตํ
มํ อาวุโส ภควา ปจฺมํ ปณฺหิ อปุจฺฉิ ตสฺส เม อโหสิ
ทนฺธาเยตตฺตํ ยโต จ โข เม อาวุโส ภควา ปจฺมํ ปณฺหิ

อนฺโมทิตฺตส มยหํ อวฺโส เอตทโหสิ ทิวสญเจปํ มํ ภควา
เอตมตฺถํ ปุจฺเจยฺย อณฺณมณฺเณหิ ปเทหิ อณฺณมณฺเณหิ ปริยาเยหิ
ทิวสํปหํ ภควโต เอตมตฺถํ พุยากรเยยฺย อณฺณมณฺเณหิ ปเทหิ
อณฺณมณฺเณหิ ปริยาเยหิ รตฺตี เจปํ ฯเปฯ รตฺตินฺทิวํ เจปํ มํ
ภควา ... เทว รตฺตินฺทิวานิ เจปํ มํ ภควา ... ตีณิ ... จตฺตาริ ...
ปณฺจ ... ฉ ... สตฺต รตฺตินฺทิวานิ เจปํ มํ ภควา เอตมตฺถํ
ปุจฺเจยฺย อณฺณมณฺเณหิ ปเทหิ อณฺณมณฺเณหิ ปริยาเยหิ สตฺต
รตฺตินฺทิวานิ ปหํ ภควโต เอตมตฺถํ พุยากรเยยฺย อณฺณมณฺเณหิ ปเทหิ
อณฺณมณฺเณหิ ปริยาเยหิ ติ ฯ

[๑๑๗] สว ทิ ภิกฺขุ สารีปฺตฺตสฺส ฆมฺมชาตฺต สุปฺปฏิวิทฺธา
ยสฺสา ฆมฺมชาตฺตยา สุปฺปฏิวิทฺทตฺตา ทิวสญเจปํ ๑ สารีปฺตฺตํ เอตมตฺถํ
ปุจฺเจยฺย อณฺณมณฺเณหิ ปเทหิ อณฺณมณฺเณหิ ปริยาเยหิ ทิวสมฺปิ
เม สารีปฺตฺโต เอตมตฺถํ พุยากรเยยฺย อณฺณมณฺเณหิ ปเทหิ
อณฺณมณฺเณหิ ปริยาเยหิ รตฺตี เจปํ สารีปฺตฺตํ เอตมตฺถํ ปุจฺเจยฺย
อณฺณมณฺเณหิ ปเทหิ อณฺณมณฺเณหิ ปริยาเยหิ รตฺตีปี เม
สารีปฺตฺโต เอตมตฺถํ พุยากรเยยฺย ฯเปฯ รตฺตินฺทิวญฺเจปํ สารีปฺตฺตํ
เอตมตฺถํ ปุจฺเจยฺย ... รตฺตินฺทิวมฺปิ เม สารีปฺตฺโต เอตมตฺถํ
พุยากรเยยฺย ... เทว รตฺตินฺทิวานิ เจปํ สารีปฺตฺตํ เอตมตฺถํ ปุจฺเจยฺย ...
เทว รตฺตินฺทิวานิปี เม สารีปฺตฺโต เอตมตฺถํ พุยากรเยยฺย ... ตีณิ
รตฺตินฺทิวานิ เจปํ สารีปฺตฺตํ เอตมตฺถํ ปุจฺเจยฺย ... ตีณิ
#๑ ม. ทิวสํ เจปํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

รตฺตินฺทิวานิปิ เม สาริปฺตุโต เอตมตฺถํ พุยากรเยย ... จตฺตาริ รตฺตินฺทิวานิ
เจปหิ สาริปฺตุตฺตํ เอตมตฺถํ ปุจฺเจยฺย ... จตฺตาริ รตฺตินฺทิวานิปิ
เม สาริปฺตุโต เอตมตฺถํ พุยากรเยย ... ปณฺจ รตฺตินฺทิวานิ เจปหิ
สาริปฺตุตฺตํ เอตมตฺถํ ปุจฺเจยฺย ... ปณฺจ รตฺตินฺทิวานิปิ เม สาริปฺตุโต
เอตมตฺถํ พุยากรเยย ... ฉ รตฺตินฺทิวานิ เจปหิ สาริปฺตุตฺตํ เอตมตฺถํ
ปุจฺเจยฺย ... ฉ รตฺตินฺทิวานิปิ เม สาริปฺตุโต เอตมตฺถํ พุยากรเยย ...
สจฺจ รตฺตินฺทิวานิ เจปหิ สาริปฺตุตฺตํ เอตมตฺถํ ปุจฺเจยฺย
อณฺณมณฺเณหิ ปเทหิ อณฺณมณฺเณหิ ปริยาเยหิ สจฺจ รตฺตินฺทิวานิปิ
เม สาริปฺตุโต เอตมตฺถํ พุยากรเยย อณฺณมณฺเณหิ ปเทหิ
อณฺณมณฺเณหิ ปริยาเยหิ ติ ๑ ทฺตฺติย ๑

[๑๑๘] สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ... จตฺตจตฺตาคีฬํ โว ภิกฺขเว
ฅานวตฺตุนิ เทเสสฺสามิ ตํ สฺจณฺณํ สารุํ มนสิทโรธ ภาสิสฺสามิ ติ ๑
เอวํ ฆนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสอสฺสุ ๑

[๑๑๙] ภควา เอตทโวจ กตฺมานิ จ ๑ ภิกฺขเว จตฺตจตฺตาคีฬํ?
ฅานวตฺตุนิ ชฺรามรณฺ ฅานํ ชฺรามรณฺสมฺมุทเย ฅานํ ชฺรามรณฺนิโรเช
ฅานํ ชฺรามรณฺนิโรชคามินิยา ปฏิปทาย ฅานํ ชาติยา
ฅานํ ชาติสมฺมุทเย ฅานํ ชาตินิโรเช ฅานํ ชาตินิโรชคามินิยา
ปฏิปทาย ฅานํ ภเว ฅานํ ภวสมฺมุทเย ฅานํ ภวนิโรเช ฅานํ
ภวนิโรชคามินิยา ปฏิปทาย ฅานํ อุปาทานเ ฅานํ อุปาทาน-
สมฺมุทเย ฅานํ อุปาทานนิโรเช ฅานํ อุปาทานนิโรชคามินิยา
#๑ ม. จสทฺโท นตฺติ ๑

ปฏิบัติทาย ถาณั ตณฺหาถย ถาณั ตณฺหาสมุทเย ถาณั ตณฺหา-
นิโรเช ถาณั ตณฺหานิโรธคามินียา ปฏิปทาย ถาณั เวทนาย
ถาณั เวทนาสมุทเย ถาณั เวทนานิโรเช ถาณั เวทนานิโรธคามินียา
ปฏิบัติทาย ถาณั ผสฺเส ถาณั ... สพายตเน ถาณั ...
นามรूपे ถาณั ... วิญญาเณ ถาณั ... สงฺขารेषु ถาณั สงฺขารสมุทเย
ถาณั สงฺขารนิโรเช ถาณั สงฺขารนิโรธคามินียา ปฏิปทาย
ถาณั อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว จตฺตจตฺตาพีลั ถาณวตฺถุณี ฯ

[๑๒๐] กตมถจ ภิกฺขเว ชรามรณั ฯ ยถ เตลั เตลั สตฺตทานั
ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชรา ชีรณฺตา ขณฺฑิจฺจํ ปาติจฺจํ วลิตฺตจตฺตา
อายุโน ตํหานิ อินฺทฺริยานั ปริปาโก อัย วุจฺจติ ชรา ฯ ยถ
เตลั เตลั สตฺตทานั ตมฺหา ตมฺหา สตฺตนิกาเย จติ จวนฺตา เกโท
อนฺตรธานั มจฺจุ มรณั กาลกิริยา ขนฺธานั เกโท กเพวรสฺส
นิกฺเขโป ชีวิตินฺทฺริยสฺส อุปฺจเฉโท อิํ วุจฺจติ มรณั ฯ อิติ อยถจ
ชรา อิทถจ มรณั อิํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ชรามรณั ฯ
ชาติสมุทฺทยา ชรามรณสมุทโย ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรโธ อยเมว
อริโย อฏฺฐจฺจคฺโค มคฺโค ชรามรณนิโรธคามินิ ปฏิปทา เสยฺยถิํ
สมฺมาทิฏฺฐิํ ฯเปฯ สมฺมาสมฺมาธิ ฯ

[๑๒๑] ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวโก เอวํ ชรามรณั ปชานาติ
เอวํ ชรามรณสมุทฺยํ ปชานาติ เอวํ ชรามรณนิโรธํ ปชานาติ
เอวํ ชรามรณนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ ปชานาติ อิทมสฺส ฐมฺเม

ณานํ ฯ โส อิมินา ชมฺเมเน ทิฏฺฐเจเน วิทิตฺเตเน อกาลิเกเน ปตฺเตเน
ปริโยคาเพฺหเน อตีตนาคเต นยํ เนติ ฯ เย โข เกจิ อตีตมทฺธานํ
สมณฺา วา พุราหุณฺณา วา ชรามรณํ อพฺภณฺณํสุ ชรามรณสมุทฺยํ
อพฺภณฺณํสุ ชรามรณนิโรธํ อพฺภณฺณํสุ ชรามรณนิโรธคามินี
ปฏิปทํ อพฺภณฺณํสุ สพฺเพ เต เอวเมว อพฺภณฺณํสุ เสยฺยถาปีหิ
เอตฺรหิ ฯ เยปี หิ เกจิ อนาคตมทฺธานํ สมณฺา วา พุราหุณฺณา วา
ชรามรณํ อภิชานิสฺสณฺฺติ ชรามรณสมุทฺยํ อภิชานิสฺสณฺฺติ ชรามรณนิโรธํ
อภิชานิสฺสณฺฺติ ชรามรณนิโรธคามินี ปฏิปทํ อภิชานิสฺสณฺฺติ
สพฺเพ เต เอวเมว อภิชานิสฺสณฺฺติ เสยฺยถาปีหิ เอตฺรหิตีติ ฯ อิทมสฺส
อนฺวเย ญาณํ ฯ

[๑๒๒] ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมานิ เทว ญาณานิ
ปริสุทฺธานิ โหนฺติ ปริโยทาทานิ ชมฺเม ญาณญจ อนฺวเย ญาณญจ ฯ
อัยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน อิติปี ทสฺสณสมฺปนฺโน
อิติปี อากโต อิมํ สทฺฐมฺมํ อิติปี ปสฺสติ อิมํ
สทฺฐมฺมํ อิติปี เสกฺขเน ญาณเนน สมฺนฺนาคโต อิติปี เสกฺขาย
วิหฺขาย สมฺนฺนาคโต อิติปี ชมฺมโสถํ สฺมาปฺนฺโน อิติปี อริโย
นิพฺเพธิกปฺลฺโย อิติปี อมตทฺวารํ อาหจฺจ ติฏฺฐติ อิติปีตีติ ฯ

[๑๒๓] กตฺมา จ ภิกฺขเว ชาติ ฯเปฯ กตฺโม จ ภิกฺขเว
ภโว ... กตฺมญจ ภิกฺขเว อูปาทานํ ... กตฺมา จ ภิกฺขเว ตณฺหา ...
กตฺมา จ ภิกฺขเว เวทนา ... กตฺโม จ ภิกฺขเว ผลฺโส ... กตฺมญจ

ภิกขเว สพายตนํ ... กตมณฺจ ภิกขเว นามรูปํ ... กตมณฺจ ภิกขเว
วิญฺญาณํ ... กตเม จ ภิกขเว สงฺขารํ ตโยเม ภิกขเว สงฺขารํ
กายสงฺขารो วีสงฺขารो จิตฺตสงฺขารो อิมํ วุจฺจนฺติ ภิกขเว
สงฺขารํ ฯ อวิชฺชาสมุทฺทยา สงฺขารสมุทฺโธ อวิชฺชานโรชํ
สงฺขารนโรชํ อยมเว อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค สงฺขารนโรชคามินี
ปฏฺฐิปปทาเสยฺยถิํ สมฺมาทิฏฺฐิํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ฯ

[๑๒๔] ยโต โข ภิกขเว อริยสาวโก เอวํ สงฺขารํ ปชานาติ
เอวํ สงฺขารสมุทฺธํ ปชานาติ เอวํ สงฺขารนโรชํ ปชานาติ เอวํ
สงฺขารนโรชคามินี ปฏฺฐิปปทํ ปชานาติ อิทฺมสฺส ฌมฺเม ฌาณํ ฯ
โส อิมินา ฌมฺเมน ทิฏฺฐฺเณ วิทิตฺเตน อกาลิเกน ปตฺเตน
ปรีโยคาพฺเหน อตีตํ นยํ เนติ ฯ เย โข เกจิ
อตีตมทฺธานํ สมณํ วา พุราหุณฺณา วา สงฺขารํ อพฺภณฺณํ
สงฺขารสมุทฺธํ อพฺภณฺณํ สงฺขารนโรชํ อพฺภณฺณํ สงฺขารนโรชคามินี
ปฏฺฐิปปทํ อพฺภณฺณํ สพฺเพ เต เอวเมว อพฺภณฺณํ เสยฺยถาปีหิ
เอตฺรหิ ฯ เยปี หิ เกจิ อนาคตมทฺธานํ สมณํ วา พุราหุณฺณา วา
สงฺขารํ อภิชานิสฺสณฺติ สงฺขารสมุทฺธํ อภิชานิสฺสณฺติ สงฺขารนโรชํ
อภิชานิสฺสณฺติ สงฺขารนโรชคามินี ปฏฺฐิปปทํ อภิชานิสฺสณฺติ สพฺเพ
เต เอวเมว อภิชานิสฺสณฺติ เสยฺยถาปีหิ เอตฺรหิตีติ ฯ อิทฺมสฺส
อนฺวเย ฌาณํ ฯ

[๑๒๕] ยโต โข ภิกขเว อริยสาวกสฺส อิมานิ เทว ฌาณานิ

ปริสุทธานิ โหนติ ปรีโยทาทานิ ชมเม ฌาณญจ อนุเว
ฌาณญจ ฯ อัย วุจติ ภิกขเว อริยสาวโก ทิฏฐิสมฺปนฺโน
อิตฺปิ ทสฺสนสมฺปนฺโน อิตฺปิ อากโต อิมํ สทฺทมฺมํ อิตฺปิ
ปสฺสตี อิมํ สทฺทมฺมํ อิตฺปิ เสกฺเขน ฌาเณน สมฺนฺนาคโต
อิตฺปิ เสกฺขาย วิชฺชขาย สมฺนฺนาคโต อิตฺปิ ชมฺมโสถํ สฺมาปฺนฺโน
อิตฺปิ อริโย นินฺพเพชฺชปญฺโฌ อิตฺปิ อมตทวารํ อหจฺจ ติฏฺฐตี
อิตฺปิตี ๑ ตติยํ ๑

[๑๒๖] สวตฺถึยํ วิหฺรตี ... สตฺตสฺตฺตฺริ โว ภิกฺขเว
ฌาณวตฺถุณี เทเสสฺสามิ ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสามิตี ๑
เอวํ ฆนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ ๑

[๑๒๗] ภควา เอตทโวจ กตฺมานิ จ ๑ ภิกฺขเว สตฺตสฺตฺตฺริ
ฌาณวตฺถุณี ชาตีปจฺจยา ชรามรณฺนฺติ ฌาณํ อสตี ชาติยา
นตฺถิ ชรามรณฺนฺติ ฌาณํ อตีตฺมฺปิ อทฺธานํ ชาตีปจฺจยา
ชรามรณฺนฺติ ฌาณํ อสตี ชาติยา นตฺถิ ชรามรณฺนฺติ ฌาณํ
อนาคตฺมฺปิ อทฺธานํ ชาตีปจฺจยา ชรามรณฺนฺติ ฌาณํ อสตี ชาติยา
นตฺถิ ชรามรณฺนฺติ ฌาณํ ยมฺปิสฺส ตํ ชมฺมภูตฺติฌาณํ ตมฺปิ
ขยชฺมมํ วยชฺมมํ วิรชชชฺมมํ นโรชชชฺมมฺนฺติ ฌาณํ ๑ ภวปจฺจยา
ชาติตี ฌาณํ ๑เป ๑ อุปาทานปจฺจยา ภโวตี ฌาณํ ... ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานนฺติ ฌาณํ ... เวทนาปจฺจยา ตณฺหาตี ฌาณํ ...
ผัสฺสปจฺจยา เวทนาตี ฌาณํ ... สพายตฺนปจฺจยา ผสฺโสตี ฌาณํ ...
#๑ ม. จสทฺโท นตฺถิ ๑

นามรูปปัจจยา สพายนนฺติ ฌาณํ ... วิญญาณปัจจยา นามรูปนฺติ
ฌาณํ ... สงฺขารปัจจยา วิญญาณนฺติ ฌาณํ ... อวิชฺชาปัจจยา
สงฺขาราคิ ฌาณํ อสตี อวิชฺชาย นตฺถิ สงฺขาราคิ ฌาณํ
อดีตมฺปิ อทฺธานํ อวิชฺชาปัจจยา สงฺขาราคิ ฌาณํ อสตี อวิชฺชาย
นตฺถิ สงฺขาราคิ ฌาณํ อนาคตมฺปิ อทฺธานํ อวิชฺชาปัจจยา
สงฺขาราคิ ฌาณํ อสตี อวิชฺชาย นตฺถิ สงฺขาราคิ ฌาณํ
ยมฺปิสฺส ตํ ฌมฺมภูจฺจิติ ฌาณํ ตมฺปิ ขยฌมฺมํ วยฌมฺมํ วิจารณ์มฺมํ
นโรชฌมฺมฺนฺติ ฌาณํ ฯ อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว สตฺตสตฺตฺริ
ฌาณวตฺตฺถฺนฺติ ฯ จตฺตํ ฯ

[๑๒๘] สวตฺถิยํ วิหฺรตี ... อวิชฺชาปัจจยา ภิกฺขเว สงฺขารํ
สงฺขารปัจจยา วิญญาณํ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เภวสฺส ทุกฺกขนฺตฺส
สมฺมทโย โหตีติ ฯ

[๑๒๙] เอวํ วุตฺเต อญฺจตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ อยํ
กตมํ นฺ โข ภาณเต ชรามรณํ กสฺส จ ปนฺตี ชรามรณนฺติ ฯ
โน กลฺโล ปโยหตี ภควา อโวจ กตมํ ชรามรณํ กสฺส จ
ปนฺตี ชรามรณนฺติ อิติ วา ภิกฺขุ โย วเทยฺย อญฺจํ ชรามรณํ
อญฺจสฺส จ ปนฺตี ชรามรณนฺติ อิติ วา ภิกฺขุ โย วเทยฺย
อุภยเมตฺถิ เอกตฺถิ พุณฺณชนเมว นานํ ฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ วา
ภิกฺขุ ทิฏฺฐิยา สตี พุรฺหมจฺริยวาโส น โหตี อญฺจํ ชีวํ อญฺจํ
สรีรนฺติ วา ภิกฺขุ ทิฏฺฐิยา สตี พุรฺหมจฺริยวาโส น โหตี ฯ

เอเต เต ภิกขุ อุโก อนนเต อนุปคมม มชฺฌเนน ตถาคโต ฌมมํ
เทเสติ ชาตีปจฺจยา ชรามรณนฺติ ฯ

[๑๓๐] กตมา นฺ โข ภนฺเต ชาตี กสฺส จ ปนายํ ชาตีติ ฯ
โน กลฺโล ปโยหติ ภควา อโวจ กตมา ชาตี กสฺส จ
ปนายํ ชาตีติ อิติ วา ภิกขุ โย วเทยฺย อญฺญา ชาตี อญฺญสฺส
จ ปนายํ ชาตีติ อิติ วา ภิกขุ โย วเทยฺย อุกฺขเมตํ เอกตฺถํ
พฺยลฺลชนเมว นานํ ฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ วา ภิกขุ ทิฏฺฐิจฺยา สติ
พฺรหฺมจฺริยวาโส น โหติ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ วา ภิกขุ
ทิฏฺฐิจฺยา สติ พฺรหฺมจฺริยวาโส น โหติ ฯ เอเต เต ภิกขุ อุโก
อนนเต อนุปคมม มชฺฌเนน ตถาคโต ฌมมํ เทเสติ ภาวปจฺจยา
ชาตีติ ฯ

[๑๓๑] กตโม นฺ โข ภนฺเต ภโว กสฺส จ ปนายํ ภโวติ ฯ
โน กลฺโล ปโยหติ ภควา อโวจ กตโม ภโว กสฺส จ
ปนายํ ภโวติ อิติ วา ภิกขุ โย วเทยฺย อญฺโฌ ภโว อญฺญสฺส
จ ปนายํ ภโวติ อิติ วา ภิกขุ โย วเทยฺย อุกฺขเมตํ เอกตฺถํ
พฺยลฺลชนเมว นานํ ฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ วา ภิกขุ ทิฏฺฐิจฺยา สติ
พฺรหฺมจฺริยวาโส น โหติ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ วา ภิกขุ
ทิฏฺฐิจฺยา สติ พฺรหฺมจฺริยวาโส น โหติ ฯ เอเต เต ภิกขุ อุโก
อนนเต อนุปคมม มชฺฌเนน ตถาคโต ฌมมํ เทเสติ อฺปาทาน-
ปจฺจยา ภโวติ ฯเปฯ ตณฺหาปจฺจยา อฺปาทานนฺติ ... เวทนา-

ปจฺจยา ตณฺหาติ ... ผสฺสปจฺจยา เวทนาติ ... สพายตฺนปจฺจยา
ผสฺโสติ ... นามรูปปจฺจยา สพายตฺนนฺติ ... วิญฺญาณปจฺจยา
นามรูปนฺติ ... สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ ฯ

[๑๓๒] กตเม นฺุ โข ฆนฺเต สงฺขารา กสฺส จ ปนิเม
สงฺขาราติ ฯ โน กถฺโล ปโยหติ ภควา อโวจ กตเม สงฺขารา
กสฺส จ ปนิเม สงฺขาราติ อิติ วา ภิกฺขุ โย วเทยฺย อณฺเณ
สงฺขารา อณฺเณ กสฺส จ ปนิเม สงฺขาราติ อิติ วา ภิกฺขุ โย
วเทยฺย อุภยเมตฺถิ เอกตฺถิ พุยฺยชนฺเมว นานํ ฯ ตํ ชีวํ ตํ
สรีรฺรณฺติ วา ภิกฺขุ ทิฏฺฐิจฺยา สติ พุรฺหมจฺริยวาโส น โหติ อณฺเณ
ชีวํ อณฺเณ สรีรฺรณฺติ วา ภิกฺขุ ทิฏฺฐิจฺยา สติ พุรฺหมจฺริยวาโส น
โหติ ฯ เอเต เต ภิกฺขุ อุโภ อนุเต อนุปกมฺม มชฺเฌน ตถาคโต
ชมฺมํ เทเสติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ฯ

[๑๓๓] อวิชฺชาเยว ภิกฺขุ อเสสฺวิราคฺนิโรธา ยานิสฺส ตานิ ๑
วิสุทฺถิตานิ วิเสวิตานิ วิปฺสนฺทิตานิ กานิจิ กานิจิ กตมํ ชรามรณํ
กสฺส จ ปนิตํ ชรามรณํ อิติ วา อณฺเณ ชรามรณํ อณฺเณ กสฺส จ
ปนิตํ ชรามรณํ อิติ วา ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ อิติ วา อณฺเณ ชีวํ
อณฺเณ สรีรํ อิติ วา สพฺพานิสฺส ตานิ ๒ ปหีนานิ ฆนฺติ อจฺฉินฺนฺมุลานิ
ตถาวตฺตูกตฺตานิ อนภาวจฺกตฺตานิ อายตฺตี อนุปฺปาทชฺมมานิ ฯ

[๑๓๔] อวิชฺชาเยว ภิกฺขุ อเสสฺวิราคฺนิโรธา ยานิสฺส ตานิ
วิสุทฺถิตานิ วิเสวิตานิ วิปฺสนฺทิตานิ กานิจิ กานิจิ กตมา ชาติ
#๑ ยฺ. ยานิสฺสิตานิ ฯ เวมฺปฺริปี ฯ ๒ ยฺ. สพฺพานิสฺสิตานิ ฯ เวมฺปฺริปี ฯ

กสฺส จ ปนายิ ชาติ อิติ วา อญฺเฐ ชาติ อญฺเฐสฺส จ ปนายิ
ชาติ อิติ วา ตํ ชีวํ ตํ สรีริ อิติ วา อญฺเฐ ชีวํ อญฺเฐ
สรีริ อิติ วา สพฺพานิสฺส ตานิ ปหีนานิ ภวนฺติ อุจฺฉินฺนฺมฺลานิ
ตาลาวตฺถุกตานิ อนภาวํกตานิ आयตี อนุปฺปาทมฺมานิ ฯ

[๑๓๕] อวิชฺชาเย เตวว ภิกฺขุ อเสสฺวิราคฺนิโรธา ยานิสฺส ตานิ
วิสุทฺถายิตานิ วิเสวิตานิ วิปฺสนฺนํทิตานิ กานิจิ กานิจิ กตโม ภโว
ฯเปฯ กตมํ อูปาทานํ ... กตมา ตณฺหา ... กตมา เวทนา ...
กตโม ผสฺโส ... กตมํ สพฺยาตฺนํ ... กตมํ นามรूपํ ... กตมํ
วิญฺญาณํ ... ฯ

[๑๓๖] อวิชฺชาเย เตวว ภิกฺขุ อเสสฺวิราคฺนิโรธา ยานิสฺส ตานิ
วิสุทฺถายิตานิ วิเสวิตานิ วิปฺสนฺนํทิตานิ กานิจิ กานิจิ กตเม สงฺขารธา
กสฺส จ ปนิเม สงฺขารธา อิติ วา อญฺเฐ สงฺขารธา อญฺเฐสฺส
จ ปนิเม สงฺขารธา อิติ วา ตํ ชีวํ ตํ สรีริ อิติ วา อญฺเฐ
ชีวํ อญฺเฐ สรีริ อิติ วา สพฺพานิสฺส ตานิ ปหีนานิ ภวนฺติ
อุจฺฉินฺนฺมฺลานิ ตาลาวตฺถุกตานิ อนภาวํกตานิ आयตี อนุปฺปาทมฺมานิ
ปญฺจํ ฯ

[๑๓๗] สวาคฺคิยิ วิหฺรติ ... ตฺตฺร โข ฯเปฯ อวิชฺชาปจฺจยา
ภิกฺขเว สงฺขารธา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส
เกวลสฺส ทฺถกฺขณฺนุสฺส สมฺมทโย โหติ ฯ

[๑๓๘] กตมํ ชรามรณํ กสฺส จ ปนิตํ ชรามรณฺนฺติ อิติ วา

ภิกขเว โย วเทยฺย อณฺเณ ชรามรณํ อณฺเณสุส จ ปนฺทํ ชรามรณนฺติ
อิตฺติ วา ภิกขเว โย วเทยฺย อุกฺกเมตฺตํ เอกตฺถํ พุชฺชนเมว
นํานํ ฯ ตํ ชีวํ ตํ สรฺรณฺติ วา ภิกขเว ทิฏฺฐิยา สติ
พฺรหฺมจฺริยวาโส น โหติ อณฺเณ ชีวํ อณฺเณ สรฺรณฺติ วา ภิกขเว
ทิฏฺฐิยา สติ พฺรหฺมจฺริยวาโส น โหติ ฯ เอเต เต ภิกขเว
อุโป อนฺเต อนฺุปกมฺม มชฺฌเณ ตถาคโต ฌมฺมํ เทเสติ
ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ ฯเปฯ กตมา ชาติ ... กตโม ภโว ...
กตมํ อุปาทานํ ... กตมา ตณฺหา ... กตมา เวทนา ... กตโม
ผลฺโส ... กตมํ สพายตณฺ ... กตมํ นามรูปํ ... กตมํ วิญฺญาณํ ... ฯ

[๑๓๕] กตเม สงฺขารา กสฺส จ ปนฺิเม สงฺขาราติ อิตฺติ วา
ภิกขเว โย วเทยฺย อณฺเณ สงฺขารา อณฺเณสุส จ ปนฺิเม สงฺขาราติ
อิตฺติ วา ภิกขเว โย วเทยฺย อุกฺกเมตฺตํ เอกตฺถํ พุชฺชนเมว
นํานํ ฯ ตํ ชีวํ ตํ สรฺริ อิตฺติ วา ภิกขเว ทิฏฺฐิยา สติ
พฺรหฺมจฺริยวาโส น โหติ อณฺเณ ชีวํ อณฺเณ สรฺริ อิตฺติ วา ภิกขเว
ทิฏฺฐิยา สติ พฺรหฺมจฺริยวาโส น โหติ ฯ เอเต เต ภิกขเว
อุโป อนฺเต อนฺุปกมฺม มชฺฌเณ ตถาคโต ฌมฺมํ เทเสติ
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา ฯเปฯ

[๑๔๐] อวิชฺชาย เตวว ภิกขเว อเสสวिरาคนฺโรธา ยานิสฺส ตานิ
วิสุทฺถิตานิ วิเสวิตานิ วิปฺสนฺทิตานิ กานฺจิกิ กานฺจิกิ กตมํ ชรามรณํ
กสฺส จ ปนฺทํ ชรามรณํ อิตฺติ วา อณฺเณ ชรามรณํ อณฺเณสุส จ

ปนิทํ ชรามรณํ อิติ วา ตํ ชีวํ ตํ สรรี อิติ วา อณฺณํ ชีวํ
อณฺณํ สรรี อิติ วา สพุพานิสฺส ตานิ ปหีนานิ ภวนฺติ อฺจฺฉินฺนฺมฺลานิ
ตาลาวตฺถุกตานิ อนภาวงฺกตานิ आयตี อนุปฺปาทมฺมานิ ฯ

[๑๔๑] อวิชฺชาเย เตวว ภิกฺขเว อเสสวिरาคนโรธา ยานิสฺส ตานิ
วิสตฺถกานิ วิเสวิตานิ วิปฺพนฺทิตานิ กานิจิ กานิจิ กตมา ชาติ
ฯเปฯ กตโม ภโว ... กตมํ อุปาทานํ ... กตมา ตณฺหา ... กตมา
เวทนา ... กตโม ผสฺโส ... กตมํ สพายตน์ ... กตมํ นามรูปํ ...
กตมํ วิญฺญาณํ ... ฯ

[๑๔๒] อวิชฺชาเย เตวว ภิกฺขเว อเสสวिरาคนโรธา ยานิสฺส ตานิ
วิสตฺถกานิ วิเสวิตานิ วิปฺพนฺทิตานิ กานิจิ กานิจิ กตเม สงฺขารา
กสฺส จ ปนิเม สงฺขารา อิติ วา อณฺเณ สงฺขารา อณฺณสฺส
จ ปนิเม สงฺขารา อิติ วา ตํ ชีวํ ตํ สรรี อิติ วา อณฺณํ
ชีวํ อณฺณํ สรรี อิติ วา สพุพานิสฺส ตานิ ปหีนานิ ภวนฺติ
อฺจฺฉินฺนฺมฺลานิ ตาลาวตฺถุกตานิ อนภาวงฺกตานิ आयตี อนุปฺปาทมฺมานิ ตํ
นฺนํ จ ฯ

[๑๔๓] สวาคฺคิยํ วิหริตี ... นายํ ภิกฺขเว กาโย ตุมฺหากํ นาปี
อณฺเณสํ ฯ ปฺราณมิตํ ภิกฺขเว กมฺมํ อภิสงฺขตํ อภิสณฺเจตยิตํ
เวทนียํ ทณฺฑรพฺพิ ฯ

[๑๔๔] ตตฺร [๑]- ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ปฏิจฺจสมุปฺปาตญฺเณว
สาธุกํ โยนิโส มนสิกโรตี อิติ อิมสฺมี สติ อิทํ โหตี อิมสฺสุปฺปาทา
#๑ ม. ย. โข ฯ

อิทํ อุปฺปชฺชติ อิมสฺมี อสฺติ อิทํ น โหติ อิมสฺส
นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ ยทิตํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารธา สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เภวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมฺมทโย โหติ ฯ อวิชฺชาย เตวฺว อเสสวिरาคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ
สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เภวสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๑๔๕] สวาคฺถิยํ วิหฺรติ ... ยณฺจ [๑]- ภิภฺขเว เจเตติ ยณฺจ
ปกฺปฺเปติ ยณฺจ อนฺุเสติ อารมฺมณเมตํ โหติ วิญฺญาณสฺส จิตฺติยา
อารมฺมณเ สติ ปติฏฺฐา วิญฺญาณสฺส โหติ ตสฺมี ปติฏฺฐิเต
วิญฺญาณเ วิรุเพห อายตี ปฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติ โหติ อายตี
ปฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติยา สติ อายตี ชาติชฺรามรณํ โสภปริเทว-
ทุกฺขโทมนสฺสุปายาธา สมภฺวานฺติ เอวเมตฺสฺส เภวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมฺมทโย โหติ ฯ โน จ ๒ ภิภฺขเว เจเตติ โน จ ๒ ปกฺปฺเปติ อถ จ ๒
อนฺุเสติ อารมฺมณเมตํ โหติ วิญฺญาณสฺส จิตฺติยา อารมฺมณเ สติ
ปติฏฺฐา วิญฺญาณสฺส โหติ ตสฺมี ปติฏฺฐิเต วิญฺญาณเ วิรุเพห
อายตี ปฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติ โหติ อายตี ปฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติยา สติ
อายตี ชาติชฺรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาธา สมภฺวานฺติ
เอวเมตฺสฺส เภวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ ฯ

[๑๔๖] ยโต จ โข ภิภฺขเว โน จ ๓ เจเตติ โน จ ปกฺปฺเปติ โน
จ อนฺุเสติ อารมฺมณเมตํ น โหติ วิญฺญาณสฺส จิตฺติยา อารมฺมณเ
#๑ ยฺ. โข ฯ ๒ ม. ยฺ. เจ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๓ ม. ยฺ. เจว ฯ

อสติ ปติฏฐา วิญญาณสฺส น โหติ ตทปฺปติฏฐิตเ วิญญาเณ
อวิรุเพห อายตี ปฺนพฺภาวภินิพฺพตฺติ น โหติ อายตี ปฺนพฺภาวภินิพฺพตฺติยา
อสติ อายตี ชาติชฺรามรณํ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา
นิรุชฺฌนฺติ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทฺทุกฺขทฺขนฺธสฺส นิโรโธ
โหตีติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๑๔๗] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ชลฺลจ ภิกฺขเว เจเตติ ชลฺลจ
ปกฺกเปติ ชลฺลจ อนฺุเสติ อารมฺมณเมตํ โหติ วิญญาณสฺส จิตฺติยา
อารมฺมเณ สติ ปติฏฐา วิญญาณสฺส โหติ ตสฺมี ปติฏฐิตเ
วิญญาเณ วิรุเพห นามรูปสฺส อวกฺกนฺติ โหติ นามรูปปจฺจยา
สพายตฺนํ สพายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา ...
ตณฺหา ... อุปาทานํ ... ภโว ... ชาติ ... ชฺรามรณํ โสภปริเทว-
ทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทฺทุกฺขทฺขนฺธสฺส
สมฺทโย โหติ ฯ โน จ ภิกฺขเว เจเตติ โน จ ปกฺกเปติ
อถ จ อนฺุเสติ อารมฺมณเมตํ โหติ วิญญาณสฺส จิตฺติยา
อารมฺมเณ สติ ปติฏฐา วิญญาณสฺส โหติ ตสฺมี ปติฏฐิตเ
วิญญาเณ วิรุเพห นามรูปสฺส อวกฺกนฺติ โหติ นามรูปปจฺจยา
สพายตฺนํ ฯเปฯ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทฺทุกฺขทฺขนฺธสฺส สมฺทโย
โหตีติ ฯ

[๑๔๘] ยโต จ โช ภิกฺขเว โน จ เจเตติ โน จ ปกฺกเปติ
โน จ อนฺุเสติ อารมฺมณเมตํ น โหติ วิญญาณสฺส จิตฺติยา

อารมฺมเณ อสฺติ ปตฺติจฺญา วิญฺญาณสฺส น โหติ ตทปฺปตฺติจฺเเต
วิญฺญาณเณ อวิรุพฺพห นามรูปสฺส อวกฺกนฺติ น โหติ นามรูปนโรธา
สพายตฺตนโรโร ๗เป๗ เอมตฺสส กเวตฺสส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นโรโร
โหตีติ ๗ นวมํ ๗

[๑๔๕] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ยลฺลจ ภิกฺขเว เจเตติ ยลฺลจ
ปกฺกเปติ ยลฺลจ อนฺุเสติ อารมฺมณเมตํ โหติ วิญฺญาณสฺส จิตฺยา
อารมฺมเณ สฺติ ปตฺติจฺญา วิญฺญาณสฺส โหติ ตสฺมี ปตฺติจฺเเต
วิญฺญาณเณ วิรุพฺพห นติ โหติ นติยา สฺติ อากตฺทิตฺติ ๑ โหติ
อากตฺทิตฺติยา สฺติ จุตฺตปฺปาโต โหติ จุตฺตปฺปาเต สฺติ อายตฺตี ชาตฺติชฺรามรณํ
โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวานฺติ เอมตฺสส
กเวตฺสส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ๗ โน จ ภิกฺขเว เจเตติ
โน จ ปกฺกเปติ อถ จ อนฺุเสติ อารมฺมณเมตํ โหติ วิญฺญาณสฺส
จิตฺยา อารมฺมเณ สฺติ ปตฺติจฺญา วิญฺญาณสฺส โหติ ตสฺมี
ปตฺติจฺเเต วิญฺญาณเณ วิรุพฺพห นติ โหติ นติยา สฺติ อากตฺทิตฺติ
โหติ อากตฺทิตฺติยา สฺติ จุตฺตปฺปาโต โหติ จุตฺตปฺปาเต สฺติ
อายตฺตี ชาตฺติชฺรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวานฺติ
เอมตฺสส กเวตฺสส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ๗

[๑๕๐] ยโต จ โข ภิกฺขเว โน จ เจเตติ โน จ ปกฺกเปติ
โน จ อนฺุเสติ อารมฺมณเมตํ น โหติ วิญฺญาณสฺส จิตฺยา
#๑ สี่. อกตฺทิตฺติ ๗

อารมมณ อสติ ปติภูจา วิญญาณสฺส น โหติ ตทปฺปติภูจฺเจ
วิญญาณ อวิรุเพห นติ น โหติ นติยา อสติ อากคฺคิ น
โหติ อากคฺคิตฺยา อสติ จุจฺจปาโต น โหติ จุจฺจปาเต อสติ
อายตี ชาตฺชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นฺริชฺฌนฺติ
เอวมตฺสส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นฺโรโร โหตีติ ฯ ทสมํ ฯ

กพารขตฺติยวคโค จตฺตฺโถ ฯ

ตสฺส อุทฺธานํ

ภูตฺมิตฺถํ กพารณฺจ เทว จ ฅาณวตฺตฺตฺนํ ๑

อวิชฺชาปจฺจยา จ เทว นตฺตฺมา เจตนา ตโยตี ฯ

#๑ ม. ฅาณวตฺตฺตฺนํ ฯ ย. ฅาณสฺส วตฺตฺตฺนํ ฯ

คหปติวคโค ปณจโม

[๑๕๑] สาวตถิย วิหริติ ... อถ โข อนาถปิณฑิกโก คหปติ
เยน ภควา เตนุปลสงกมิ อุปสงกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ นิสีหิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฑิกโก คหปติ
ภควา เอตทโวจ ยโต โข คหปติ อริยสาวกสฺส ปณจ ภายานิ
เวรานิ วุปลนฺตานิ โหนฺติ จตฺตฺหิ จ โสตาปตฺตियฺเกหิ สมนฺนาคโต
โหติ อริโย จสฺส ฉาโย ปณฺณาย สฺสทิสฺส โหติ สุปฺปฏิวิทฺโฆ โส
อากงฺขมาโน อตฺตนาเว อตฺตนาณํ พุยากรเยยฺย จินฺนนิรโยมฺหิ
จินฺตฺริจฺจนายอนิโย ๑ จินฺตฺตฺตฺตฺวิสโย จินฺนํปายทฺตฺกคฺติวินิปาโต
โสตาปนโนหฺมสมฺมิ อวินิปาตฺตมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๑๕๒] กตฺมานิ ปณจ ภายานิ เวรานิ วุปลนฺตานิ โหนฺติ ฯ ยํ
คหปติ ปาณาติปาตี ปาณาติปาตปฺปจฺจยา ทิฏฺฐจฺจมฺมิภฺมฺปิ ภยํ เวรํ
ปสฺวติ สมฺปรายิกภฺมฺปิ ภยํ เวรํ ปสฺวติ เจตฺตฺติภฺมฺปิ ทฺตฺกํ โทมนสฺสํ
ปฺปฏิสฺสเวทยติ ปาณาติปาตา ปฺปฏิวิริตฺตสฺส เอวํ ตํ ภยํ เวรํ วุปลนฺตํ
โหติ ฯ ยํ คหปติ อทินฺนาทายี อทินฺนาทานปฺปจฺจยา ทิฏฺฐจฺจมฺมิภฺมฺปิ
ภยํ เวรํ ปสฺวติ สมฺปรายิกภฺมฺปิ ภยํ เวรํ ปสฺวติ เจตฺตฺติภฺมฺปิ ทฺตฺกํ
โทมนสฺสํ ปฺปฏิสฺสเวทยติ อทินฺนาทานา ปฺปฏิวิริตฺตสฺส เอวํ ตํ ภยํ
เวรํ วุปลนฺตํ โหติ ฯ ยํ คหปติ กามสฺสมฺมิจฺจจาจารี กามสฺสมฺมิจฺจจา-

#๑ ม. จินฺตฺริจฺจนายอนิ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

จารปฺปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยฺ เวรฺ ปสวติ สมฺปฺรายนฺปิ ภยฺ
เวรฺ ปสวติ เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยติ กามะสุมิจฺจจาธา
ปฏฺฐิวิตฺตสฺส เหวํ ตํ ภยฺ เวรฺ วุปฺสนนฺตํ โหติ ฯ ยํ
คหฺปติ มุสวาธาที มุสวาธาปฺปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยฺ เวรฺ ปสวติ
สมฺปฺรายนฺปิ ภยฺ เวรฺ ปสวติ เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ
ปฏฺฐิสฺสเวทยติ มุสวาธา ปฏฺฐิวิตฺตสฺส เหวํ ตํ ภยฺ เวรฺ วุปฺสนนฺตํ
โหติ ฯ ยํ คหฺปติ สุราเมรยฺมชฺชปฺมาทญฺจายี สุราเมรยฺมชฺช-
ปฺมาทญฺจานปฺปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยฺ เวรฺ ปสวติ สมฺปฺรายนฺปิ
ภยฺ เวรฺ ปสวติ เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยติ
สุราเมรยฺมชฺชปฺมาทญฺจานา ปฏฺฐิวิตฺตสฺส เหวํ ตํ ภยฺ เวรฺ วุปฺสนนฺตํ
โหติ ฯ อิมานิ ปณฺจ ภยานิ เวรานิ วุปฺสนนฺตานิ โหนฺติ ฯ

[๑๕๓] กตเมหิ จตฺตฺหิ โสตาปตฺตฺยงฺเคหิ สมฺนฺนาคโต โหติ ฯ
อิธ คหฺปติ อริยสาวกโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ
อิตฺปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต
โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
ภควาติ ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ สุวากฺขาโต
ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ
เวทิตฺพุโ พุ วัลญฺหิตฺติ สงฺฆे อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ
สุปฺปฏิปฺนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ อชฺชปฺปฏิปฺนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ
ณายปฺปฏิปฺนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ สามิฉิปฺปฏิปฺนฺโน ภควโต

สาวกสงโฆ ยทิท จตุตาริ ปุริสยุดานิ อญฺจ ปุริสปุคคตา เอส
ภควโต สาวกสงโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิณเยยฺโย อณฺชลิกรณฺเณยฺโย
อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺขเขตฺตํ โลกสุสฺสํติ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ
สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ อจฺฉิตฺเตหิ อสพฺเลหิ อกมฺมาเสหิ
ภุชิสฺเสหิ วิญฺญปฺสฺสเถหิ อปรามญฺเญหิ สมาริสิวตฺตนิเกหิ ฯ อิเมหิ
จตุหิ โสตาปตฺตियงฺเกหิ สมนฺนาคโต โหติ ฯ

[๑๕๔] กตโม จสฺส อริโย ฌาโย ปญฺญา ย สุกฺกโฆ โหติ
สุปฏิวิทุโร ฯ อิธ คหปติ อริยสาวโก ปญฺจจสฺมุปฺปาทญฺเณว สาธุกํ
โยนิโส มนสิกรโธติ อิติ อิมสฺมึ สติ อิทํ โหติ อิมสฺสุปฺปาทา
อิทํ อุปฺปชฺชติ อิมสฺมึ อสติ อิทํ น โหติ อิมสฺส นิโรธา
อิทํ นิรุชฺชติ ยทิทํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารํ สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอมตฺสฺส เกวลสฺส ทกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย
โหติ อวิชฺชาย เตวฺว อเสสฺวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโร สงฺขารนิโรธา
วิญฺญาณนิโรโร ฯเปฯ เอมตฺสฺส เกวลสฺส ทกฺขกฺขนฺธสฺสท
นิโรโร โหติ ฯ อยมสฺส อริโย ฌาโย ปญฺญา ย สุกฺกโฆ โหติ
สุปฏิวิทุโร ฯ

[๑๕๕] ยโต โข คหปติ อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ฌยานิ
เวรานิ วุปฺสนฺตานิ โหนฺติ อิเมหิ จ ๑ จตุหิ โสตาปตฺตियงฺเกหิ
สมนฺนาคโต โหติ อยญฺจสฺส อริโย ฌาโย ปญฺญา ย สุกฺกโฆ
โหติ สุปฏิวิทุโร โส อากงฺขมาโน อตฺตนาเว อตฺตานํ พุยากรเยย
#๑ ม. ย. จสทุโท นตฺถิ ฯ

สุปฏิวิโท ๑ อิธ ภิกขเว อริยสาวโก ปฏิจฺจสมุปฺปาทญฺเวย
สาธุกํ โยนิโส มนสิกโรติ ๑เป๑ อยมสฺส อริโย ฌาโย ปญฺญา
สุทฺธิจฺโจะ โหติ สุปฏิวิโท ๑

[๑๖๐] ยโต โข ภิกขเว อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ฌยานิ
เวรานิ วุปฺสนฺตานิ โหนฺติ อิมหิ จ จตฺตฺหิ โสตาปตฺตยงฺเกหิ
สมนฺนาคโต โหติ อยญฺจสฺส อริโย ฌาโย ปญฺญา สุทฺธิจฺโจะ
โหติ สุปฏิวิโท ๑ โส อากงฺขมาโน อตฺตนาเว อตฺตนาํ พุยากรเยย
จฺฉินฺนโรมฺหิ จฺฉินฺนโรจฺฉานโยนิโย จฺฉินฺนปิตฺตวิสโย จฺฉินฺนปายทฺถกฺคตฺวินิปาโต
โสตาปนโนหฺมสมฺมิ อวินิปาตฺตมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ๑
ทฺถิตฺถิ ๑

[๑๖๑] สวาทฺตฺถิตฺถิ วิหฺรติ ... ทฺถกฺขสฺส ภิกขเว สมฺมทญฺจ
อตฺตงฺกมญฺจ เทเสสฺสามิ ตํ สฺจนาถ สาธุกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสามิติ ๑
เอวํ ฆนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ ๑

[๑๖๒] ภควา เอตทโวจ กตโม จ ภิกขเว ทฺถกฺขสฺส สมฺมทโย
จกฺขญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อฺปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณํ ตินฺณํ สงฺคติ
ผลฺโส ผลฺสฺสปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา อโย โข
ภิกขเว ทฺถกฺขสฺส สมฺมทโย ๑ โสตญฺจ ปฏิจฺจ สทฺเท จ ... ฆนาญฺจ
ปฏิจฺจ กนฺธา จ ... จิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ ... กายญฺจ ปฏิจฺจ
โผฏฺฐพฺเพ จ ... มนญฺจ ปฏิจฺจ ฐมฺเม จ อฺปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ
ตินฺณํ สงฺคติ ผลฺโส ผลฺสฺสปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา

อัย โข ภิกขเว ทุกขสฺส สมุทโย ฯ

[๑๖๓] กตโม จ ภิกขเว ทุกขสฺส อตฺถงฺกโม ฯ จกฺขุญฺจ
ปฏฺิจฺจ รูปे จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณํ ติณฺณํ สงฺกติ ผสฺโส
ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตสฺสาเยว ตณฺหา
อเสสฺวิราคนิโรธา อุปาทานนิโรธา อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธา
ภวนิโรธา ชาตินิโรธา ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺข-
โทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
นิโรธา โหติ อัย โข ภิกขเว ทุกขสฺส อตฺถงฺกโม ฯ โสตถฺจ
ปฏฺิจฺจ สทฺเท จ ... ฆานญฺจ ปฏฺิจฺจ คนฺธे จ ... ชิวฺหญฺจ
ปฏฺิจฺจ รเส จ ... กายญฺจ ปฏฺิจฺจ โผฏฺฐพฺเพ จ ... มนญฺจ
ปฏฺิจฺจ ฌมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ ติณฺณํ สงฺกติ
ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตสฺสาเยว
ตณฺหา อเสสฺวิราคนิโรธา อุปาทานนิโรธา อุปาทานนิโรธา
ภวนิโรธา ภวนิโรธา ชาตินิโรธา ชาตินิโรธา ชรามรณํ
โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธา โหติ อัย โข ภิกขเว ทุกขสฺส
อตฺถงฺกโมติ ฯ ตติยํ ฯ

[๑๖๔] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... โลกสฺส ภิกขเว สมุทฺทยญฺจ
อตฺถงฺกมญฺจ เทเสสฺสามิ ตํ สุณฺณถ ... กตโม จ ภิกขเว โลกสฺส
สมุทโย ฯ จกฺขุญฺจ ปฏฺิจฺจ รูปे จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณํ

ติณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺสโต ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ
ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อัย โข ภิกฺขเว โลกสฺส สมฺมทโย ฯ โสตถจฺจ ปฏฺิจฺจ สทฺเทจ ...
จฺมานญจ ปฏฺิจฺจ คนฺธเจ จ ... ชิวฺหญจ ปฏฺิจฺจ รเสจ ... กายญจ
ปฏฺิจฺจ โผฏฺฐพฺเพ จ ... มนญจ ปฏฺิจฺจ รมฺเมจ อุปฺปชฺชติ
มโนวិณฺญาณํ ติณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺสโต ผสฺสปจฺจยา เวทนา ฯเปฯ
ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อัย โข ภิกฺขเว โลกสฺส สมฺมทโย ฯ

[๑๖๕] กตฺโม จ ภิกฺขเว โลกสฺส อตฺถงฺกโม ฯ จกฺขญจ
ปฏฺิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวិณฺญาณํ ติณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺสโต
ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตสฺสาเยว ตณฺหา
อเสสฺวิราคนิโรธา อุปาทานนิโรธา อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธา ฯเปฯ
เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธา โหติ อัย โข
ภิกฺขเว โลกสฺส อตฺถงฺกโม ฯ โสตถจฺจ ปฏฺิจฺจ สทฺเทจ ...พ
จฺมานญจ ปฏฺิจฺจ คนฺธเจ จ ... ชิวฺหญจ ปฏฺิจฺจ รเสจ ... กายญจ
ปฏฺิจฺจ โผฏฺฐพฺเพ จ ... มนญจ ปฏฺิจฺจ รมฺเมจ อุปฺปชฺชติ
มโนวិณฺญาณํ ติณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺสโต ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตสฺสาเยว ตณฺหา อเสสฺวิราคนิโรธา
อุปาทานนิโรธา อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธา ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส

เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ อัย โข ภิกฺขเว โลกสฺส
อตฺตงฺคโมติ ฯ จตฺตถิ ฯ

[๑๖๖] เอวมฺเม สฺตํ เอกํ สมยํ ภควา ฅาติเก วิหฺรติ
คิณฺชกาเวสเถ ฯ อถ โข ภควา รโหคโต ปฏิสลฺลาโน ๑ อิมํ
ธมฺมปริยายํ อภาสี จกฺขุณฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณํ
คิณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา
ตณฺหาปฺจฺจยา อุปาทานํ ฯเปฯ เอวมตฺสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมฺมทโย โหติ ฯ โสตฺถจฺจ ปฏิจฺจ สทฺเท จ ... ฆานณฺจ ปฏิจฺจ
คณฺเฑ จ ... ชิวฺหณฺจ ปฏิจฺจ รเส จ ... กายณฺจ ปฏิจฺจ โฝฏฺจพฺเพ
จ ... มนณฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ คิณฺณํ
สงฺคติ ผสฺโส ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา
ตณฺหาปฺจฺจยา อุปาทานํ ฯเปฯ เอวมตฺสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ ฯ

[๑๖๗] จกฺขุณฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณํ
คิณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา
ตฺสฺสาเยว ตณฺหาเย อเสสวิริคานิโรธา อุปาทานนิโรโธ อุปาทานนิโรธา
ภวนิโรโธ ฯเปฯ เอวมตฺสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
นิโรโธ โหติ ฯ โสตฺถจฺจ ปฏิจฺจ สทฺเท จ ฯเปฯ มนณฺจ
ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ คิณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส
ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา ตฺสฺสาเยว ตณฺหาเย
#๑ ม. ปฏิสลฺลาโน ฯ

อเสสวिरาคนิโรธา อุปาทานนิโรโธ อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ ฯเปฯ
เอวมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ ฯ

[๑๖๘] เตน โข ปน สมเยน อณฺตโร ภิกฺขุ ภควโต อุปสฺสูติ ๑
จิตฺโต โหติ ฯ อทุทสา โข ภควา ตํ ภิกฺขุํ อุปสฺสูติ ๑ จิตฺตํ ทิสฺวาน
ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ อสฺโสสิ โน ตฺวํ ภิกฺขุ อิมํ ชมฺมปริยาณฺติ ฯ
เอวํ ภนฺเตติ ฯ อุกฺคณฺหาหิ ตฺวํ ภิกฺขุ อิมํ ชมฺมปริยาณฺติ ปริยาปฺณาหิ
ตฺวํ ภิกฺขุ อิมํ ชมฺมปริยาณฺติ ชาเรหิ ตฺวํ ภิกฺขุ อิมํ ชมฺมปริยาณฺติ
อตุตฺสณฺ्हิตฺโย ภิกฺขุ ชมฺมปริยาโย อาทิพฺรหฺมจฺริยโกติ ฯ ปณฺจมํ ฯ

[๑๖๙] สวาทฺถึยฺ วิหฺรติ ... อถ โข อณฺตโร พุราหฺมโณ
เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทิตฺติ
สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสฺสีทิตฺติ ฯ

[๑๗๐] เอกมฺนตฺตํ นิสฺสินฺโน โข โส พุราหฺมโณ ภควนฺตํ
เอตทโวจ กิํ นุ โข โภ โคตม โส กโรติ โส ปฏฺฐิสฺสเวทยตีติ ฯ
โส กโรติ โส ปฏฺฐิสฺสเวทยตีติ โข พุราหฺมณฺ อยมโก อนฺโต ฯ
กิํ ปน โภ โคตม อณฺโณ กโรติ อณฺโณ ปฏฺฐิสฺสเวทยตีติ ฯ
อณฺโณ กโรติ อณฺโณ ปฏฺฐิสฺสเวทยตีติ โข พุราหฺมณฺ อัยํ ทฺติโย
อนฺโต เอเต เต พุราหฺมณฺ อุโภ อนฺเต อนฺอุปคฺมม มชฺฌเณ
ตถาคโต ชมฺมํ เทเสติ อวิชฺชาปฺจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปฺจฺจยา
วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอวมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย
โหติ ฯ อวิชฺชาเยว อเสสวिरาคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ สงฺขารนิโรธา
#๑ ยฺ. อุปสฺสูติ ฯ

วิญญานนิโรธ ๗เปฯ เอวเมตสฺส เกลวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
นิโรธ โหตีติ ๗

[๑๗๑] เอวํ วุตฺเต โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ
อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ๗เปฯ อุปาสกํ มํ
ภวํ โคตโม ชาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณฺเปตํ สรณฺงคตฺนฺติ ๗ ฉฏฺฐํ ๗

[๑๗๒] สวตฺถึยฺ วิหฺรติ ... อถ โข ชาณฺสุโสณิ พฺราหฺมโณ
เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ ๗เปฯ

[๑๗๓] เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข ชาณฺสุโสณิ พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ
เอตทโวจ ก็ นฺุ โข โภ โคตม สพฺพมตฺถิติ ๗ สพฺพมตฺถิติ โข
พฺราหฺมณ อยมโก อนฺโต ๗ ก็ ปน โภ โคตม สพฺพํ นตฺถิติ ๗
สพฺพํ นตฺถิติ โข พฺราหฺมณ อຍံ ทฺติโย อนฺโต เอเต เต
พฺราหฺมณ อุโภ อนฺเต อนฺปกมฺม มชฺฌေန ตถาคโต ฌมฺมံ เทเสติ
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ๗เปฯ
เอวเมตสฺส เกลวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ ๗ อวิชฺชายนฺเตว
อเสสวिरากนิโรธา สงฺขารนิโรธ สงฺขารนิโรธา วิญฺญานนิโรธ ๗เปฯ
เอวเมตสฺส เกลวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธ โหตีติ ๗

[๑๗๔] เอวํ วุตฺเต ชาณฺสุโสณิ พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ
อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ๗เปฯ ปาณฺเปตํ
สรณฺงคตฺนฺติ ๗ สตฺตมํ ๗

[๑๗๕] สวตฺถึยฺ วิหฺรติ ... อถ โข โลกายติโก พฺราหฺมโณ

เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ ฯเปฯ

[๑๗๖] เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โลกายติโก พุราหุมน โภควนฺตํ
เอตทโวจ ก็ นุ โข โภ โคตม สพุพมตฺถิติ ฯ สพุพมตฺถิติ โข
พุราหุมน เขฏฺฐเมตฺ โลกายตฺ ฯ ก็ ปน โภ โคตม สพุพ นตฺถิติ ฯ
สพุพ นตฺถิติ โข พุราหุมน ทุตฺถิเมตฺ โลกายตฺ ฯ ก็ นุ โข โภ
โคตม สพุพเมกตฺตฺนตฺติ ฯ สพุพเมกตฺตฺนตฺติ โข พุราหุมน ตุตฺถิเมตฺ
โลกายตฺ ฯ ก็ ปน โภ โคตม สพุพ ปุฏฺตตฺตฺนตฺติ ฯ สพุพ ปุฏฺตตฺตฺนตฺติ
โข พุราหุมน จตฺตตฺถิเมตฺ โลกายตฺ เอเต เต พุราหุมน อุโภ
อนฺเต อนฺปลคมฺม มชฺฌเนน ตถาคโต ชมฺมํ เทเสติ อวิชฺชาปจฺจยา
สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอวเมตฺตฺส เกวลตฺส
ทุกฺขกฺขนฺธตฺส สมฺทโย โหติ ฯ อวิชฺชาย เตว อเสสฺวิราคฺนิโรธา
สงฺขารนิโรธา สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรธา ฯเปฯ เอวเมตฺตฺส
เกวลตฺส ทุกฺขกฺขนฺธตฺส นิโรธา โหติติ ฯ

[๑๗๗] เอวํ วุตฺเต โลกายติโก พุราหุมน โภควนฺตํ เอตทโวจ
อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อชฺชตฺตฺเก
ปาณฺเปตฺ สรณฺจฺกตฺตฺนตฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๑๗๘] สวาคฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺตร โข ... น ภิกฺขเว สุตฺวาโต
อริยสวาคตฺส เอวํ โหติ ก็ นุ โข กิสมิํ สติ ก็ โหติ
กิสฺสุปฺปาทา ก็ อุปฺปชฺชติ [๑]- กิสมิํ สติ นามรูปํ โหติ กิสมิํ
สติ สพายตฺนํ โหติ กิสมิํ สติ ผสฺโส โหติ กิสมิํ สติ
#๑ ม. ย. กิสมิํ สติ สงฺขารา โหนฺติ กิสมิํ สติ วิญฺญาณํ โหติ ฯ

เวทนา โหติ กิสมิ สติ ตณฺหา โหติ กิสมิ สติ อุปาทานํ
โหติ กิสมิ สติ ภโว โหติ กิสมิ สติ ชาติ โหติ กิสมิ
สติ ชรามรณํ โหตีติ ฯ

[๑๗๕] อถ โข ภิกฺขเว สุตวโต อริยสาวกสฺส อปรปฺปจฺญา
ณฺณเมเวคฺคฺช โหติ อิมสฺมิ สติ อิทํ โหติ อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ
อุปฺปชฺชติ [๑]- วิญฺญาณํ สติ นามรูปํ โหติ นามรูปํ สติ สพฺพยตฺนํ
โหติ สพฺพยตฺเน สติ ผสฺโส โหติ ผสฺเส สติ เวทนา โหติ
เวทนาย สติ ตณฺหา โหติ ตณฺหาย สติ อุปาทานํ โหติ
อุปาทาเน สติ ภโว โหติ ฯเปฯ ชาตียา สติ ชรามรณํ โหตีติ ฯ
โส เอวํ ปชานาติ เอวมยํ โลโก สมุทฺยตีติ ฯ

[๑๗๖] น ภิกฺขเว สุตวโต อริยสาวกสฺส เอวํ โหติ ก็
นฺ โข กิสมิ อสติ ก็ น โหติ กิสมิ นิโรธา ก็ นิรุชฺฌติ
กิสมิ อสติ นามรูปํ น โหติ กิสมิ อสติ สพฺพยตฺนํ น โหติ
กิสมิ อสติ ผสฺโส น โหติ กิสมิ อสติ เวทนา น โหติ
กิสมิ อสติ ตณฺหา น โหติ กิสมิ อสติ อุปาทานํ น โหติ
กิสมิ อสติ ภโว น โหติ กิสมิ อสติ ชาติ น โหติ กิสมิ
อสติ ชรามรณํ น โหตีติ ฯ

[๑๗๗] อถ โข ภิกฺขเว สุตวโต อริยสาวกสฺส อปรปฺปจฺญา
ณฺณเมเวคฺคฺช โหติ อิมสฺมิ อสติ อิทํ น โหติ อิมสฺส นิโรธา
อิทํ นิรุชฺฌติ วิญฺญาณํ อสติ นามรูปํ น โหติ นามรูปํ อสติ
#๑ ม. ย. อวิชฺชาย สติ ฯเปฯ วิญฺญาณํ โหติ ฯ เอวมยํ อสฺส จาเนสุ ฯ

สพายนัน น โหติ ฯเปฯ อุปาทานัน น โหติ ... ภโว น โหติ ...
ชาติ น โหติ ชาตียา อสติ ชรามรณัน น โหตีติ ฯ โส เอว
ปชานาติ เอวมย โลโก นิรุชฌตีติ ฯ

[๑๘๒] ยโต โข ภิกขเว อริยสาวโก เอว โลกสฺส สมุทญจ
อตุณฺณคฺมญจ ยถากุติ ปชานาติ ฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว อริยสาวโก
ทิกฺกุสิสมฺปนฺโน อิติปิ ฯเปฯ อมตทวาริ อหจฺจ ติกฺกุจฺจติ
อิติปิตี ฯ นวมํ ฯ

[๑๘๓] สวตฺถิยิ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ... น ภิกขเว สุตวโต
อริยสาวกสฺส เอว โหติ ก็ นฺุ โข กิสมิ สติ ก็ โหติ
กิสฺสฺอุปาทา ก็ อุปฺปชฺชติ กิสมิ สติ สงฺขารา โหนฺติ กิสมิ
สติ วิญฺญาณัน โหติ กิสมิ สติ นามรูปํ โหติ กิสมิ สติ
สพายนัน โหติ กิสมิ สติ ผลฺโส โหติ กิสมิ สติ เวทนา
โหติ กิสมิ สติ ตณฺหา โหติ กิสมิ สติ อุปาทานัน โหติ
กิสมิ สติ ภโว โหติ กิสมิ สติ ชาติ โหติ กิสมิ สติ
ชรามรณัน โหตีติ ฯ

[๑๘๔] อถ โข ภิกขเว สุตวโต อริยสาวกสฺส อปรปฺปจฺจยา
ฅานเมเวคฺคฺค โหติ อิมสฺมิ สติ อิทํ โหติ อิมสฺสฺอุปาทา
อิทํ อุปฺปชฺชติ อวิชฺชาย สติ สงฺขารา โหนฺติ สงฺขารेषฺสุ สติ
วิญฺญาณัน โหติ วิญฺญาณํ สติ นามรูปํ โหติ นามรูปํ สติ
สพายนัน โหติ สพายตเน สติ ผลฺโส โหติ ผลฺเส สติ เวทนา

โหติ เวทนาย สติ ตณฺหา โหติ ตณฺหา สติ อุปาทานํ โหติ
อุปาทานे สติ ภโว โหติ ภเว สติ ชาติ โหติ ชาติยา สติ
ชรามรณํ โหตีติ ฯ โส เอวํ ปชานาติ เอวมยํ โลโก สมุทยตีติ ฯ

[๑๘๕] น ภิกฺขเว สุตฺวาโต อริยสาวกสฺส เอวํ โหติ ก็
นุ โข กิสมิ อสตี ก็ น โหติ กิสฺส นิโรธา ก็ นิรุชฺชติ
กิสมิ อสตี สงฺขาราน น โหนฺติ กิสมิ อสตี วิญฺญาณํ น โหติ
กิสมิ อสตี นามรูปํ น โหติ กิสมิ อสตี สพายตน์ น โหติ
กิสมิ อสตี ผสฺโส น โหติ กิสมิ อสตี เวทนา น โหติ
กิสมิ อสตี ตณฺหา น โหติ ฯเปฯ อุปาทานํ ... ภโว ...
ชาติ ... กิสมิ อสตี ชรามรณํ น โหตีติ ฯ

[๑๘๖] อถ โข ภิกฺขเว สุตฺวาโต อริยสาวกสฺส อปรปฺปจฺจยา
ฌาณเมเวคฺค โหติ อิมสมิ อสตี อิทํ น โหติ อิมสฺส นิโรธา
อิทํ นิรุชฺชติ อวิชฺชาย อสตี สงฺขาราน น โหนฺติ สงฺขาราเรสุ
อสตี วิญฺญาณํ น โหติ วิญฺญาเณ อสตี นามรูปํ น โหติ
นามรูปे อสตี สพายตน์ น โหติ ฯเปฯ ชาติยา อสตี ชรามรณํ
น โหตีติ ฯ โส เอวํ ปชานาติ เอวมยํ โลโก นิรุชฺชตีติ ฯ

[๑๘๗] ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวโก เอวํ โลกสฺส สมุทยณฺจ
อตุถฺกมณฺจ ยถากุตํ ปชานาติ ฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก
ทิกฺขิสฺสพฺนโน อิติปี ทสฺสนสมฺพฺนโน อิติปี อากโต อิมํ สทฺธมฺมํ
อิติปี ปสฺสตี อิมํ สทฺธมฺมํ อิติปี เสกฺขเณ ฌาเณน สมฺนฺนาคโต

อติปี เสกขาย วิชชชย สมนนาคโต อติปี ฌมมโสต้ สฬาปนุโน
อติปี อริโย นินุเพชริกปลโย อติปี อมตทวาริ อากุจ คิกุสตี
อติปีตี ๆ ทสมิ ๆ

คหปติวคโค ปลยจโม ๆ

ตสส อุกุทานิ

เทว ปลยจเวรภยา วุตตา ทุกุขิ โลโก จ ฉาติกั
อณลตริ ชาณสุโสณิ จ โลกายติเกน อฏฐมึ
เทว อริยสาวกา วุตตา วคโค เตน ปลุจจตีตี ๆ

ทุกขวคโค ฌโธ

[๑๘๘] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถึยํ วิหริตฺติ(
เชตวนเน อนาถปิณฑิกิสฺส อารามे ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ
อามนฺเตสิ ภิกฺขุไวติ ฯ ภทฺนเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสโสสุํ ฯ
ภควา เอตทวโจ กิตฺตาวตา นฺ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปรีวิมฺสมาโน
ปรีวิมฺเสยฺย สพฺพโส สมฺมา ทุกฺขกฺขยาชาติ ฯ ภควํมุลกา โน
ภนฺเต ชมฺมา ภควํเนตฺติกา ภควํปฏิสรณา สาธุ วต ภนฺเต
ภควนฺตฺยเอว ปฏิภาตฺตฺ อุตฺตสฺส ภาตฺตสฺส อตฺถิโต ภควโต สุตฺวา
ภิกฺขุ ชาเรตฺสสนฺตฺติติ ฯ เตนฺหิ ภิกฺขเว [๑]- สฺมาถ สาธุกํ มนฺตฺกโรถ
ภาตฺตฺสสามิตฺติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสโสสุํ ฯ

[๑๘๙] ภควา เอตทวโจ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปรีวิมฺสมาโน
ปรีวิมฺสตี ยํ โข อิทํ อนนฺกวิธํ นานปฺปการกํ ทุกฺขํ โลเก อุปฺปชฺชติ
ชฺรามรณํ อิทํ นฺ โข ทุกฺขํ กีนฺทานํ กีสฺมฺทยํ กิชาตฺกํ
กิปฺภวํ กิสฺมึ สติ ชฺรามรณํ โหติ กิสฺมึ อสติ ชฺรามรณํ น
โหตฺติติ ฯ โส ปรีวิมฺสมาโน เอวํ ปชานาติ ยํ โข อิทํ อนนฺกวิธํ
นานปฺปการกํ ทุกฺขํ โลเก อุปฺปชฺชติ ชฺรามรณํ อิทํ โข ทุกฺขํ
ชาตินฺทานํ ชาติสฺมฺทยํ ชาติชาตฺกํ ชาติปฺปภวํ ชาติยา สติ
ชฺรามรณํ โหติ ชาติยา อสติ ชฺรามรณํ น โหตฺติติ ฯ โส
ชฺรามรณญจ ปชานาติ ชฺรามรณสฺมฺทยญจ ปชานาติ ชฺรามรณ-

#๑ ยู. ตํ ฯ

นิโรธจ ปชานาติ ยา จ ชรามรณนิโรธสารูปคคามินี ปฏิปทา
ตลจ ปชานาติ ตถา ปฏิปนโน จ โหติ อนุชมมจารี ฯ อัย
วจจติ ภิกขเว ภิกขุ สพฺพโส สมมา ทุกฺขกฺขยาย ปฏิปนโน
ชรามรณนิโรธาย ฯ

[๑๕๐] อถาปรี ปริวีมฺสมาโน ปริวีมฺสติ ชาติ ปนายิ กีนินานา
กีสมุทฺทยา กิชาตีกา กิปปกฺวา กิสฺมี สติ ชาติ โหติ กิสฺมี
อสติ ชาติ น โหตีติ ฯ โส ปริวีมฺสมาโน เอว ปชานาติ ชาติ
ภวนินานา ภวสมุทฺทยา ภวชาตีกา ภวปปกฺวา ภเว สติ ชาติ โหติ
ภเว อสติ ชาติ น โหตีติ ฯ โส ชาติจ ปชานาติ ชาติสมุทฺทยจ
ปชานาติ ชาตินิโรธจ ปชานาติ ยา จ ชาตินิโรธสารูปคคามินี
ปฏิปทา ตลจ ปชานาติ ตถา ปฏิปนโน จ โหติ อนุชมมจารี ฯ
อัย วจจติ ภิกขเว ภิกขุ สพฺพโส สมมา ทุกฺขกฺขยาย ปฏิปนโน
ชาตินิโรธาย ฯ

[๑๕๑] อถาปรี ปริวีมฺสมาโน ปริวีมฺสติ ภโว ปนายิ
กินินาโน ฯเปฯ อุปาทานํ ปนินํ กีนินานํ ... ตณฺหา ปนายิ
กินินานา ... เวทนา ปนายิ กีนินานา ... ผสฺโส ปนายิ กีนินาโน ...
สพฺพตณํ ปนินํ กีนินานํ ... นามรูปํ ปนินํ กีนินานํ ... วิญฺญาณํ
ปนินํ กีนินานํ ... สงฺขารา ปนินา กีนินานา กิสมุทฺทยา กิชาตีกา
กิปปกฺวา กิสฺมี สติ สงฺขารา โหนติ กิสฺมี อสติ สงฺขารา น
โหนตีติ ฯ โส ปริวีมฺสมาโน เอว ปชานาติ สงฺขารา อวิชฺชา-

นิตานา อวิชชาสมุททา อวิชชาชาติกา อวิชชาปกวา อวิชชาย
สติ สงขารา โหนฺติ อวิชชาย อสติ สงขารา น โหนฺตฺติ ฯ
โส สงขारे จ ปชานาติ สงขารสมุทยญจ ปชานาติ สงขารนิโรธญจ
ปชานาติ ยา จ สงขารนิโรธสารูปคามินี ปฏิปทา ตญจ ปชานาติ
ตถา ปฏิปนฺโน จ โหติ อนุชมฺมจารี ฯ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ สพฺพโส สมฺมา ทุกฺขกฺขยาย ปฏิปนฺโน สงขารนิโรธาย ฯ
อวิชชาคโต [๑]- ภิกฺขเว ปุริสปุคฺคโล ปุณฺณญเญ สงขาริ
อภิสงฺขโรติ ปุณฺณญปคิ โหติ วิญฺญาณํ อปุณฺณญเญ สงขาริ
อภิสงฺขโรติ อปุณฺณญปคิ โหติ วิญฺญาณํ ฯ อนนฺชญเญ สงขาริ
อภิสงฺขโรติ อนนฺชปคิ โหติ วิญฺญาณํ ฯ

[๑๕๒] ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อวิชชา ปหีนา โหติ วิชชา
อุปปนฺนา ฯ โส อวิชชาวิราคา วิชชุปฺปาทา เนว ปุณฺณภิกฺขุสงขาริ
อภิสงฺขโรติ น อปุณฺณภิกฺขุสงขาริ อภิสงฺขโรติ น อนนฺชาภิกฺขุสงขาริ
อภิสงฺขโรติ อนนฺชปคิ โหติ อนนฺชญเญตยฺนโต น กิณฺจ โลก
อุปาทียติ อนุปาทียิ น ปริตฺตสฺสติ อปริตฺตสฺสํ ปจฺจตฺตํเยว ปรีนิพฺพายติ
ชีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจฺริยิ กตํ กรณฺมียิ นานฺริ อิตฺถตฺตายาติ
ปชานาติ ฯ โส สุขญเญ เวทนํ เวทยติ สา อนิจฺจาติ ปชานาติ
อนชฺโฆสฺสิตาติ ปชานาติ อนนฺนินฺนุทิตาติ ปชานาติ ฯ ทุกฺขญเญ
เวทนํ เวทยติ สา อนิจฺจาติ ปชานาติ อนชฺโฆสฺสิตาติ ปชานาติ
อนนฺนินฺนุทิตาติ ปชานาติ ฯ อทุกฺขมสุขญเญ เวทนํ เวทยติ สา
#๑ ม. ย. ยี่ ฯ

อนิจฺจาติ ปชานาติ อนชฺโฆสิตาติ ปชานาติ อนภินนุทิตาติ
ปชานาติ ฯ โส สุขญฺเจ เวทํ เวทยติ วิสณฺณตุโต นํ เวทยติ
ทุกฺขญฺเจ เวทํ เวทยติ วิสณฺณตุโต นํ เวทยติ อทุกฺขมสุขญฺเจ
เวทํ เวทยติ วิสณฺณตุโต นํ เวทยติ ฯ โส กายปริยฺนตฺกํ เวทํ
เวทยมาโน กายปริยฺนตฺกํ เวทํ เวทยามีติ ปชานาติ ฯ จีวิตปริยฺนตฺกํ
เวทํ เวทยมาโน จีวิตปริยฺนตฺกํ เวทํ เวทยามีติ
ปชานาติ ฯ กายสุส เภทา อุทฺธํ จีวิตปริยาทานา อีเชว
สพฺพเวทยิตานิ อนภินนุทิตานิ สิตฺติภวิสฺสนฺตฺติ สรฺรานิ อวสฺสิตฺตฺสนฺตฺติ
ปชานาติ ฯ

[๑๕๓] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส กุมฺภการปากา อุณฺ्हํ กุมฺภํ
อุทฺธริตฺวา สเม ภูมิกาคเ ปตฺติฏฺจเปยฺย ตตฺตร ยายํ อุตฺตมา ส
ตตฺถเว วุปฺสเมยฺย กปลฺลานิ อวสฺสิตฺตฺยํ เอวเมว โข ภิกฺขเว
ภิกฺขุ กายปริยฺนตฺกํ เวทํ เวทยมาโน กายปริยฺนตฺกํ เวทํ
เวทยามีติ ปชานาติ ฯ จีวิตปริยฺนตฺกํ เวทํ เวทยมาโน จีวิตปริยฺนตฺกํ
เวทํ เวทยามีติ ปชานาติ ฯ กายสุส เภทา อุทฺธํ
จีวิตปริยาทานา อีเชว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนุทิตานิ สิตฺติภวิสฺสนฺตฺติ
สรฺรานิ อวสฺสิตฺตฺสนฺตฺติ ปชานาติ ฯ

[๑๕๔] ตํ กิ มณฺณถ ภิกฺขเว อปี นุ โข จินฺนาสโว ภิกฺขุ
ปฺปญฺณาภิสงฺขาริ วา อภิสงฺขเรยฺย อปฺปญฺณาภิสงฺขาริ วา อภิสงฺขเรยฺย
อเนญฺชาภิสงฺขาริ วา อภิสงฺขเรยฺยาติ ฯ โน เหนฺตํ ฆนฺเต ฯ สพฺพโส

วา ปน สงฺขารesu อสฺติ สงฺขารนิโรธา อปี นฺุ โข วิญฺเญณํ
ปญฺญาเยถาติ ฯ โน เหน้ํ ฆนฺเต ฯ สพฺพโส วา ปน วิญฺเญาเณ
อสฺติ วิญฺเญาณนิโรธา อปี นฺุ โข นามรูปํ ปญฺญาเยถาติ ฯ โน
เหน้ํ ฆนฺเต ฯ สพฺพโส วา ปน นามรูปเเป อสฺติ นามรูปนิโรธา
อปี นฺุ โข สพฺยตนํ ปญฺญาเยถาติ ฯ โน เหน้ํ ฆนฺเต ฯ สพฺพโส
วา ปน สพฺยตเน อสฺติ สพฺยตนนิโรธา อปี นฺุ โข ผลโส
ปญฺญาเยถาติ ฯ โน เหน้ํ ฆนฺเต ฯ สพฺพโส วา ปน ผลเส
อสฺติ ผลสนิโรธา อปี นฺุ โข เวทนา ปญฺญาเยถาติ ฯ โน เหน้ํ
ฆนฺเต ฯ สพฺพโส วา ปน เวทนาย อสฺติ เวทนานิโรธา อปี
นฺุ โข ตณฺหา ปญฺญาเยถาติ ฯ โน เหน้ํ ฆนฺเต ฯ สพฺพโส
วา ปน ตณฺหาย อสฺติ ตณฺหานิโรธา อปี นฺุ โข อุปาทานํ
ปญฺญาเยถาติ ฯ โน เหน้ํ ฆนฺเต ฯ สพฺพโส วา ปน อุปาทาน
อสฺติ อุปาทานนิโรธา อปี นฺุ โข ภโว ปญฺญาเยถาติ ฯ โน
เหน้ํ ฆนฺเต ฯ สพฺพโส วา ปน ภเว อสฺติ ภวนิโรธา อปี นฺุ
โข ชาติ ปญฺญาเยถาติ ฯ โน เหน้ํ ฆนฺเต ฯ สพฺพโส วา ปน
ชาติยา อสฺติ ชาตินิโรธา อปี นฺุ โข ชรามรณํ ปญฺญาเยถาติ ฯ
โน เหน้ํ ฆนฺเต ฯ

[๑๕๕] สาธุ สาธุ ภิกฺขเว เอวเมตํ ภิกฺขเว มณฺเณล สทฺทหล
เอวเมตํ ภิกฺขเว อธิมุจฺจล นิกฺกงฺขา เอตฺถ โทล นินฺุพิจิกฺจฺญา
เอเสวนฺุโต ทฺุกฺขสุสฺสาติ ฯ ปรมํ ฯ

[๑๕๖] สาวตถึยํ วิหริติ ... ตตฺร โข ภควา ... อุปาทานิเยสุ
ภิกฺขเว ฌมฺเมสุ อสฺสาทานุปฺสฺสึโน วิหริโต ตณฺหา ปวทุตฺติ
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา
สมฺภวนฺตึ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ฯ

[๑๕๗] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทสฺนํ วา กฺกุจฺวาหํ วิสาย วา
กฺกุจฺวาหํ ตีสาย วา กฺกุจฺวาหํ จตฺตารีสาย วา กฺกุจฺวาหํ
มหา อคฺคิกฺขนฺโธ ชลเยยฺย ตตฺร ปุริโส กาเลน กาลํ สุกฺขานิ
เจว ติณฺยานิ ปกฺขิเปยฺย สุกฺขานิ จ โคมยฺยานิ ปกฺขิเปยฺย สุกฺขานิ
จ กฺกุจฺวานิ ปกฺขิเปยฺย เอวณฺหิ โส ภิกฺขเว มหา อคฺคิกฺขนฺโธ
ตทาหาโร ตฺตฺปาทาโน จิริ ทิณฺมทฺธานํ ชลเยยฺย เอวเมว โข
ภิกฺขเว อุปาทานิเยสุ ฌมฺเมสุ อสฺสาทานุปฺสฺสึโน วิหริโต ตณฺหา
ปวทุตฺติ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส
ทฺทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ฯ

[๑๕๘] อุปาทานิเยสุ ภิกฺขเว ฌมฺเมสุ อาทินวานุปฺสฺสึโน วิหริโต
ตณฺหา นิรุชฺฌนฺติ ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ อุปาทานนิโรธา
ภวนิโรโธ ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ ชาตินิโรธา ชรามรณํ
โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส
ทฺทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ ฯ

[๑๕๙] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทสฺนํ วา กฺกุจฺวาหํ วิสาย วา

กฏจวหาหน้ ตีสาย วา กฏจวหาหน้ จตุตารีสาย วา กฏจวหาหน้
มหา อคคิกขนุโธ ชลเยย ตตุร ปุริโส น กาเลน กาล้ สุกขานี
เจว ตินานี ปกขิเปยย น สุกขานี จ โคมยานี ปกขิเปยย น
สุกขานี จ กฏจานี ปกขิเปยย เอวณหิ โส ภิกขเว มหา
อคคิกขนุโธ ปุริมสส จ อุปาทานสส ปரியาทานา อณฺณสส จ
อนุปหารา ๑ อนาหารโ นินพพาเยย เอวเมว โข ภิกขเว อุปาทานีเยสุ
ธมฺเมสุ อาทีนวานุปลสฺสิน วิหโรโต ตณฺหา นินฺรุชฺชติ ตณฺหานีโรธา
อุปาทานนีโรโธ ๆเปฯ เอวเมตสส เกวลสส ทุกขกขนฺธสส นีโรโธ
โหตีติ ๆ ทุตฺติย ๆ

[๒๐๐] สวาทุตฺติย วิหโรติ ... ตตุร โข ภควา ... สลฺยโลชนีเยสุ
ภิกขเว ธมฺเมสุ อสฺสาทานุปลสฺสิน วิหโรโต ตณฺหา ปวตฺตติ
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสุปายาสา
สมฺภวณฺติ เอวเมตสส เกวลสส ทุกขกขนฺธสส สมฺภวโย โหติ ๆ

[๒๐๑] เสยฺยถาปี ภิกขเว เตลนฺจ ปฏฺิจจ วฏฺฏินฺจ ปฏฺิจจ
เตลปฺปทีโป ฉาเยย ตตุร ปุริโส กาเลน กาล้ เตลํ อาสิณฺเจยย
วฏฺฏี อุปสฺหเรยฺย เอวณหิ โส ภิกขเว เตลปฺปทีโป ตทาหารโ
ตทูปาทานโ จิริ ทีฆมทฺธานํ ชลเยย เอวเมว โข ภิกขเว
สลฺยโลชนีเยสุ ธมฺเมสุ อสฺสาทานุปลสฺสิน วิหโรโต ตณฺหา ปวตฺตติ
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
#๑ ย. อนุปหาราฯ เอวมุปริปิฯ

ชาติ ชาติปัจจุยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสุปายาสา
สมฺภวนฺติ เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ฯ

[๒๐๒] สลฺยโลชนิเยสุ ภิกฺขเว ฌมฺเมสุ อาทินวานุปลฺสฺสินो วิหโรโต
ตณฺหา นิรุชฺฌติ ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ อุปาทานนิโรธา
ภวนิโรโธ ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ ชาตินิโรธา ชรามรณํ
โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ ฯ

[๒๐๓] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เตลลฺยจ ปฏฺิจฺจ วฏฺฏฺิณฺยจ ปฏฺิจฺจ
เตลปฺปทีโป ฉาเยยฺย ตตฺตร ปุริโส น กาลน กาลํ เตลํ
อาสิณฺยเจยฺย น วฏฺฏฺี อุปลํหเรยฺย เอวณฺหิ โส ภิกฺขเว เตลปฺปทีโป
ปุริมสฺส จ อุปาทานสฺส ปรียาทานา อณฺณสฺส จ อนฺุปหารา
อนาหาโร นิพฺพาเยยฺย เอวเมว โข ภิกฺขเว สลฺยโลชนิเยสุ
ฌมฺเมสุ อาทินวานุปลฺสฺสินो วิหโรโต ตณฺหา นิรุชฺฌติ ตณฺหานิโรธา
อุปาทานนิโรโธ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
นิโรโธ โหตีติ ฯ ตติยํ ฯ

[๒๐๔] สาวคฺคฺคิยํ วิหริติ ... ตตฺตร โข ภควา ... เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว เตลลฺยจ ปฏฺิจฺจ วฏฺฏฺิณฺยจ ปฏฺิจฺจ เตลปฺปทีโป ฉาเยยฺย
ตตฺตร ปุริโส กาลน กาลํ เตลํ อาสิณฺยเจยฺย วฏฺฏฺี อุปลํหเรยฺย
เอวณฺหิ โส ภิกฺขเว เตลปฺปทีโป ตทาหาโร ตทฺุปาทาโน จิริ
ทิมฺมทฺุธานํ ชลเยยฺย เอวเมว โข ภิกฺขเว สลฺยโลชนิเยสุ ฌมฺเมสุ

อสุสาทานุปลฺลฺโน วิหฺรโต ตณฺหา ปวฑฺฒติ ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานํ ๗เปฯ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ๗

[๒๐๕] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เตลยจ ปฏฺิจจ วฏฺฏฺิยจ ปฏฺิจจ
เตลปฺปทีโป ฉาเยยฺย ตตฺร ปุริโส น กาเลน กาลํ เตลํ
อาสิณฺเจยฺย น วฏฺฏฺิ อุปลฺลฺหเรยฺย เอวณฺหิ โส ภิกฺขเว เตลปฺปทีโป
ปุริมสฺส จ อุปาทานสฺส ปรียาทานา อณฺณสฺส จ อนุปหารา
อนาหาโร นีพฺพาเยยฺย เอวเมว โข ภิกฺขเว สณฺโณชนิเยสุ ฌมฺเมสุ
อาทินวานุปลฺลฺโน วิหฺรโต ตณฺหา นินฺรุชฺฌติ ตณฺหานิโรธา
อุปาทานนิโรธา ๗เปฯ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
นิโรธา โหตีติ ๗ จตฺตถํ ๗

[๒๐๖] สวาทฺถึยฺ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... อุปาทานิเยสุ
ภิกฺขเว ฌมฺเมสุ อสุสาทานุปลฺลฺโน วิหฺรโต ตณฺหา ปวฑฺฒติ
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ๗เปฯ
เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ๗

[๒๐๗] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหา รุกฺโข ตสฺส ยานิ เจว
มูลานิ อโศคฺมานิ ยานิ จ ติริยจฺคฺมานิ สพฺพานิ ตานิ อุทฺธํ
โอชํ อภิหรนฺติ เอวณฺหิ โส ภิกฺขเว มหา รุกฺโข ตทาหาโร
ตทฺปาทาโน จิริ ทิมมทฺธานํ ติฏฺฐเจยฺย เอวเมว โข ภิกฺขเว
อุปาทานิเยสุ ฌมฺเมสุ อสุสาทานุปลฺลฺโน วิหฺรโต ตณฺหา ปวฑฺฒติ
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ๗เปฯ

เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺนุสฺส สมนฺทโย โหติ ฯ

[๒๐๘] อุปาทานิเยสุ ภิกฺขเว ชมฺเมสุ อาทีนวานุปฺสฺสีโน วิหฺรโต
ตณฺหา นินฺชฺชติ ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ อุปาทานนิโรธา
ภวนิโรโธ ฯเปฯ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺนุสฺส นิโรโธ
โหติ ฯ

[๒๐๙] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหา รุกฺโข อถ ปุริโส
อากฺขณฺนํ กุทฺทาลปีฏกํ อาทาย โส ตํ รุกฺขํ มฺเถ นินฺนฺเทยฺย
มฺเถ เณตฺวา ปลิขเนยฺย ปลิขนิตฺวา มฺลानิ อุทฺทเรยฺย อนตฺมโส
อุสิรฺนาพิมตฺตานปี ฯ โส ตํ รุกฺขํ ขณฺนฺทวณฺนํ นินฺนฺเทยฺย ขณฺนฺทวณฺนํ
นินฺนฺทิตฺวา ฆาเลยฺย ฆาเลตฺวา สกฺลิกํ สกฺลิกํ กรเยยฺย
สกฺลิกํ สกฺลิกํ กริตฺวา วาตาตเป วิโสเสยฺย วาตาตเป วิโสเสตฺวา
อฺคฺคินา ทฺเหยยฺย อฺคฺคินา ทฺเหตุวา มสี กรเยยฺย มสี กริตฺวา
มหาวาเต วา โอมฺมุเนยฺย ๑ นทฺธิยา วา สีมฺโสตาย ปวาเหยยฺย เอวณฺหิ
โส ภิกฺขเว มหา รุกฺโข อุจฺฉินฺนฺมฺโล อสฺส ตาลาวตฺตฺกฺโต
อนภาวํกฺโต ๒ อายตี อฺนุปฺปาทมฺโม เอวเมว โข ภิกฺขเว
อุปาทานิเยสุ ชมฺเมสุ อาทีนวานุปฺสฺสีโน วิหฺรโต ตณฺหา นินฺชฺชติ
ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ ฯเปฯ
เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺนุสฺส นิโรโธ โหตีติ ฯ ปญฺจํ ฯ

[๒๑๐] สวตฺถึยฺย วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว มหา รุกฺโข ตสฺส ยานิ เจว มฺลानิ อโชคฺมานิ ยานิ จ
#๑ ม. โอมฺมุเนยฺย ฯ ย. โอมฺมุเนยฺย ฯ ๒ ม. ย. อนภาวํกฺโต ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

ติริยงฺคmani สพฺพานิ ตานิ อุทฺธิ โอิชฺ อภิหรณฺติ เอวณฺหิ
โส ภิกฺขเว มหา รุกฺโข ตทาหาโร ตทฺปาทานโน จิริ ทิมมทฺธานํ
ติฏฺฐเจยฺย เอวเมว โข ภิกฺขเว อุปาทานิเยสุ ฌมฺเมสุ อสฺสาทานุปฺสฺสิโน
วิหฺรโต ตณฺหา ปวทฺตติ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ฯเปฯ
เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ฯ

[๒๑๑] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหา รุกฺโข อถ ปุริโส
อาคจฺเจยฺย กุทฺทาลปิฏฺกํ อาทาย โส ตํ รุกฺขํ มฺเถ ฉินฺนฺทฺย มฺเถ
เจตฺวา ปลิขเนยฺย ปลิขนิตฺวา มฺลानิ อุทฺชเรยฺย ฯเปฯ นทฺิยา
วา สิมฺโสตาย ปวาเหยฺย เอวณฺหิ โส ภิกฺขเว มหา รุกฺโข
อุจฺฉินฺนฺมฺโล อสฺส ตาลาวตฺตฺกโต อนภาวงฺกโต อายตี อนุปฺปาทฌมฺโม
เอวเมว โข ภิกฺขเว อุปาทานิเยสุ ฌมฺเมสุ อาทินฺวานุปฺสฺสิโน
วิหฺรโต ตณฺหา นิรุชฺตติ ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรธา ฯเปฯ
เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธา โหตีติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๒๑๒] สวตฺถึ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... สลฺยโลชนิเยสุ
ภิกฺขเว ฌมฺเมสุ อสฺสาทานุปฺสฺสิโน วิหฺรโต ตณฺหา ปวทฺตติ
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส(
สมฺทโย โหติ ฯ

[๒๑๓] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ตฺรโณ รุกฺโข ตสฺส ปุริโส
กาเลน กาลํ มฺลानิ ปลิสฺชเชยฺย ๑ กาเลน กาลํ ปัสฺสุ ทฺเทยฺย
#๑ ม. ปลิมชฺเชยฺย ฯ

กาเลน กาลิ อุกกั ทเทยย เอวณหิ โส ภิกขเว ตรุณ รุกโข
ตทหาโร ตพาทาโน วุฑฒิ วิรุฬหิ เวปลลั อปชเชยย เอวเมว
โข ภิกขเว สลยโชนิเยสุ ฌมเมสุ อสสาทานุปลสิโน วิหโรโต
ตณหา ปวฑฒติ ตณหาปจจยา อุปาทานิ ฯเปฯ เอวเมตสฺส
เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๒๑๔] สลยโชนิเยสุ ภิกขเว ฌมเมสุ อาทีนวานุปลสิโน วิหโรโต
ตณหา นิรุชฺฐติ ตณหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ ฯเปฯ
เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ ฯ

[๒๑๕] เสยฺยถาปี ภิกขเว ตรุณ รุกโข อถ ปุริโส
อากฺขณฺเษย กุฑทาลปีฏกั อาทาย ฯเปฯ นทียา วา สิมฺโสตาย
ปวาหะยย เอวณหิ โส ภิกขเว ตรุณ รุกโข อจฺฉินฺนํมฺโโล อสฺส
ตลาตฺตถกฺโต อนภาวงฺกโต อายตี อนุปฺปาทฌมโม เอวเมว โข
ภิกขเว สลยโชนิเยสุ ฌมเมสุ อาทีนวานุปลสิโน วิหโรโต ตณหา
นิรุชฺฐติ ตณหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ ฯเปฯ เอวเมตสฺส
เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๒๑๖] สวาคฺคิยิ วิหโรติ ... ตตฺร โข ภควา ... สลยโชนิเยสุ
ภิกขเว ฌมเมสุ อสสาทานุปลสิโน วิหโรโต นามรูปสฺส อวกฺกนฺติ
โหติ นามรูปปจจยา สพายตฺนํ ฯเปฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๒๑๗] เสยฺยถาปี ภิกขเว มหา รุกโข ตสฺส ยานิ เจว

มุลานี อโศคมานี ยานี จ ตริยงคมานี สพพานี ตานี อุทฐ
โอซ อภิหรนติ เอวณหิ โส ภิกขเว มหา รุกโข ตทาหาโร
ตทูปาทาโน จิริ ทิมมทุธานันฺ ตัญญะเยย เอวเมว โข ภิกขเว
สญโชนิเยสุ ฌมเมสุ อสสาทานุปลุสสินฺ วิหรโต นามรูปสส
อวกกนฺติ โหติ นามรูปปจฺจยา สพายตฺนํ ๗เป๗ เอวเมตสส
เกวลสส ทุกขกฺขนฺธสส สมุทโย โหติ ๗

[๒๑๘] สญโชนิเยสุ ภิกขเว ฌมเมสุ อาทีนวานุปลุสสินฺ วิหรโต
นามรูปสส อวกกนฺติ น โหติ นามรูปนโรธา สพายตฺนนิโรโธ ๗เป๗
เอวเมตสส เกวลสส ทุกขกฺขนฺธสส นิโรโธ โหติ ๗

[๒๑๙] เสยฺยถาปี ภิกขเว มหา รุกโข อถ ปุริโส
อากจฺเจยฺย กุฑทาลปิกฺกํ อาทาย ๗เป๗ อายตี อนุปฺปาทฌมโม
เอวเมว โข ภิกขเว สญโชนิเยสุ ฌมเมสุ อาทีนวานุปลุสสินฺ
วิหรโต นามรูปสส อวกกนฺติ น โหติ นามรูปนโรธา สพายตฺนนิโรโธ
๗เป๗ เอวเมตสส เกวลสส ทุกขกฺขนฺธสส นิโรโธ โหตีติ ๗
อฏฺฐมํ ๗

[๒๒๐] สวตฺถึยฺ วิหรตี ... ตตร โข ภควา ... สญโชนิเยสุ
ภิกขเว ฌมเมสุ อสสาทานุปลุสสินฺ วิหรโต วิญฺญาณสส อวกกนฺติ
โหติ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ ๗เป๗ เอวเมตสส เกวลสส
ทุกขกฺขนฺธสส สมุทโย โหติ ๗

[๒๒๑] เสยฺยถาปี ภิกขเว มหา รุกโข ตสฺส ยานี เจว

มุลานี ๗เปฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว สลฺยโลชนิเยสุ ฌมฺเมสุ
อสุสาทานุปลฺสฺสิน วิหฺรโต วิญฺญาณสฺส อวกฺกนฺติ โหติ วิญฺญาณปจฺจยา
นามรูปี ๗เปฯ เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทฺโท โหติ ๗

[๒๒๒] สลฺยโลชนิเยสุ ภิกฺขเว ฌมฺเมสุ อาทีนวานุปลฺสฺสิน
วิหฺรโต วิญฺญาณสฺส อวกฺกนฺติ น โหติ วิญฺญาณนิโรธา
นามรูปนิโรธา ๗เปฯ เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธา
โหติ ๗

[๒๒๓] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหา รุกฺโข อถ ปฺริโส
อากฺขุญฺเยยฺย กุฑฺฑทาลปิฏฺกํ อาทาย ๗เปฯ อายตี อนุปฺปาทฌมฺโม
เอวเมว โข ภิกฺขเว สลฺยโลชนิเยสุ ฌมฺเมสุ อาทีนวานุปลฺสฺสิน
วิหฺรโต วิญฺญาณสฺส อวกฺกนฺติ น โหติ วิญฺญาณนิโรธา
นามรูปนิโรธา ๗เปฯ เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธา
โหตีติ ๗ นวมํ ๗

[๒๒๔] เอกํ สมยํ ภควา กุรุสฺสุ วิหฺรติ กมฺมาสทฺมมํ ๑ นาม
กุรุณํ นิคโม ๗ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ
อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาทตฺวา เอกมฺนตํ นิสีทิ ๗ เอกมฺนตํ
นินฺนโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อจฺจริยํ
ภนฺเต อพฺภูตํ ภนฺเต ยาวคมฺภีโร จายํ ภนฺเต ปฏฺิจฺจสมุปฺปาโท
#๑ กมฺมาสทฺมมฺนฺติปี ปาโจ ๗

คฺมภีรราวภาโส จ อถ จ ปน เม อุตฺตทานกุตฺตทานโก วีย
ขายตีติ ฯ

[๒๒๕] มา เหวํ อานนฺท มา เหวํ อานนฺท คฺมภีโร จายํ
อานนฺท ปฏิจฺจสมุปฺปาโท คฺมภีรราวภาโส จ เอตฺตสฺส อานนฺท
ชฺมมสฺส อณฺฎาณา อนฺนุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมยํ ปชา
ตฺนตฺตาทกฺกชาตา กุฬีคฺคณฺจิกชาตา ๑ มฺลชฺปพฺพชฺชฎา อปายํ ทฺถคฺคตี
วินิปาตํ สํสารํ นาตีวตฺตติ ฯ

[๒๒๖] อุปาทานิเยสุ อานนฺท ชฺมเมสุ อสฺสาทานุปลฺลฺลโน วิหฺรโต
ตณฺหา ปวตฺตติ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา
ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชฺรามรณํ โสภปริเทวทฺถกฺขโทมนสฺสุปายาสา
สมฺภวานฺติ เอวมตฺตสฺส เภวลสฺส ทฺถกฺกขณฺนรฺสฺส
สมฺทโย โหติ ฯ

[๒๒๗] เสยฺยถาปี อานนฺท มหา รุกฺโข ตสฺส ยานิ เจว
มฺลลานิ อโชคฺมานิ ยานิ จ ติริยงฺคฺมานิ สพฺพานิ ตานิ อุทฺธํ
โธอํ อภิหรนฺติ เอวณฺหิ โส อานนฺท มหา รุกฺโข ตทาหาโร
ตทฺปาทาโน จิริ ทิฆมทฺธานํ ติกฺกเจยฺย เอวเมว โข อานนฺท
อุปาทานิเยสุ ชฺมเมสุ อสฺสาทานุปลฺลฺลโน วิหฺรโต ตณฺหา ปวตฺตติ
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ฯเปฯ
เอวมตฺตสฺส เภวลสฺส ทฺถกฺกขณฺนรฺสฺส สมฺทโย โหติ ฯ

[๒๒๘] อุปาทานิเยสุ อานนฺท ชฺมเมสุ อาทินวานุปลฺลฺลโน วิหฺรโต
#๑ ม. กฺลคฺคณฺจิกชาตา ฯ ย. กุฬีคฺคณฺจิกชาตา ฯ

ตณฺหา นินฺชณฺติ ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรธา อุปาทานนิโรธา
ภวนิโรธา ฯเปฯ เอวเมตสฺส เภวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นโรธา
โหติ ฯ

[๒๒๕] เสยฺยถาปี อานนฺท มหา รุกฺโข อถ ปุริโส
อาคจฺเจยฺย กุฑฺฑาลปิฏกํ อาทาย โส ตํ รุกฺขํ มฺเถ ฉินฺนฺเทยฺย มฺเถ
เจตฺวา ปลฺลิกฺขณฺย ปลฺลิกฺขณฺติวา มฺลานิ อุทฺธเรยฺย อนฺตมฺโส
อุสิริณานิพฺพิตฺตานิปี ฯ โส ตํ รุกฺขํ ขณฺฑาทาขณฺฑิกํ ฉินฺนฺเทยฺย
ขณฺฑาทาขณฺฑิกํ เจตฺวา ๑ ฆาเลยฺย ฆาเลตฺวา สกฺลิกํ สกฺลิกํ กเรยฺย
สกฺลิกํ สกฺลิกํ กริตฺวา วาตาตเป วิโสเสยฺย วาตาตเป วิโสเสตฺวา
อฺคฺคินา ทฺเหยยฺย อฺคฺคินา ทฺเหตฺวา มสี กเรยฺย มสี กริตฺวา
มหาวาเต วา โอสฺสเนยฺย นทฺธิยา วา สีนฺนโสตาย ปวาเหยยฺย เอวณฺทิ
โส อานนฺท มหา รุกฺโข อฺจฺฉินฺนฺมฺโล อสฺส ตาลาวตฺตฺกโต
อนภาวํสฺสโต อายตี อนุปฺปาทมฺโม เอวเมว โข อานนฺท
อุปาทานิเยสฺส ชมฺเมสฺส อาทินวานุสฺสโน วิหฺรโต ตณฺหา นินฺชณฺติ
ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรธา อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธา
ภวนิโรธา ชาตฺนโรธา ชาตฺนโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺข-
โทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺส นินฺชณฺติ เอวเมตสฺส เภวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
นโรธา โหติติ ฯ ทสมํ ฯ

ทุกฺขวคฺโค ญฺโฐ โส ฯ

#๑ ม. ยฺ. ฉินฺนฺติวา ฯ

ตสฺส อุตฺทานํ

ปรีวิมฺสนุปาทานํ   เทว จ สยฺโยชนานิ จ

มหารุกฺเขน เทว วุตฺตา   ตฺรเณน จ สตฺตมํ

นามรูปฺลฺลจ วิญฺญาณํ   นิตาเนน จ เต ทสฺสตี ฯ

มหาวคฺโค สุตตโม

[๒๓๐] เอวมฺเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริตี
 เขตวนเ อนาถปิณฑิกสฺส อารามे ๑ ตตฺร โข ภควา... อสฺสุตวา
 ภิกฺขเว ปุณฺณชฺชโน อิมสฺมี จาคุมฺมมหาภูติกสฺมี กายสฺมี นิพฺพินฺนุเทยฺยปี
 วิรชฺเชยฺยปี วิมฺจฺเจยฺยปี ตํ กิสฺส เหตุ ทิสฺสตี หิ ๑ ภิกฺขเว
 อิมสฺส จาคุมฺมมหาภูติกสฺส กายสฺส อาจโยปี อปจโยปี อาทานมฺปี
 นิกฺเขปนมฺปี ตสฺมา ตตฺราสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน นิพฺพินฺนุเทยฺยปี
 วิรชฺเชยฺยปี วิมฺจฺเจยฺยปี ๑ ยถจ โข เอตํ ภิกฺขเว วุจฺจตี จิตฺตํ
 อิติปี มโน อิติปี วิญฺญาณํ อิติปี ตตฺราสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน นาลํ
 นิพฺพินฺนุทิตฺตํ นาลํ วิรชฺชิตฺตํ นาลํ วิมฺจฺจิตฺตํ ตํ กิสฺส เหตุ ทิฉมฺรตฺตํ เหน้
 ภิกฺขเว อสฺสุตวาโต ปุณฺณชฺชนสฺส อชฺโฌสิตฺตํ มมายิตฺตํ ปฺรามภฺจํ เอตํ
 มม เอโสหมสฺมี เอโส เม อตฺตาคี ตสฺมา ตตฺราสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน
 นาลํ นิพฺพินฺนุทิตฺตํ นาลํ วิรชฺชิตฺตํ นาลํ วิมฺจฺจิตฺตํ ๑

[๒๓๑] วรํ ภิกฺขเว อสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน อิมํ จาคุมฺมมหาภูติกํ
 กายํ อตฺตโต อุปฺภจฺเจยฺย น เควว จิตฺตํ ตํ กิสฺส เหตุ
 ทิสฺสตาขํ ภิกฺขเว จาคุมฺมมหาภูติกโก กายโย เอกมฺปี วสฺสํ ติฏฺฐมาโน
 เทวปี วสฺसानิ ติฏฺฐมาโน ตีณิปี วสฺसानิ ติฏฺฐมาโน จตฺตาริปี
 วสฺसानิ ติฏฺฐมาโน ปญฺจปี วสฺसानิ ติฏฺฐมาโน ทสปี วสฺसानิ
 ติฏฺฐมาโน วิสตีปี วสฺसानิ ติฏฺฐมาโน ตีสมฺปี วสฺसानิ ติฏฺฐมาโน
 #๑ ม. ย. หิสทฺโท นคฺคิ ๑

จตุตทาฬิสมปิ วสุตานิ ติญฺจมาโน ปญฺญาสมปิ วสุตานิ ติญฺจมาโน
วสุตตมปิ ติญฺจมาโน ภิกฺขุโยปิ ติญฺจมาโน ฯ ยถจ โข เอตํ
ภิกฺขเว วุจฺจติ จิตฺตํ อิติปิ มโน อิติปิ วิญฺญาณํ อิติปิ ตํ
รตฺติยา จ ทิวสสุส จ อญฺญเทว อุปฺปชฺชติ อญฺญํ นิรุชฺชติ ฯ

[๒๓๒] เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มกฺกโก อรญฺเณ จ พุรหาวเน ๑
จรมานो ส่าขํ คณฺหาติ ตํ มุญฺจิตฺวา อญฺญํ คณฺหาติ ตํ
มุญฺจิตฺวา อญฺญํ คณฺหาติ ตํ มุญฺจิตฺวา อญฺญํ คณฺหาติ
เอวเมว โข ภิกฺขเว ยมิตํ วุจฺจติ จิตฺตํ อิติปิ มโน อิติปิ
วิญฺญาณํ อิติปิ ตํ รตฺติยา จ ทิวสสุส จ อญฺญเทว อุปฺปชฺชติ
อญฺญํ นิรุชฺชติ ฯ

[๒๓๓] ตตฺร ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสาวโก ปฏิจฺจสมุปฺปาตญฺเณว
สาธุกํ โยนิโส มนสิโกโรติ อิติ อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ
อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ อิมสฺมี อสติ อิทํ น โหติ
อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺชติ ยทิตํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมฺภโย โหติ ฯ อวิชฺชาย เตวฺว อเสสวिरาคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ
สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ ฯ

[๒๓๔] เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสาวโก รูปสฺมีปิ
นิพฺพินฺนฺทติ เวทนายปิ นิพฺพินฺนฺทติ สญฺญายปิ นิพฺพินฺนฺทติ
#๑ ม. ย. ปวเน ฯ

สงฺขารेषฺสปี นินฺพพินฺนทติ วิญฺญานสมฺมึปี นินฺพพินฺนทติ นินฺพพินฺนทํ วิรชชติ
วิราคา วิมฺมุจฺจติ ฯ วิมฺมุตฺตสมฺมึ วิมฺมุตฺตมิตฺติ ฌาณํ โหติ ฯ จีณา
ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ ฌณฺเฑยํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาชาติ
ปชานาตีติ ฯ ปจฺมํ ฯ

[๒๓๕] สาวตฺถึยํ วิหฺรติ ... ตฺตฺร โข ภควา ... อสฺสุตฺวา
ภิกฺขเว ปุณฺณชฺชโน อิมสมฺมึ จาตุมฺมมหาภูติกสมฺมึ กายสมฺมึ นินฺพพินฺนทฺเยยฺปิ
วิรชฺเชยฺยปี วิมฺมุจฺเจยฺยปี ตํ กิสฺส เหตุ ทิสฺสติ หิ ภิกฺขเว
อิมสฺส จาตุมฺมมหาภูติกสฺส กายสฺส อายโยปี อปจโยปี อาทานมฺปิ
นิกฺเขปนมฺปิ ตสฺมา ตฺตฺราสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน นินฺพพินฺนทฺเยยฺปิ
วิรชฺเชยฺยปี วิมฺมุจฺเจยฺยปี ฯ ยถจ โข เอตํ ภิกฺขเว วุจฺจติ จิตฺตํ
อิตฺถิปี มโน อิตฺถิปี วิญฺญาณํ อิตฺถิปี ตฺตฺราสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน นาลํ
นินฺพพินฺนทิตฺตํ นาลํ วิรชฺชิตฺตํ นาลํ วิมฺมุจฺจิตฺตํ ตํ กิสฺส เหตุ ทิฆรตฺตํ
เหตํ ภิกฺขเว อสฺสุตฺวโต ปุณฺณชฺชนสฺส อชฺโฆสฺสิตํ มมายิตํ ปฺรามภูจํ
เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมึ เอโส เม อตฺตาทิ ตสฺมา ตฺตฺราสฺสุตฺวา
ปุณฺณชฺชโน นาลํ นินฺพพินฺนทิตฺตํ นาลํ วิรชฺชิตฺตํ นาลํ วิมฺมุจฺจิตฺตํ ฯ

[๒๓๖] วรฺปี ภิกฺขเว อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน อิมํ จาตุมฺมมหาภูติกํ
กายํ อตฺตโต อุปฺกจฺเจยฺย น เควว จิตฺตํ ตํ กิสฺส เหตุ
ทิสฺสตาโย ภิกฺขเว จาตุมฺมมหาภูติกโก กายโย เอกมฺปิ วสฺสํ ติฏฺฐมาโน
เทวปี วสฺसानิ ติฏฺฐมาโน ตีณฺปิ วสฺसानิ ติฏฺฐมาโน จตฺตาริปี
วสฺसानิ ติฏฺฐมาโน ปญฺจปี วสฺसानิ ติฏฺฐมาโน ทสปี วสฺसानิ

ติฏฺฐมาโน วีถัปี วสุธานี ติฏฺฐมาโน ตีถัปี วสุธานี ติฏฺฐมาโน
จตุตาพีสมปี วสุธานี ติฏฺฐมาโน ปณฺณาสัปี วสุธานี ติฏฺฐมาโน
วสุสสตัปี ติฏฺฐมาโน ภิกฺขุโยปี ติฏฺฐมาโน ฯ ยณฺจ โข เอตั
ภิกฺขเว วุจฺจติ จิตฺตํ อิติปี มโน อิติปี วิญฺญาณํ อิติปี ตั
รตุตฺติยาจ ทิวสสุสจ อณฺณเทว อุปฺปชฺชติ อณฺณํ นิรุชฺชติ ฯ

[๒๓๗] ตตฺตร ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก ปฏฺิจฺจสมุปฺปาถัเยว
สาธุกั โยนิโส มนสิโกโรติ อิติ อิมสฺมี สติ อิทั โหติ อิมสฺสุปฺปาทา
อิทั อุปฺปชฺชติ อิมสฺมี อสติ อิทั น โหติ อิมสฺส นิโรธา
อิทั นิรุชฺชติ ฯ สุขเวทนียั ภิกฺขเว ผสฺสั ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ
สุขา เวทนา ตสฺเสว สุขเวทนียสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยั ตชฺชั
เวทยิตั สุขเวทนียั ผสฺสั ปฏฺิจฺจ อุปฺปนฺนา สุขา เวทนา สา
นิรุชฺชติ สา วุปฺสมติ ฯ ทุกฺขเวทนียั ภิกฺขเว ผสฺสั ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ
ทุกฺขา เวทนา ตสฺเสว ทุกฺขเวทนียสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยั ตชฺชั
เวทยิตั ทุกฺขเวทนียั ผสฺสั ปฏฺิจฺจ อุปฺปนฺนา ทุกฺขา เวทนา สา
นิรุชฺชติ สา วุปฺสมติ ฯ อทุกฺขมสุขเวทนียั ภิกฺขเว ผสฺสั ปฏฺิจฺจ
อุปฺปชฺชติ อทุกฺขมสุขา เวทนา ตสฺเสว อทุกฺขมสุขเวทนียสฺส
ผสฺสสฺส นิโรธา ยั ตชฺชั เวทยิตั อทุกฺขมสุขเวทนียั ผสฺสั ปฏฺิจฺจ
อุปฺปนฺนา อทุกฺขมสุขา เวทนา สา นิรุชฺชติ สา วุปฺสมติ ฯ

[๒๓๘] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทฺวินันํ กฺกุจันํ สงฺฆมฺภูสโมธานา
อุสุมา ชายติ เตโซ อภินิพฺพตฺตติ เตสัเยว ทฺวินันํ กฺกุจันํ

นนานากตวินิฟูโกคา ๑ ยา ตชฺชา อุตฺมา สฺมา นิรุชฺฌติ สฺมา วูปสมติ
เอวมเว โข ภิกฺขเว สุขเวทนิยํ ผลํ ปฏฺิจฺจ อูปฺปชฺชติ สุขา
เวทนา ตสฺเสว สุขเวทนิยสฺส ผลสฺสสฺส นิโรธา ยํ ตชฺชํ เวทิตํ
สุขเวทนิยํ ผลํ ปฏฺิจฺจ อูปฺปนฺนา สุขา เวทนา สฺมา นิรุชฺฌติ
สฺมา วูปสมติ ทฺกฺขเวทนิยํ ผลํ ปฏฺิจฺจ อูปฺปชฺชติ ทฺกฺขา เวทนา
ตสฺเสว ทฺกฺขเวทนิยสฺส ผลสฺสสฺส นิโรธา ยํ ตชฺชํ เวทิตํ
ทฺกฺขเวทนิยํ ผลํ ปฏฺิจฺจ อูปฺปนฺนา ทฺกฺขา เวทนา สฺมา นิรุชฺฌติ
สฺมา วูปสมติ อทฺกฺขมสุขเวทนิยํ ผลํ ปฏฺิจฺจ อูปฺปชฺชติ
อทฺกฺขมสุขา เวทนา ตสฺเสว อทฺกฺขมสุขเวทนิยสฺส ผลสฺสสฺส นิโรธา
ยํ ตชฺชํ เวทิตํ อทฺกฺขมสุขเวทนิยํ ผลํ ปฏฺิจฺจ อูปฺปนฺนา
อทฺกฺขมสุขา เวทนา สฺมา นิรุชฺฌติ สฺมา วูปสมติ ฯ

[๒๓๕] เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก ผลเสปี
นิพฺพินฺนฺตติ เวทนายปี นิพฺพินฺนฺตติ สลฺลนฺยปี นิพฺพินฺนฺตติ สงฺขาเรสุปี
นิพฺพินฺนฺตติ วิญฺญาณสมฺมปี นิพฺพินฺนฺตติ นิพฺพินฺนํ วิรชฺชติ วิราคา
วิมฺจุจติ ฯ วิมฺุตตสมฺมํ วิมฺุตตมิตติ ฌาณํ โหติ ฯ จีณา
ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ กรรมิยํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
ปชานาตีติ ฯ ทฺติยํ ฯ

[๒๔๐] สวาคฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... จตฺตาโรเม
ภิกฺขเว ออาหารา ภูตํ วา สตฺตํ จิตฺยา สมฺภเวสึนํ วา
#๑ สํ. นานาภาววินิภฺเขปา ฯ ย. นานาภาว วินิภฺเขปา ฯ

อนุคฺคหาย ฯ กตเม จตฺตารโ ๑ กวฬีกาโร อหาโร โอพาริโก วา
สุขุโม วา ผสฺโส ทฺติโย มโนสยเจตนา ตติยา วิญญาณํ
จตฺตํ ๑ อิม โข ภิกฺขเว จตฺตารโ อหารา ภูตานิ วา สตฺตานิ
จิตฺติยา สมภเวสีนํ วา อนุคฺคหาย ฯ

[๒๔๑] กถญจ ภิกฺขเว กวฬีกาโร อหาโร ทฎฺฐพฺโพ ฯ
เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เทว ชายปติกา ๑ ปริตฺตํ สมพลํ อาทาย กนฺตารมคฺคํ
ปฎฺธิปชฺเชยฺยํ เตสมสฺส เอกปฺตฺตโก ปิโย มนาโป ฯ อถ โข
เตสํ ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ ชายปติกาณํ กนฺตารคตานิ ยา ปริตฺตา
สมพลมตฺตา सा ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺเจยฺย สฺยา ปเนส ๒
กนฺตาราวเสโส อนิตฺติณฺโณ ๓ ๑ อถ โข เตสํ ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ
ชายปติกาณํ เอวมสฺส อมฺหากํ โข ยา ปริตฺตา สมพลมตฺตา
สา ปริกฺชีณา ปริยาทินฺนา อตฺถิ จายํ กนฺตาราวเสโส อนิตฺติณฺโณ
ยนฺนุน มยํ อิมํ เอกปฺตฺตกํ ปิยํ มนาปี วชฺตฺวา วลฺลฺลฺรณฺจ โสณฺฑิกถญจ
กริตฺวา ปฺตฺตมํสานิ ขาทนฺตา เอว เทวปี ๔ ตํ กนฺตาราวเสสํ
นิตฺถเรยฺยาม โน เจ สพฺเพว ๕ ตโย วินสฺสสมฺหาติ ฯ อถ โข เต
ภิกฺขเว เทว ชายปติกา เอตํ เอกปฺตฺตกํ ปิยํ มนาปี วชฺตฺวา
वलฺลฺลฺรณฺจ โสณฺฑิกถญจ กริตฺวา ปฺตฺตมํสานิ ขาทนฺตา เอว ตํ
กนฺตาราวเสสํ นิตฺถเรยฺยํ เต ปฺตฺตมํสานิ เจว ขาเทยฺยํ อฺเร จ
ปติปีเสยฺยํ ๖ กหํ เอกปฺตฺตก กหํ เอกปฺตฺตกาติ ฯ ตํ กิ มณฺณถ
ภิกฺขเว อปี นฺ เต ทวาย วา อหารํ อหเรยฺยํ มทาย วา

#๑ ม. ย. ชายมฺปติกา ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. ย. จ เนสํ ๑ ๓ ม. อนิตฺติณฺโณ ฯ
#เอวมฺปริปี ฯ ๔ ม. ย. เอวํ ตํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๕ ม. ย. มา สพฺเพว ฯ
#๖ ม. ปฎฺธิปชฺเชยฺยํ ฯ

อาหาร อหเรยฺยํ มณฺฑนาย วา อาหาร อหเรยฺยํ วิภูสนาย วา
อาหาร อหเรยฺยุนฺติ ฯ โน เหติ ภูเต ฯ นนฺ เต ภิกฺขเว
ยาวเทว กนฺตารสฺส นิตฺถรณฺตถาย อาหาร อหเรยฺยุนฺติ ฯ เอวํ
ภูเต ฯ เอวเมว ขวาทํ ภิกฺขเว กวฬีกาโร อหาโร ทฏฺฐพฺโพติ
วทามิ ฯ กวฬีกาเร ภิกฺขเว อหาเร ปริณฺญาเต ปญฺจกามคฺฉนิก
ราโค ปริณฺญาโต โหติ ปญฺจกามคฺฉนิก ราคะ ปริณฺญาเต
นตฺถิ ตํ สลฺโลชนํ เยน สลฺโลชนเนน สลฺลุตฺโต อริยสาวโก
ปฺน อิมํ โลกํ อคฺจเจยฺย ฯ

[๒๔๒] กถญจ ภิกฺขเว ผสฺสาหาโร ทฏฺฐพฺโพ ฯ เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว คาวิ นิจฺจมฺมา กุฑฺฑทญฺเจ ๑ นิสฺสาย ติญฺเจยฺย เย กุฑฺฑทนิสฺสิตา
ปาณา เต นํ ขาเทยฺยํ รุกฺขญฺเจ นิสฺสาย ติญฺเจยฺย เย
รุกฺขนิสฺสิตา ปาณา เต นํ ขาเทยฺยํ อุกทญฺเจ นิสฺสาย
ติญฺเจยฺย เย อุกทนิสฺสิตา ปาณา เต นํ ขาเทยฺยํ อากาสญฺเจ
นิสฺสาย ติญฺเจยฺย เย อากาสนิสฺสิตา ปาณา เต นํ ขาเทยฺยํ
ยญฺญเทว หิ สา ภิกฺขเว คาวิ นิจฺจมฺมา นิสฺสาย ติญฺเจยฺย เย
ตํ นิสฺสิตา ตํ นิสฺสิตา ปาณา เต นํ ขาเทยฺยํ เอวเมว ขวาทํ
ภิกฺขเว ผสฺสาหาโร ทฏฺฐพฺโพติ วทามิ ฯ ผสฺเส ภิกฺขเว อหาเร
ปริณฺญาเต ติสฺโส เวทนา ปริณฺญาตา โหณฺติ ติสฺส เวทนาสุ
ปริณฺญาตาสุ อริยสาวกสฺส นตฺถิ กิลฺลิจิ อุตฺตรกรณฺิยฺนฺติ วทามิ ฯ

[๒๔๓] กถญจ ภิกฺขเว มโนสฺลเจตนาหาโร ทฏฺฐพฺโพ ฯ
#๑ ม. กุญฺญํ เจ ฯ

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อํคารกาสุ สาธิกโปริสา ปุณฺณา อํคารานํ
วิตฺตจิกานํ วิตฺตฺมานํ อถ ปุริโส อากฺขณฺเยย ชีวิตฺตกาโม อมริตฺตกาโม
สุขกาโม ทฺวขฺปฏิกฺกุโถ ตเมนํ เทว พลวนฺโต ปุริสา นานาพาหาสุ
คเหตุวา ตํ อํคารกาสุ อุกฺกขฺเมยฺย ๑ อถ โข ภิกฺขเว
ตสฺส ปุริสสฺส อารกาวสฺส เจตนา อารกาว ปตฺถนา อารกา
ปณฺธิ ตํ กิสฺส เหตุ วิทิตฺตฺหิ ๑ ภิกฺขเว ตสฺส ปุริสสฺส โหติ
อิมฺลฺลาหํ อํคารกาสุ ปปฺติสฺสามิ ตโตนิทานํ มรณํ वा นิคฺจฺฉามิ
มรณมตฺตํ वा ทฺวขฺนฺติ เอวเมว ขฺวาทํ ภิกฺขเว มโนสฺสเจตนาหาโร
ทฺวฺจฺจพฺโพติ วทามิ ๑ มโนสฺสเจตนาภิกฺขเว อาหาร
ปริยฺยวาทเต ทิสฺโส ตณฺหา ปริยฺยวาทา โหนฺติ ทิสฺส ตณฺหาสุ
ปริยฺยวาทาสุ อริยสาวกสฺส นตฺถิ กิลฺลิจิ อุตฺตริกฺกรณฺิยฺนฺติ วทามิ ๑

[๒๔๔] กถญฺจ ภิกฺขเว วิญฺญาณาหาโร ทฺวฺจฺจพฺโพ ๑ เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว โจโร อากฺขาริ คเหตุวา รลฺโลว ทสฺเสสฺสุ ๒ อยฺนฺเต เทว
โจโร อากฺขาริ อิมฺสฺส ยํ อิจฺฉสิ ตํ ทณฺท์ ปณฺเหีติ ตเมนํ
ราชา เอวํ วเทยฺย คจฺฉถ โภ อิมํ ปุริสํ ปุพฺพณฺ्हสมฺยํ
สฺตฺตฺติสฺเตน หนฺถาติ ตเมนํ ปุพฺพณฺ्हสมฺยํ สฺตฺตฺติสฺเตน หนฺเยยฺย
อถ ราชา มชฺฉนฺตฺติกสฺมยํ เอวํ วเทยฺย อมฺโภ กถํ โส ปุริโสติ
ตเถว เทว ชีวตีติ ตเมนํ ราชา เอวํ วเทยฺย คจฺฉถ โภ ตํ
ปุริสํ มชฺฉนฺตฺติกสฺมยํ สฺตฺตฺติสฺเตน หนฺถาติ ตเมนํ มชฺฉนฺตฺติกสฺมยํ
สฺตฺตฺติสฺเตน หนฺเยยฺย อถ ราชา สยณฺ्हสมฺยํ เอวํ วเทยฺย อมฺโภ
#๑ ม. ย. เอวํ หิ ๑ ๒ ม. ย. ทสฺเสยฺย ๑

กถํ โส ปุริโสติ ตเถว เทว ชีวตีติ ตเมณํ ราชชา เอวํ วเทย
คจฺจล โภ ตํ ปุริสํ สายณฺหสมยํ สตฺตีสเตน หนถาติ ตเมณํ
สายณฺหสมยํ สตฺตีสเตน หนเยยฺยํ ๑ ตํ ก็ มลฺลล ภิภฺขเว อปี
นุ โข โส ปุริโส ทิวสํ ตีหิ สตฺตีสเตหิ ฬลฺลมาโน ตโตนิทานํ
ทฺกขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทเยถาติ เอภิสฺสาปี ภิภฺขเว สตฺตียา
ฬลฺลมาโน ตโตนิทานํ ทฺกขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทโย โภ ปน
วาโท ตีหิ สตฺตีสเตหิ ฬลฺลมาโนติ เอวเมว ขฺวาทํ ภิภฺขเว
วิญฺญาณาหาโร ทฺกฺขพฺโพติ วทามิ ๑ วิญฺญาณ ภิภฺขเว ออาหาร
ปริญฺญาเต นามรูปํ ปริญฺญาตํ โหติ นามรูป ปรินฺญาเต
อริยสวากสฺส นตฺถิ กิลฺลิจิ อุตฺตรกรณฺเณนฺติ วทามิติ ๑ ตติยํ ๑

[๒๔๕] สวตฺถึยํ วิหฺรติ ... ตตร โข ภควา... จตฺตาโรเม
ภิภฺขเว ออาหารา ภูตานิ วา สตฺตานิ จิตฺยา สมฺภเวสีนํ วา
อนุคฺคหาย ๑ กตเม จตฺตาโร ๑ กวพฺพิกาโร อหาโร โอปาริโก
วา สุขุโม วา ฬสฺโส ทฺติโย มโนสฺสเจตนา ตติยา วิญฺญาณํ
จตฺตํ ๑ อิม โข ภิภฺขเว จตฺตาโร ออาหารา ภูตานิ วา สตฺตานิ
จิตฺยา สมฺภเวสีนํ วา อนุคฺคหาย ๑

[๒๔๖] กวพฺพิกาเร เจ ภิภฺขเว ออาหาร อดฺธิ ราโค อดฺธิ
นฺนุทฺติ อดฺธิ ตณฺหา ปตฺติจฺจิตํ ตตฺถ วิญฺญาณํ วิรูพฺหํ ยตฺถ
ปตฺติจฺจิตํ วิญฺญาณํ วิรูพฺหํ อดฺธิ ตตฺถ นามรูปสฺส อวฺกนฺตฺติ
ยตฺถ อดฺธิ นามรูปสฺส อวฺกนฺตฺติ อดฺธิ ตตฺถ สขฺขารานํ วุทฺฒิ

ยตถ อตฺถิ สงฺขารานํ วุฑฺฒิ อตฺถิ ตตฺถ อายตี ปฺนพฺภวาทินิพฺพตฺติ
 ยตถ อตฺถิ อายตี ปฺนพฺภวาทินิพฺพตฺติ อตฺถิ ตตฺถ อายตี
 ชาตฺติชรามรณํ ยตถ อตฺถิ อายตี ชาตฺติชรามรณํ ฯ สโสกํ ตํ ภิกฺขเว
 สรชฺชํ สอุปายาสนฺตํ วทามิ ฯ ผสฺเส เจ ภิกฺขเว อาหารเ ...
 มโนสยฺเจตนาเย เจ ภิกฺขเว อาหารเ ... วิญฺญาเณ เจ ภิกฺขเว
 อาหารเ อตฺถิ ราโค อตฺถิ นนฺทิ อตฺถิ ตณฺหา ปตฺติจฺจิตฺตํ ตตฺถ
 วิญฺญาณํ วิรูปฺพหํ ยตถ ปตฺติจฺจิตฺตํ วิญฺญาณํ วิรูปฺพหํ อตฺถิ ตตฺถ
 นามรูปสฺส อวกฺกนฺตํ ยตถ อตฺถิ นามรูปสฺส อวกฺกนฺตํ อตฺถิ
 ตตฺถ สงฺขารานํ วุฑฺฒิ ยตถ อตฺถิ สงฺขารานํ วุฑฺฒิ อตฺถิ
 ตตฺถ อายตี ปฺนพฺภวาทินิพฺพตฺติ ยตถ อตฺถิ อายตี ปฺนพฺภวาทินิพฺพตฺติ
 อตฺถิ ตตฺถ อายตี ชาตฺติชรามรณํ ยตถ อตฺถิ อายตี
 ชาตฺติชรามรณํ ฯ สโสกํ ตํ ภิกฺขเว สรชฺชํ สอุปายาสนฺตํ วทามิ ฯ

[๒๔๗] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว รชโก วา จิตฺตการโก วา สติ
 รชนาย วา ลาขาย วา หลิทุทฺธิยา วา นีลียา วา มณฺชิฏฺฐาย วา
 สุมฺภูเณ ๑ วา ผลเก วา ภิตฺติยา วา ทุสฺสปฺเณ วา อิตฺถิรูปฺปํ วา
 ปุริสรูปํ วา อภินิมฺมิเนยฺย สพฺพงฺคปจฺจํคํ เอวเมว โข ภิกฺขเว
 กวพฺพิการเ เจ อาหารเ อตฺถิ ราโค อตฺถิ นนฺทิ อตฺถิ ตณฺหา
 ปตฺติจฺจิตฺตํ ตตฺถ วิญฺญาณํ วิรูปฺพหํ ยตถ ปตฺติจฺจิตฺตํ วิญฺญาณํ วิรูปฺพหํ
 อตฺถิ ตตฺถ นามรูปสฺส อวกฺกนฺตํ ยตถ อตฺถิ นามรูปสฺส อวกฺกนฺตํ
 อตฺถิ ตตฺถ สงฺขารานํ วุฑฺฒิ ยตถ อตฺถิ สงฺขารานํ วุฑฺฒิ อตฺถิ
 #๑ ม. ย. สุปฺริมฺภูเจ วา ฯ

ตตถ อายตี ปุณพทวาทินิพพตติ ยตถ อตถิ อายตี ปุณพทวาทินิพพตติ
อตถิ ตตถ อายตี ชาตชีรารมณัณ ยตถ อตถิ อายตี
ชาตชีรารมณัณ ฯ สโสกัณ ตัณ ภิกขเว สรชัณ สอุปาयाสนนุติ วทามิ ฯ
ผสเส เจ ภิกขเว อหารเ ... มโนสณเจตนาย เจ ภิกขเว
อหารเ ... วิญญาณ เจ ภิกขเว อหารเ อตถิ ราโค อตถิ นนุทติ
อตถิ ตณหา ปตติภูจิจิต्तึ ตตถ วิญญาณัณ วิรูพหึ ยตถ ปตติภูจิจิต्तึ วิญญาณัณ
วิรูพหึ อตถิ ตตถ นามรูปสส อวกกนุติ ยตถ อตถิ นามรูปสส
อวกกนุติ อตถิ ตตถ สงขารานัณ วุฑฒิ ยตถ อตถิ สงขารานัณ
วุฑฒิ อตถิ ตตถ อายตี ปุณพทวาทินิพพตติ ยตถ อตถิ อายตี
ปุณพทวาทินิพพตติ อตถิ ตตถ อายตี ชาตชีรารมณัณ ยตถ อตถิ
อายตี ชาตชีรารมณัณ ฯ สโสกัณ ตัณ ภิกขเว สรชัณ สอุปาयाสนนุติ วทามิ ฯ

[๒๔๘] กวพ็การเ เจ ภิกขเว อหารเ นตถิ ราโค นตถิ
นนุทติ นตถิ ตณหา อปตติภูจิจิต्तึ ตตถ วิญญาณัณ อวิรูพหึ ยตถ
อปตติภูจิจิต्तึ วิญญาณัณ อวิรูพหึ นตถิ ตตถ นามรูปสส อวกกนุติ
ยตถ นตถิ นามรูปสส อวกกนุติ นตถิ ตตถ สงขารานัณ วุฑฒิ
ยตถ นตถิ สงขารานัณ วุฑฒิ นตถิ ตตถ อายตี ปุณพทวาทินิพพตติ
ยตถ นตถิ อายตี ปุณพทวาทินิพพตติ นตถิ ตตถ อายตี
ชาตชีรารมณัณ ยตถ นตถิ อายตี ชาตชีรารมณัณ ฯ อโสกัณ ตัณ ภิกขเว
อรชัณ อนูปาयाสนนุติ วทามิ ฯ ผสเส เจ ภิกขเว อหารเ ...
มโนสณเจตนาย เจ ภิกขเว อหารเ ... วิญญาณ เจ ภิกขเว

อาหาร นตฺถิ ราโค นตฺถิ นนฺทิ นตฺถิ ตณฺหา อปฺปติฏฺฐิตํ
ตตฺถ วิญฺญาณํ อวิรุพฺพํ ยตฺถ อปฺปติฏฺฐิตํ วิญฺญาณํ อวิรุพฺพํ
นตฺถิ ตตฺถ นามรูปสฺส อวกฺกนฺตฺติ ยตฺถ นตฺถิ นามรูปสฺส อวกฺกนฺตฺติ
นตฺถิ ตตฺถ สงฺขารานํ วุฑฺฒิ ยตฺถ นตฺถิ สงฺขารานํ วุฑฺฒิ นตฺถิ
ตตฺถ อายตฺตี ปฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติ ยตฺถ นตฺถิ อายตฺตี ปฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติ
นตฺถิ ตตฺถ อายตฺตี ชาตฺติชรามรณํ ยตฺถ นตฺถิ อายตฺตี
ชาตฺติชรามรณํ ฯ อโสกํ ตํ ภิกฺขเว อรชฺชํ อนุปายาสนฺตฺติ วทามิ ฯ

[๒๔๕] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กุฎฺฐาคารี วา กุฎฺฐาคารสาธา วา
อตุตฺตราย วา ทกฺขิณาย วา ปาจิณวาทปาณา ๑ สุริเย อุกฺกจฺจนฺเต
วาทปาเนน รสฺมิ ปวิสิตฺวา กฺวาสุสฺส ปติฏฺฐิตาติ ฯ ปจฺฉิมายํ
ภนฺเต ภิตฺติยนฺติ ฯ ปจฺฉิมาย เจ ภิกฺขเว ภิตฺติ นาสฺส กฺวาสุสฺส
ปติฏฺฐิตาติ ฯ ปจฺวิยํ ภนฺเตติ ฯ ปจฺวิ เจ ภิกฺขเว นาสฺส กฺวาสุสฺส
ปติฏฺฐิตาติ ฯ อาปสฺมี ภนฺเตติ ฯ อาโป เจ ภิกฺขเว นาสฺส
กฺวาสุสฺส ปติฏฺฐิตาติ ฯ อปฺปติฏฺฐิตา ภนฺเตติ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว
กาวฬิการ เจ อาหาร นตฺถิ ราโค นตฺถิ นนฺทิ นตฺถิ ตณฺหา ...
ผสฺเส เจ ภิกฺขเว อาหาร ... มโนสญฺเจตนา ย เจ ภิกฺขเว
อาหาร ... วิญฺญาณ เจ ภิกฺขเว อาหาร นตฺถิ ราโค นตฺถิ นนฺทิ
นตฺถิ ตณฺหา อปฺปติฏฺฐิตํ ตตฺถ วิญฺญาณํ อวิรุพฺพํ ยตฺถ อปฺปติฏฺฐิตํ
วิญฺญาณํ อวิรุพฺพํ นตฺถิ ตตฺถ นามรูปสฺส อวกฺกนฺตฺติ ยตฺถ นตฺถิ
นามรูปสฺส อวกฺกนฺตฺติ นตฺถิ ตตฺถ สงฺขารานํ วุฑฺฒิ ยตฺถ นตฺถิ
#๑ ม. ย. ปาจิณาย วา วาทปาณา ฯ

สงฺขารานํ วุฑฺฒิ นตฺถิ ตตฺถ อายตี ปฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติ ยตฺถ
นตฺถิ อายตี ปฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติ นตฺถิ ตตฺถ อายตี ชาติชฺรามรณํ
ยตฺถ นตฺถิ อายตี ชาติชฺรามรณํ ฯ อโสํกํ ตํ ภิกฺขเว อรชํ
อนุปายาสนฺตํ วทามิตี ฯ จตฺตถํ ฯ

[๒๕๐] สวตฺถึยํ วิหริตี ... ตตฺร โข ภควา ... ปุพฺเพว ๑ เม
ภิกฺขเว สมฺโพธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส โภชิตตฺตเสว สโต เอตทโหสี
กิจฺจํ วตายํ โลกํ อापฺนฺโน ชายตี จ ชียฺยตี จ มียฺยตี จ จวตี จ
อุปฺปชฺชตี จ อถ จ ปฺนนิมฺสฺส ทฺถกฺขสฺส นิสฺสรณํ นปฺปชานาตี
ชฺรามรณสฺส กุทาสฺส นาม อิมสฺส ทฺถกฺขสฺส นิสฺสรณํ
ปฺลญฺยายิสฺสตี ชฺรามรณสฺสตี ฯ

[๒๕๑] ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสี กิมฺหิ นฺ โข สตี
ชฺรามรณํ โหตี กิปปจฺจยา ชฺรามรณนฺตี ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว
โยนิโสมนสิการา อหุ ปฺลญฺยาย อภิสมโย ชาติยา โข สตี
ชฺรามรณํ โหตี ชาติปปจฺจยา ชฺรามรณนฺตี ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว
เอตทโหสี กิมฺหิ นฺ โข สตี ชาตี โหตี ฯเปฯ ภโว โหตี ...
อุปาทานํ โหตี ... ตณฺหา โหตี ... เวทนา โหตี ... ผลฺโส โหตี ...
สพฺยตฺนํ โหตี ... นามรูปํ โหตี กิปปจฺจยา นามรูปนฺตี ฯ ตสฺส
มยฺหํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิการา อหุ ปฺลญฺยาย อภิสมโย วิญฺญาณ
โข สตี นามรูปํ โหตี วิญฺญาณปปจฺจยา นามรูปนฺตี ฯ ตสฺส มยฺหํ
ภิกฺขเว เอตทโหสี กิมฺหิ นฺ โข สตี วิญฺญาณํ โหตี กิปปจฺจยา
#๑ ม. ย. ปุพฺเพ ฯ

วิญญาณนฺติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา
อภิสมโย นามรูปเป โข สติ วิญญาณํ โหติ นามรูปปจฺจยา
วิญญาณนฺติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ ปจฺจทาวตฺตติ
โข อิทํ วิญญาณํ นามรูปมฺหา น ปรี คจฺจติ เอตฺตาวตา
ชาเยถ वा ชียฺเยถ वा มียฺเยถ ๑ वा จเวถ वा อุปฺปชฺเซถ वा
ยทิทํ นามรูปปจฺจยา วิญญาณํ วิญญาณปจฺจยา นามรูปํ
นามรูปปจฺจยา สพายตฺนํ สพายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ฯเปฯ เอวเมตสฺส
เกวลสฺส ทฺกฺขทฺกฺขนฺนสฺส สมฺทโย โหติ ฯ สมฺทโย สมฺทโยติ โข
เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุ อุตฺปาติ ญาณํ
อฺทฺปาติ ปญฺญา อฺทฺปาติ วิชฺชา อฺทฺปาติ อาโลโก อฺทฺปาติ ฯ

[๒๕๒] ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ กิมฺหิ นฺ โข อสฺติ
ชรามรณํ น โหติ กิสฺส นโรธา ชรามรณนโรธติ ฯ ตสฺส
มยฺหํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา อภิสมโย ชาติยา
โข อสฺติ ชรามรณํ น โหติ ชาตินโรธา ชรามรณนโรธติ ฯ
ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ กิมฺหิ นฺ โข อสฺติ ชาติ น
โหติ ฯเปฯ ภาโว น โหติ ... อฺปาทานํ น โหติ ... ตณฺหา น
โหติ ... เวทนา น โหติ ... ผสฺโส น โหติ ... สพายตฺนํ น
โหติ ... นามรูปํ น โหติ กิสฺส นโรธา นามรูปนโรธติ ฯ
ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา อภิสมโย
วิญญาณํ โข อสฺติ นามรูปํ น โหติ วิญญาณนโรธา
#๑ ยู. มาเยถ ฯ

นามรูปนิโรชฺติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ กิมฺหิ นฺ โข
อสติ วิญฺญาณํ น โหติ กิสฺส นโรธา วิญฺญาณนโรชฺติ
ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสฺสิการา อหุ ปรุญาย อภิสมโย
นามรูปเ โข อสติ วิญฺญาณํ น โหติ นามรูปนโรธา
วิญฺญาณนโรชฺติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ อธิคฺโต โข มยฺยํ
มคฺโค โพชาย ยทิตํ นามรูปนโรธา วิญฺญาณนโรธา วิญฺญาณนโรธา
นามรูปนโรธา นามรูปนโรธา สพายตฺตนโรธา สพายตฺตนโรธา
ผลสฺสนโรธา ฯเปฯ อวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นโรธา
โหติ ฯ นโรธา นโรชฺติ โข เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺเตสฺ
ธมฺเมสฺ จกฺขุ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปรุญาย อุตฺปาติ วิชฺชา
อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติ ฯ

[๒๕๓] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส อรญฺเณ ปวเน จรมาโน
ปสุเสยฺย ปุราณมคฺคํ ปุราณญฺสํ ปุพฺเพเกหิ มนฺตฺเสหิ อนุยาคํ ฯ
โส ตมนฺคจฺเจย ตมนฺคจฺจนฺโต ปสุเสยฺย ปุราณํ นครํ ปุราณํ
ราชธานี ปุพฺเพเกหิ มนฺตฺเสหิ อชฺฌาวุตฺถํ ๑ อารามสมฺปนฺนํ วนสมฺปนฺนํ
ไปกฺขรณิสมฺปนฺนํ อุตฺทาปวณฺตํ ๒ รมณียํ ฯ อถ โข โส ภิกฺขเว
ปุริโส รญฺโณ วา ราชมหามตฺตสฺส วา อาโรเจยฺย ยคฺเช ฆนฺเต
ชานเยยฺยาสี อหํ อุตฺทลํ อรญฺเณ ปวเน จรมาโน ปุราณมคฺคํ
ปุราณญฺสํ ปุพฺเพเกหิ มนฺตฺเสหิ อนุยาคํ โส ๓ ตมนฺคจฺณี
ตมนฺคจฺจนฺโต อุตฺทลํ ปุราณํ นครํ ปุราณํ ราชธานี ปุพฺเพเกหิ มนฺตฺเสหิ
#๑ ม. อชฺฌาวุฏฺจํ ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒ ม. อุตฺทาปวณฺตํ ฯ
#๓ ม. ยฺ. อโย สทฺโท นตฺถิ ฯ

อชฌาวคฺคํ อารามสมปนฺนํ วนสมปนฺนํ โปกฺขรณฺนิสมปนฺนํ
อุทฺทาปนฺนํ รมณฺยํ ตํ ภูเต นคฺริ มาเปหิติ ฯ อถ โข โส ภิกฺขเว
ราชา วา ราชมหามตฺโต วา ตํ นคฺริ มาเปยฺย ตทสฺส นคฺริ
อปเรณ สมเยน อิทฺธิ เจว ผิตฺติ จ พหุชฌณฺ ๑ อากิณฺณมนฺนุสฺสํ
วฺจฺจเวปฺปตฺตํ ฯ เอวเมว ขวาทํ ภิกฺขเว อทฺทสํ ปฺราณมคฺคํ
ปฺราณลฺลสํ ปุพฺพเกหิ สมฺมาสมฺพุทฺเธหิ อนุยาคํ ฯ กตโม จ
โส ภิกฺขเว ปฺราณมคฺโค ปฺราณลฺลสโต ปุพฺพเกหิ สมฺมาสมฺพุทฺเธหิ
อนุยาคโต ฯ อยเมว อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค เสยฺยถิทํ
สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ฯ อยํ โข โส ภิกฺขเว
ปฺราณมคฺโค ปฺราณลฺลสโต ปุพฺพเกหิ สมฺมาสมฺพุทฺเธหิ อนุยาคโต โส
ตมฺนุจฺฉนฺโต ชรามรณํ อพฺภุณฺณาสี ชรามรณสมฺมุทฺถํ
อพฺภุณฺณาสี ชรามรณนิโรธํ อพฺภุณฺณาสี ชรามรณนิโรธคามินิ ปฺฏิปทํ
อพฺภุณฺณาสี ตมฺนุจฺฉนฺโต ชาตี อพฺภุณฺณาสี ฯเปฯ
ภวํ อพฺภุณฺณาสี ... อุปาทานํ อพฺภุณฺณาสี ... ตณฺหํ อพฺภุณฺณาสี ...
เวทนํ อพฺภุณฺณาสี ... ผสฺสํ อพฺภุณฺณาสี ... สพายตฺนํ อพฺภุณฺณาสี ...
นามรูปํ อพฺภุณฺณาสี ... วิญฺญาณํ อพฺภุณฺณาสี ตมฺนุจฺฉนฺโต
ตมฺนุจฺฉนฺโต สงฺขารํ อพฺภุณฺณาสี สงฺขารสมฺมุทฺถํ อพฺภุณฺณาสี
สงฺขารนิโรธํ อพฺภุณฺณาสี สงฺขารนิโรธคามินิ ปฺฏิปทํ อพฺภุณฺณาสี
ตทถิณฺณาย อจฺฉิ ภิกฺขุณฺ ภิกฺขุณฺนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ ฯ ตยิทํ
#๑ ม. พหุชฌณฺ ฯ ย. พหุชฺชนํ ฯ เอวมุปริปิ ฯ

ภิกขเว พุทฺทมจริยํ อิทํ เจว ฝิตํ จ วิตถาริกํ พหุชฌณํ ปุณฺณุตํ
ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปกาสิตฺนฺติ ฯ ปณฺจมํ ฯ

[๒๕๔] เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา กุรุสฺส วิหริติ
กมฺมาสทฺมมํ นาม กุรุณํ นิคโม ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
ภิกฺขโวติ ฯ ภาทฺเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ ฯ ภควา
เอตทโวจ สมฺมสฺส โน ตฺเมห ภิกฺขเว อนฺตรํ สมฺมสนฺติ ฯ
เอวํ วุตฺเต อณฺตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ อหํ โข ภาทฺเต
สมฺมสฺมามิ อนฺตรํ สมฺมสนฺติ ฯ ยถากถํ ปน ตวํ ภิกฺขุ สมฺมสฺสตี
อนฺตรํ สมฺมสนฺติ ฯ อถ โข โส ภิกฺขุ พุยาภาสิ ยถา โส
ภิกฺขุ พุยาภาสิ น โส ภิกฺขุ ภควโต จิตฺตํ อาราเชติ ฯ

[๒๕๕] เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ
เอตสฺส ภควา กาโล เอตสฺส สุกต กาโล ยํ ภควา อนฺตรํ
สมฺมสํ ภาเสยฺย ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ฐาเรสฺสนฺตีติ ฯ เตนหานนฺท
สุณฺณถ สาธุกํ มนสิโกโรถ ภาสิสฺสามีติ ฯ เอวํ ภาทฺเตติ โข เต
ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ ฯ

[๒๕๖] ภควา เอตทโวจ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมสฺมาโน
สมฺมสฺสตี อนฺตรํ สมฺมสํ ยํ โข อิทํ อเนกวิธํ นานปฺปการกํ
ทฺถกขํ โลเก อุปฺปชฺชติ ชรามรณํ อิทํ นฺ ๑ โข ทฺถกขํ กีนิทานํ
กีสฺมฺทยํ กีสฺชาติกํ กิปฺภวํ กิสฺมี สติ ชรามรณํ โหตีติ ฯ โส
สมฺมสฺมาโน เอวํ ชานาติ ยํ โข อิทํ อเนกวิธํ นานปฺปการกํ
#๑ ม. ย. นุสทฺโท นตฺถิ ฯ

ทุกขํ โลกํ อุปฺปชฺชติ ชรามรณํ อิทํ โข ทุกขํ อุปฺปชฺชิตานํ
อุปฺปชฺสมุทฺธํ อุปฺปชฺชาติกํ อุปฺปชฺปฺภวํ อุปฺปชฺสุมี สติ ชรามรณํ โหติ
อุปฺปชฺสุมี อสติ ชรามรณํ น โหติตติ ๑ โส ชรามรณญจ ปชานาติ
ชรามรณสมุทฺธญจ ปชานาติ ชรามรณนิโรธญจ ปชานาติ ยา
จ ชรามรณนิโรธสารูปคามีนิ ปฏฺฐิปทา ตญจ ปชานาติ ตถา
ปฏฺฐิปนฺโน จ โหติ อนฺุชฺมจาริ ๑ อัยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
สพฺพโส สมฺมา ทุกฺขกฺขยาย ปฏฺฐิปนฺโน ชรามรณนิโรธาย ๑

[๒๕๑] อถาปฺริ สมฺมสมานโน สมฺมสติ อนฺุตรํ สมฺมถํ อุปฺป
ปนายํ กิณฺฑานโน กิสมุทฺธโย กิชาติโก กิภกโว กิสฺมี สติ อุปฺป
โหติ กิสฺมี อสติ อุปฺปชฺ น โหติตติ ๑ โส สมฺมสมานโน เอวํ
ชานาติ อุปฺปชฺ ตณฺฺหานิทานโน ตณฺฺหาสมุทฺธโย ตณฺฺหาชาติโก
ตณฺฺหาภกโว ตณฺฺहाย สติ อุปฺปชฺ โหติ ตณฺฺहाย อสติ อุปฺปชฺ น
โหติตติ ๑ โส อุปฺปชฺญจ ปชานาติ อุปฺปชฺสมุทฺธญจ ปชานาติ
อุปฺปชฺนิโรธญจ ปชานาติ ยา จ อุปฺปชฺนิโรธสารูปคามีนิ ปฏฺฐิปทา
ตญจ ปชานาติ ตถา ปฏฺฐิปนฺโน จ โหติ อนฺุชฺมจาริ ๑ อัยํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺพโส สมฺมา ทุกฺขกฺขยาย ปฏฺฐิปนฺโน อุปฺปชฺนิโรธาย ๑

[๒๕๒] อถาปฺริ สมฺมสมานโน สมฺมสติ อนฺุตรํ สมฺมถํ ตณฺฺหา
ปนายํ กตฺถ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ กตฺถ นีวีสมานา นีวีสตีติ ๑ ๑
โส สมฺมสมานโน เอวํ ชานาติ ยํ โข โลกํ ปิยรูปํ สาทรูปํ
เอตฺถเสสา ตณฺฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นีวีสมานา
#๑ ม. ย. นีวีสมานา นีวีสตีติ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

นิเวสฺติ ฯ กิณฺจ โลกํ ปิยรूपํ สาคฺรูปํ ฯ จกฺขุ โลกํ ปิยรूपํ
สาคฺรูปํ ฯเปฯ โสคํ โลกํ ปิยรूपํ สาคฺรูปํ ... ฆานํ โลกํ
ปิยรूपํ สาคฺรูปํ ... ชิวหา โลกํ ปิยรूपํ สาคฺรูปํ ... กาโย โลกํ
ปิยรूपํ สาคฺรูปํ ... มโน โลกํ ปิยรूपํ สาคฺรูปํ เอตฺถเสว ตณฺหา
อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นีวีสมานา นีวีสฺติ ฯ

[๒๕๕] เย หิ เกจฺจ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุณฺณา
วา ยํ โลกํ ปิยรूपํ สาคฺรูปํ ตํ นิจฺจโต อทฺทกฺขุํ สุขโต อทฺทกฺขุํ
อตุตฺโต อทฺทกฺขุํ อารุคฺยโต อทฺทกฺขุํ เขมโต อทฺทกฺขุํ เต
ตณฺหํ วทฺธเสถุํ ฯ เย ตณฺหํ วทฺธเสถุํ เต อุปฺปชฺชิตฺวา วทฺธเสถุํ
เย อุปฺปชฺชิตฺวา วทฺธเสถุํ เต ทุกฺขํ วทฺธเสถุํ เย ทุกฺขํ วทฺธเสถุํ เต นปฺป
ปริมุจฺจิสฺสุ ชาตียา ชราย มรณฺเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ
โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ น ปริมุจฺจิสฺสุ ทุกฺขสมฺมาติ วทามิ ฯ
เย หิ เกจฺจ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุณฺณา วา
ยํ โลกํ ปิยรूपํ สาคฺรูปํ ตํ นิจฺจโต ทกฺขิสฺสสนฺติ สุขโต ทกฺขิสฺสสนฺติ
อตุตฺโต ทกฺขิสฺสสนฺติ อารุคฺยโต ทกฺขิสฺสสนฺติ เขมโต ทกฺขิสฺสสนฺติ
เต ตณฺหํ วทฺธเสถุสฺสนฺติ ฯ เย ตณฺหํ วทฺธเสถุสฺสนฺติ เต อุปฺปชฺชิตฺวา
วทฺธเสถุสฺสนฺติ เย อุปฺปชฺชิตฺวา วทฺธเสถุสฺสนฺติ เต ทุกฺขํ วทฺธเสถุสฺสนฺติ
เย ทุกฺขํ วทฺธเสถุสฺสนฺติ เต น ปริมุจฺจิสฺสสนฺติ ชาตียา ชราย
มรณฺเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ น
ปริมุจฺจิสฺสสนฺติ ทุกฺขสมฺมาติ วทามิ ฯ เย หิ เกจฺจ ภิกฺขเว เอตฺรหิ

สมณา วา พุราหุมนฺนา วา ยํ โลกํ ปิยรूपํ สาทรรูปํ ตํ นิจฺจโต
ปสฺสณฺติ สุขโต ปสฺสณฺติ อตฺตโต ปสฺสณฺติ อาโรคฺยโต ปสฺสณฺติ
เขมโต ปสฺสณฺติ เต ตณฺหํ วทฺฒณฺติ ฯ เย ตณฺหํ วทฺฒณฺติ เต
อุปฺปรี วทฺฒณฺติ เย อุปฺปรี วทฺฒณฺติ เต ทุกฺขํ วทฺฒณฺติ เย
ทุกฺขํ วทฺฒณฺติ เต น ปริมุจฺจนฺติ ชาตฺติยา ชราย มรณฺน
โสกฺเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาสฺเสหิ น ปริมุจฺจนฺติ
ทุกฺกฺขสมฺมาติ วทามิ ฯ

[๒๖๐] เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อาปานียกํโส วณฺณสมฺปนฺโน
คณฺธสมฺปนฺโน รสสมฺปนฺโน ฯ โส จ โข วิเสนํ ลํสฺสฺกุโจ ฯ อถ
ปุริโส อากฺขณฺเยยฺย มฺมมาภิตตฺโต มฺมมฺปรโต กิลนฺโต ตลฺลิตฺโต
ปิปาสีโต ฯ ตเมณํ เอวํ วทฺเยยฺยํ อยํ เต อมฺโဂํ ปุริส อาปานียกํโส
วณฺณสมฺปนฺโน คณฺธสมฺปนฺโน รสสมฺปนฺโน โส จ โข วิเสนํ
ลํสฺสฺกุโจ ๑ สเจ อากฺขณฺสิ ปิว ปิวโต หิ โข ตํ ฉาทสฺสตี
วณฺณณปี คณฺธณปี รสณปี ปิวิตฺวา จ ปน ตโตนิตานํ มรณํ
วา นิคฺจณฺสิ มรณฺมตฺตํ วา ทุกฺกฺขณฺติ ฯ โส ตํ อาปานียกํ
สทฺสา อปฺปฏฺฐิสฺสงฺขา ปิเวยฺย น ปฏฺฐินิสฺสชฺชเยยฺย ฯ โส ตโตนิตานํ
มรณํ วา นิคฺจณฺเยยฺย มรณฺมตฺตํ วา ทุกฺกฺขํ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว
เย หิ เกจฺจ อตีตมทฺธานํ สมณา วา พุราหุมนฺนา วา ยํ โลกํ
ปิยรूपํ สาทรรูปํ ฯเปฯ อนาคตมทฺธานํ ฯเปฯ เอตฺรหิ สมณา
วา พุราหุมนฺนา วา ยํ โลกํ ปิยรूपํ สาทรรูปํ ตํ นิจฺจโต ปสฺสณฺติ
#๑ ย. สมฺปนฺโน ฯ

สุขโต ปสฺสนฺติ อตฺตโต ปสฺสนฺติ อาโรกฺยโต ปสฺสนฺติ เขมโต
ปสฺสนฺติ เต ตณฺหํ วทฺตฺตฺตฺตํ ฯ เย ตณฺหํ วทฺตฺตฺตฺตํ เต
อุปฺปชฺชํ วทฺตฺตฺตฺตํ เต อกุสฺสํ วทฺตฺตฺตฺตํ เต อกุสฺสํ วทฺตฺตฺตฺตํ เต
อกุสฺสํ วทฺตฺตฺตฺตํ เต น ปริมฺจฺจนฺติ ชาตฺติยา ชราย มรณฺน
โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺกฺขฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาสฺเสหิ น ปริมฺจฺจนฺติ
ทฺกฺขฺสฺมาติ วทามิ ฯ

[๒๖๑] เย จ โข เกจฺจ ภิက္ขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺา วา
พฺุราหุณฺณา วา ยํ โลกํ ปิยรूपํ สาทฺรूपํ ตํ อนิจฺจโต อทฺตทฺกฺขํ
ทฺกฺขโต อทฺตทฺกฺขํ อนตฺตโต อทฺตทฺกฺขํ โรคฺโต อทฺตทฺกฺขํ ภัยโต
อทฺตทฺกฺขํ เต ตณฺหํ ปชฺหีสุ ฯ เย ตณฺหํ ปชฺหีสุ เต อุปฺปชฺชํ
ปชฺหีสุ เต อุปฺปชฺชํ ปชฺหีสุ เต อกุสฺสํ ปชฺหีสุ เต อกุสฺสํ ปชฺหีสุ
เต ปริมฺจฺจิสฺสุ ชาตฺติยา ชราย มรณฺน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺกฺขฺเขหิ
โทมนสฺเสหิ อุปายาสฺเสหิ ปริมฺจฺจิสฺสุ ทฺกฺขฺสฺมาติ วทามิ ฯ เยปี
หิ เกจฺจ ภิက္ขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺา วา พฺุราหุณฺณา วา ยํ
โลกํ ปิยรूपํ สาทฺรूपํ ตํ อนิจฺจโต ทฺกฺขฺชิสฺสนฺติ ทฺกฺขฺโต ทฺกฺขฺชิสฺสนฺติ
อนตฺตโต ทฺกฺขฺชิสฺสนฺติ โรคฺโต ทฺกฺขฺชิสฺสนฺติ ภัยโต ทฺกฺขฺชิสฺสนฺติ
เต ตณฺหํ ปชฺหีสุสนฺติ ฯ เย ตณฺหํ ปชฺหีสุสนฺติ ฯเปฯ เต
ปริมฺจฺจนฺติ ทฺกฺขฺสฺมาติ วทามิ ฯ เยปี หิ เกจฺจ ภิက္ขเว เอตฺรหิ
สมณฺา วา พฺุราหุณฺณา วา ยํ โลกํ ปิยรूपํ สาทฺรूपํ ตํ อนิจฺจโต
ปสฺสนฺติ ทฺกฺขฺโต ปสฺสนฺติ อนตฺตโต ปสฺสนฺติ โรคฺโต ปสฺสนฺติ

ภยโต ปสฺสนฺติ เต ตณฺหํ ปชฺชนฺติ ฯ เย ตณฺหํ ปชฺชนฺติ เต
อุปรีํ ปชฺชนฺติ เย อุปรีํ ปชฺชนฺติ เต ทุกฺขํ ปชฺชนฺติ เย
ทุกฺขํ ปชฺชนฺติ เต ปริมุจฺจนฺติ ชาตียา ชราย มรณฺน โสเกหิ
ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมาติ
วทามิ ฯ

[๒๖๒] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อาปานียกํโส วณฺณสมฺปนฺโน
คณฺฐสมฺปนฺโน รตสมฺปนฺโน ฯ โส จ โข วิเสนํ สํสฺนุโจ ฯ อถ
ปุริโส อากฺขณฺเยยฺย ฌมฺมาภิตตฺโต ฌมฺมปรเรโต กิลนฺโต ตลิตฺโต
ปิปาสิโต ฯ ตเมณํ เอวํ วเพยฺยํ อยํ เต อมฺโภ ปุริส อาปานียกํโส
วณฺณสมฺปนฺโน คณฺฐสมฺปนฺโน รตสมฺปนฺโน โส จ โข วิเสนํ
สํสฺนุโจ สเจ อากฺขณฺสิ ปิวํ ปิวโต หิ โข ตํ ฉาเทสฺสติ
วณฺณณปี คณฺฐณปี รเสนปี ปิวิตฺวา จ ปน ตโตนิทานํ มรณํ
วา นิกฺขณฺสิ มรณฺมตฺตํ วา ทุกฺขณฺติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว ตสฺส
ปุริสสฺส เอวมสฺส สกฺกา โข เม อยํ สุรา ปิปาสิตา ปานีเยน
วา วินนฺตุํ ทริมณฺฑเกน วา วินนฺตุํ มณฺุจฺโลณิกาย ๑ วา วินนฺตุํ
โลณฺโสจิริเกน วา วินนฺตุํ น เตววาหนฺตํ ปิเวยฺยํ ยํ มม อสฺส
ทิจมรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ ฯ โส ตํ อาปานียกํสํ ปฏฺฐิสงฺขา น
ปิเวยฺย ปฏฺฐินิสฺสชฺเชยฺย ฯ โส ตโตนิทานํ มรณํ วา น นิกฺขณฺเยย
มรณฺมตฺตํ วา ทุกฺขํ ฯ เอวมว โข ภิกฺขเว เย หิ เกจิ
อตีตมทฺธานํ สมณฺา วา พุราหุณฺณา วา ยํ โลเก ปิยรूपํ สาตรูปํ
#๑ ม. ภฺภูจฺโลณิกาย ฯ

ตํ อนิจฺจโต อทุกขํ ทฺกฺขโต อทุกขํ อนตฺตโต อทุกขํ โรคโต
อทุกขํ ภยโต อทุกขํ เต ตณฺหํ ปชหีสุ ฯ เย ตณฺหํ
ปชหีสุ เต อุปธี ปชหีสุ เย อุปธี ปชหีสุ เต ทฺกฺขํ ปชหีสุ
เย ทฺกฺขํ ปชหีสุ เต ปริมุจฺจิสฺสุ ชาตียา ชราย มรณฺน โสเกหิ
ปริเทเวหิ ทฺกฺขฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ปริมุจฺจิสฺสุ ทฺกฺขสฺมาติ
วทามิ ฯ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ ฯเปฯ เอตฺรหิ
สมณฺา วา พุราหุณฺา วา ยํ โลกํ ปิยรूपํ สาทฺรूपํ ตํ อนิจฺจโต
ปสฺสณฺติ ทฺกฺขโต ปสฺสณฺติ อนตฺตโต ปสฺสณฺติ โรคโต ปสฺสณฺติ
ภยโต ปสฺสณฺติ เต ตณฺหํ ปชฺหนฺติ ฯ เย ตณฺหํ ปชฺหนฺติ
เต อุปธี ปชฺหนฺติ เย อุปธี ปชฺหนฺติ เต ทฺกฺขํ ปชฺหนฺติ
เย ทฺกฺขํ ปชฺหนฺติ เต ปริมุจฺจนฺติ ชาตียา ชราย มรณฺน
โสเกหิ ปริเทเวหิ ทฺกฺขฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ
ทฺกฺขสฺมาติ วทามิติ ฯ ฉนฺจํ ฯ

[๒๖๓] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปฺตฺโต อายสฺมา จ
มหาโกฏฺจิตฺโต ๑ พาราณสียํ วิหรณฺติ อสิปตฺเน มิคทาเย ฯ อถ
โฆ อายสฺมา มหาโกฏฺจิตฺโต สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺจิตฺโต
เยนายสฺมา สารีปฺตฺโต เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา อายสฺมตา
สารีปฺตฺเตน สทฺธี สมฺโมทํ สมฺโมทณฺียํ ถถํ สาราณฺียํ วิตฺติสารถฺวา
เอกมณฺต์ นิสีทํ ฯ

[๒๖๔] เอกมณฺต์ นิสินฺโน โฆ อายสฺมา มหาโกฏฺจิตฺโต
#๑ ม. มหาโกฏฺจิกโก ฯ

อายุสมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ กิ นฺ โข อาวุโส สารีปุตฺตํ สยํกตํ
ชรามรณํ ปรกตํ ชรามรณํ สยํกตญจ ปรกตญจ ชรามรณํ
อุททาหุ อสยํการิ อปรการิ อธิจฺจ สมุปฺปนฺนํ ชรามรณนฺติ ฯ น
โฆ อาวุโส โภกฺกจิตฺตํ สยํกตํ ชรามรณํ น ปรกตํ ชรามรณํ
น สยํกตญจ ปรกตญจ ชรามรณํ นาปี อสยํการิ อปรการิ
อธิจฺจ สมุปฺปนฺนํ ชรามรณํ อปีจฺจ ชาตีปจฺจยา ชรามรณนฺติ ฯ
กิ นฺ โข อาวุโส สารีปุตฺตํ สยํกตา ชาตี ปรกตา ชาตี
สยํกตา จ ปรกตา จ ชาตี อุททาหุ อสยํการิ อปรการิ ๑ อธิจฺจ
สมุปฺปนฺนา ชาตีติ ฯ น โฆ อาวุโส โภกฺกจิตฺตํ สยํกตา ชาตี
น ปรกตา ชาตี น สยํกตา จ ปรกตา จ ชาตี นาปี
อสยํการิ อปรการิ อธิจฺจ สมุปฺปนฺนา ชาตี อปีจฺจ กวปจฺจยา
ชาตีติ ฯ กิ นฺ โข อาวุโส สารีปุตฺตํ สยํกโต ภโว ฯเปฯ
สยํกตํ อุปาทานํ ... สยํกตาตณฺหา ... สยํกตาเวทนา ... สยํกโต
ผลฺโส ... สยํกตํ สพายตณฺ ... สยํกตํ นามรูปํ ปรกตํ นามรูปํ
สยํกตญจ ปรกตญจ นามรูปํ อุททาหุ อสยํการิ อปรการิ อธิจฺจ
สมุปฺปนฺนํ นามรูปนฺติ ฯ น โฆ อาวุโส โภกฺกจิตฺตํ สยํกตํ นามรูปํ
น ปรกตํ นามรูปํ น สยํกตญจ ปรกตญจ นามรูปํ นาปี
อสยํการิ อปรการิ อธิจฺจ สมุปฺปนฺนํ นามรูปํ อปีจฺจ วิญฺญาณปจฺจยา
นามรูปนฺติ ฯ กิ นฺ โข อาวุโส สารีปุตฺตํ สยํกตํ
วิญฺญาณํ ปรกตํ วิญฺญาณํ สยํกตญจ ปรกตญจ วิญฺญาณํ
#๑ ม. อสยํการา อปรการา ฯ

อุทาหุ อสยํการํ อปรการํ อธิจฺจ สมุปรุปนํ วิญฺญาณนฺติ ฯ น
โฆ อาวุโส โกฏฺฐจิตฺตํ สยํกตํ วิญฺญาณํ น ปรกตํ วิญฺญาณํ น
สยํกตญฺจ ปรกตญฺจ วิญฺญาณํ นานึ อสยํการํ อปรการํ อธิจฺจ
สมุปรุปนํ วิญฺญาณํ อปิจ นามรูปปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ ฯ

[๒๖๕] อิทาเนว โฆ มยํ อายสฺมโต สาริปฺุตตสฺส ภาสิตํ
เอวํ อาชานาม น โฆ อาวุโส โกฏฺฐจิตฺตํ สยํกตํ นามรูปํ น
ปรกตํ นามรูปํ น สยํกตญฺจ ปรกตญฺจ นามรูปํ นานึ อสยํการํ
อปรการํ อธิจฺจ สมุปรุปนํ นามรูปํ อปิจ วิญฺญาณปจฺจยา
นามรูปนฺติ ฯ อิทาเนว ปน มยํ อายสฺมโต สาริปฺุตตสฺส ภาสิตํ
เอวํ อาชานาม น โฆ อาวุโส โกฏฺฐจิตฺตํ สยํกตํ วิญฺญาณํ
น ๑ ปรกตํ วิญฺญาณํ น สยํกตญฺจ ปรกตญฺจ วิญฺญาณํ
นานึ อสยํการํ อปรการํ อธิจฺจ สมุปรุปนํ วิญฺญาณํ อปิจ
นามรูปปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ ฯ ยถากถํ ปนาวุโส สาริปฺุตต
อิมสฺส ภาสิตสฺส อตฺถิ ทฏฺฐพฺโพติ ฯ

[๒๖๖] เตนหาวุโส อุปรมนฺเต กริสฺสามิ อุปรมายปิเรกจฺเจ
วิญฺญู ปุริสา ภาสิตสฺส อตฺถิ อาชานนฺติ ฯ เสยฺยถาปิ อาวุโส
เทว นพฺกลาปิโย อญฺจมนญฺฉิ นิสฺสาย คิฏฺฐเจยฺยํ เอวเมว โฆ
อาวุโส นามรูปปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ
นามรูปปจฺจยา สพายตนิ สพายตนปจฺจยา ผสฺโส ฯเปฯ
เอวเมตสฺส เภวตสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ ฯ ตาสณฺเจ
#๑ ยู. นสทฺโท นตฺถิ ฯ

วจนาย ๑ อวิชฺชาย เจ อาวุโส ภิกฺขุ นิพพิทา วิราคา นิโรธา
อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต ภิกฺขุติ อถํ
วจนายติ ๑ สตฺตมํ ๑

[๒๖๘] เอกํ สมฺมํ อายสฺมา จ มฺลิลํ ๑ อายสฺมา จ ปวิญฺโจ ๒
อายสฺมา จ นารโห อายสฺมา จ อานนฺโห โกสมฺพิยํ วิหรนฺติ
โฆสิตารามํ ๑

[๒๖๙] อถ โข อายสฺมา ปวิญฺโจ อายสฺมนฺตํ มฺลิลํ เอตทโวจ
อณฺฺณเตรว อาวุโส มฺลิล สทฺธาย อณฺฺณตฺร รุจฺยา อณฺฺณตฺร
อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา อณฺฺณตฺร ทิฏฺฐินิขฺฆมานกฺขนฺฺติยา
อตุถายสฺมโต มฺลิลสฺส ปจฺจตฺตเมว ฅาณํ ชาติปจฺจยา
ชรามรณฺฺนติ ๑ อณฺฺณเตรว อาวุโส ปวิญฺจ สทฺธาย อณฺฺณตฺร
รุจฺยา อณฺฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา อณฺฺณตฺร
ทิฏฺฐินิขฺฆมานกฺขนฺฺติยา อหเมตํ ชานามิ อหเมตํ ปสฺสามิ ชาติปจฺจยา
ชรามรณฺฺนติ ๑ อณฺฺณเตรว อาวุโส มฺลิล สทฺธาย
อณฺฺณตฺร รุจฺยา อณฺฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา
อณฺฺณตฺร ทิฏฺฐินิขฺฆมานกฺขนฺฺติยา อตุถายสฺมโต มฺลิลสฺส ปจฺจตฺตเมว
ฅาณํ ภาวปจฺจยา ชาตีติ ๑เปฯ อุปาทานปจฺจยา ภโวติ ...
ตณฺฺหาปจฺจยา อุปาทานนฺฺติ ... เวทนาปจฺจยา ตณฺฺหาติ ... ผสฺสปจฺจยา
เวทนาติ ... สพายตฺนปจฺจยา ผสฺโสติ ... นามรูปปจฺจยา สพายตฺนนฺฺติ ...
วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปนฺฺติ ... สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺฺติ ...
#๑ ย. มฺลิลํ ๑ ๒ ย. สวิญฺโจ ๑

อวิชชาปัจจุยา สงฺขาราทิ ฯ อณฺฺณเตรว อาวุโส ปวิฏฺฐ สทฺธาย
อณฺฺณตฺร รุจฺจียา อณฺฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา
อณฺฺณตฺร ทิฏฺฐินิซฺฆมานกฺขนฺฺติยา อหเมตํ ชานามิ อหเมตํ ปสฺสามิ
อวิชชาปัจจุยา สงฺขาราทิ ฯ

[๒๓๖] อณฺฺณตฺร จ อาวุโส มุสิล สทฺธาย อณฺฺณตฺร
รุจฺจียา อณฺฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา อณฺฺณตฺร
ทิฏฺฐินิซฺฆมานกฺขนฺฺติยา อตฺถายสฺมโต มุสิลสฺส ปจฺจตฺตเมว ฅาณํ
ชาตินิโรธา ชรามรณฺนิโรโธติ ฯ อณฺฺณเตรว อาวุโส ปวิฏฺฐ สทฺธาย
อณฺฺณตฺร รุจฺจียา อณฺฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา
อณฺฺณตฺร ทิฏฺฐินิซฺฆมานกฺขนฺฺติยา อหเมตํ ชานามิ อหเมตํ ปสฺสามิ
ชาตินิโรธา ชรามรณฺนิโรโธติ ฯ อณฺฺณเตรว อาวุโส มุสิล สทฺธาย
อณฺฺณตฺร รุจฺจียา อณฺฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา
อณฺฺณตฺร ทิฏฺฐินิซฺฆมานกฺขนฺฺติยา อตฺถายสฺมโต มุสิลสฺส ปจฺจตฺตเมว
ฅาณํ ภวนิโรธา ชาตินิโรโธติ ฯเปฯ อุปาทานนิโรธา
ภวนิโรโธติ ... ตณฺฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธติ ... เวทนานิโรธา
ตณฺฺหานิโรโธติ ... ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธติ ... สพายตฺตนนิโรธา
ผสฺสนิโรโธติ ... นามรูปนิโรธา สพายตฺตนนิโรโธติ ... วิญฺญาณนิโรธา
นามรูปนิโรโธติ ... สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธติ ... อวิชฺชานิโรธา
สงฺขารนิโรโธติ ฯ อณฺฺณเตรว อาวุโส ปวิฏฺฐ สทฺธาย อณฺฺณตฺร
รุจฺจียา อณฺฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา อณฺฺณตฺร

ทิกฺขณินิฆฺฆมานกฺขนฺติยา อหเมตํ ชานามิ อหเมตํ ปสฺสามิ
อวิชฺขานโรธา สงฺขารนโรชฺโชติ ฯ

[๒๗๑] อณฺฺณเตรว อวฺวโส มุสิล สทฺธาย อณฺฺณตฺร รุจฺจยา
อณฺฺณตฺร อณฺฺณสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา อณฺฺณตฺร
ทิกฺขณินิฆฺฆมานกฺขนฺติยา อตฺถายสฺมโต มุสิลสฺส ปจฺจตฺตเมว ฌานํ
ภวนโรโร นินฺพพานนฺติ ฯ อณฺฺณเตรว อวฺวโส ปวิญฺจ สทฺธาย
อณฺฺณตฺร รุจฺจยา อณฺฺณตฺร อณฺฺณสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา
อณฺฺณตฺร ทิกฺขณินิฆฺฆมานกฺขนฺติยา อหเมตํ ชานามิ อหเมตํ ปสฺสามิ
ภวนโรโร นินฺพพานนฺติ ฯ เตนหายสฺมา มุสิโล อรหํ จินฺนสวโรติ ฯ
เอวํ วุคฺเต อายสฺมา มุสิโล ตฺถนฺทึ อโหสิ ฯ

[๒๗๒] อถ โข อายสฺมา นารโท อายสฺมณฺฺตํ ปวิญฺจํ เอตทโวจ
สาธาวฺวโส ปวิญฺจ อหํ เอตํ ปณฺฺหํ ลภฺยํ เอวํ ปณฺฺหํ ปุจฺจ
อหํ เต เอตํ ปณฺฺหํ พุยากริสฺสามิติ ฯ ลภฺติ อายสฺมา นารโท
เอตํ ปณฺฺหํ ปุจฺจามหํ อายสฺมณฺฺตํ นารทํ เอตํ ปณฺฺหํ พุยากรโรตฺถ
จ เม อายสฺมา นารโท เอตํ ปณฺฺหํ อณฺฺณเตรว อวฺวโส
นารท สทฺธาย อณฺฺณตฺร รุจฺจยา อณฺฺณตฺร อณฺฺณสฺสวา อณฺฺณตฺร
อาการปริวิตกฺกา อณฺฺณตฺร ทิกฺขณินิฆฺฆมานกฺขนฺติยา อตฺถายสฺมโต
นารทสฺส ปจฺจตฺตเมว ฌานํ ชาตีปจฺจยา ชรามรณนฺติ ฯ
อณฺฺณเตรว อวฺวโส ปวิญฺจ สทฺธาย อณฺฺณตฺร รุจฺจยา อณฺฺณตฺร
อณฺฺณสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา อณฺฺณตฺร ทิกฺขณินิฆฺฆมานกฺขนฺติยา

อหเมตํ ชานามิ อหเมตํ ปสฺสามิ ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ ฯ
อณฺฺณเตรว อวฺวโส นารท สทฺธาย อณฺฺณตฺร รุจฺฉิยา อณฺฺณตฺร
อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา อณฺฺณตฺร ทิฏฺฐินิหฺฆมานกฺขนฺฺติยา
อตุลฺยาสมฺโตะ นารทสฺส ปจฺจตฺตเมว ฌานํ ภาวปจฺจยา
ชาติตฺติ ฯเปฯ อวิหฺขชาปจฺจยา สงฺขารตฺติ ฯ อณฺฺณเตรว อวฺวโส
ปวิฏฺฐ สทฺธาย อณฺฺณตฺร รุจฺฉิยา อณฺฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร
อาการปริวิตกฺกา อณฺฺณตฺร ทิฏฺฐินิหฺฆมานกฺขนฺฺติยา อหเมตํ ชานามิ
อหเมตํ ปสฺสามิ อวิหฺขชาปจฺจยา สงฺขารตฺติ ฯ

[๒๗๓] อณฺฺณตฺร จ อวฺวโส นารท สทฺธาย อณฺฺณตฺร
รุจฺฉิยา อณฺฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา อณฺฺณตฺร
ทิฏฺฐินิหฺฆมานกฺขนฺฺติยา อตุลฺยาสมฺโตะ นารทสฺส ปจฺจตฺตเมว ฌานํ
ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรธตฺติ ฯเปฯ อวิหฺขชานิโรธา สงฺขารนิโรธตฺติ ฯ
อณฺฺณเตรว อวฺวโส ปวิฏฺฐ สทฺธาย อณฺฺณตฺร
รุจฺฉิยา อณฺฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา อณฺฺณตฺร
ทิฏฺฐินิหฺฆมานกฺขนฺฺติยา อหเมตํ ชานามิ อหเมตํ ปสฺสามิ
อวิหฺขชานิโรธา สงฺขารนิโรธตฺติ ฯ

[๒๗๔] อณฺฺณเตรว อวฺวโส นารท สทฺธาย อณฺฺณตฺร
รุจฺฉิยา อณฺฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา อณฺฺณตฺร
ทิฏฺฐินิหฺฆมานกฺขนฺฺติยา อตุลฺยาสมฺโตะ นารทสฺส ปจฺจตฺตเมว ฌานํ
ภวนิโรธา นิพฺพานนฺติ ฯ อณฺฺณเตรว อวฺวโส ปวิฏฺฐ สทฺธาย

อณฺณตฺร รุจฺจฺยา อณฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺณตฺร อาการปริวิตกฺกา
อณฺณตฺร ทิฏฺฐินิขุณฺณานกฺขณฺตฺติยา อหเมตฺติ ชานามิ อหเมตฺติ ปสฺสามิ
ภวนิโรโร นิพฺพานนฺตฺติ ฯ เตนฺนหยาสุมา นารโท อรหํ จีณาสโวตฺติ ฯ
ภวนิโรโร นิพฺพานนฺตฺติ โข เม อาวุโส ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา
สุทฺธิจฺจนํ จมฺหิ อรหํ จีณาสโว เสยฺยถาปิ อาวุโส กนฺตารมคฺเค
อุทฺปาโน ตตฺร เนวสุส รชชฺ น อุทกวารโก อถ ปุริโส
อากจฺเจยฺย จมฺมาภิตตฺโต จมฺมปเรโต กิลนฺโต ตลิตฺโต ปิปาสิโต
โส ตํ อุทฺปานํ โอลเกยฺย ตสฺส อุทกนฺตฺติ หิ โข ฌาณํ
อสุส น จ กายนํ สุตฺติวา วิหเรยฺย เอวเมว โข อาวุโส
ภวนิโรโร นิพฺพานนฺตฺติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา สุทฺธิจฺจนํ จมฺหิ
อรหํ จีณาสโวตฺติ ฯ

[๒๗๕] เอวํ วุคฺเต อายสุมา อานนฺโท อายสมฺนตฺติ ปวิฏฺฐิ
เอตทโวจ เอวํวาที ตฺวํ อาวุโส ปวิฏฺฐ อายสมฺนตฺติ นารทํ กิ
วเทสฺสิตฺติ ฯ เอวํวาทาหํ อาวุโส อานนฺท อายสมฺนตฺติ นารทํ น
กิลฺลิจิ วทามิ อณฺณตฺร กุลฺยาณา อณฺณตฺร กุสลาตฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๒๗๖] เอวํเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา สวาคฺคฺคิยํ วิหริตฺติ
เชตวนเณ อนาถปิณฺฑิกสุส อารามे ฯ

[๒๗๗] ตตฺร โข ภควา ... มหาสมฺมุทฺโท ภิกฺขเว อุปยฺนโต
มหานทฺติโย อุปยาเปตฺติ มหานทฺติโย อุปยฺนตฺติโย กุณฺนทฺติโย
อุปยาเปตฺติ กุณฺนทฺติโย อุปยฺนตฺติโย มหาโสพฺเพ อุปยาเปตฺติ

มหาโสฬสกา อุปยฺยนา กุสฺโสฬสเก อุปยฺยาเปฺนฺติ เอวเมว โข ภิกฺขเว
อวิชฺชา อุปยฺยตี สงฺขารे อุปยฺยาเปฺติ สงฺขารา อุปยฺยนา วิญฺญาณํ
อุปยฺยาเปฺนฺติ วิญฺญาณํ อุปยฺยตี นามรูปํ อุปยฺยาเปฺติ นามรูปํ
อุปยฺยตี สพฺยตฺนํ อุปยฺยาเปฺติ สพฺยตฺนํ อุปยฺยตี ผสฺสํ อุปยฺยาเปฺติ
ผสฺโส อุปยฺยโต เวทฺนํ อุปยฺยาเปฺติ เวทฺนา อุปยฺยตี ตณฺหํ อุปยฺยาเปฺติ
ตณฺหา อุปยฺยตี อุปาทานํ อุปยฺยาเปฺติ อุปาทานํ อุปยฺยตี
ภวํ อุปยฺยาเปฺติ ภโว อุปยฺยโต ชาตี อุปยฺยาเปฺติ ชาติ อุปยฺยตี
ชรามรณํ อุปยฺยาเปฺติ ฯ

[๒๗๘] มหาสมุทฺโท ภิกฺขเว อุปยฺยโต มหानทีโย อุปยฺยาเปฺติ
มหานทีโย อุปยฺยตีโย กุณฺนทีโย อุปยฺยาเปฺนฺติ กุณฺนทีโย อุปยฺยตีโย
มหาโสฬสเก อุปยฺยาเปฺนฺติ มหาโสฬสกา อุปยฺยนา กุสฺโสฬสเก
อุปยฺยาเปฺนฺติ เอวเมว โข ภิกฺขเว อวิชฺชา อุปยฺยตี สงฺขารे อุปยฺยาเปฺติ
สงฺขารา อุปยฺยนา วิญฺญาณํ อุปยฺยาเปฺนฺติ วิญฺญาณํ อุปยฺยตี
นามรูปํ อุปยฺยาเปฺติ นามรูปํ อุปยฺยตี สพฺยตฺนํ อุปยฺยาเปฺติ
สพฺยตฺนํ อุปยฺยตี ผสฺสํ อุปยฺยาเปฺติ ผสฺโส อุปยฺยโต เวทฺนํ
อุปยฺยาเปฺติ เวทฺนา อุปยฺยตี ตณฺหํ อุปยฺยาเปฺติ ตณฺหา อุปยฺยตี
อุปาทานํ อุปยฺยาเปฺติ อุปาทานํ อุปยฺยตี ภวํ อุปยฺยาเปฺติ ภโว
อุปยฺยโต ชาตี อุปยฺยาเปฺติ ชาติ อุปยฺยตี ชรามรณํ
อุปยฺยาเปฺตีติ ฯ นวมํ ฯ

[๒๗๙] เอวเมว สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา ราชคฺเห วิหฺรตี

เวฬุวน กถนุทกนิวาเป ๑ เตน โข ปน สมเยน ภควา สกุกโต

โหติ ครุกโต มานิตโต ปุชิตโต อปจิตโต ลาภี

จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปัจจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ภิกฺขุสงฺฆโมปี สกุกโต โหติ

ครุกโต มานิตโต ปุชิตโต อปจิตโต ลาภี จีวรปิณฑปาตเสนาสน-

คิลานปัจจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ๑ อณฺณตติตฺถิยา ปน ปริพฺพาชกา

อสกุกตา โหนฺติ อครุกตา อมานิตา อปุชิตา อนปจิตา อลาภีโน

จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปัจจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ๑

[๒๘๐] เตน โข ปน สมเยน สุสิโม ปริพฺพาชโก ราชคเห

ปฏฺิวสตี มหตียา ปริพฺพาชกปริสาย สทฺธิ ๑ อถ โข สุสิมสุส

ปริพฺพาชกสุส ปริสา สุสิมํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจฺจ เอหิ ตฺวํ

อาวุโส สุสิม สมณเ โคตเม พุรหุมจริยํ จร ตฺวํ ฌมมํ

ปริยาปฺนิตฺวา อเมห วาเจยฺยาสี ๑ ตํ มยํ ฌมมํ ปริยาปฺนิตฺวา กิหิณ

ภาสิสฺสาม เอวํ มยมฺปิ สกุกตา ภวิสฺสาม ครุกตา มานิตา

ปุชิตา อปจิตา ลาภีโน จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปัจจย-

เภสชฺชปริกฺขารานนฺติ ๑ เอวมาวุโสติ โข สุสิโม ปริพฺพาชโก สกาย

ปริสาย ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสุมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา

อายสมฺมตา อานนฺเทน สทฺธิ สมฺโมทิติ สมฺโมทนียํ กถํ

सारณียํ วิตฺติสारेตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ ๑ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข

สุสิโม ปริพฺพาชโก อายสมฺมตํ อานนฺทํ เอตทโวจ อิจฺฉามหํ

อาวุโส อานนฺท อิมสฺมี ฌมมวินเย พุรหุมจริยํ จริตฺตุนฺติ ๑

#๑ ย. วาเจสฺสตี ๑

[๒๘๑] อถ โข อายสฺมา อานนุโท สฺสูมํ ปริพฺพาชกํ อาทาย
เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนุโท
ภควนฺตํ เอตทโวจ อํยํ ภนฺเต สฺสูโม ปริพฺพาชโก เอวมาห
อิจฺฉามหํ อาวุโส อานนุท อิมสฺมึ ฌมฺมวินเย พฺรหฺมจฺริยํ จริตฺตุนฺติ ฯ
เตนหानนุท สฺสูมํ ปพฺพาเชธาติ ฯ อลตฺถ โข สฺสูโม ปริพฺพาชโก
ภควโต สฺนฺติเก ปพฺพชฺชํ อลตฺถุปสมฺปทํ ฯ

[๒๘๒] เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุเลหิ กิร ๑ ภิกฺขุหิ ภควโต
สฺนฺติเก อณฺณา พฺยากตา โหติ จีณา ชาติ วุสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ
กตํ กรณฺมียํ นاپริ อิตฺถตฺตยาตาติ ปชานามาติ ฯ อสุโสติ โข๑
อายสฺมา สฺสูโม สมฺพหุเลหิ กิร ภิกฺขุหิ ภควโต สฺนฺติเก อณฺณา
พฺยากตา จีณา ชาติ วุสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ กตํ กรณฺมียํ นاپริ
อิตฺถตฺตยาตาติ ปชานามาติ ฯ อถ โข อายสฺมา สฺสูโม เยน เต
ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ ภิกฺขุหิ สทฺฐี สมฺโมทิ
สมฺโมทนียํ กถํ สาราณฺมียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ
นिसินฺโน โข อายสฺมา สฺสูโม เต ภิกฺขุ เอตทโวจ สจฺจํ กิร
อายสฺมฺนฺเตหิ ภควโต สฺนฺติเก อณฺณา พฺยากตา จีณา ชาติ
วุสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ กตํ กรณฺมียํ นاپริ อิตฺถตฺตยาตาติ ปชานามาติ ฯ
เอวมาวุโสติ ฯ

[๒๘๓] อปี นฺ ๒ ตฺตฺเมห อายสฺมฺนฺโต เอวํ ชานนฺตา เอวํ
#๑ ม. ย. กิรสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒ ม. ย. ปน ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

ปสฺสนตา อนนทวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุภถ เอโกปี หุตฺวา พหุชา
โหล พหุชาปี หุตฺวา เอโก โหล อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกฺกทฺทํ
ติโรปาการํ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมานา คจฺจถ เสยฺยถาปี อากาเส
ปจฺวิยาปี อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ กโรถ เสยฺยถาปี อุตฺเท อุตฺเทปี
อภิชฺชมานเน คจฺจถ เสยฺยถาปี ปจฺวิยํ อากาเสปี ปลฺลทฺถเกน กมถ
เสยฺยถาปี ปกฺกึ สกฺกโณ อิมेषี จนฺทิมสฺสุริเย เอวฺมहितฺธิเก
เอวฺมหานุกาเว ปาณินา ปริมสถ ปริมชฺชถ ยาว พุรฺหมโลกาปี
กาเยน วสํ วตฺเตถาติ ฯ โน เหน็ด อาวุโส ฯ

[๒๘๔] อปี นฺ ตุมฺเห อายสฺมนฺโต เอวํ ชานนฺตา เอวํ ปสฺสนตา
ทิพฺพาย โสตธาตฺยา วิสฺสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสึกาย อุโก สทฺเท สฺฆาถ
ทิพฺเพ จ มานุเส จ เย ทูเร สนฺติเก จาติ ฯ โน เหน็ด อาวุโส ฯ

[๒๘๕] อปี นฺ ตุมฺเห อายสฺมนฺโต เอวํ ชานนฺตา เอวํ ปสฺสนตา
ปรสฺตตํ ปรปฺกฺกถาณํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ชานาถ สราคํ วา
จิตฺตํ สราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาถ วิตฺธาณํ วา จิตฺตํ วิตฺธาณํ
จิตฺตนฺติ ปชานาถ สโทสํ วา จิตฺตํ สโทสํ จิตฺตนฺติ ปชานาถ
วิทฺโธสํ วา จิตฺตํ วิทฺโธสํ จิตฺตนฺติ ปชานาถ สโมหํ วา จิตฺตํ
สโมหํ จิตฺตนฺติ ปชานาถ วิทฺโมหํ วา จิตฺตํ วิทฺโมหํ จิตฺตนฺติ
ปชานาถ สจฺจิตฺตํ วา จิตฺตํ สจฺจิตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาถ วิกฺกจิตฺตํ
วา จิตฺตํ วิกฺกจิตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาถ มหคฺคตํ วา จิตฺตํ มหคฺคตํ
จิตฺตนฺติ ปชานาถ อมฺหคฺคตํ วา จิตฺตํ อมฺหคฺคตํ จิตฺตนฺติ

ปชานาถ สอตุตฺรํ วา จิตฺตํ สอตุตฺรํ จิตฺตุนฺติ ปชานาถ อนุตฺตรํ
วา จิตฺตํ อนุตฺตรํ จิตฺตุนฺติ ปชานาถ สมหิตฺตํ วา จิตฺตํ
สมหิตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาถ อสมหิตฺตํ วา จิตฺตํ อสมหิตฺตํ
จิตฺตุนฺติ ปชานาถ วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาถ
อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ อวิมุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาถาติ ฯ โน เหน้
อาวุโส ฯ

[๒๘๖] อปี นุ คฺมุเมห อายสฺมนฺโต เอวํ ชานนฺตา เอวํ ปสฺสนฺตา
อนกฺวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรธฺ เสยฺยถิํ เอกมฺปิ ชาตี เทวปีน
ชาติโย ติสฺโสปี ชาติโย จตฺสฺโสปี ชาติโย ปญฺจปี ชาติโย ทสปี
ชาติโย วิสฺมปี ชาติโย ตีสมฺปิ ชาติโย จตฺตาพีสมฺปิ ชาติโย
ปญฺจาสมฺปิ ชาติโย ชาตีสตมฺปิ ชาตีสทสฺมฺปิ ชาตีสตสทสฺมฺปิ
อนกฺเปปี สํวณฺณกฺปฺเป อนกฺเปปี วิวณฺณกฺปฺเป อนกฺเปปี สํวณฺณวิวณฺณกฺปฺเป
อมุตฺราสี เอวํนาโม เอวํโกตฺโต เอวํวณฺโณ เอวํมาหาโร
เอวํสุขทฺกฺขปฺปฏิสฺเวถิ เอวํมายฺอุปฺริยฺนฺโต โส ตโต จโต อมฺตฺร
อฺทปาถิ ตตฺราปาถิ เอวํนาโม เอวํโกตฺโต เอวํวณฺโณ เอวํมาหาโร
เอวํสุขทฺกฺขปฺปฏิสฺเวถิ เอวํมายฺอุปฺริยฺนฺโต โส ตโต จโต อธิฐฺปฺปฺนฺโนติ
อิตฺติ สาการํ สอฺทฺเทสํ อนกฺวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรธาติ ฯ โน
เหน้ อาวุโส ฯ

[๒๘๗] อปี นุ คฺมุเมห อายสฺมนฺโต เอวํ ชานนฺตา เอวํ ปสฺสนฺตา
ทิวฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเชน อติกฺกนฺตฺมานุสฺเสน สตฺเต ปสฺสธ จวฺมานเ

อุปชชมานเน หีเน ปณฺเฑเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุกเต ทุกฺคเต ยถากมฺมุเปเค
สตุเต ปชานาถ อิเม วต โภณฺโต สตุตา กายทฺวจฺริเตน
สมนฺนาคตา วจฺิทฺวจฺริเตน สมนฺนาคตา มโนทฺวจฺริเตน สมนฺนาคตา
อริยานํ อุปฺวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปนฺนา
อิเม วา ปน โภณฺโต สตุตา กายสฺวจฺริเตน สมนฺนาคตา วจฺิสฺวจฺริเตน
สมนฺนาคตา มโนสฺวจฺริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปฺวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา
สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส เกทา ปรี มรณา
สुकฺคํ สุกฺคํ โลกํ อุปฺปนฺนาติ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเทน
อติกฺกนฺตมานุสเสน สตุเต ปสฺสถ จวฺมานเน อุปชชมานเน หีเน
ปณฺเฑเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุกเต ทุกฺคเต ยถากมฺมุเปเค สตุเต
ปชานาถาติ ฯ โน เหน้ อวฺุโส ฯ

[๒๘๘] อปี นุ ตุมฺเห อายสฺมฺนฺโต เอวํ ชานนฺตา เอวํ ปสฺสนฺตา
เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รุเป อารุปฺปา เต กาเยน
มุสฺสิตฺวา วิหฺรธาติ ฯ โน เหน้ อวฺุโส ฯ

[๒๘๙] เอตฺถทาณี อายสฺมฺนฺโต อิทฺถจ เวยฺยากรณํ อิเมสฺสจ
ชฺมฺมานํ อสฺมาปตฺติ [๑]- อิทํ โน อวฺุโส กถนฺติ ฯ ปญฺญาวิมุตฺตา
โฆ มยํ อวฺุโส สฺสุติมาติ ฯ น ชฺวาทํ อิมสฺส อายสฺมฺนฺตานํ
สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานามิ สาธุ เม
อายสฺมฺนฺโต ตถา ภาสนฺตุ ยถา ๒ อิมสฺส อายสฺมฺนฺตานํ สงฺขิตฺเตน
#๑ ย. อิทฺถเต อวฺุโส อปี ปน ตุมฺเห อายสฺมฺนฺโต เอวํ ชานนฺตา เอวํ ปสฺสนฺตา เย
#เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รุเป อารุปฺปา เต กาเยน ปสฺสิตฺวา วิหฺรธาติ ฯ
#โน เหน้ อวฺุโส ฯ เอตฺถทาณี อายสฺมฺนฺโต อิทฺถจ เวยฺยากรณํ อิเมสฺสจ ชฺมฺมานํ
#อสฺมาปตฺติ ฯ ๒ ม. ย. ยถาหํ ฯ

ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถิ อชาเนยฺยนฺติ ฯ อชาเนยฺยาสี วา
ตฺวํ อวฺโส สฺสิม น วา ตฺวํ อชาเนยฺยาสี อถ โข ปญฺญาวิมุตฺตา
มยฺยนฺติ ฯ

[๒๕๐] อถ โข อายสฺมา สฺสิโม อญฺจายาสนา เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทึ ฯ
เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สฺสิโม ยาวตโก เตหิ ภิกฺขุหิ
สทฺฐี อโหสิ กถาสลฺลาโป ตํ สพฺพํ ภควโต อโรเจสิ ฯ ปุพฺเพ
โข สฺสิม ฌมฺมฏฺฐิตินาณํ ปจฺจนา นิพฺพานาณ นานนฺติ ฯ น
ขวาทํ ภนฺเต อิมสฺส ภควตา ๑ สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถิ
อชาเนยฺยาสี สาทฺฐ เม ภนฺเต ภควา ตถา ภาสตุ ยถาหิ อิมสฺส
ภควตา ๑ สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถิ อชาเนยฺยนฺติ ฯ

[๒๕๑] อชาเนยฺยาสี วา สฺสิม น วา ตฺวํ อชาเนยฺยาสี
อถ โข ฌมฺมฏฺฐิตินาณํ ปุพฺเพ ปจฺจนา นิพฺพานาณ นานนฺติ ฯ ตํ
กึ มนฺยสิ สฺสิม รูปํ นิจฺฉํ วา อนิจฺฉํ วาติ ฯ อนิจฺฉํ ภนฺเต ฯ
ยํ ปนนานิจฺฉํ ทฺถกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทฺถกฺขํ ภนฺเต ฯ ยํ
ปนนานิจฺฉํ ทฺถกฺขํ วิปริณามชฺชมํ กลลฺลํ นฺ ตํ สมนฺุปลสฺสิตฺตุ เอตํ
มม เอโสหฺมสฺสมิ เอโส เม อตฺตาติ ฯ โน เหตํ ภนฺเต ฯ เวทนา
นิจฺฉา วา อนิจฺฉา วาติ ฯ อนิจฺฉา ภนฺเต ฯ ยํ ปนนานิจฺฉํ
ทฺถกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทฺถกฺขํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนนานิจฺฉํ ทฺถกฺขํ
วิปริณามชฺชมํ กลลฺลํ นฺ ตํ สมนฺุปลสฺสิตฺตุ เอตํ มม เอโสหฺมสฺสมิ
#๑ ยู. ภควโต ฯ

เอโส เม อตฺตาคิ ฯ โน เหติ ฆนฺเต ฯ สลฺยา นิจฺจา วา
อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ฆนฺเต ฯเปฯ สงฺขารํ นิจฺจา วา
อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ฆนฺเต ฯ ยํ ปนํนิจฺจํ ทฺกฺขํ วา ตํ
สุขํ วาติ ฯ ทฺกฺขํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนํนิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามชฺมมํ
กฺลฺลํ นฺ ตํ สมนฺุปลฺสฺสฺติ อุตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ เอโส เม อตฺตาคิ ฯ
โน เหติ ฆนฺเต ฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ
ฆนฺเต ฯ ยํ ปนํนิจฺจํ ทฺกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ ฯ ทฺกฺขํ ฆนฺเต ฯ
ยํ ปนํนิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามชฺมมํ กฺลฺลํ นฺ ตํ สมนฺุปลฺสฺสฺติ
เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ เอโส เม อตฺตาคิ ฯ โน เหติ ฆนฺเต ฯ

[๒๕๒] ตสฺมาติห สฺสฺติม ยงฺกิลฺลิจิ รฺูปี อตีตํนาคตปจฺจุปฺปนฺนํ
อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺีตํ
วา ยํ ทฺูเร สนฺติเก วา สพฺพิ รฺูปี เนตํ มม เนโสหฺมสมฺมิ น
เมโส อตฺตาคิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺุปลฺยฺยา ย ทฺฺุจพฺพิ ฯ
ยากาจิ เวทนา อตีตํนาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺชตฺตา วา พหิทฺธา
วา โอปาริกา วา สุขุมา วา หีนา วา ปณฺีตา วา ยา ทฺูเร
สนฺติเก วา สพฺพา เวทนา เนตํ มม เนโสหฺมสมฺมิ น เมโส
อตฺตาคิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺุปลฺยฺยา ย ทฺฺุจพฺพิ ฯ ยากาจิ
สลฺยา ฯเปฯ เขเกจิ สงฺขารํ อตีตํนาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺชตฺตา
วา พหิทฺธา วา โอปาริกา วา สุขุมา วา หีนา วา ปณฺีตา วา
เย ทฺูเร สนฺติเก วา สพฺเพ สงฺขารํ เนตํ มม เนโสหฺมสมฺมิ

น เมโส อุตฺตาทิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ทฏฺฐพฺพํ ฯ
ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตํ นาคตปฺปจฺจุปฺปนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา
วา โອพาริกิ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปณฺตีตํ วา ยํ ทูเร สฺนฺติเก
วา สพฺพํ วิญฺญาณํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺสมิ น เมโส อุตฺตาทิ
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ทฏฺฐพฺพํ ฯ

[๒๕๓] เอวํ ปสฺสุํ สฺสฺสิม สฺสฺสวา อริยสวโก รุปสฺสมิปี นินฺพฺพินฺนฺตติ
เวทนายปี นินฺพฺพินฺนฺตติ สลฺลญฺยาปี นินฺพฺพินฺนฺตติ สงฺขารสฺสุปี นินฺพฺพินฺนฺตติ
วิญฺญาณสฺสมิปี นินฺพฺพินฺนฺตติ นินฺพฺพินฺนฺตํ วิรชฺชติ วิราคา วิมฺมุจฺจติ ฯ
วิมฺมุตฺตสฺสมิ วิมฺมุตฺตมิตฺติ ๑ ฌาณํ โหติ ฯ จีณา ชาติ วุตฺติตํ
พฺรหฺมจริยํ กตํ ฌณฺเฑยํ นاپริ อิตฺตตฺตยาติ ปชานาติ ฯ

[๒๕๔] ชาติปฺปจฺจยา ชรามรณฺนฺตติ สฺสฺสิม ปสฺสฺสตีติ ฯ เอวํ
ภนฺเต ฯ กวปฺปจฺจยา ชาตีติ สฺสฺสิม ปสฺสฺสตีติ ฯ เอวํ ภนฺเต ฯ
อุปาทานปฺปจฺจยา ภโวติ สฺสฺสิม ปสฺสฺสตีติ ฯ เอวํ ภนฺเต ฯ ตณฺหาปฺปจฺจยา
อุปาทานนฺตติ สฺสฺสิม ปสฺสฺสตีติ ฯ เอวํ ภนฺเต ฯ เวทนายปฺปจฺจยา
ตณฺหาติ ... ผสฺสฺสปฺปจฺจยา เวทนายติ ... สพฺพายตฺนปฺปจฺจยา
ผสฺสฺโสติ ... นามรูปปฺปจฺจยา สพฺพายตฺนนฺตติ ... วิญฺญาณปฺปจฺจยา
นามรูปนฺตติ ... สงฺขารปฺปจฺจยา วิญฺญาณนฺตติ ... อวิชฺชาปฺปจฺจยา
สงฺขารตีติ สฺสฺสิม ปสฺสฺสตีติ ฯ เอวํ ภนฺเต ฯ

[๒๕๕] ชาตินิโรธา ชรามรณฺนิโรธติ สฺสฺสิม ปสฺสฺสตีติ ฯ เอวํ
#๑ วิมฺมุตฺตมฺหิตฺติ วา ปาโธ ฯ

ภนฺเต ๑ ภวนิโรธา ชาตินิโรธติ สฺสิม ปสฺสสีติ ๑ เอวํ ภนฺเต ๑
อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธติ ... ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรธติ ...
เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรธติ ... ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรธติ ...
สพายตนนิโรธา ผสฺสนิโรธติ ... นามรูปนิโรธา สพายตนนิโรธติ ...
วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรธติ ... สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรธติ ...
อวิชฺขานิโรธา สงฺขารนิโรธติ สฺสิม ปสฺสสีติ ๑
เอวํ ภนฺเต ๑

[๒๕๖] อปี นฺุ โข ตฺวํ สฺสิม เอวํ ชานนฺุโต เอวํ ปสฺสนฺุโต
อนกวิหิตํ อิทธิวิธํ ปจฺจนฺุโกสิ เอโกปี หุตฺวา พหุชา โหสิ พหุชาปี
หุตฺวา เอโก โหสิ อวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกฺขทฺทํ ติโรปการํ
ติโรปพฺพตํ อสขฺชมาโน คจฺฉสิ เสยฺยถาปี อากาเส ปจฺวิยาปี
อุมฺมุขฺชนิมฺมุขฺชํ กโรสิ เสยฺยถาปี อุกฺเก อุกฺเกปี อภิขฺชมาเน
คจฺฉสิ เสยฺยถาปี ปจฺวิยํ อากาเสปี ปลฺลงฺเกน กมฺสิ เสยฺยถาปี
ปกฺกชี สกฺกโณ อิมेषี จนฺุทิมสฺสุริเย เอวํมหิทฺุทธิเก เอวํมหานฺุภาเว
ปาณินา ปริมสฺสิ ปริมขฺชสิ ยาว พุรฺหุมโลกาปี กาเยน วสฺสิ
วตฺเตสีติ ๑ โน เหนตํ ภนฺเต ๑

[๒๕๗] อปี นฺุ ตฺวํ สฺสิม เอวํ ชานนฺุโต เอวํ ปสฺสนฺุโต
ทิวพฺพาย โสตรธาตฺุยา วิสฺสุทฺุชาย อตฺุทกฺกนฺุตมานฺุสิกาเย อฺุโก สทฺุเท
สฺุณาสี ทิวพฺเพ จ มานฺุเส จ เย พุเร สนฺุติเก จาติ ๑
โน เหนตํ ภนฺเต ๑

[๒๕๘] อปี นุ ตฺวํ สุสิม เหวํ ชานนุโต เหวํ ปสฺสนุโต
ปรสฺตตํ ปรปฺปุกฺกถํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ชานาสิ สราคํ
วา จิตฺตํ สราคํ จิตฺตฺตํ ปชานาสิ ฯเปฯ อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ
อวิมุตฺตํ จิตฺตฺตํ ปชานาสิติ ฯ โน เหน้ ฆนฺเต ฯ

[๒๕๙] อปี นุ ตฺวํ สุสิม เหวํ ชานนุโต เหวํ ปสฺสนุโต
อนกฺวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรสิ เสยฺยถิํ เอกมฺปิ ชาตี ฯเปฯ
อิตฺติ สากาโร สอฺทฺทเทสํ อนกฺวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรสิติ ฯ
โน เหน้ ฆนฺเต ฯ

[๓๐๐] อปี นุ ตฺวํ สุสิม เหวํ ชานนุโต เหวํ ปสฺสนุโต ทิพฺเพน
จกฺขุณา วิสุทฺเทน อตฺถิกนฺตมานุสฺเสน สจฺเจต ปสฺสสิ จมฺมานे ฯเปฯ
ยถากมฺมุปลเ สจฺเจต ปชานาสิติ ฯ โน เหน้ ฆนฺเต ฯ

[๓๐๑] อปี นุ ตฺวํ สุสิม เหวํ ชานนุโต เหวํ ปสฺสนุโต เย
เต สนฺดา วิโมกฺขา อตฺถิกมฺม รุเป อารุปลฺปา เต กาเยน ผฺลิตฺวา
วิหฺรสิติ ฯ โน เหน้ ฆนฺเต ฯ

[๓๐๒] เอตฺถทฺทานิ สุสิม อิทฺถจ เวยฺยากรณํ อิมฺเสถจ ฆมฺมานํ
อสมฺปาตฺติ อิทํ โน สุสิม กถฺนติ ฯ อถ โข อายสฺมา สุสิโม
ภควโต ปาเทสฺสุ สิริสา นิปฺติตฺวา ภควนฺตํ เอตทฺโวจ อจฺจโย
มํ ฆนฺเต อจฺจกมา ยถาพาลํ ยถามุพฺหํ ยถาอฺกฺสลํ ยวาทํ เหวํ
สุวากฺษาเต ฆมฺมวินเย ฆมฺมตฺเถนโก ปพฺพชิตฺโต ตสฺส เม ฆนฺเต
ภควา อจฺจยํ อจฺจยโต ปฏิกฺกณฺหาตุ อายตี สํวรายาติ ฯ

[๓๐๓] ตกฺขมํ ตํ สุตฺติม อจฺจโย อจฺจคฺมา ยถาพาลํ ยถามูพฺหํ
ยถากุสลํ โย ตฺวํ เอวํ สุวากุขาเต ชฺมมวินฺเย ชฺมมตฺถเนนโก
ปพฺพชฺชิตฺโต เสยฺยถาปี สุตฺติม โจโร อากุจาริ คเหตฺวา รณฺโณ
ทสฺเสยฺยํ อโย เต เทว โจรโ อากุจาริ อิมสฺส ยํ อิจฺฉนฺตี ตํ
ทณฺฑํ ปณฺเฑหิติ ตมฺนํ ราชชา เอวํ วเทยฺย คจฺฉนฺถ โภ อิมํ
ปฺริสํ ทพฺพหยา รชชฺชยา ปจฺฉนฺนาพหํ คาพฺพหนฺนํ พนฺธิตฺวา ชุรฺมณฺฑํ
กฺริตฺวา ชฺรตฺสเรณ ปณฺเวณ รติยา รติยํ สฺิงฆาฏฺเณน
สฺิงฆาฏฺกํ ปฺริเนตฺวา ทกฺขิณฺเนน ทฺวารเณ นิกฺขามตฺวา ทกฺขิณฺโต นกรสฺส
สฺีสํ ฉินฺนทถาติ ตมฺนํ รณฺโณ ปฺริสตา ทพฺพหยา รชชฺชยา ปจฺฉนฺนาพหํ
รติยา รติยํ สฺิงฆาฏฺเณน สฺิงฆาฏฺกํ ปฺริเนตฺวา ทกฺขิณฺเนน ทฺวารเณ
นิกฺขามตฺวา ทกฺขิณฺโต นกรสฺส สฺีสํ ฉินฺนเทยฺยํ ตํ กิํ มลฺลนฺตี
สุตฺติม อปี นุ โส ปฺริโส ตโตนิตานํ ทกฺขโหมนสฺสํ
ปฺฏิสํเวทเยถาติ ๑ ๑ เอวํ ภาณฺเต ๑

[๓๐๔] ยํ โข โส สุตฺติม ปฺริโส ตโตนิตานํ ทกฺขโหมนสฺสํ
ปฺฏิสํเวทเยถ ๑ ยาว เอวํ สุวากุขาเต ชฺมมวินฺเย ชฺมมตฺถเนนคฺส
ปพฺพชฺชชา อโย ตโต ทกฺขวิปากตรา จ กฺกุวิปากตรา จ อปีจ
วินิปาตยา สํวตฺตติ ยโต จ โข ตฺวํ สุตฺติม อจฺจโย อจฺจยโต
ทิสฺวา ยถาชฺมมํ ปฺฏิโกโรสิ ตนฺเต มยํ ปฺฏิคฺคณฺหาม วุฑฺฒิ
เหสสา สุตฺติม อริยสฺส วินฺเย โย อจฺจโย อจฺจยโต ทิสฺวา
#๑ ม. ย. ปฺฏิสํเวทเยถาติ ๑

ยถาธมมํ ปฏิกโรติ อายตี [๑]- สํวรํ อปาชชตีติ ฯ ทสํ ฯ

มหาวคฺโค สุตฺตโม ฯ

ตสฺส อุทฺธานํ

เทว อสฺสวตา วุตฺตา ปุตฺตมํเสน จาปรํ

อตุถิราโค จ นครํ สมนํสํ นพฺกลาปิยํ

โกสมพิ อุปนฺติ จ ทสโม วุตฺโต สฺสูติเมนาติ ๒ ฯ

#๑ ม. ย. จ ฯ ๒ ม. ย. ทสโม สฺสูติเมนา จาติ ฯ

สมณพราหมณวคฺโค อฏฺฐโม

[๓๐๕] เอวมฺเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ
เขตวนเณ อนาถปิณฑิกสฺส อารามे ฯ

[๓๐๖] ตตฺร โข ภควา ... เย หิ เกจิจิ ภิกฺขเว สมณา
วา พฺราหฺมณา วา ชรามรณํ นปฺปชานนฺติ ชรามรณสมุทฺถํ
นปฺปชานนฺติ ชรามรณนิโรธํ นปฺปชานนฺติ ชรามรณนิโรธคามินี
ปฏฺธิปทํ นปฺปชานนฺติ น เมเต ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา
วา สมณฺณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมณฺณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา
น จ ปน เต อายสฺมนฺโต สามณฺณตฺถํ วา พฺราหฺมณฺณตฺถํ วา
ทิกฺขุเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺติ ฯ

[๓๐๗] เย จ โข เกจิจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา
ชรามรณํ ปชานนฺติ ฯเปฯ เต โขเม ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา
วา สมณฺณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมณฺณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา
เต จ ปนายสฺมนฺโต สามณฺณตฺถญจ พฺราหฺมณฺณตฺถญจ ทิกฺขุเจว
ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺตีติ ฯ สุตฺตฺนฺโต
เอโก ฯ

[๓๐๘] เอวมฺเม สุตฺติ ฯเปฯ ชาตี นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ ภวํ
นปฺปชานนฺติ ... อุปาทานํ นปฺปชานนฺติ ... ตณฺหํ นปฺปชานนฺติ ...
เวทนํ นปฺปชานนฺติ ... ผสฺสํ นปฺปชานนฺติ ... สพายตฺนํ นปฺปชานนฺติ ...

นามรูปํ นปฺปชานนฺติ ... วิญฺเฒาณํ นปฺปชานนฺติ ... สงฺขาร
นปฺปชานนฺติ สงฺขารสมุทฺถํ นปฺปชานนฺติ สงฺขารนิโรธํ นปฺปชานนฺติ
สงฺขารนิโรธคามินี ปฏฺิปปทํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ สยํ อภิญฺญา
สจฺฉิกคฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺตฺติ ฯ เอกาทสํ ฯ

สมณพฺรหฺมณวคฺโค อฏฺฐโม ฯ

ตสฺส อุตฺถานํ

ปจฺจเยกาทส วุตฺตา จตฺตจฺจวิภชฺชนา

สมณพฺรหฺมณวคฺโค นิตานํ ๑ ภาวติ อฏฺฐมํ ๒ ฯ

[๑]- วคฺคตสฺส อุตฺถานํ

พฺพุโธ อาหารทสพลโล ๔ กพาริ คหปติปลญฺจมํ

ทฺถุขวคฺโค ๕ มหาวคฺโค อฏฺฐมํ สมณพฺรหฺมณนฺติ ฯ

#๑ ม. ย. นิตานํ ฯ ๒ ม. อฏฺฐโม ฯ ๓ ย. อัย ฯ ๔ ย. อาหารทสพลล์ ฯ

#๕ ย. รุกฺขวคฺโค ฯ

อนฺตรเปยฺยาโล นวโม

[๓๐๕] สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ... ตฺตร โข ภควา ... ชรามรณํ

ภิกฺขเว อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ ชรามรณํ ยถาภูตํ ฌานาย
สตุถา ปฺริเยสฺสิตพฺโพ ชรามรณสมุทฺถํ อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ
ชรามรณสมุทฺถเย ยถาภูตํ ฌานาย สตุถา ปฺริเยสฺสิตพฺโพ
ชรามรณนิโรธํ อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ ชรามรณนิโรธ
ยถาภูตํ ฌานาย สตุถา ปฺริเยสฺสิตพฺโพ ชรามรณนิโรธามินิ ปฺฏิปฺทํ
อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ ชรามรณนิโรธคามินิยา ปฺฏิปฺทาย
ยถาภูตํ ฌานาย สตุถา ปฺริเยสฺสิตพฺโพติ ฯ

[สพฺเพสํ เหวํ เปยฺยาโล] [๑]-

ชาติํ ภิกฺขเว อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ ... ภาวํ ภิกฺขเว อชานตา
อปฺสฺสตา ยถาภูตํ ... อุปาทานํ ภิกฺขเว อชานตา อปฺสฺสตา
ยถาภูตํ ... ตณฺหํ ภิกฺขเว อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ ... เวทนํ
ภิกฺขเว อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ ... ผสฺสํ ภิกฺขเว อชานตา
อปฺสฺสตา ยถาภูตํ ... สพฺายคณํ ภิกฺขเว อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ ...
นามรูปํ ภิกฺขเว อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ ... วิญฺญาณํ
ภิกฺขเว อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ ... สงฺขารํ ภิกฺขเว อชานตา
อปฺสฺสตา ยถาภูตํ สงฺขารเรสุ ยถาภูตํ ฌานาย สตุถา ปฺริเยสฺสิตพฺโพ
สงฺขารสมุทฺถํ อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ สงฺขารสมุทฺถเย ยถาภูตํ
ฌานาย สตุถา ปฺริเยสฺสิตพฺโพ สงฺขารนิโรธํ อชานตา อปฺสฺสตา
#๑ ม. ย. สุตฺตฺตฺนุโต เอโก ฯ

ยถาภูตํ สงฺขารนโรเร ยถาภูตํ ฌาณาย สตุถา ปรีเยสิตพุโพ
สงฺขารนโรธคามินี ปฏฺฐิปทํ อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ สงฺขารนโรธคามินียา
ปฏฺฐิปทาย ยถาภูตํ ฌาณาย สตุถา ปรีเยสิตพุโพติ ฯ
[สพฺเพสํ จตุสจฺจิกํ กาทพฺพํ สุตฺตฺนฺโต เอโก ๑-] ฯ

[๓๑๐] ชรามรณํ ภิกฺขเว อชานตา อปฺสฺสตา ยถาภูตํ
ชรามรณํ ยถาภูตํ ฌาณาย สิกฺขา กรณียา ฯ

[เอวํ เปยฺยาโล จตุสจฺจิกํ กาทพฺพํ]

โยโค กรณียโย ... ฌนฺโท กรณียโย ... อุตฺตฺโสพฺหิ กรณียา ๒ ...
อปฺปฏฺฐิวานียา กรณียา ... อาตปฺปํ กรณียํ ... วัริยํ กรณียํ ... สาทจฺจํ
กรณียํ ... สติ กรณียา ... สมฺปชฌณญจํ กรณียํ ... อปฺปมาโท กรณียโยติ ฯ

อนฺตรเปยฺยาโล นวโม ฯ

ตสฺส อุตฺตฺทานํ

สตุถา สิกฺขา จ โยโค จ ฌนฺโท อุตฺตฺโสพฺหิ ปญฺจมี
อปฺปฏฺฐิวานียาตปฺปํ ๓ วัริยํ สาทจฺจ ๔ วุจฺจติ
สติ จ สมฺปชฌณญจํ อปฺปมาเทน ทฺวาทสาติ ฯ

สุตฺตฺนฺตา อนฺตรเปยฺยาลา นิฏฺฐิตา ฯ

ปเร เต ทฺวาทส โหณฺติ สุตฺตฺตา ทฺวตฺตีสฺส สตานิ จ
จตุสจฺเจน เต วุตฺตา เปยฺยาลา อนฺตรมฺหิ เยติ ฯ

อนฺตรเปยฺยาเลสฺ ๕ อุตฺตฺทานํ สมตฺตํ ฯ

#๑ ม. ย. อิทํ ปาจทฺวํ นตฺถิ ฯ ๒ ย. อุตฺตฺโสพฺหิ กรณียโย ฯ ๓ ย.
#อปฺปฏฺฐิวานียาตปฺปํ ฯ ๔ ย. สาทจฺจํ ฯ ๕ ย. อนฺตรเปยฺยาเล หิ ฯ

อภิสมยวคฺโค ทสโม

[๓๑๑] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริตี
เชตวนเ อณาถปิณฑิกสฺส อารามे ฯ อถ โข ภควา ปรีตฺตํ
นขสฺสิขาย ปัสฺสู อารโเปตฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสึ ตํ กิํ มณฺณถ
ภิกฺขเว กตมํ นฺุ โข พหุตรํ โย จายิ ๑ มยา ปรีตฺโต นขสฺสิขาย
ปัสฺสู อารโปิโต อยํ จ ๒ มหาปจฺวีตี ฯ เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ
ยทิตํ มหาปจฺวี อปฺปมตฺตโก ภควตา ปรีตฺโต นขสฺสิขาย ปัสฺสู
อารโปิโต เนว สติมํ กถิํ อฺเปตี น สหสฺสสิมํ กถิํ อฺเปตี น
สทสฺสสิมํ กถิํ อฺเปตี มหาปจฺวี อฺปนฺชาย ภควตา ปรีตฺโต
นขสฺสิขาย ปัสฺสู อารโปิโตติ ฯ

[๓๑๒] เอวมเว โข ภิกฺขเว อริยสวากสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส
ปฺกุกฺลสฺส อภิสเมตาวินอฺ เอตเทว พหุตรํ ทฺกขํ ยทิตํ ปรีกฺขิณํ
ปรียาทินฺนํ อปฺปมตฺตกํ อวสิฏฺฐจํ เนว สติมํ กถิํ อฺเปตี น
สหสฺสสิมํ กถิํ อฺเปตี น สทสฺสสิมํ กถิํ อฺเปตี ปฺริมํ ทฺกขทฺกขนฺนํ
ปรีกฺขิณํ ปรียาทินฺนํ อฺปนฺชาย ยทิตํ สทฺตทฺกขตฺตฺปรมตา ฯ เอวํ
มหตฺถิโย โข ภิกฺขเว ฌมฺมาภิสมโย เอวํ มหตฺถิโย ฌมฺมจกฺขุปฺปฏิลาโกติ ฯ
ปจฺมํ ฯ

[๓๑๓] สวตฺถิยํ วิหริตี ... ตตร โข ภควา ... เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว โปกฺขรณิํ ปญฺญาสโยชณา ๓ อายาเมน ปญฺญาสโยชณา วิตฺถาเรน
#๑ ม. วายํ ฯ ๒ ม. ยฺ. วา ฯ ๓ ม. ยฺ. ปญฺญาสโยชณานิ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

ปณฺณาสโยชนา อุพฺเพเชน ปุณฺณา อุทกสฺส สมตฺตติกา
กาคเปยฺยา ตโต ปุริโส กุสกุเคน อุทกํ อุทฺทเรยฺย ๑ ตํ กิ
มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ นุ โข พหุตรํ ยํ วา กุสกุเคน อุทกํ
อุพฺภตํ ยํ วา โปกฺขรณฺิยา อุทกนฺฺติ ๑ เอตเทว ฆนฺเต พหุตรํ
ยทิตํ โปกฺขรณฺิยา อุทกํ อปฺปมตฺตกํ กุสกุเคน อุทกํ อุพฺภตํ
เนว สติมํ กถํ อุเปติ น สหสฺสิมํ กถํ อุเปติ น สตสหสฺสิมํ กถํ
อุเปติ โปกฺขรณฺิยา อุทกํ อุปนฺิชาย กุสกุเคน อุทกํ อุพฺภตนฺฺติ ๑

[๑๑๔] เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส
ปุกฺกสฺส อภิสเมตาวินฺเ อตเทว พหุตรํ ทุกํ ยทิตํ ปริกฺชีณํ
ปรียาทินฺนํ อปฺปมตฺตกํ อวสิฏฺฐํ เนว สติมํ กถํ อุเปติ น
สหสฺสิมํ กถํ อุเปติ น สตสหสฺสิมํ กถํ อุเปติ ปุริมํ ทุกฺกขณฺุ
ปริกฺชีณํ ปรียาทินฺนํ อุปนฺิชาย ยทิตํ สตฺตกฺขตฺตฺปรมตา ๑ เอว
มหตฺติโย โข ภิกฺขเว ฆมฺมาภิสมโย เอว มหตฺติโย ฆมฺมจกฺขุปฺปฏิลาโกติ ๑
ทฺุติยํ ๑

[๑๑๕] สาวตฺติยํ วิหริติ ... ตฺตร โข ภควา ... เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว ยตฺติมา มหानทโย สํสนฺทนฺฺติ สเมนฺฺติ เสยฺยถิตํ คจฺจายมฺนา
อจฺจวตี สรณฺุ มหิ ตโต ปุริโส เทว วา ตีณิ วา
อุทกมุสฺสิตานิ อุทฺทเรยฺย ๑ ตํ กิ มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ นุ โข
พหุตรํ ยานิ วา เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ อุพฺภตานิ ยํ
วา สมฺเภชฺชอุทกนฺฺติ ๑ เอตเทว ฆนฺเต พหุตรํ ยทิตํ สมฺเภชฺชอุทกํ

อปฺปมตฺตกาณี เทว วา ตีณิ วา อุกฺกมุสฺสิตาณี อุกฺกตานิ เนว
สติมํ กถํ อุกฺกเปณฺติ น สหสฺสสิมํ กถํ อุกฺกเปณฺติ น สตสหสฺสสิมํ กถํ
อุกฺกเปณฺติ สมฺเภชฺชอุทกํ อุกฺกปฺนิชาย เทว วา ตีณิ วา อุกฺกมุสฺสิตาณี
อุกฺกตานิตี ฯ

[๓๑๖] เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ เอวํ มหตฺถิโย ฐมฺมจกฺขุ-
ปฏฺฐิตาโกติ ฯ ตติยํ ฯ

[๓๑๗] สวาทฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺตร โข ภควา ... เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว ยตฺถิมา มหานทีโย ตํสนฺทนฺติ สเมนฺติ เสยฺยถีทํ กงฺคา ยมฺนา
อจิรวตี สรณฺ มหิ ตํ อุทกํ ปฺริกฺขยํ ปฺริยาทานํ กจฺเจยฺย จเปตฺวา
เทว วา ตีณิ วา อุกฺกมุสฺสิตาณี ฯ ตํ ก็ มลฺลณฺถ ภิกฺขเว กตมํ
นฺ โข พหุตรํ ยํ วา สมฺเภชฺชอุทกํ ปฺริกฺกขีณํ ปฺริยาทินฺนํ ยานิ
วา เทว วา ตีณิ วา อุกฺกมุสฺสิตาณี อวสฺสิฏฺฐจฺานีตี ฯ เอตเทว
ภนฺเต พหุตรํ สมฺเภชฺชอุทกํ ยทิตํ ปฺริกฺกขีณํ ปฺริยาทินฺนํ
อปฺปมตฺตกาณี เทว วา ตีณิ วา อุกฺกมุสฺสิตาณี อวสฺสิฏฺฐจฺานี เนว
สติมํ กถํ อุกฺกเปณฺติ น สหสฺสสิมํ กถํ อุกฺกเปณฺติ น สตสหสฺสสิมํ กถํ
อุกฺกเปณฺติ สมฺเภชฺชอุทกํ ปฺริกฺกขีณํ ปฺริยาทินฺนํ อุกฺกปฺนิชาย เทว วา
ตีณิ วา อุกฺกมุสฺสิตาณี อวสฺสิฏฺฐจฺานีตี ฯ

[๓๑๘] เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ เอวํ มหตฺถิโย ฐมฺมจกฺขุ-
ปฏฺฐิตาโกติ ฯ จตฺตุถํ ฯ

[๓๑๙] สวาทฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺตร โข ภควา ... เสยฺยถาปี ภิกฺขเว

ปุริโส มหาปจฺวียา สตฺต โกลฏจิมตฺติโย คฺคฺพิกา อุปนิกฺขิเปยฺย ฯ
ตํ ก็ มลฺลถ ภิภฺขเว กตมํ นฺ โข พหุตรํ ยา วา สตฺต
โกลฏจิมตฺติโย คฺคฺพิกา อุปนิกฺขิตฺตา ยา วา มหาปจฺวีติ ฯ เอตเทว
ภนฺเต พหุตรํ ยทิตํ มหาปจฺวี อปฺปมตฺติกา สตฺต โกลฏจิมตฺติโย
คฺคฺพิกา อุปนิกฺขิตฺตา เนว สติมํ กลํ อุเปนฺติ น สหสฺสีมํ กลํ
อุเปนฺติ น สตสฺหสฺสีมํ กลํ อุเปนฺติ มหาปจฺวี อุปนฺชาย สตฺต
โกลฏจิมตฺติโย คฺคฺพิกา อุปนิกฺขิตฺตาทิ ฯ

[๑๒๐] เอวเมว โข ภิภฺขเว ฯเปฯ เอวํ มหตฺติโย ฐมฺมจกฺขุ-
ปฏฺฐิตาโกติ ฯ ปณฺจมํ ฯ

[๑๒๑] สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ... ตฺตร โข ภควา... เสยฺยถาปี
ภิภฺขเว มหาปจฺวี ปริกฺขยํ ปรียาทานํ กจฺเจยฺย จเปตฺวา สตฺต
โกลฏจิมตฺติโย คฺคฺพิกา ฯ ตํ ก็ มลฺลถ ภิภฺขเว กตมํ นฺ โข พหุตรํ
ยํ วา มหาปจฺวียา ปริกฺขิณํ ปรียาทินฺนํ ยา วา สตฺต โกลฏจิมตฺติโย
คฺคฺพิกา อวสฺสิฏฺฐาติ ฯ เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ มหาปจฺวียา
ยทิตํ ปริกฺขิณํ ปรียาทินฺนํ อปฺปมตฺติกา สตฺต โกลฏจิมตฺติโย
คฺคฺพิกา อวสฺสิฏฺฐา เนว สติมํ กลํ อุเปนฺติ น สหสฺสีมํ กลํ อุเปนฺติ
น สตสฺหสฺสีมํ กลํ อุเปนฺติ มหาปจฺวียา ปริกฺขิณํ ปรียาทินฺนํ
อุปนฺชาย สตฺต โกลฏจิมตฺติโย คฺคฺพิกา อวสฺสิฏฺฐาติ ฯ

[๑๒๒] เอวเมว โข ภิภฺขเว ฯเปฯ เอวํ มหตฺติโย ฐมฺมจกฺขุ-
ปฏฺฐิตาโกติ ฯ ฉนฺจํ ฯ

[๑๒๓] สาวตถึยั วิหระติ ... ตตร โข ภควา ... เสยยถาปี
ภิกขเว ปุริโส มหาสมุททา ๑ เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสิตานิ อุทฺธเรยฺย ๑
ตํ กิ มลฺลถ ภิกขเว กตมํ นุ โข พหุตรํ ยานิ วา เทว วา
ตีณิ วา อุทกมุสิตานิ อุพฺภตานิ ยํ วา มหาสมุทเท อุทกนฺติ ๑
เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ ยทิตํ มหาสมุทเท อุทกํ อปฺปมตฺตกานิ
เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสิตานิ อุพฺภตานิ เนว สติมํ กळิ อุเปนฺติ
น สหสฺสีมํ กळิ อุเปนฺติ น สตสหสฺสีมํ กळิ อุเปนฺติ มหาสมุทเท
อุทกํ อุปนฺนชาย เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสิตานิ อุพฺภตานิตี ๑

[๑๒๔] เอวเมว โข ภิกขเว ๑เป๑ เอวํ มหตฺถิโย ชมมจกฺขุ-
ปฏฺฐิตาโกตี ๑ สตตมํ ๑

[๑๒๕] สาวตถึยั วิหระติ ... ตตร โข ภควา ... เสยยถาปี
ภิกขเว มหาสมุทโท ปริกฺขยั ปรียาทานันํ จจฺญเยย จเปตฺวา เทว วา
ตีณิ วา อุทกมุสิตานิ ๑ ตํ กิ มลฺลถ ภิกขเว กตมํ นุ โข พหุตรํ
ยํ วา มหาสมุทเท อุทกํ ปริกฺขิณันํ ปรียาทินฺนํ ยานิ วา เทว วา
ตีณิ วา อุทกมุสิตานิ อวสิฏฺฐจฺานีตี ๑ เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ
มหาสมุทเท อุทกํ ยทิตํ ปริกฺขิณันํ ปรียาทินฺนํ อปฺปมตฺตกานิ
เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสิตานิ อวสิฏฺฐจฺานิ เนว สติมํ กळิ
อุเปนฺติ น สหสฺสีมํ กळิ อุเปนฺติ น สตสหสฺสีมํ กळิ อุเปนฺติ
มหาสมุทเท อุทกํ ปริกฺขิณันํ ปรียาทินฺนํ อุปนฺนชาย เทว วา ตีณิ
วา อุทกมุสิตานิ อวสิฏฺฐจฺานีตี ๑

#๑ ม. ย. มหาสมุททโต ๑

[๑๒๖] เอวมเว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ เอวํ มหตฺถิโย ฌมฺมจกฺขุ-
ปฏฺฐิตาโกติ ฯ อญฺจํ ฯ

[๑๒๗] สวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... เสยฺยถาปี ภิกฺขเว
ปฺริโส หิมวโต ปพฺพตฺรราชสฺส สตฺต สาสปมตฺถิโย ปาสาณสกฺขรา
อุปนิกฺขิเปยฺย ฯ ตํ กิํ มลฺลถ ภิกฺขเว กตมํ นฺุ โข พหุตรํ ยา
วา สตฺต สาสปมตฺถิโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตา โย วา หิมวา
ปพฺพตฺรราชาติ ฯ เอตฺเทว ฆนฺเต พหุตรํ ยทิตํ หิมวา ปพฺพตฺรราชา
อปฺปมตฺถิกา สตฺต สาสปมตฺถิโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตา เนว
สตีมํ กถิํ อุเปนฺติ น สหสฺสีมํ กถิํ อุเปนฺติ น สตฺสหสฺสีมํ กถิํ
อุเปนฺติ หิมวตฺตํ ปพฺพตฺรราชานํ อุปนฺิชาย สตฺต สาสปมตฺถิโย
ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตาติ ฯ

[๑๒๘] เอวมเว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ เอวํ มหตฺถิโย ฌมฺมจกฺขุ-
ปฏฺฐิตาโกติ ฯ นวํ ฯ

[๑๒๙] สวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว หิมวา ปพฺพตฺรราชา ปริกฺขยํ ปฺริยาทานํ คจฺเจยฺย จเปตฺวา สตฺต
सासपมत्तियो पासानสกฺขรา ฯ ตํ กิํ มลฺลถ ภิกฺขเว กตมํ
นฺุ โข พหุตรํ ยํ วา หิมวโต ปพฺพตฺรราชสฺส ปริกฺขีณํ ปฺริยาทินฺนํ
ยา วา สตฺต สาสปมตฺถิโย ปาสาณสกฺขรา อวสฺสิญฺจาติ ฯ เอตฺเทว
ฆนฺเต พหุตรํ หิมวโต ปพฺพตฺรราชสฺส ยทิตํ ปริกฺขีณํ ปฺริยาทินฺนํ
อปฺปมตฺถิกา สตฺต สาสปมตฺถิโย ปาสาณสกฺขรา อวสฺสิญฺจา เนว

สติมํ กลํ อุเปนฺติ น สหสฺสิมํ กลํ อุเปนฺติ น สตสหสฺสิมํ กลํ
อุเปนฺติ หิมวโต ปพฺพตราชสฺส ปริกฺขิณํ ปรียาทินฺนํ อุปนิชาย
สตุตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐจาทิ ฯ

[๓๓๐] เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส
ปฺกุกฺลสฺส อภิสเมตาวินฺโน เอตเทว พหุตรํ ทุกฺขํ ยทิตฺถํ ปริกฺขิณํ
ปรียาทินฺนํ อปฺปมตฺตกํ อวสิฏฺฐจํ เนว สติมํ กลํ อุเปนฺติ น
สหสฺสิมํ กลํ อุเปนฺติ น สตสหสฺสิมํ กลํ อุเปนฺติ ปฺริมํ ทุกฺขกฺขนฺธํ
ปริกฺขิณํ ปรียาทินฺนํ อุปนิชาย ยทิตฺถํ สตุตฺตกฺขตฺตปรมตฺตา ฯ เอวํ
มหตฺติโย โข ภิกฺขเว ฌมฺมาภิสมฺโย เอวํ มหตฺติโย ฌมฺมจกฺขุปฺปฏิลาโกติ ฯ
ทสมํ ฯ

[๓๓๑] สวตฺถิยํ วิหริติ ... ตตฺตร โข ภควา ... เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว ปฺริโส สินฺนุสฺส ปพฺพตราชสฺส สตุตฺต มุกฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา
อุปฺนิกฺขิเปยฺย ฯ ตํ กิํ มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ นฺุ โข พหุตรํ ยา
วา สตุตฺต มุกฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปฺนิกฺขิตฺตา โย วา สินฺนุ
ปพฺพตราชชาติ ฯ เอตเทว ฆนฺเต พหุตรํ ยทิตฺถํ สินฺนุ ปพฺพตราช
อปฺปมตฺติกา สตุตฺต มุกฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปฺนิกฺขิตฺตา เนว
สติมํ กลํ อุเปนฺติ น สหสฺสิมํ กลํ อุเปนฺติ น สตสหสฺสิมํ กลํ
อุเปนฺติ สินฺนุ ปพฺพตราชานํ อุปนิชาย สตุตฺต มุกฺคมตฺติโย
ปาสาณสกฺขรา อุปฺนิกฺขิตฺตาทิ ฯ

[๓๓๒] เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส

ปุกคตสส อธิคม์ อุปนิชาย อณตติตติยสมณพราหมณปริพพาชกานัน
อธิคโม เนว สติมมึ กळि อูเปติ น สหสฺสสิมมึ กळि อูเปติ น สตสหสฺสสิมมึ
กळि อูเปติ ๑ เอวิ มหาธิคโม โข ๑ กิกฺขเว ทิกฺขิสฺสํปฺนโน ปุกคโค
เอวิ มหาภิกฺขโวลิตี ๑ เอกาทสํ ๑

อภิสฺมยวคโค ทสโม ๑

ตสฺส อุกฺกทานัน

นขลิกา ปอกฺกขรณิ สฺมเกชฺชอุทกา เทว ๒

เทว ปจวิ เทว สฺมกฺกทา ตโย จ ปพฺพตฺตปฺมาติ ๑

อภิสฺมยสํยุตฺตํ ปจมมึ นิกฺกิตฺติ ๑

#๑ ม. ย. โขสทฺโท นตฺติ ๑ ๒ ม. ย. สฺมเกชฺชอุทเก จ เทว ๑

ชาตฺถํยุตฺตํ

นํนตฺตวคฺโค ปจโม

[๓๓๓] สํวตฺถํยํ วิหริติ ... ชาตฺถนํนตฺตํ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ
ตํ สฺสณํ สํวคฺคํ มนสิกโรถ ภํสิสฺสามิติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข
เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺสํโสสุ ฯ

[๓๓๔] ภควา เอตทโวจ กตมณฺจ ภิกฺขเว ชาตฺถนํนตฺตํ
จกฺขุชาตฺถํ รุปชาตฺถํ จกฺขุวิญญํณชาตฺถํ โสตฺถชาตฺถํ สทฺทชาตฺถํ
โสตฺถวิญญํณชาตฺถํ ฆํณชาตฺถํ กนฺธชาตฺถํ ฆํณวิญญํณชาตฺถํ ชิวฺหาชาตฺถํ
รสชาตฺถํ ชิวฺหาวิญญํณชาตฺถํ กายชาตฺถํ โผฏฺฐพฺพชาตฺถํ กายวิญญํณชาตฺถํ
มโนชาตฺถํ ชมฺมชาตฺถํ มโนวิญญํณชาตฺถํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
ชาตฺถนํนตฺตนฺติ ฯ ปจฺมํ ฯ

[๓๓๕] สํวตฺถํยํ วิหริติ ... ตตฺถ โข ภควา ... ชาตฺถนํนตฺตํ
ภิกฺขเว ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ผสฺสณํนตฺตํ ฯ กตมณฺจ ภิกฺขเว
ชาตฺถนํนตฺตํ ฯ จกฺขุชาตฺถํ โสตฺถชาตฺถํ ฆํณชาตฺถํ ชิวฺหาชาตฺถํ กายชาตฺถํ
มโนชาตฺถํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ชาตฺถนํนตฺตํ ฯ

[๓๓๖] กตมณฺจ ภิกฺขเว ชาตฺถนํนตฺตํ ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ
ผสฺสณํนตฺตํ ฯ จกฺขุชาตฺถํ ภิกฺขเว ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ จกฺขุสมฺผสฺโส
โสตฺถชาตฺถํ ปฏฺิจฺจ ... ฆํณชาตฺถํ ปฏฺิจฺจ ... ชิวฺหาชาตฺถํ ปฏฺิจฺจ ...
กายชาตฺถํ ปฏฺิจฺจ ... มโนชาตฺถํ ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ มโนสมฺผสฺโส ฯ เอวํ

โฆ ภิกฺขเว ชาตุนานตฺตํ ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ผสฺสนานตฺตนฺติ ฯ ทฺติยํ ฯ

[๓๓๗] สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ... ตฺตฺร โฆ ภควา ... ชาตุนานตฺตํ
ภิกฺขเว ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ผสฺสนานตฺตํ โน ผสฺสนานตฺตํ ปฏฺิจฺจ
อฺปฺปชฺชติ ชาตุนานตฺตํ ฯ กตฺมณฺจ ภิกฺขเว ชาตุนานตฺตํ ฯ จกฺขุชาตฺ
ฯเปฯ มโนชาตฺ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ชาตุนานตฺตํ ฯ

[๓๓๘] กตฺมณฺจ ภิกฺขเว ชาตุนานตฺตํ ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ
ผสฺสนานตฺตํ โน ผสฺสนานตฺตํ ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ชาตุนานตฺตํ ฯ
จกฺขุชาตฺ ภิกฺขเว ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ จกฺขุสมฺผลฺโส โน จกฺขุสมฺผลฺสํ
ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ จกฺขุชาตฺ ฯเปฯ มโนชาตฺ ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ
มโนสมฺผลฺโส โน มโนสมฺผลฺสํ ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ มโนชาตฺ ฯ
เอวํ โฆ ภิกฺขเว ชาตุนานตฺตํ ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ผสฺสนานตฺตํ
โน ผสฺสนานตฺตํ ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ชาตุนานตฺตนฺติ ฯ ตฺติยํ ฯ

[๓๓๙] สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ... ตฺตฺร โฆ ภควา ... ชาตุนานตฺตํ
ภิกฺขเว ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ผสฺสนานตฺตํ ผสฺสนานตฺตํ ปฏฺิจฺจ
อฺปฺปชฺชติ เวทฺนนานตฺตํ ๑ ฯ กตฺมณฺจ ภิกฺขเว ชาตุนานตฺตํ ฯ
จกฺขุชาตฺ ฯเปฯ มโนชาตฺ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ชาตุนานตฺตํ ฯ

[๓๔๐] กตฺมณฺจ ภิกฺขเว ชาตุนานตฺตํ ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ
ผสฺสนานตฺตํ ผสฺสนานตฺตํ ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ เวทฺนนานตฺตํ ฯ
จกฺขุชาตฺ ภิกฺขเว ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ จกฺขุสมฺผลฺโส จกฺขุสมฺผลฺสํ
ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ จกฺขุสมฺผลฺสชา เวทฺนา ฯเปฯ มโนชาตฺ ปฏฺิจฺจ
#๑ ยฺ. เขภฺยฺเยน เวทฺนนานตฺตํ ฯ

อุปัชฺชติ มโนสมฺผลโส มโนสมฺผลสํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ
มโนสมฺผลสฺสา เวทนา ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ชาตฺถนํนตฺตํ ปฏิจฺจ
อุปัชฺชติ ผลฺสฺถนํนตฺตํ ผลฺสฺถนํนตฺตํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ
เวทฺถนํนตฺตํนตฺติ ฯ จตฺตํนตฺติ ฯ

[๓๔๑] สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ... ตตฺถ โข ภควา ... ชาตฺถนํนตฺตํ
ภิกฺขเว ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ ผลฺสฺถนํนตฺตํ ผลฺสฺถนํนตฺตํ ปฏิจฺจ
อุปัชฺชติ เวทฺถนํนตฺตํ โน เวทฺถนํนตฺตํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ
ผลฺสฺถนํนตฺตํ โน ผลฺสฺถนํนตฺตํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ ชาตฺถนํนตฺตํ ฯ
กตฺถมฺลจฺจ ภิกฺขเว ชาตฺถนํนตฺตํ ฯ จกฺขุชาตฺถํ ฯเปฯ มโนชาตฺถํ ฯ
อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ชาตฺถนํนตฺตํ ฯ

[๓๔๒] กตฺถมฺลจฺจ ภิกฺขเว ชาตฺถนํนตฺตํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ
ผลฺสฺถนํนตฺตํ ผลฺสฺถนํนตฺตํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ เวทฺถนํนตฺตํ โน
เวทฺถนํนตฺตํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ ผลฺสฺถนํนตฺตํ โน ผลฺสฺถนํนตฺตํ
ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ ชาตฺถนํนตฺตํ ฯ จกฺขุชาตฺถํ ภิกฺขเว ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ
จกฺขุสมฺผลโส จกฺขุสมฺผลสํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ จกฺขุสมฺผลสฺสา
เวทนา โน จกฺขุสมฺผลสฺสํ เวทฺถนํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ จกฺขุสมฺผลโส
โน จกฺขุสมฺผลสํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ จกฺขุชาตฺถํ ฯเปฯ มโนชาตฺถํ
ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ มโนสมฺผลโส มโนสมฺผลสํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ
มโนสมฺผลสฺสา เวทนา โน มโนสมฺผลสฺสํ เวทฺถนํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ
มโนสมฺผลโส โน มโนสมฺผลสํ ปฏิจฺจ อุปัชฺชติ มโนชาตฺถํ ฯ

เอวํ โข ภิกขเว ชาตุนานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ผสฺสนานตํ
ผสฺสนานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ เวทนนานตํ โน เวทนนานตํ
ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ผสฺสนานตํ โน ผสฺสนานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ
ชาตุนานตฺตฺนติ ฯ ปญจมี ฯ

[๑๔๑] สวตฺถิยํ วิหริติ ... ตตฺร โข ภควา ... ชาตุนานตํ โว
ภิกขเว เทสิสฺสามิ ตํ สุณาถ ... กตมญฺจ ภิกขเว ชาตุนานตํ ฯ
รูปฺชาตุ สทฺทฺชาตุ กนฺธฺชาตุ รสฺชาตุ โสณฺฑฺชาตุ ฌมฺมฺชาตุ ฯ
อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว ชาตุนานตฺตฺนติ ฯ ญจฺจํ ฯ

[๑๔๔] สวตฺถิยํ วิหริติ ... ตตฺร โข ภควา ... ชาตุนานตํ
ภิกขเว ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ สลฺยณานานตํ สลฺยณานานตํ ปฏิจฺจ
อูปฺปชฺชติ สงฺกปฺปนานตํ สงฺกปฺปนานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ
ฉนฺทฺนานตํ ฉนฺทฺนานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ปริพาหนานตํ
ปริพาหนานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ปริเยสนานานตํ ฯ กตมญฺจ
ภิกขเว ชาตุนานตํ ฯ รูปฺชาตุ ฯเปฯ ฌมฺมฺชาตุ ฯ อิทํ วุจฺจติ
ภิกขเว ชาตุนานตํ ฯ

[๑๔๕] กตมญฺจ ๑ ภิกขเว ชาตุนานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ
สลฺยณานานตํ สลฺยณานานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ สงฺกปฺปนานตํ
สงฺกปฺปนานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ฉนฺทฺนานตํ ฉนฺทฺนานตํ
ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ปริพาหนานตํ ปริพาหนานตํ ปฏิจฺจ
อูปฺปชฺชติ ปริเยสนานานตํ ฯ รูปฺชาตุ ภิกขเว ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ
#๑ ม. ย. กถญฺจ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

รูปสณฺหา รูปสณฺหํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ รูปสงฺกปฺโป รูปสงฺกปฺปํ
ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ รูปจฺจนฺโท รูปจฺจนฺทํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ
รูปปริพาโห รูปปริพาหํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ รูปปริเยสนา ฯเปฯ
ธมฺมธาคู ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ธมฺมสณฺหา ธมฺมสณฺหํ ปฏิจฺจ
อุปฺปชฺชติ ธมฺมสงฺกปฺโป ธมฺมสงฺกปฺปํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ
ธมฺมจฺจนฺโท ธมฺมจฺจนฺทํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ธมฺมปริพาโห
ธมฺมปริพาหํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ธมฺมปริเยสนา ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว
ชาตุนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สณฺณานานตฺตํ สณฺณานานตฺตํ ปฏิจฺจ
อุปฺปชฺชติ สงฺกปฺปนานตฺตํ สงฺกปฺปนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ
จฺจนฺทนานตฺตํ จฺจนฺทนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ปริพาหนานตฺตํ
ปริพาหนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ปริเยสนานานตฺตณฺติ ฯ สจฺจตมํ ฯ

[๓๔๖] สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ... ตตฺตร โข ภควา ... ชาตุนานตฺตํ
ภิกฺขเว ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สณฺณานานตฺตํ สณฺณานานตฺตํ ปฏิจฺจ
อุปฺปชฺชติ ฯเปฯ ปริเยสนานานตฺตํ โน ปริเยสนานานตฺตํ ปฏิจฺจ
อุปฺปชฺชติ ปริพาหนานตฺตํ โน ปริพาหนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ
จฺจนฺทนานตฺตํ โน จฺจนฺทนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สงฺกปฺปนานตฺตํ
โน สงฺกปฺปนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สณฺณานานตฺตํ โน
สณฺณานานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ๑ ชาตุนานตฺตํ ฯ กตมญฺจ ภิกฺขเว
ชาตุนานตฺตํ ฯ รูปธาคู ฯเปฯ ธมฺมธาคู ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
ชาตุนานตฺตํ ฯ

#๑ ย. สณฺณานานตฺตํ โน สณฺณานานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติติ อิมํ ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ

[๑๔๗] กตมณฺจ ภิกฺขเว ชาตุนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ
สฺสณฺณานตฺตํ สฺสณฺณานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฯเปฯ
ปริเยสฺนानตฺตํ โน ปริเยสฺนानตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ
ปริพาหฺนตฺตํ โน ปริพาหฺนตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทฺนตฺตํ
โน ฉนฺทฺนตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สงฺกปฺปนตฺตํ โน
สงฺกปฺปนตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สฺสณฺณานตฺตํ โน สฺสณฺณานตฺตํ
ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ชาตุนานตฺตํ ฯ ฐปฺปชาตฺถุ ภิกฺขเว ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ
ฐปฺปสฺสณฺณํ ฯเปฯ ฐมฺมชาตฺถุ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฐมฺมสฺสณฺณํ
ฐมฺมสฺสณฺณํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฯเปฯ ฐมฺมปริเยสฺนํ โน ฐมฺมปริเยสฺนํ
ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฐมฺมปริพาหํ โน ฐมฺมปริพาหํ ปฏิจฺจ
อุปฺปชฺชติ ฐมฺมจฺฉนฺโท โน ฐมฺมจฺฉนฺทํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ
ฐมฺมสงฺกปฺโป โน ฐมฺมสงฺกปฺโป ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฐมฺมสฺสณฺณํ โน
ฐมฺมสฺสณฺณํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฐมฺมชาตฺถุ ฯ เหวํ โข ภิกฺขเว
ชาตุนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สฺสณฺณานตฺตํ สฺสณฺณานตฺตํ ปฏิจฺจ
อุปฺปชฺชติ ฯเปฯ ปริเยสฺนานตฺตํ โน ปริเยสฺนานตฺตํ ปฏิจฺจ
อุปฺปชฺชติ ฯเปฯ สฺสณฺณานตฺตํ โน สฺสณฺณานตฺตํ ปฏิจฺจ
อุปฺปชฺชติ ชาตุนานตฺตนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๑๔๘] สวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... ชาตุนานตฺตํ
ภิกฺขเว ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สฺสณฺณานตฺตํ สฺสณฺณานตฺตํ ปฏิจฺจ
อุปฺปชฺชติ สงฺกปฺปนตฺตํ สงฺกปฺปนตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ

ผลสนานาคติ ผลสนานาคติ ปฏิจจ อูปปชชติ เวทนนานาคติ
เวทนนานาคติ ปฏิจจ อูปปชชติ ฉนทนานาคติ ฉนทนานาคติ ปฏิจจ
อูปปชชติ ปริพานานาคติ ปริพานานาคติ ปฏิจจ อูปปชชติ
ปริเยสนานานาคติ ปริเยสนานานาคติ ปฏิจจ อูปปชชติ ลากนานาคติ ฯ
กตมณจ ภิกขเว ชาตุนานาคติ ฯ รูปชาตุ ฯเปฯ ฌมมชาตุ ฯ อิทิ
ววจจติ ภิกขเว ชาตุนานาคติ ฯ

[๑๔๕] กตมณจ ภิกขเว ชาตุนานาคติ ปฏิจจ อูปปชชติ
สญญานานาคติ ฯเปฯ ปริเยสนานานาคติ ปฏิจจ อูปปชชติ ฯเปฯ
ลากนานาคติ ฯ รูปชาตุ ภิกขเว ปฏิจจ อูปปชชติ รูปสญญา
รูปสญลั ปฏิจจ อูปปชชติ รูปสงกปโป รูปสงกปปี ปฏิจจ
อูปปชชติ รูปสมมุสโส รูปสมมุสลั ปฏิจจ อูปปชชติ
รูปสมมุสสชา เวทนา รูปสมมุสสชั เวทนั ปฏิจจ อูปปชชติ
รูปจจณโท รูปจจณทั ปฏิจจ อูปปชชติ รูปปริพาโห รูปปริพาหั
ปฏิจจ อูปปชชติ รูปปริเยสนา รูปปริเยสนั ปฏิจจ อูปปชชติ ๑
รูปลาโก ฯเปฯ ฌมมชาตุ ปฏิจจ อูปปชชติ ฌมมสญญา ฌมมสญลั
ปฏิจจ อูปปชชติ ฌมมสงกปโป ฌมมสงกปปี ปฏิจจ อูปปชชติ
ฌมมสมมุสโส ฌมมสมมุสลั ปฏิจจ อูปปชชติ ฌมมสมมุสสชา
เวทนา ฌมมสมมุสสชั เวทนั ปฏิจจ อูปปชชติ ฌมมจจณโท
ฌมมจจณทั ปฏิจจ อูปปชชติ ฌมมปริพาโห ฌมมปริพาหั ปฏิจจ
อูปปชชติ ฌมมปริเยสนา ฌมมปริเยสนั ปฏิจจ อูปปชชติ ฌมม-
#๑ ย. รูปปริเยสนา รูปปริเยสนั ปฏิจจ อูปปชชติติ อิเม ปาจา น ทิสสนนติ ฯ

ลาโภ ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ชาตุนานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ
สญฺญานานตํ สญฺญานานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ฯเปฯ
ปริเยสนานานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ลากฺขนานตฺตฺนติ ฯ นวํ ฯ

[๓๕๐] สาวคฺคิยํ วิหฺรติ ... ตตฺตร โข ภควา ... ชาตุนานตํ
ภิกฺขเว ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ สญฺญานานตํ สญฺญานานตํ ปฏิจฺจ
อูปฺปชฺชติ สงฺกปฺปนานตํ ผสฺส ... เวทนา ... ฉนฺท ... ปริพาห ...
ปริเยสนานานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ลากฺขนานตํ โน ลากฺขนานตํ
ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ปริเยสนานานตํ โน ปริเยสนานานตํ
ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ปริพาหฺนानตํ โน ปริพาหฺนานตํ ปฏิจฺจ
อูปฺปชฺชติ ฉนฺทฺนานตํ เวทนา ... ผสฺส ... สงฺกปฺป ... สญฺญานานตํ
โน สญฺญานานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ชาตุนานตํ ฯ กตฺมณฺจ
ภิกฺขเว ชาตุนานตํ ฯ รุปฺปชาตฺ ๑เปฯ ฐมฺมฺชาตฺ ๑ อิทํ
วฺจฺจติ ภิกฺขเว ชาตุนานตํ ฯ

[๓๕๑] กตฺมณฺจ ภิกฺขเว ชาตุนานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ
สญฺญานานตํ สญฺญานานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ สงฺกปฺปนานตํ
ผสฺส ... เวทนา ... ฉนฺท ... ปริพาห ... ปริเยสนา ...
ลากฺขนานตํ โน ลากฺขนานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ ปริเยสนานานตํ ปริพาห ...
ฉนฺท ... เวทนา ... ผสฺสนานตํ โน สงฺกปฺปนานตํ ปฏิจฺจ
อูปฺปชฺชติ สญฺญานานตํ โน สญฺญานานตํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ
ชาตุนานตํ ฯ รุปฺปชาตฺ ภิกฺขเว ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ รุปฺปสญฺญา ๑เปฯ

ธมฺมธาคูํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ ธมฺมสฺสญฺญา ธมฺมสฺสญฺญํ ปฏฺิจจ
อฺุปฺปชฺชติ ฯเปฯ ธมฺมปริเยสนา ธมฺมปริเยสนํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ
ธมฺมลาโภ โน ธมฺมลาภํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ ธมฺมปริเยสนา โน
ธมฺมปริเยสนํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ ธมฺมปริพาหो โน ธมฺมปริพาหํ
ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ ธมฺมจฺจนฺโท โน ธมฺมจฺจนฺทํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ
ธมฺมสมฺมุสฺสชา เวทนา โน ธมฺมสมฺมุสฺสชํ เวทนํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ
ธมฺมสมฺมุสฺโส โน ธมฺมสมฺมุสฺสํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ ธมฺมสฺงกฺกฺโป
โน ธมฺมสฺงกฺกฺปํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ ธมฺมสฺสญฺญา โน ธมฺมสฺสญฺญํ
ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ ธมฺมธาคูํ ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ชาตฺูนานตฺตํ
ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ สฺสญฺญานานตฺตํ สฺสญฺญานานตฺตํ ปฏฺิจจ
อฺุปฺปชฺชติ สฺงกฺกฺปฺนानตฺตํ มฺมุสฺ ... เวทนา ... จฺนฺท ... ปริพาห ...
ปริเยสนา ... ลาภานานตฺตํ โน ลาภานานตฺตํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ
ปริเยสนานานตฺตํ โน ปริเยสนานานตฺตํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ
ปริพาหฺนानตฺตํ โน ปริพาหฺนานตฺตํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ จฺนฺทฺนานตฺตํ
โน จฺนฺทฺนานตฺตํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ เวทฺนानานตฺตํ โน เวทฺนानานตฺตํ
ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ มฺมุสฺนานตฺตํ โน มฺมุสฺนานตฺตํ ปฏฺิจจ
อฺุปฺปชฺชติ สฺงกฺกฺปฺนานตฺตํ โน สฺงกฺกฺปฺนานตฺตํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ
สฺสญฺญานานตฺตํ โน สฺสญฺญานานตฺตํ ปฏฺิจจ อฺุปฺปชฺชติ ชาตฺูนานตฺตฺนฺติ ฯ
ทสมํ ฯ

นานตฺตวคฺโค ปจฺโม ฯ

ตสฺส อุตฺทานํ

ชาตุ สมฺผลฺสญจ ๑ โน เจตํ เวทนา อปเร ทูเว

เอตํ อชฺฌตฺตปญฺจกํ   ชาตุสญฺญา จ ๒ โน เจตํ

ผลฺสสฺส ๓ อปเร ทูเว   เอตํ พาหิรปญฺจกํ ๔ ฯ

#๑ ม. ผลฺสญจ ฯ ๒ ยฺ. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๓ ยฺ. ผลฺเสน ฯ ๔ ม. ยฺ.

#พาหิรปญฺจกนฺติ ฯ

ทุตยวคฺโค ทุตโย

[๓๕๒] สวตฺถึยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... สตฺติมา
 ภิกฺขเว ชาตฺโย กตฺมา สตฺต อภฺชาตฺ สุภฺชาตฺ ๑ อภฺชาตฺ-
 จายตฺนชาตฺ วิญฺญาณฺจายตฺนชาตฺ อภิกฺขจฺจณฺายตฺนชาตฺ เนว-
 สณฺณานาสณฺณายตฺนชาตฺ สณฺณเวทฺยิตฺนโรชฺชาตฺ อีมา โข
 ภิกฺขเว สตฺต ชาตฺโยติ ฯ เอวํ วุตฺเต อณฺณตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ
 เอตทโวจ ยา จายํ ภนฺเต อภฺชาตฺ ยา จ สุภฺชาตฺ ยา จ
 อภฺชาตฺจายตฺนชาตฺ ยา จ วิญฺญาณฺจายตฺนชาตฺ ยา จ
 อภิกฺขจฺจณฺายตฺนชาตฺ ยา จ เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนชาตฺ ยา จ
 สณฺณเวทฺยิตฺนโรชฺชาตฺ อีมา นฺุ โข ภนฺเต ชาตฺโย ทิ ปฏฺิจจ
 ปณฺณายนฺฺตีติ ฯ

[๓๕๓] ยายํ ภิกฺขุ อภฺชาตฺ อยํ ชาตฺ อนฺุการํ ปฏฺิจจ
 ปณฺณายติ ฯ ยายํ ภิกฺขุ สุภฺชาตฺ อยํ ชาตฺ อสุภํ ปฏฺิจจ
 ปณฺณายติ ฯ ยายํ ภิกฺขุ อภฺชาตฺจายตฺนชาตฺ อยํ ชาตฺ รุปํ
 ปฏฺิจจ ปณฺณายติ ฯ ยายํ ภิกฺขุ วิญฺญาณฺจายตฺนชาตฺ อยํ
 ชาตฺ อภฺชาตฺจายตฺนํ ปฏฺิจจ ปณฺณายติ ฯ ยายํ ภิกฺขุ
 อภิกฺขจฺจณฺายตฺนชาตฺ อยํ ชาตฺ วิญฺญาณฺจายตฺนํ ปฏฺิจจ
 ปณฺณายติ ฯ ยายํ ภิกฺขุ เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนชาตฺ อยํ
 ชาตฺ อภิกฺขจฺจณฺายตฺนํ ปฏฺิจจ ปณฺณายติ ฯ ยายํ ภิกฺขุ
 สณฺณเวทฺยิตฺนโรชฺชาตฺ อยํ ชาตฺ นโรชํ ปฏฺิจจ ปณฺณายตีติ ฯ ยา
 #๑ ม. ย. สุภฺชาตฺ ฯ เอวมฺปรีปิ ฯ

จา ยํ ภนฺเต อภาธาตุ ยา จ สุภาธาตุ ยา จ อากาसानญจายตนธาตุ
ยา จ วิญฺญาณญจายตนธาตุ ยา จ อากิลฺลจฺญายตนธาตุ
ยา จ เนวสณฺณานาสณฺณายตนธาตุ ยา จ สณฺณาวะทยิตนโรธธาตุ
อิมมา นฺุ โข ภนฺเต ธาตุโย กถํ ส มาปตฺติ
ปตฺตพฺพาติ ฯ

[๑๕๔] ยา จายํ ภิกฺขุ อภาธาตุ ยา จ สุภาธาตุ ยา จ
อากาसानญจายตนธาตุ ยา จ วิญฺญาณญจายตนธาตุ ยา จ
อากิลฺลจฺญายตนธาตุ อิมมา ธาตุโย สณฺณาสมาปตฺติ ปตฺตพฺพา ฯ
ยา ยํ ภิกฺขุ เนวสณฺณานาสณฺณายตนธาตุ อยํ ธาตุ สงฺขาราวเสสสมาปตฺติ
ปตฺตพฺพา ฯ ยา ยํ ภิกฺขุ สณฺณาวะทยิตนโรธธาตุ อยํ
ธาตุ นโรธสมาปตฺติ ปตฺตพฺพาติ ฯ ปจฺมํ ฯ

[๑๕๕] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... สนิทานํ
ภิกฺขเว อฺปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก โน อนิทานํ สนิทานํ อฺปฺปชฺชติ
พฺยาปาทวิตกฺโก โน อนิทานํ สนิทานํ อฺปฺปชฺชติ วิหีสาวิตกฺโก
โน อนิทานํ ฯ

[๑๕๖] กถญจ ภิกฺขเว สนิทานํ อฺปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก โน
อนิทานํ สนิทานํ อฺปฺปชฺชติ พฺยาปาทวิตกฺโก โน อนิทานํ สนิทานํ
อฺปฺปชฺชติ วิหีสาวิตกฺโก โน อนิทานํ ฯ กามธาคฺคํ ภิกฺขเว ปฏฺิจจ
อฺปฺปชฺชติ กามสณฺญา กามสณฺหํ ปฏฺิจจ อฺปฺปชฺชติ กามสงฺกปฺโป
กามสงฺกปฺโป ปฏฺิจจ อฺปฺปชฺชติ กามจฺจนฺโท กามจฺจนฺทํ ปฏฺิจจ

อุปฺปชฺชติ กามปริพาโห กามปริพาหํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ
กามปริเยสนา ฯ กามปริเยสนํ ภิกฺขเว ปริเยสมาโน อสฺสุตฺวา
ปฺลุชฺชโน ตีหิ จานเหหิ มิจฺฉา ปฏิปชฺชติ กายเณ วาจาย มนสา ฯ
พฺยาปาทธาคฺคํ ภิกฺขเว ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ พฺยาปาทสญฺญา พฺยาปาทสงฺกปโป ...
พฺยาปาทจฺฉนฺโท ... พฺยาปาทปริพาโห ... พฺยาปาทปริเยสนา ฯ
พฺยาปาทปริเยสนํ ภิกฺขเว ปริเยสมาโน อสฺสุตฺวา
ปฺลุชฺชโน ตีหิ จานเหหิ มิจฺฉา ปฏิปชฺชติ กายเณ วาจาย มนสา ฯ
วิหีสํธาตฺถํ ภิกฺขเว ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ วิหีสํสญฺญา วิหีสํสงฺกปโป ...
วิหีสํฉนฺโท ... วิหีสํปริพาโห ... วิหีสํปริเยสนา ฯ
วิหีสํปริเยสนํ ภิกฺขเว ปริเยสมาโน อสฺสุตฺวา ปฺลุชฺชโน ตีหิ
จานเหหิ มิจฺฉา ปฏิปชฺชติ กายเณ วาจาย มนสา ฯ

[๓๕๑] เสขยฺถาปี ภิกฺขเว ปฺริโส อาทิตฺตํ ตินฺนํกํ สุกฺเข
ติณฺทาเย นิกฺขิเปยฺย โน เจ หตฺเถหิ จ ปาเทหิ จ ชิปฺปเมว
นิพฺพาเปยฺย เอวฺลฺหิ ภิกฺขเว เย ตินฺนํจฺฉนฺตฺสํสํสา ปาณา เต
อนนยพฺยสํ อापชฺเชยฺย เอวเมว โข ภิกฺขเว โย หิ โกจิ สมโน
วา พฺราหฺมโณ วา อุปฺปนฺนํ วิสมคตํ อกฺุสฺสสญฺญํ ๑ น ชิปฺปเมว
ปชฺหติ วินฺเทติ พฺยนฺตฺกโรติ อนภาวํ คเมติ โส ทิฏฺฐเจว ๒ ฐมฺเม
ทูกุขํ วิหฺรติ สวิฆาตํ สอฺปายาสํ สปริพาหํ กายสฺส [๓]- เกทา
ปรี มรณา ทฺกคฺติ ๔ ปาฏิกงฺขา ฯ

[๓๕๒] สนิทานํ ภิกฺขเว อุปฺปชฺชติ เนกขมฺมวิตกฺโก โน อนิทานํ
#๑ ม. ย. สญฺญํ ฯ ๒ ม. ย. ทิฏฺฐเจ เจว ฯ ๓ ม. ย. จ ฯ ๔ ย. ทฺกคฺติ ฯ

สนิทานํ อุปฺปชฺชติ อพฺยาปาทวิตฺถโก โน อนิทานํ สนิทานํ
อุปฺปชฺชติ อวิหีสาวิตฺถโก โน อนิทานํ ฯ

[๓๕๕] กถญจ ภิกฺขเว สนิทานํ อุปฺปชฺชติ เนกฺขมฺมวิตฺถโก
โน อนิทานํ สนิทานํ อุปฺปชฺชติ อพฺยาปาทวิตฺถโก โน อนิทานํ
สนิทานํ อุปฺปชฺชติ อวิหีสาวิตฺถโก โน อนิทานํ ฯ เนกฺขมฺมธาคู
ภิกฺขเว ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ เนกฺขมฺมสฺสญฺญา เนกฺขมฺมสฺสญฺญํ ปฏฺิจฺจ
อุปฺปชฺชติ เนกฺขมฺมสฺงกปฺโป เนกฺขมฺมสฺงกปฺปํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ
เนกฺขมฺมจฺจนฺโท เนกฺขมฺมจฺจนฺทํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ เนกฺขมฺม-
ปริพาโห เนกฺขมฺมปริพาหํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ เนกฺขมฺมปริเยสนา ฯ
เนกฺขมฺมปริเยสนํ ภิกฺขเว ปริเยสมาโน สุตฺวา อริยสวโก ตีหิ
จําเนหิ สมฺมา ปฏฺิจฺชติ กายเณ วาจา ย มนสา ฯ อพฺยา-
ปาทธาคู ภิกฺขเว ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ อพฺยาปาทสฺสญฺญา ฯ เปฯ อพฺยาปาท-
สฺงกปฺโป ... อพฺยาปาทจฺจนฺโท ... อพฺยาปาทปริพาโห ... อพฺยา-
ปาทปริเยสนา ฯ อพฺยาปาทปริเยสนํ ภิกฺขเว ปริเยสมาโน สุตฺวา
อริยสวโก ตีหิ จําเนหิ สมฺมา ปฏฺิจฺชติ กายเณ วาจา ย มนสา ฯ
อวิหีสาดาคู ภิกฺขเว ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ อวิหีสาสฺสญฺญา อวิหีสาสฺสญฺญํ
ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ อวิหีสาสฺงกปฺโป อวิหีสาสฺงกปฺปํ ปฏฺิจฺจ
อุปฺปชฺชติ อวิหีสาจฺจนฺโท อวิหีสาจฺจนฺทํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ
อวิหีสปริพาโห อวิหีสปริพาหํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ อวิหีสปริ-
เยสนา ฯ อวิหีสปริเยสนํ ภิกฺขเว ปริเยสมาโน สุตฺวา อริยสวโก

ตีหิ จาเนหิ สมนฺมา ปฏฺฐิพฺพชฺชติ กาเยน วาจาเย มนสา ฯ

[๓๖๐] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส อาทิตฺตํ ตินฺนุกํ สุกฺเข
ติณฺทาเย นิกฺขิเปยฺย ตเมนนํ หตฺถेหิ จ ปาเทหิ จ จิปรฺเมว
นิพฺพาเปยฺย เอวฺวหิ ภิกฺขเว เย ตินฺนุกฺกนฺนิสฺสีตา ปาณา เต
น อนนฺยพฺยสฺนํ อापฺชฺเชยฺยํ เอวฺเมว โข ภิกฺขเว โย หิ โกจิ
สมฺโณ วา พุราหฺมโณ วา อุปรฺปนฺนํ วิสมคฺตํ อกฺุสฺสสณฺณํ
จิปรฺเมว ปชฺหติ วิโนเทติ พฺยนฺตํโรติ อนภาวํ คเมติ โส
ทิกฺกุเจว ชฺมเม สฺขํ วิหฺรติ อวิจฺจํ อนฺุปายาสํ อปริพาหํ กายสฺส
เกทา ปรี มรณฺา สฺกฺติ ปฏฺฐิกงฺขาติ ฯ พุติยํ ฯ

[๓๖๑] เอกํ สมยํ ภควา ฅาติเก วิหฺรติ คินฺนุชกาเวสเถ ฯ
ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ ฯ ภาทนฺเตติ เต
ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ ฯ ภควา เอตทโวจ ชาติํ ภิกฺขเว
ปฏฺฐิจฺจ อุปรฺพชฺชติ สณฺณวา อุปรฺพชฺชติ ทิกฺกุจฺจ อุปรฺพชฺชติ วิตกฺโกติ ฯ

[๓๖๒] เอวํ วุคฺคเต อายสฺมา กจฺจาโน ๑ ภควนฺตํ เอตทโวจ
ยายํ ภาทนฺเต ทิกฺกุจฺจ อสมฺมาสมฺพุทฺทเชสุ สมนฺมาสมฺพุทฺทชาติ ๒ อยฺม
นฺุ โข ภาทนฺเต ทิกฺกุจฺจ กิ ปฏฺฐิจฺจ ปณฺณายตีติ ฯ

[๓๖๓] มหตี โข เอสา กจฺจาน ชาติ ๒ ยทิทํ อวิชฺชาชาติ ฯ
หิณฺนํ กจฺจาน ชาติ ปฏฺฐิจฺจ อุปรฺพชฺชติ หิณฺนา สณฺณวา หิณฺนา ทิกฺกุจฺจ
หิโน วิตกฺโก หิณฺนา เจตนา หิณฺนา ปตฺถนา หิณฺนา ๓ ปณฺธิ
หิโน ปุคฺคโล หิณฺนา วาจา หิณฺนํ อจฺจิกฺขติ เทเสติ ปณฺณเปติ

#๑ ย. สทฺุโร กจฺจาโน ฯ ๒ ย. สมนฺมาสมฺพุทฺทโรติ ฯ ๓ ม. ย. หิโน ฯ เอวฺมฺุปรฺปี ฯ

ปฏฺฐเปติ วิวรติ วิภชติ อุตฺตานิกรโรติ หีนา ตสฺส อุปฺปตฺตีติ
วทามิ ฯ มชฺฌิมํ กจฺจาน ชาติํ ปฏฺฐิจฺจ อุปฺปชฺชติ มชฺฌิมา
สฺลยฺวา มชฺฌิมา ทิฏฺฐิจฺจ มชฺฌิมโ ม วิตฺถโก มชฺฌิมา เจตนา
มชฺฌิมา ปตฺถนา มชฺฌิมา ๑ ปณฺธิ มชฺฌิมโ ปุคฺคโล มชฺฌิมา
วจา มชฺฌิมํ อจฺจิกฺขติ เทเสติ ปญฺญเปติ ปฏฺฐเปติ วิวรติ
วิภชติ อุตฺตานิกรโรติ มชฺฌิมา ตสฺส อุปฺปตฺตีติ วทามิ ฯ ปณฺธิตํ
กจฺจาน ชาติํ ปฏฺฐิจฺจ อุปฺปชฺชติ ปณฺธิตา สฺลยฺวา ปณฺธิตา ทิฏฺฐิจ
ปณฺธิโต วิตฺถโก ปณฺธิตา เจตนา ปณฺธิตา ปตฺถนา ปณฺธิตา
ปณฺธิติ ปณฺธิโต ปุคฺคโล ปณฺธิตา วจา ปณฺธิตํ อจฺจิกฺขติ
เทเสติ ปญฺญเปติ ปฏฺฐเปติ วิวรติ วิภชติ อุตฺตานิกรโรติ ปณฺธิตา
ตสฺส อุปฺปตฺตีติ วทามิติ ฯ ตติยํ ฯ

[๓๖๔] สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... ชาติฺโสว ๒

ภิกฺขเว สฺตฺตา สํสนฺทฺนฺติ สเมฺนฺติ หีนาธิมฺมุตฺติกา [๓]- หีนาธิมฺมุตฺติเกหิ
สทฺธิ สํสนฺทฺนฺติ สเมฺนฺติ กฺลฺยาณาธิมฺมุตฺติกา กฺลฺยาณาธิมฺมุตฺติเกหิ
สทฺธิ สํสนฺทฺนฺติ สเมฺนฺติ อตีตํปี [๔]- ภิกฺขเว อทฺธานํ ชาติฺโสว
สฺตฺตา สํสนฺทฺนฺติ สมีสุ หีนาธิมฺมุตฺติกา หีนาธิมฺมุตฺติเกหิ สทฺธิ
สํสนฺทฺนฺติ สมีสุ กฺลฺยาณาธิมฺมุตฺติกา กฺลฺยาณาธิมฺมุตฺติเกหิ สทฺธิ
สํสนฺทฺนฺติ สมีสุ ฯ อนาคตํปี [๔]- ภิกฺขเว อทฺธานํ ชาติฺโสว สฺตฺตา
สํสนฺทฺนฺติ สเมฺนฺติ หีนาธิมฺมุตฺติกา หีนาธิมฺมุตฺติเกหิ สทฺธิ
#๑ ม. ย. มชฺฌิมโ ฯ เอมฺพฺริปี ฯ ๒ อิมสฺมิมํ วคฺเช สพฺพวาระ ชาติฺโส จาติ
#ปาโจ ทิสฺสตีติ ฯ โป. ย. วสทฺโท นิตฺติ ฯ ๓ ย. สฺตฺตา ฯ ๔ ม. โข ฯ

สัสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ กลฺยาณาริมนฺตติกา กลฺยาณาริมนฺตติเกหิ
สทฺธิ สัสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ ฯ เอตฺรหิปี ๑ ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺนํ
อทฺธานํ ชาติโสว สตฺตา สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ หีนาริมนฺตติกา
หีนาริมนฺตติเกหิ สทฺธิ สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ กลฺยาณาริมนฺตติกา
กลฺยาณาริมนฺตติเกหิ สทฺธิ สัสนฺทนต์ติ สเมนฺตติติ ฯ จตฺตุถํ ฯ

[๑๖๕] เอกํ สมฺมํ ภควา ราชคฺเห วิหฺรติ คิञ्ฌณฺญู ปพฺพเต ฯ
เตน โข ปน สมฺเยน อายสฺมาปี โข สารีปฺตุโต ๒ สมฺพหุเลหิ
ภิกฺขุหิ สทฺธิ ภควโต อวิหฺเร จงฺกมฺติ อายสฺมาปี โข มหาโมคฺคฺลฺลาโน
สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ ภควโต อวิหฺเร จงฺกมฺติ
อายสฺมาปี โข มหากสฺสโป สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ ภควโต
อวิหฺเร จงฺกมฺติ อายสฺมาปี โข อนุรุทฺโธ สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ
สทฺธิ ภควโต อวิหฺเร จงฺกมฺติ อายสฺมาปี โข ปุณฺณโม
มนฺตานิปฺตุโต สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ ภควโต อวิหฺเร จงฺกมฺติ
อายสฺมาปี โข อุปาลี สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ ภควโต อวิหฺเร
จงฺกมฺติ อายสฺมาปี โข อานนฺโท สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ
ภควโต อวิหฺเร จงฺกมฺติ เทวตฺตฺโตปี โข สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ
สทฺธิ ภควโต อวิหฺเร จงฺกมฺติ ฯ

[๑๖๖] อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ปสฺสถ โน
ตุเมห ภิกฺขเว สารีปฺตุตฺติ สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ จงฺกมฺนฺตฺนฺติ ฯ
เอวํ ภนฺเต ฯ สพฺเพ โข เอเต ภิกฺขเว ภิกฺขุ มหาปญฺญา
#๑ ม. เอตฺรหิปี โข ฯ ย. เอตฺรหิ ฯ ๒ ม. อายสฺมา สารีปฺตุโต ฯ

ปสฺสธ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว มหาโมคฺคัลลานํ สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ
สทฺธิ จงฺกมฺนตฺนฺติ ฯ เอวํ ฆนฺเต ฯ สพฺเพ ๑ โข เอตฺถ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ มหิทฺธิกา ปสฺสธ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว มหาภสฺสปี ๒ สมฺพหุเลหิ
ภิกฺขุหิ สทฺธิ จงฺกมฺนตฺนฺติ ฯ เอวํ ฆนฺเต ฯ สพฺเพ ๑ โข เอตฺถ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฐตฺวาทา ปสฺสธ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว อนฺนุรทฺธิ
สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ จงฺกมฺนตฺนฺติ ฯ เอวํ ฆนฺเต ฯ สพฺเพ ๑
โข เอตฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิพฺพจกฺขุกา ปสฺสธ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว
ปฺปณฺณํ มนฺตานิปฺปตฺตํ สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ จงฺกมฺนตฺนฺติ ฯ เอวํ
ฆนฺเต ฯ สพฺเพ โข เอตฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฆมฺมกถิกา ปสฺสธ
โน ตุมฺเห ภิกฺขเว อุปาถิ สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ จงฺกมฺนตฺนฺติ ฯ
เอวํ ฆนฺเต ฯ สพฺเพ โข เอตฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วินยธฺรา ปสฺสธ {
โน ตุมฺเห ภิกฺขเว อานนฺทํ สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ จงฺกมฺนตฺนฺติ ฯ
เอวํ ฆนฺเต ฯ สพฺเพ โข เอตฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสฺสุตา ปสฺสธ
โน ตุมฺเห ภิกฺขเว เทวทตฺตํ สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ จงฺกมฺนตฺนฺติ ฯ
เอวํ ฆนฺเต ฯ สพฺเพ โข เอตฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปาปิจฺณา ฯ

[๓๖๗] ธาตุโสว ภิกฺขเว สตฺตา สํสนฺทฺนฺติ สเมฺนฺติ หีนาธมฺมุตฺติกา
หีนาธมฺมุตฺติเกหิ สทฺธิ สํสนฺทฺนฺติ สเมฺนฺติ กลฺยาณาธมฺมุตฺติกา
กลฺยาณาธมฺมุตฺติเกหิ สทฺธิ สํสนฺทฺนฺติ สเมฺนฺติ อตีตมฺปี ๓
ภิกฺขเว อทฺธานํ ธาตุโสว สตฺตา สํสนฺทฺนฺติ สมีสุ หีนาธมฺมุตฺติกา
หีนาธมฺมุตฺติเกหิ สทฺธิ สํสนฺทฺนฺติ สมีสุ กลฺยาณาธมฺมุตฺติกา กลฺยาณาธมฺมุตฺติเกหิ
#๑ ย. สพฺเพปิ ฯ ๒ ม. ย. ภสฺสปี ฯ ๓ ม. อตีตมฺปี โข ฯ

สทฺธิํ สํสนฺทิสฺสุ สมีสุ ๑ อนาคตมปี [๑]- ภิกฺขเว อทฺธานํ
ชาตุโสว สตุตา สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ หีนาธิมุตฺติกา
หีนาธิมุตฺติเกหิ สทฺธิํ สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ กลฺยาณาธิมุตฺติกา
กลฺยาณาธิมุตฺติเกหิ สทฺธิํ สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ ๑ เอตฺรหิปี
ภิกฺขเว ปจฺจุปปนฺนํ อทฺธานํ ชาตุโสว สตุตา สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ
หีนาธิมุตฺติกา หีนาธิมุตฺติเกหิ สทฺธิํ สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ กลฺยาณาธิมุตฺติกา
กลฺยาณาธิมุตฺติเกหิ สทฺธิํ สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ ๑ ปญฺจํ ๑

[๑๖๘] สวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา... ชาตุโสว
ภิกฺขเว สตุตา สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ หีนาธิมุตฺติกา หีนาธิมุตฺติเกหิ
สทฺธิํ สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ ๑ อตีตมปี ภิกฺขเว อทฺธานํ ชาตุโสว
สตุตา สํสนฺทิสฺสุ สมีสุ หีนาธิมุตฺติกา หีนาธิมุตฺติเกหิ สทฺธิํ สํสนฺทิสฺสุ
สมีสุ ๑ อนาคตมปี ภิกฺขเว อทฺธานํ ชาตุโสว สตุตา สํสนฺทิสฺสนฺติ
สเมสฺสนฺติ หีนาธิมุตฺติกา หีนาธิมุตฺติเกหิ สทฺธิํ สํสนฺทิสฺสนฺติ
สเมสฺสนฺติ ๑ เอตฺรหิปี ภิกฺขเว ปจฺจุปปนฺนํ อทฺธานํ ชาตุโสว
สตุตา สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ หีนาธิมุตฺติกา หีนาธิมุตฺติเกหิ สทฺธิํ
สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ ๑

[๑๖๙] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กฺุโถ กฺุณฺเณ สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ มุตฺตํ
มุตฺเตน สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ เขโพ เขเพน สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ ปุพฺโพ
ปุพฺเพน สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ โลหิตํ โลหิตฺเตน สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ เอวเมว
โฆ ภิกฺขเว ชาตุโสว สตุตา สํสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ หีนาธิมุตฺติกา
#๑ ม. โฆ ๑ เอวมิตฺติเสสุ จาเนสุ ๑

หีนาริมุตฺติเกหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ สเมนฺติ อตีตมฺปี อทฺธานํ ...
อนาคตมฺปี อทฺธานํ ... เอตฺรหิปี ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ ชาตุโสว
สตุตา สํสฺนทฺหนฺติ สเมนฺติ หีนาริมุตฺติกา หีนาริมุตฺติเกหิ สทฺธิํ
สํสฺนทฺหนฺติ สเมนฺติ ฯ

[๑๗๐] ชาตุโสว ภิกฺขเว สตุตา สํสฺนทฺหนฺติ สเมนฺติ กลฺยาณาริมุตฺติกา
กลฺยาณาริมุตฺติเกหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ สเมนฺติ ฯ อตีตมฺปี
ภิกฺขเว อทฺธานํ ชาตุโสว สตุตา สํสฺนทฺหนฺติ สมิํสุ กลฺยาณาริมุตฺติกา
กลฺยาณาริมุตฺติเกหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ สมิํสุ ฯ อนาคตมฺปี ภิกฺขเว
อทฺธานํ ชาตุโสว สตุตา สํสฺนทฺหนฺติ สเมนฺติ กลฺยาณาริมุตฺติกา
กลฺยาณาริมุตฺติเกหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ สเมนฺติ ฯ
เอตฺรหิปี ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ ชาตุโสว สตุตา สํสฺนทฺหนฺติ
สเมนฺติ กลฺยาณาริมุตฺติกา กลฺยาณาริมุตฺติเกหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ
สเมนฺติ ฯ

[๑๗๑] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว จิรัํ จิเรน สํสฺนทฺติ สเมติ เตลํ
เตเลน สํสฺนทฺติ สเมติ สปฺปี สปฺปีนา สํสฺนทฺติ สเมติ มฐุ
มฐุณา สํสฺนทฺติ สเมติ ผาณิตํ ผาณิตฺเตน สํสฺนทฺติ สเมติ เอวเมว
โฆ ภิกฺขเว ชาตุโสว สตุตา สํสฺนทฺหนฺติ สเมนฺติ กลฺยาณาริมุตฺติกา
กลฺยาณาริมุตฺติเกหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ สเมนฺติ อตีตมฺปี อทฺธานํ ...
อนาคตมฺปี อทฺธานํ ... เอตฺรหิปี ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ ชาตุโสว
สตุตา สํสฺนทฺหนฺติ สเมนฺติ กลฺยาณาริมุตฺติกา กลฺยาณาริมุตฺติเกหิ

สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนตฺติติ ฯ

[๑๗๒] อิทฺมวโจ ภกฺวา อิทํ วตฺวาน สุกฺโต อถาปรํ

เอตทวโจ สตุถา ๑

ลํสคฺคา วน โถ ชาโต	อลํสคฺเคน นิชฺชติ
ปริตฺตํ ทารุมารุยฺห	ยถา สํเท มหณฺณเว
เอวํ กุสํตมาคมฺม	สาธุชฺวีปี สํทติ
ตสฺมา ตํ ปรีวชฺเชยฺย	กุสํตํ หีนวํริยํ
ปวีวิตฺเตหิ อริเยหิ	ปํหิตตฺเตหิ ฉายิกิ
นิจฺจํ อารทฺชวํริเยหิ	ปณฺฑิตฺเตหิ สหาวเสติ ฯ ฃญฺจํ ฯ

[๑๗๓] สวตฺถุถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภกฺวา ... เอตทวโจ

ชาติฺโสว ภิกฺขเว สตุถา สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนตฺติ อสฺสทฺธา อสฺสทฺเชหิ
 สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนตฺติ อหิริกา อหิริเกหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ
 สเมฺนตฺติ อนนฺตดาปีโน อนนฺตดาปีหิ ๒ สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนตฺติ
 อปฺปสฺสุตา อปฺปสฺสุเตหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนตฺติ กุสํตา กุสํเตหิ
 สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนตฺติ มุญฺจสฺสตีโน มุญฺจสฺสตีหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ
 สเมฺนตฺติ ทุปฺปณฺณา ทุปฺปณฺเณหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนตฺติ ฯ
 อตฺถิมฺปิ ภิกฺขเว อทฺธานํ ชาติฺโสว สตุถา สํสฺนทฺธิสฺสุ สมีสฺสุ อสฺสทฺธา
 อสฺสทฺเชหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺธิสฺสุ สมีสฺสุ อหิริกา อหิริเกหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺธิสฺสุ
 สมีสฺสุ อนนฺตดาปีโน อนนฺตดาปีหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺธิสฺสุ สมีสฺสุ อปฺปสฺสุตา
 #๑ ย. อิทํ อวโจ สุกฺโต อถาปรเมตทวโจ สตุถา ฯ ๒ อณฺณตฺถ อโนตฺตปฺปิโน
 #อนนฺตปฺปิหิตฺติปี ปาจทฺวํยํ ทิสฺสตีติ ฯ

อปฺปสฺสฺเตหิ สทฺธิํ สํสฺนทิสฺสํ สมิํสฺสํ กุสฺสีตา กุสฺสีเตหิ สทฺธิํ สํสฺนทิสฺสํ
 สมิํสฺสํ มุญฺจสฺสฺตติโน มุญฺจสฺสฺตติหิ สทฺธิํ สํสฺนทิสฺสํ สมิํสฺสํ ทุปฺปญฺญา
 ทุปฺปญฺเณหิ สทฺธิํ สํสฺนทิสฺสํ สมิํสฺสํ ฯ อนาคตมฺปิ ภิกฺขเว อทฺธานํ
 ชาตุโสว สตฺตฺตา สํสฺนทิสฺสฺนฺติ สเมสฺสฺนฺติ อสฺสทฺธา อสฺสทฺเธหิ
 สทฺธิํ สํสฺนทิสฺสฺนฺติ สเมสฺสฺนฺติ อหิริกา อหิริเกหิ สทฺธิํ
 สํสฺนทิสฺสฺนฺติ สเมสฺสฺนฺติ อโนตฺตฺตาปีโน อโนตฺตฺตาปีหิ สทฺธิํ ...
 อปฺปสฺสฺตา อปฺปสฺสฺเตหิ สทฺธิํ ... กุสฺสีตา กุสฺสีเตหิ สทฺธิํ ... มุญฺจสฺสฺตติโน
 มุญฺจสฺสฺตติหิ สทฺธิํ ... ทุปฺปญฺญา ทุปฺปญฺเณหิ สทฺธิํ สํสฺนทิสฺสฺนฺติ
 สเมสฺสฺนฺติ ฯ เอตฺรหิปี ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ ชาตุโสว
 สตฺตฺตา สํสฺนทฺนฺติ สเมนฺติ อสฺสทฺธา อสฺสทฺเธหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ
 สเมนฺติ อหิริกา อหิริเกหิ สทฺธิํ ฯเปฯ อโนตฺตฺตาปีโน อโนตฺตฺตาปีหิ
 สทฺธิํ ... อปฺปสฺสฺตา อปฺปสฺสฺเตหิ สทฺธิํ ... กุสฺสีตา กุสฺสีเตหิ สทฺธิํ ...
 มุญฺจสฺสฺตติโน มุญฺจสฺสฺตติหิ สทฺธิํ ... ทุปฺปญฺญา ทุปฺปญฺเณหิ สทฺธิํ
 สํสฺนทฺนฺติ สเมนฺติ ฯ

[๑๗๔] ชาตุโสว ภิกฺขเว สตฺตฺตา สํสฺนทฺนฺติ สเมนฺติ สทฺธา
 สทฺเธหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สเมนฺติ หิริมนฺนา หิริมนฺเนหิ สทฺธิํ
 สํสฺนทฺนฺติ สเมนฺติ โอตฺตฺตาปีโน โอตฺตฺตาปีหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สเมนฺติ
 พหุสฺสฺตา พหุสฺสฺเตหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สเมนฺติ อารทฺธวิริยา
 อารทฺธวิริเยหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สเมนฺติ อุปฺภูจิตฺตฺสฺตติโน
 อุปฺภูจิตฺตฺสฺตติหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สเมนฺติ ปญฺณวณฺโต ปญฺณวณฺเตหิ

สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ ฯ อตีตมฺปิ ภิกฺขเว อทฺธานํ ฯ เปฯ
อนาคตมฺปิ ภิกฺขเว อทฺธานํ ฯ เปฯ เอตฺรหิปี ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺนํ
ฯ เปฯ สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺตึติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๑๗๕] สทฺธิํ วิหฺรติ ... ตฺตฺร โข ภควา ... ชาตฺุโสว

ภิกฺขเว สตฺตา สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ อสฺสทฺธา อสฺสทฺเธหิ สทฺธิํ
สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ อหิริกา อหิริเกหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ
ทฺุปฺปญฺญา ทฺุปฺปญฺเญหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ ฯ สทฺธา สทฺเธหิ
สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ หิริมนฺนา หิริมนฺเนหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ
สฺเมฺนฺติ ปญฺจวณฺโตะ ปญฺจวณฺเตหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ ฯ
อตีตมฺปิ ภิกฺขเว อทฺธานํ ชาตฺุโสว สตฺตา สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ
อนาคตมฺปิ ภิกฺขเว อทฺธานํ ชาตฺุโสว สตฺตา สํสฺนทฺนฺติ
สเมสฺสฺนฺติ ฯ เปฯ เอตฺรหิปี ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ ชาตฺุโสว
สตฺตา สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ อสฺสทฺธา อสฺสทฺเธหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ
สฺเมฺนฺติ อหิริกา อหิริเกหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ ทฺุปฺปญฺญา
ทฺุปฺปญฺเญหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ สทฺธา สทฺเธหิ สทฺธิํ
สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ หิริมนฺนา หิริมนฺเนหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ
ปญฺจวณฺโตะ ปญฺจวณฺเตหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ [๑]- ฯ

[๑๗๖] ชาตฺุโสว ภิกฺขเว สตฺตา สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ อสฺสทฺธา
อสฺสทฺเธหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ อโนตฺตปิโน อโนตฺตปิหิ
สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ สฺเมฺนฺติ ทฺุปฺปญฺญา ทฺุปฺปญฺเญหิ สทฺธิํ สํสฺนทฺนฺติ
#๑ โป. ม. ย. อิติสทฺโท ทิสฺสตี ฯ

สเมนฺติ ฯ สทฺธา สทฺเธหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ โอตฺตปิโน
โอตฺตปิหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ปฺลฺยวณฺโต ปฺลฺยวณฺเตหิ
สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ฯ

[๑๗๗] อสฺสทฺธา อสฺสทฺเธหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ
อปฺปสฺสฺตฺตา อปฺปสฺสฺตฺเตหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ทฺุปฺปฺลฺยวณฺ
ทฺุปฺปฺลฺยเวหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ฯ สทฺธา สทฺเธหิ สทฺธี
สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ พหุสฺสฺตฺตา พหุสฺสฺตฺเตหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ
ปฺลฺยวณฺโต ปฺลฺยวณฺเตหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ฯ

[๑๗๘] อสฺสทฺธา อสฺสทฺเธหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ กุสฺสีตฺตา
กุสฺสีเตหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ทฺุปฺปฺลฺยวณฺ ทฺุปฺปฺลฺยเวหิ สทฺธี
สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ฯ สทฺธา สทฺเธหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ
อารทฺทฺวิริยา อารทฺทฺวิริเยหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ปฺลฺยวณฺโต
ปฺลฺยวณฺเตหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ฯ

[๑๗๙] อสฺสทฺธา อสฺสทฺเธหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ
มฺุฏฺฐสฺสฺตฺติโน มฺุฏฺฐสฺสฺตฺติหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ทฺุปฺปฺลฺยวณฺ
ทฺุปฺปฺลฺยเวหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ฯ สทฺธา สทฺเธหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ
สเมนฺติ อฺุปฺปฺญฺจิตฺสฺสฺตฺติโน อฺุปฺปฺญฺจิตฺสฺสฺตฺติหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ
ปฺลฺยวณฺโต ปฺลฺยวณฺเตหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติติ ฯ อฏฺฐมํ ๑ ฯ

[๑๘๐] สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ... ตตฺตร โข ภควา... ชาตฺุโสว
ภิกฺขเว สตฺตฺตา สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ อหิริกา อหิริเกหิ สทฺธี
#๑ ม. ย. อิมํสุ สุตฺเตสุ เปยฺยาลา อณฺณมณฺณมสฺสทิสฺสา วิตฺถารํ อิจฺจมาเนน ตตฺถ
#โอโลเกตพฺพํ ฯ

ลัสนุทนต์ สเมนติ อโนตุตปิโน อโนตุตปิหิ สทฐิ ลัสนุทนต์
สเมนติ ทุปรปลยญา ทุปรปลยญเหหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ ฯ
หิริมนา หิริมนเหหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ โอตตุตปิโน โอตตุตปิหิ
สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ ปลยญนโต ปลยญนเตหิ สทฐิ
ลัสนุทนต์ สเมนติ ฯ

[๑๘๑] อหิริกา อหิริเกหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ
อปฺปสฺสุตตา อปฺปสฺสุตเตหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ ทุปรปลยญา
ตุปรปลยญเหหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ ฯ หิริมนา หิริมนเหหิ สทฐิ
ลัสนุทนต์ สเมนติ พหุสฺสุตตา พหุสฺสุตเตหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ
ปลยญนโต ปลยญนเตหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ ฯ

[๑๘๒] อหิริกา อหิริเกหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ กุสีตตา
กุสีเตหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ ทุปรปลยญา ทุปรปลยญเหหิ สทฐิ
ลัสนุทนต์ สเมนติ ฯ หิริมนา หิริมนเหหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ
อารทฺฐวิริยา อารทฺฐวิริเยหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ ปลยญนโต
ปลยญนเตหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ ฯ

[๑๘๓] อหิริกา อหิริเกหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ มุญฺจสฺสตีโน
มุญฺจสฺสตีหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ ทุปรปลยญา ทุปรปลยญเหหิ
สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ ฯ หิริมนา หิริมนเหหิ สทฐิ ลัสนุทนต์
สเมนติ อุปฺปญฺจิตสฺสตีโน อุปฺปญฺจิตสฺสตีหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนติ
ปลยญนโต ปลยญนเตหิ สทฐิ ลัสนุทนต์ สเมนตีติ ฯ นวมํ ฯ

[๑๘๔] สาวตถึยํ วิหริติ ... ตตฺร โข ภควา ... ธาตุโสว

ภิกฺขเว สตฺตา สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ อโนตฺตปิโน อโนตฺตปิหิ
สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ อปฺปสฺสุตฺตา อปฺปสฺสุเตหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ
สเมฺนติ ทุปฺปญฺญา ทุปฺปญฺเณหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ ฯ
โอตฺตปิโน โอตฺตปิหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ พหุสฺสุตฺตา
พหุสฺสุเตหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ ปญฺจวนฺโต ปญฺจวนฺเตหิ
สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ ฯ

[๑๘๕] อโนตฺตปิโน อโนตฺตปิหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ
กุสฺสีตา กุสฺสีเตหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ ทุปฺปญฺญา ทุปฺปญฺเณหิ
สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ ฯ โอตฺตปิโน โอตฺตปิหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ
สเมฺนติ อารทฺธวิริยา อารทฺธวิริเยหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ
ปญฺจวนฺโต ปญฺจวนฺเตหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ ฯ

[๑๘๖] อโนตฺตปิโน อโนตฺตปิหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ
มฺภูจฺจสฺสตีโน มฺภูจฺจสฺสตีหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ ทุปฺปญฺญา
ทุปฺปญฺเณหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ ฯ โอตฺตปิโน โอตฺตปิหิ
สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ อุปฺภูจฺจิตฺตฺสตีโน อุปฺภูจฺจิตฺตฺสตีหิ สทฺธิ
สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ ปญฺจวนฺโต ปญฺจวนฺเตหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ
สเมฺนตฺติติ ฯ ทสมํ ฯ

[๑๘๗] สาวตถึยํ วิหริติ ... ตตฺร โข ภควา ... ธาตุโสว

ภิกฺขเว สตฺตา สํสฺนทฺตฺติ สเมฺนติ อปฺปสฺสุตฺตา อปฺปสฺสุเตหิ สทฺธิ

ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ กุสีตา กุสีเตหิ สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ
ทฺวปฺปญฺญา ทฺวปฺปญฺเณหิ สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ ฯ พหุสฺสุตา
พหุสฺสุเตหิ สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ อารทฺธวิริยา อารทฺธวิริเยหิ
สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ ปญฺณวณฺโตะ ปญฺณวณฺเตหิ สทฺธิ
ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ ฯ

[๑๘๘] อปฺปสฺสุตา อปฺปสฺสุเตหิ สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ
มฺภุจฺจสฺสตีโน มฺภุจฺจสฺสตีหิ สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ ทฺวปฺปญฺญา
ทฺวปฺปญฺเณหิ สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ ฯ พหุสฺสุตา พหุสฺสุเตหิ
สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ อุปฺภุจฺจิตฺตสฺสตีโน อุปฺภุจฺจิตฺตสฺสตีหิ สทฺธิ
ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ ปญฺณวณฺโตะ ปญฺณวณฺเตหิ สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ
สเมนฺตํ ๑ เอกาทสํ ๑

[๑๘๙] สวาทฺถุณฺนํ วิหริตี ... ตตฺถ โข ภกฺวา ... ชาตุสฺสว
ภิกฺขเว สตฺตา ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ กุสีตา กุสีเตหิ สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ
สเมนฺตํ มฺภุจฺจสฺสตีโน มฺภุจฺจสฺสตีหิ สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ
ทฺวปฺปญฺญา ทฺวปฺปญฺเณหิ สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ ๑ อารทฺธวิริยา
อารทฺธวิริเยหิ สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ อุปฺภุจฺจิตฺตสฺสตีโน
อุปฺภุจฺจิตฺตสฺสตีหิ สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ ปญฺณวณฺโตะ ปญฺณวณฺเตหิ
สทฺธิ ลํสนฺทนฺตํ สเมนฺตํ ๑ ทฺวาทสํ ๑ [เอวํ สพฺพตฺถ
อตีตํ นาคตฺตํ จุปฺปนฺนํ กาทพฺพิ] ๑

ทฺติยวคฺโค ทฺติโย ๑

ตสฺส อุตฺทานํ

สตฺติมํ ๑ สนิทานญจ คิณฺชกาวยสเถน จ
หีนํริมุตฺติ จงฺกมํ ๒ สตาปารทฺชสตฺตมํ ๓
อสุทฺทมูลกา ปญจ จตฺตารอ อหิริกมูลกา
อโนตฺตปฺปมูลกา ตีณิ เทว อปฺปสฺสุเตน จ
กุสึตํ เอกกํ วุตฺตํ สุตฺตนฺตํ ตีณิ ปญจกาติ ๔ ฯ

[๕]-

-
- #๑ ม. ย. สตฺติมา ฯ ๒ ย. จ กมฺมํ ฯ ๓ ม. สกาถาสทฺชสตฺตมํ ฯ
#ย. สกาถอสทฺชสตฺตมํ ฯ
#๔ ย. อโนตฺตปฺปมูลกา ตีณิ เทว อปฺปสฺสุเตน จ
กุสึตํ เอกกา วุตฺตา สุตฺตนฺตํ ตีณิ ปญจกา สุตฺตํ ฯ
#๕ ม. ย. พาวีสติ วุตฺตา สุตฺตา ทฺติโย วคฺโค ปวฺจจตีติ ฯ

ทสกมมปถวคฺโค ตติโย

[๑๕๐] สาวตถึยํ วิหริติ ... ตตฺร โข ภควา... ชาตุโสว

ภิกฺขเว สตฺตา สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ อสฺสทฺธา อสฺสทฺเธหิ สทฺธี
สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ อหิริกา อหิริเกหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ
อโนตฺตปิโน อโนตฺตปิหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ อสมาหิตา
อสมาหิตฺเตหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ทฺุปฺปญฺญา ทฺุปฺปญฺเณหิ
สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ฯ สทฺธา สทฺเธหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ
สเมนฺติ หิริมนา หิริมเนหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ โอตฺตปิโน
โอตฺตปิหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ สสมาหิตา สสมาหิตฺเตหิ สทฺธี
สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ปญฺจวณฺโต ปญฺจวณฺเตหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ
สเมนฺตฺติ ฯ ปจฺมํ ฯ

[๑๕๑] สาวตถึยํ วิหริติ ... ตตฺร โข ภควา... ชาตุโสว

ภิกฺขเว สตฺตา สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ อสฺสทฺธา อสฺสทฺเธหิ สทฺธี
สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ อหิริกา อหิริเกหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ
อโนตฺตปิโน อโนตฺตปิหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ทฺุสฺสีลา
ทฺุสฺสีเลหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ทฺุปฺปญฺญา ทฺุปฺปญฺเณหิ สทฺธี
สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ ฯ สทฺธา สทฺเธหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ
หิริมนา หิริมเนหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ โอตฺตปิโน
โอตฺตปิหิ สทฺธี สํสฺนฺทฺนฺติ สเมนฺติ สฺสีวณฺโต สฺสีวณฺเตหิ สทฺธี

สํสฺนทฺตฺติ สฺเมนฺตฺติ ปฺลยฺวณฺโต ปฺลยฺวณฺเตหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ
สฺเมนฺตฺตฺติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๑๕๒] เอวมฺเม สฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สวาคฺคิยํ วิหฺรติ
เชตวเน อนาถปฺนฺชกฺกสฺส อารามे ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ
อามนฺเตสิ ภิกฺขวโถติ ฯ ภาทฺเตเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสโสสุ ฯ

[๑๕๓] ภควา เอตทวโจ ชาตุสฺสว ภิกฺขเว สตฺตา สํสฺนทฺตฺติ
สฺเมนฺตฺติ ปาณาติปาตฺติโน ปาณาติปาตฺติหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สฺเมนฺตฺติ
อทฺธินฺนาทฺธิโน อทฺธินฺนาทฺธิหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สฺเมนฺตฺติ กามสฺมุจฺจาจาริโน
กามสฺมุจฺจาจาริหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สฺเมนฺตฺติ มุสวาทิโน
มุสวาทิหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สฺเมนฺตฺติ สุรามาเรชฺชปมาทฺฐจฺฉายิโน
สุรามาเรชฺชปมาทฺฐจฺฉายิหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สฺเมนฺตฺติ ฯ

[๑๕๔] ปาณาติปาตา ปฏฺวิรตา ปาณาติปาตา ปฏฺวิรเตหิ สทฺธิ
สํสฺนทฺตฺติ สฺเมนฺตฺติ อทฺธินฺนาทฺธานา ปฏฺวิรตา อทฺธินฺนาทฺธานา
ปฏฺวิรเตหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สฺเมนฺตฺติ กามสฺมุจฺจาจฺฉารา ปฏฺวิรตา
กามสฺมุจฺจาจฺฉารา ปฏฺวิรเตหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สฺเมนฺตฺติ มุสวาทา
ปฏฺวิรตา มุสวาทา ปฏฺวิรเตหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สฺเมนฺตฺติ
สุรามาเรชฺชปมาทฺฐจฺฉานา ปฏฺวิรตา สุรามาเรชฺชปมาทฺฐจฺฉานา
ปฏฺวิรเตหิ สทฺธิ สํสฺนทฺตฺติ สฺเมนฺตฺตฺติ ฯ ตติยํ ฯ

[๑๕๕] สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... ชาตุสฺสว
ภิกฺขเว สตฺตา สํสฺนทฺตฺติ สฺเมนฺตฺติ ปาณาติปาตฺติโน ปาณาติปาตฺติหิ

สทฺธิ์ สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ อทินฺนาทายิโน อทินฺนาทายิหิ สทฺธิ์
สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ กามสุมิจฺฉาจาริโน กามสุมิจฺฉาจาริหิ สทฺธิ์
สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ มุสวาทิโน มุสวาทิหิ สทฺธิ์ สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ
ปิสฺสวจา ปิสฺสวาเจหิ สทฺธิ์ สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ ผรุสวจา
ผรุสวาเจหิ สทฺธิ์ สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ สมฺพปฺปลาปิโน
สมฺพปฺปลาปิหิ สทฺธิ์ สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ ฯ

[๑๕๖] ปาณาติปาตา ปฏฺวิริตา ... อทินฺนาทานา ปฏฺวิริตา ...
กามสุมิจฺฉาจารา ปฏฺวิริตา ... มุสวาทา ปฏฺวิริตา ... ปิสฺสวาย
วจา ปฏฺวิริตา ปิสฺสวาย วจา ปฏฺวิริเตหิ สทฺธิ์ สัสนฺทนต์ติ
สเมนฺติ ผรุสวาย วจา ปฏฺวิริตา ผรุสวาย วจา ปฏฺวิริเตหิ
สทฺธิ์ สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ สมฺพปฺปลาปา ปฏฺวิริตา สมฺพปฺปลาปา
ปฏฺวิริเตหิ สทฺธิ์ สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๑๕๗] สาวคฺคิยิ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... ธาตุโสว
ภิกฺขเว สตฺตา สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ ปาณาติปาติโน ปาณาติปาติหิ
สทฺธิ์ สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ อทินฺนาทายิโน ... กามสุมิจฺฉาจาริโน ...
มุสวาทิโน ... ปิสฺสวจา ... ผรุสวจา ... สมฺพปฺปลาปิโน
สมฺพปฺปลาปิหิ สทฺธิ์ สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ อภิขณฺณานุโน อภิขณฺณานุหิ
สทฺธิ์ สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ พุยาปฺนฺนจิตฺตา พุยาปฺนฺนจิตฺเตหิ สทฺธิ์
สัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ มิจฺฉาทิฏฺฐิกกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกเกหิ สทฺธิ์ สัสนฺทนต์ติ
สเมนฺติ ฯ

[๑๕๘] ปาณาติปาตา ปฏิวีรตา ปาณาติปาตา ปฏิวีรเตหิ สทฺธี
สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนฺติ อทินฺนาทานา ปฏิวีรตา ... กามสฺมุจฺจจารา
ปฏิวีรตา ... ปิสฺสณาย วาจาย ... พรุสสาย วาจาย ... สมฺผปฺปลา
ปฏิวีรตา สมฺผปฺปลา ปฏิวีรเตหิ สทฺธี สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนฺติ
อนภิชฺฌาณฺโน อนภิชฺฌาณฺหิ สทฺธี สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนฺติ อพฺยาปนฺนจิตฺตา
อพฺยาปนฺนจิตฺเตหิ สทฺธี สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนฺติ สมฺมาทิฏฺฐิกา
สมฺมาทิฏฺฐิกเกหิ สทฺธี สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนฺตึติ ๑ ปญฺจํ ๑

[๑๕๙] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตฺตฺร โข ภควา ... ชาตุโสว
ภิกฺขเว สตฺตา สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนฺติ มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกเกหิ
สทฺธี สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนฺติ มิจฺฉาสงฺกปฺปา ... มิจฺฉาวาจา ...
มิจฺฉากมฺมฺนฺตา ... มิจฺฉาอาชีวา ... มิจฺฉาวายามา ...
มิจฺฉาสติโน ... มิจฺฉาสมาธิโน มิจฺฉาสมาธิหิ สทฺธี สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนฺติ ๑

[๑๖๐] สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกเกหิ สทฺธี สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนฺติ
สมฺมาสงฺกปฺปา ... สมฺมาวาจา ... สมฺมากมฺมฺนฺตา ... สมฺมา-
อาชีวา ... สมฺมาวายามา ... สมฺมาสติโน ... สมฺมาสมาธิโน
สมฺมาสมาธิหิ สทฺธี สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนฺตึติ ๑ ฉฏฺฐํ ๑

[๑๖๑] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตฺตฺร โข ภควา ... ชาตุโสว
ภิกฺขเว สตฺตา สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนฺติ มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกเกหิ
สทฺธี สํสฺนทฺหนฺติ สเมฺนฺติ มิจฺฉาสงฺกปฺปา ... มิจฺฉาวาจา ...
มิจฺฉากมฺมฺนฺตา ... มิจฺฉาอาชีวา ... มิจฺฉาวายามา ... มิจฺฉาสติโน ...

มิจฺฉาสมาธิโน มิจฺฉาสมาธิหิ สทฺธิ สัสนฺทนต์ สเมนฺติ มิจฺฉาภาณินโน
มิจฺฉาภาณินฺหิ สทฺธิ สัสนฺทนต์ สเมนฺติ มิจฺฉาวิมุตฺตินโน
มิจฺฉาวิมุตฺตีหิ สทฺธิ สัสนฺทนต์ สเมนฺติ ฯ

[๔๐๒] สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิเกหิ สทฺธิ สัสนฺทนต์ สเมนฺติ
สมฺมาสงฺกปฺปา ... สมฺมาวาจา ... สมฺมากมฺมฺนฺตา ... สมฺมา-
อาชีวา ... สมฺมาวายามา ... สมฺมาสติโน ... สมฺมาสมาธิโน ...
สมฺมาภาณินโน สมฺมาภาณินฺหิ สทฺธิ สัสนฺทนต์ สเมนฺติ สมฺมาวิมุตฺตินโน
สมฺมาวิมุตฺตีหิ สทฺธิ สัสนฺทนต์ สเมนฺตีติ ฯ สุตตมํ ฯ [สพฺพตฺถ
อติตฺตนาถตปฺจฺจุปฺปนฺนํ กาทพฺพํ] ฯ

สตุตฺตํ สตุตฺตํ อุตฺตํ

อสมฺมาหิตฺถจ ๑ ทฺสฺสึถิ ๒ ปฺลจฺสิทฺธิทฺธิ จ

สตุตฺตกมฺมปฺถา วุตฺตา ทสฺสกมฺมปฺถน จ

นญฺจ อญฺจจฺจิกโก วุตฺโต ทสฺสิ อญฺจเกหิ ๓ จ ๔ สตุตฺตมํ ฯ

ทสฺสกมฺมปฺถวฤโศ ตติโย ฯ

#๑ ม. ย. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒ ย. ทฺสฺสึถิยํ ฯ ๓ ม. ย. ทสฺสฺสฺสจฺจน ฯ ๔ ป. ปน ฯ

จตุตถวคฺโค จตุตฺถโก

[๔๐๓] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ เขตวเน
อนาถปิตฺตํทิสฺส อารามे ฯ จตฺสฺโส อีมา ภิกฺขเว ชาติโย ฯ
กตมา จตฺสฺโส ฯ ปจฺจวิชาตฺ อวาโปชาติฺ เตโชชาติฺ วาโยชาติฺ ฯ
อีมา โข ภิกฺขเว จตฺสฺโส ชาติโยติ ฯ ปจฺจํ ฯ

[๔๐๔] ปุพฺพเพว เม ภิกฺขเว สมฺโพธา อนภิสฺสมพฺพทฺชฺส
โพธิสฺสจตฺสฺเสว สโต เอตทโหสี โโก นฺุ โข ปจฺจวิชาตฺยา อสฺสาโท
โก อาทินโว ก็ นิสฺสรณํ โโก อวาโปชาติฺยา อสฺสาโท โโก
อาทินโว ก็ นิสฺสรณํ โโก เตโชชาติฺยา อสฺสาโท โโก อาทินโว
ก็ นิสฺสรณํ โโก วาโยชาติฺยา อสฺสาโท โโก อาทินโว ก็
นิสฺสรณนฺติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสี ยํ โข ปจฺจวิชาตฺ
ปฏฺิจจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อยํ ปจฺจวิชาตฺยา อสฺสาโท ยํ
ปจฺจวิชาตฺ ๑ อนิจฺจา ทฺกฺขา วิปริณามชฺชมา อยํ ปจฺจวิชาตฺยาอาทินโว
โย ๒ ปจฺจวิชาตฺยา ฉนฺทฺราควินโย ฉนฺทฺราคปฺปหานํ อิทํ ปจฺจวิชาตฺยา
นิสฺสรณํ ฯ ยํ อวาโปชาติฺ ปฏฺิจจ ... ยํ เตโชชาติฺ ปฏฺิจจ ... ยํ
วาโยชาติฺ ปฏฺิจจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อยํ วาโยชาติฺยา
อสฺสาโท ยํ วาโยชาติฺ อนิจฺจา ทฺกฺขา วิปริณามชฺชมา อยํ
วาโยชาติฺยา อาทินโว โย ๒ วาโยชาติฺยา ฉนฺทฺราควินโย
ฉนฺทฺราคปฺปหานํ อิทํ วาโยชาติฺยา นิสฺสรณํ ๓ ฯ

#๑ ยฺ. ปจฺจวิชาตฺยา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ยฺ. ยํ ฯ ๓ โป. อิตฺสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

[๔๐๕] ยาวกัณฐจํา ภิกุขเว อิมาสํ จตฺตุนํ ฐาตฺตุนํ เอวํ
อสุสาทณฺจ อสุสาทโต อาทึนฺวณฺจ อาทึนฺวโต นิสฺสรณณฺจ นิสฺสรณโต
ยถาภูตํ นาพุกฺกณฺณาสี นฺเว ตาวาหํ ภิกุขเว สเทวเก โลเก
สมารเก สพฺรหฺมเก สสุสมณพฺรหฺมณฺณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย
อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺโธ ๑ ปจฺจณฺณาสี ฯ ยโต จ ขฺวาทํ
ภิกุขเว อิมาสํ จตฺตุนํ ฐาตฺตุนํ เอวํ อสุสาทณฺจ อสุสาทโต
อาทึนฺวณฺจ อาทึนฺวโต นิสฺสรณณฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ อพุกฺกณฺณาสี
อถาหํ ภิกุขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก
สสุสมณพฺรหฺมณฺณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิํ
อภิสมฺพุทฺโธ ๒ ปจฺจณฺณาสี ฯ ฌาณณฺจ ปน เม ทสฺสํ อฺทฺปาที
อฺกฺุปฺปา เม วิมฺตฺติ ๓ อยมนฺติมา ชาติ นตฺถิทานี ปฺนพุกฺโวติ ฯ ทฺติยํ ฯ

[๔๐๖] สวาทฺตฺติยํ วิหฺรติ ... ตฺตร โข ภควา ... ปจฺวิธาตฺตฺยาหํ
ภิกุขเว อสุสาทปริเยสํ อจฺริ โย ปจฺวิธาตฺตฺยา อสุสาทอ
ตทชฺฌคํ ยาวตา ปจฺวิธาตฺตฺยา อสุสาทอ ปณฺณาย เม โส
สุทฺธิจฺโ ๑ ปจฺวิธาตฺตฺยาหํ ภิกุขเว อาทึนฺวปริเยสํ อจฺริ โย
ปจฺวิธาตฺตฺยา อาทึนฺโว ตทชฺฌคํ ยาวตา ปจฺวิธาตฺตฺยา อาทึนฺโว
ปณฺณาย เม โส สุทฺธิจฺโ ๑ ปจฺวิธาตฺตฺยาหํ ภิกุขเว นิสฺสรณปริเยสํ
อจฺริ ยํ ปจฺวิธาตฺตฺยา นิสฺสรณํ ตทชฺฌคมนํ ยาวตา
ปจฺวิธาตฺตฺยา นิสฺสรณํ ปณฺณาย เม ตํ สุทฺธิจฺ ๑ อาโปธาตฺตฺยาหํ
ภิกุขเว ฯ๑๑๑ เตโฆธาตฺตฺยาหํ ภิกุขเว ... วาโยธาตฺตฺยาหํ ภิกุขเว
#๑-๒ โป. ม. ย. อภิสมฺพุทฺโธติ ฯ เอมฺปฺริปี ฯ ๓ ย. เจโตวิมฺตฺติ ฯ

อสุสาทปริเยสนํ อจรี โย วาโยธาตุยา อสุสาโท ตทชฌคมํ
ยาวตา วาโยธาตุยา อสุสาโท ปญญา เม โส สุกฺกโจ ๑
วาโยธาตุยาหํ ภิกฺขเว อาทีนวปริเยสนํ อจรี โย วาโยธาตุยา
อาทีนโว ตทชฌคมํ ยาวตา วาโยธาตุยา อาทีนโว ปญญา
เม โส สุกฺกโจ ๑ วาโยธาตุยาหํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจรี
ยํ วาโยธาตุยา นิสฺสรณํ ตทชฌคมํ ยาวตา วาโยธาตุยา นิสฺสรณํ
ปญญา เม ตํ สุกฺกจํ ๑

[๔๐๗] ยาวกัณฺฐจําหํ ภิกฺขเว อิมํสํ จตฺตุนํ ชาตฺตุนํ อสุสาทญจ
อสุสาทโต อาทีนวญจ อาทีนวโต นิสฺสรณญจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ
น อพฺภณฺณาสี เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก
สพฺรหฺมเก สสุสมณฺพฺราหฺมณฺนิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ
สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจณฺณาสี ๑ ยโต จ ขวาหํ ภิกฺขเว
อิมํสํ จตฺตุนํ ชาตฺตุนํ อสุสาทญจ อสุสาทโต อาทีนวญจ อาทีนวโต
นิสฺสรณญจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ อพฺภณฺณาสี อถาหํ ภิกฺขเว
สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสุสมณฺพฺราหฺมณฺนิยา ปชาย
สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจณฺณาสี ๑
ณานญจ ปน เม ทสฺสนํ อุตฺปาที อกุปฺปา เม วิมฺตติ อยมฺนุติมา
ชาติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ ๑ ตติยํ ๑

[๔๐๘] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... โน เจทํ
ภิกฺขเว ปจฺวีธาตุยา อสุสาโท อภวิสฺส นยิทํ สตฺตา ปจฺวีธาตุยา

สารขุเขยฺยํ ๑ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ปจฺจิวาตฺตยา อสฺสาโท๕
ตสฺมา สตฺตา ปจฺจิวาตฺตยา สารขุชนฺติ ๑ โน เจทํ ภิกฺขเว ปจฺจิวาตฺตยา
อาทีนโว อภวิสฺส นยิทํ สตฺตา ปจฺจิวาตฺตยา นิพฺพินฺนํเทยฺยํ ๑
ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ปจฺจิวาตฺตยา อาทีนโว ตสฺมา สตฺตา
ปจฺจิวาตฺตยา นิพฺพินฺนํทฺติ ๑ โน เจทํ ภิกฺขเว ปจฺจิวาตฺตยา นิสฺสรณํ
อภวิสฺส นยิทํ สตฺตา ปจฺจิวาตฺตยา นิสฺสเรยฺยํ ๑ ยสฺมา จ โข
ภิกฺขเว อตฺถิ ปจฺจิวาตฺตยา นิสฺสรณํ ตสฺมา สตฺตา ปจฺจิวาตฺตยา
นิสฺสรณฺติ ๑ โน เจทํ ภิกฺขเว อาโปชาตฺตยา อสฺสาโท อภวิสฺส ...
โน เจทํ ภิกฺขเว เตโฆชาตฺตยา ... โน เจทํ ภิกฺขเว วาโยชาตฺตยา
อสฺสาโท อภวิสฺส นยิทํ สตฺตา วาโยชาตฺตยา สารขุเขยฺยํ ๑ ยสฺมา
จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ วาโยชาตฺตยา อสฺสาโท ตสฺมา สตฺตา
วาโยชาตฺตยา สารขุชนฺติ ๑ โน เจทํ ภิกฺขเว วาโยชาตฺตยาอาทีนโว
อภวิสฺส นยิทํ สตฺตา วาโยชาตฺตยา นิพฺพินฺนํเทยฺยํ ๑ ยสฺมา จ โข
ภิกฺขเว อตฺถิ วาโยชาตฺตยา อาทีนโว ตสฺมา สตฺตา วาโยชาตฺตยา
นิพฺพินฺนํทฺติ ๑ โน เจทํ ภิกฺขเว วาโยชาตฺตยา นิสฺสรณํ อภวิสฺส
นยิทํ สตฺตา วาโยชาตฺตยา นิสฺสเรยฺยํ ๑ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ
วาโยชาตฺตยา นิสฺสรณํ ตสฺมา สตฺตา วาโยชาตฺตยา นิสฺสรณฺติ ๑

[๔๐๕] ยาวกัณฺณจิเม ภิกฺขเว สตฺตา อิมาสํ จตฺตุนํ ชาติตุนํ
อสฺสาทญจ อสฺสาทโต อาทีนวญจ อาทีนวโต นิสฺสรณญจ นิสฺสรณโต
ยถาภูตํ น อพฺภณฺณํสุ เนว ตาวิเม ภิกฺขเว สตฺตา สทฺทกา

โลกา สมารกา สพฺรหฺมกา สสฺสมณพฺราหฺมณฺี ปชา สเทวมนุสฺสา ๑
นิสฺสฎฺฐา วิสํยุตฺตา วิปฺปมุตฺตา วิมรียาทิกเตน เจตฺสา วิหรีสุ ๗
ยโต จ ขฺวิเม ๒ ภิกฺขเว สตฺตา อิมาสํ จคฺคฺนํ ฐาตฺถํ อสฺสาทณฺจ
อสฺสาทโต อาทึนวณฺจ อาทึนวโต นิสฺสรณณฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ
อพฺภณณฺ์สุ อถ ขฺวิเม ๒ ภิกฺขเว สตฺตา สเทวกา โลกา สมารกา
สพฺรหฺมกา สสฺสมณพฺราหฺมณฺี ปชา สเทวมนุสฺสา ๑ นิสฺสฎฺฐา วิสํยุตฺตา
วิปฺปมุตฺตา วิมรียาทิกเตน เจตฺสา วิหรนฺตีติ ๗ จตฺตถํ ๗

[๔๑๐] สวตฺถึยฺ วิหริตี ... ตตฺร โข ภควา ... ปจฺจวีธาตฺถณฺจ ๓
หิํ ภิภฺขเว เอกนตฺทุกฺขา อภวิสฺส ทฺกฺขานุปฺตีตา ทฺกฺขาวกฺกนฺตา
อนวกฺกนฺตา สฺเขน นยิํ สตฺตา ปจฺจวีธาตฺถยา สารชฺเชยฺยํ ๗
ยสฺมา จ โข ภิภฺขเว ปจฺจวีธาตฺถ สฺขานุปฺตีตา สฺขาวกฺกนฺตา
อนวกฺกนฺตา ทฺกฺเขน ตสฺมา สตฺตา ปจฺจวีธาตฺถยา สารชฺชนฺตี ๗
อาโปธาตฺถณฺจ หิํ ภิภฺขเว ... เตชฺธาตฺถณฺจ หิํ ภิภฺขเว ...
วาโยธาตฺถณฺจ หิํ ภิภฺขเว เอกนตฺทุกฺขา อภวิสฺส ทฺกฺขานุปฺตีตา
ทฺกฺขาวกฺกนฺตา อนวกฺกนฺตา สฺเขน นยิํ สตฺตา วาโยธาตฺถยา
สารชฺเชยฺยํ ๗ ยสฺมา จ โข ภิภฺขเว วาโยธาตฺถ สฺขานุปฺตีตา
สฺขาวกฺกนฺตา อนวกฺกนฺตา ทฺกฺเขน ตสฺมา สตฺตา วาโยธาตฺถยา
สารชฺชนฺตี ๗

[๔๑๑] ปจฺจวีธาตฺถณฺจ หิํ ภิภฺขเว เอกนตฺสฺขา อภวิสฺส
สฺขานุปฺตีตา สฺขาวกฺกนฺตา อนวกฺกนฺตา ทฺกฺเขน นยิํ สตฺตา
#๑ ม. ย. สสฺสมณพฺราหฺมณฺียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ๗ ๒ ม. ย. อิมติ สทฺโท
#นตฺถิ ๗ ๓ โป. ม. ย. เจ ๗ เอมฺปรีปี ๗

ปจฺวีชาตุยา นิพฺพินฺนํเตยฺยํ ฯ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว ปจฺวีชาตุ ทุกฺขา
ทุกฺขานุปตฺติตา ทุกฺขาวกุกฺกนฺตา อนวกุกฺกนฺตา สุเขน ตสฺมา สตฺตา
ปจฺวีชาตุยา นิพฺพินฺนํนฺตํ ฯ อาโปชาตุญฺจ หิํ ํภิกฺขเว ...
เตโฆชาตุญฺจ หิํ ํภิกฺขเว ... วาโยชาตุญฺจ หิํ ํภิกฺขเว เอกนฺตสุขา
อภวิสฺส สฺขานุปตฺติตา สฺขาวกุกฺกนฺตา อนวกุกฺกนฺตา ทุกฺเขน นยิํ
สตฺตา วาโยชาตุยา นิพฺพินฺนํเตยฺยํ ฯ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว วาโยชาตุ
ทุกฺขา ทุกฺขานุปตฺติตา ทุกฺขาวกุกฺกนฺตา อนวกุกฺกนฺตา สุเขน ตสฺมา
สตฺตา วาโยชาตุยา นิพฺพินฺนํนฺตํ ํ ํปณฺจมํ ํ

[๔๑๒] สวาคฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... โย ภิกฺขเว
ปจฺวีชาตุํ อภินฺนํนฺตํ ทุกฺขํ โส อภินฺนํนฺตํ ํ โย ทุกฺขํ อภินฺนํนฺตํ
อปริมฺตํโต โส ทุกฺขสฺมาติ วทามิ ํ โย อาโปชาตุํ อภินฺนํนฺตํ ...
โย เตโฆชาตุํ อภินฺนํนฺตํ ... โย วาโยชาตุํ อภินฺนํนฺตํ ทุกฺขํ โส
อภินฺนํนฺตํ ํ โย ทุกฺขํ อภินฺนํนฺตํ อปริมฺตํโต โส ทุกฺขสฺมาติ
วทามิ ํ

[๔๑๓] โย จ โข ภิกฺขเว ปจฺวีชาตุํ น อภินฺนํนฺตํ ทุกฺขํ
โส น อภินฺนํนฺตํ ํ โย ทุกฺขํ น อภินฺนํนฺตํ ปริมฺตํโต โส
ทุกฺขสฺมาติ วทามิ ํ โย อาโปชาตุํ ... โย เตโฆชาตุํ ... โย
วาโยชาตุํ น อภินฺนํนฺตํ ทุกฺขํ โส น อภินฺนํนฺตํ ํ โย ทุกฺขํ
น อภินฺนํนฺตํ ปริมฺตํโต โส ทุกฺขสฺมาติ วทามิํติ ํ ํจฺจ ํ

[๔๑๔] สวาคฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... โย ภิกฺขเว

ปจฺวีชาตฺยา อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตฺกาโว ทฺกฺขสฺเสโส
อุปฺปาโท โรคานํ จิตฺติ ชรามรณสฺส ปาตฺกาโว ฯ โย อาโปชาตฺยา ...
โย เตโชชาตฺยา ... โย วาโยชาตฺยา อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ
ปาตฺกาโว ทฺกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท โรคานํ จิตฺติ ชรามรณสฺส
ปาตฺกาโว ฯ

[๔๑๕] โย จ โข ภิกฺขเว ปจฺวีชาตฺยา นิโรโธ วฺุปฺสโม อตฺตงฺกโม
ทฺกฺขสฺเสโส นิโรโธ โรคานํ วฺุปฺสโม ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโม ฯ
โย อาโปชาตฺยา นิโรโธ ... โย เตโชชาตฺยา นิโรโธ ...
โย วาโยชาตฺยา นิโรโธ วฺุปฺสโม อตฺตงฺกโม ทฺกฺขสฺเสโส นิโรโธ
โรคานํ วฺุปฺสโม ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโมติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๔๑๖] สวาทฺถึยฺย วิหรติ ... ตฺตฺร โข ภควา ... จตฺสฺโส อีมา
ภิกฺขเว ชาตฺโย กตฺมา จตฺสฺโส ปจฺวีชาตฺ อโปชาตฺ เตโชชาตฺ
วาโยชาตฺ ฯ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พฺุราหฺมณฺา วา
อิมาสฺสึ จตฺนุณฺํ ชาตฺนุณฺํ อสฺสาทลฺยจ อาทินวลฺยจ นิสฺสรณลฺยจ ยถาภูตํ
นปฺปชานนฺติ น เมเต ภิกฺขเว สมณฺา วา พฺุราหฺมณฺา วา
สมณฺฺส วา สมณฺสมฺมตา พฺุราหฺมณฺฺส วา พฺุราหฺมณฺสมฺมตา
น จ ปนฺ เต อายสฺมนฺุโต สามลฺยลฺยจ วา พฺุราหฺมณฺลฺยลฺยจ วา
ทิกฺกุเรว ฐมฺเม สยฺย อภินฺยว สจฺฉนิกคฺวา อุปฺสมฺปชช วิหรนฺติ ฯ

[๔๑๗] เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พฺุราหฺมณฺา วา
อิมาสฺสึ จตฺนุณฺํ ชาตฺนุณฺํ อสฺสาทลฺยจ อาทินวลฺยจ นิสฺสรณลฺยจ ยถาภูตํ

ปชานนฺติ เต จ โขเม ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา สมณฺเสสุ
เจว สมณฺสมฺมตา พุราหฺมณฺเสสุ จ พุราหฺมณฺสมฺมตา เต จ
ปนายสฺมนฺโต สามณฺยตฺถลฺลจ พุราหฺมณฺยตฺถลฺลจ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม
สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๔๑๘] สวาคฺคิยํ วิหรติ ... ตตฺร โข ภควา ... จตฺสฺโส อีมา
ภิกฺขเว ชาตฺโย กตฺมา จตฺสฺโส ปจฺวีชาตฺ อไปฺชาตฺ เตโชชาตฺ
วาโยชาตฺ ฯ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา
อิมาสํ จตฺนํ ชาติฺนํ สมฺมทฺยลฺลจ อตฺถงฺกมฺลฺลจ อสฺสาทลฺลจ
อาทีนฺวลฺลจ นิสฺสรณฺลฺลจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ [วิทฺถาเรตพฺพ]
ปชานนฺติ ... สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ ฯ
นวมํ ฯ

[๔๑๙] สวาคฺคิยํ วิหรติ ... ตตฺร โข ภควา ... เย หิ เกจิ
ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา ปจฺวีชาตฺ นปฺปชานนฺติ ปจฺวีชาตฺสมฺมทฺยํ
นปฺปชานนฺติ ปจฺวีชาตฺนิโรธํ นปฺปชานนฺติ ปจฺวีชาตฺนิโรธคามินี
ปฏฺิปปทํ นปฺปชานนฺติ ฯ อไปฺชาตฺ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ
เตโชชาตฺ นปฺปชานนฺติ ... วาโยชาตฺ นปฺปชานนฺติ วาโยชาตฺสมฺมทฺยํ
นปฺปชานนฺติ วาโยชาตฺนิโรธํ นปฺปชานนฺติ วาโยชาตฺนิโรธคามินี
ปฏฺิปปทํ นปฺปชานนฺติ น เมเต ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา
วา สมณฺเสสุ วา สมณฺสมฺมตา พุราหฺมณฺเสสุ วา พุราหฺมณฺสมฺมตา
น จ ปน เต อายสฺมนฺโต สามณฺยตฺถลฺลจ วา พุราหฺมณฺยตฺถลฺลจ วา
ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ ฯ

[๔๒๐] เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณา วา
ปจฺจวาทํ ปชานนฺติ ปจฺจวาทสฺมทฺยํ ปชานนฺติ ปจฺจวาทนฺนิโรธํ
ปชานนฺติ ปจฺจวาทนฺนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ ปชานนฺติ ฯ อาโปธาทํ
ปชานนฺติ ฯเปฯ เตโชธาทํ ปชานนฺติ ... วาโยธาทํ ปชานนฺติ
วาโยธาทสฺมทฺยํ ปชานนฺติ วาโยธาทนฺนิโรธํ ปชานนฺติ วาโยธาทนฺนิโรธคามินิํ
ปฏิปทํ ปชานนฺติ เต จ โขเม ภิกฺขเว สมณฺหา
วา พุราหฺมณา วา สมณฺเสสุ เจว สมณฺสมมฺตา พุราหฺมณฺเสสุ
จ พุราหฺมณฺสมมฺตา เต จ ปณายสฺมนฺโตะ สามณฺยตฺถลฺลจ
พุราหฺมณฺยตฺถลฺลจ ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ อภินฺยวา สจฺฉิกตฺวา
อุปสมฺปชช วิหรนฺตฺติ ฯ ทสมํ ฯ

จตุตถวคฺโค จตุตฺโถ ฯ

จตุตถสฺส วคฺคสฺส อุทฺธานํ

จตฺสฺโส ปุพฺเพ อจฺริ ๑ โน เจทํ ๒ ทฺกฺเขน จ

อภินฺนุทฺถลฺลจ อุปฺปาทํ ๓ ตโย สมณฺพุราหฺมณาติ ฯ

ธาทสฺสยฺยตฺตํ ทฺตฺติยํ สมตฺตํ ฯ

#๑ ม. ย. อจฺริ ฯ ๒ ม โนเจทํ จ ฯ ย. โย โน เจทํ ฯ ๓ ม. ย. อุปฺปาโท ฯ

อนมตคคสํยุตํ

ปจมวคโค ปจโม

[๔๒๑] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สวตถึยํ วิหริตี
เซตวนเ อนาถปิตุทิกสส อารามे ๑ ตตฺร โข ๑เป๑ เอตทโวจ
อนมตคคโคยํ ภิกขเว สํสาโร ปุพฺพา โภฏี น ปญฺญาติ อวิชฺชานีวฺรณานํ
สตุตฺตานํ ตณฺหาสญฺโฆชนานํ สนฺชวตํ สํสฺรตํ ๑

[๔๒๒] เสยฺยถาปี ภิกขเว ปุริโส ยํ อิมสฺมี ชมฺพุทีเป
ติณฺภฏฺจสาขาปลาถํ ตจฺเจตฺวา เอกชฺฌํ สํหเรยฺย เอกชฺฌํ สํหริตฺวา
จตุรํกุถํ จตุรํกุถํ ฌฏฺฐิโก กิริตฺวา นิกฺขิเปยฺย อยํ เม มาตา
ตสฺสา เม มาตุ อยํ มาตาติ ๑ อปริยาทินฺนา จ ภิกขเว ตสฺส
ปุริสสฺส มาตุ มาตโร อสฺสุ อถ อิมสฺมี ชมฺพุทีเป ตินฺภฏฺจสาขาปลาถํ
ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺเจยฺย ตํ กิสฺส เหตุ
อนมตคคโคยํ ภิกขเว สํสาโร ปุพฺพา โภฏี น ปญฺญาติ
อวิชฺชานีวฺรณานํ สตุตฺตานํ ตณฺหาสญฺโฆชนานํ สนฺชวตํ สํสฺรตํ เอวํ
ทีฆรตฺตํ โข ๑ ภิกขเว ทุกฺขํ ปจฺจนฺณุตฺตํ ติปฺปํ ปจฺจนฺณุตฺตํ พุยฺสนํ
ปจฺจนฺณุตฺตํ กฏฺฐี ๒ วทฺฐิตา ๑ ยาวลฺลิจิํ ภิกขเว อลเมว สพฺพสงฺขาเรสุ
นิพฺพินฺนํ อถ วิรชฺชิตํ อถ วิมฺุจฺจิตฺตุนฺติ ๑ ปจฺมํ ๑

[๔๒๓] สวตถึยํ วิหริตี ... ตตฺร โข ภควา ... อนมตคคโคยํ
#๑ ม. ย. โว ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๒ โป. ย. กฏฺฐี ๑

ภิกขเว สํสาโร ปุพฺพา โภคฺชี น ปญฺญาติ อวิชฺชาเนวฺรณานํ
สตฺตานํ ตณฺหาสญฺโฆชนานํ สนฺชาวตํ สํสฺรตํ ฯ

[๔๒๔] เสยฺยถาปี ภิกขเว ปุริโส อิมํ มหาปจฺวี โกลฏฺจิมตฺตํ
โกลฏฺจิมตฺตํ คุพฺภิกํ ๑ กริตฺวา นิกฺขิเปยฺย อัย [๒]- เม ปีตาตสฺส □
เม ปีตุ อัย ปีตาติ ฯ อปริยาทินฺนา จ ภิกขเว ตสฺส ปุริสฺส
ปีตุ ปีตโร อสฺสุ อถายํ มหาปจฺวี ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺเจยฺย
ตํ กิสฺส เหตุ อนมตฺคโคยํ ภิกขเว สํสาโร ปุพฺพา โภคฺชี น
ปญฺญาติ อวิชฺชาเนวฺรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสญฺโฆชนานํ สนฺชาวตํ
สํสฺรตํ เอวํ ทีฆรตฺตํ โข ภิกขเว ทุกฺขํ ปจฺจนฺนุตฺตํ ทิปฺปํ ปจฺจนฺนุตฺตํ
พฺยสนํ ปจฺจนฺนุตฺตํ กฏฺฐี วฑฺฒิตา ฯ ยาวณฺจิทํ ภิกขเว อลเมว
สพฺพสขฺขาเรสุ นิพฺพินฺนิตฺตํ อลํ วิรชฺชิตฺตํ อลํ วิมฺุจฺจิตฺตุนฺติ ฯ ทฺติยํ ฯ

[๔๒๕] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตฺตร โข ภควา ... อนมตฺคโคยํ
ภิกขเว สํสาโร ฯเปฯ ตํ กิํ มณฺณถ ภิกขเว กตมํ นุ โข
พฺหุตรํ ยํ วา โว อิมินา ทีฆเนน อทฺธฺนา สนฺชาวตํ สํสฺรตํ
อมฺนาปสมฺปโยคา มฺนาปวิปฺปโยคา กนฺทนฺตานํ โรทนฺตานํ อสฺสุ
ปสนฺทํ ปคฺขมฺริตํ ยํ วา จตฺตฺส มหาสมฺมทฺเทสุ อุกกนฺติ ฯ ยถา
โฆ มยํ ภนฺเต ภควตา ฆมฺมํ เทสิตํ อาชานาม เอตเทว ภนฺเต
พฺหุตรํ ยํ โน อิมินา ทีฆเนน อทฺธฺนา สนฺชาวตํ สํสฺรตํ อมฺนาปสมฺปโยคา
มฺนาปวิปฺปโยคา กนฺทนฺตานํ โรทนฺตานํ อสฺสุ ปสนฺทํ
ปคฺขมฺริตํ น เตวว จตฺตฺส มหาสมฺมทฺเทสุ อุกกนฺติ ฯ

#๑ ม. ย. มตฺติกาคุพฺภิกํ ฯ ๒ ย. โข ฯ

[๔๒๖] สาธุ สาธุ ภิกฺขเว สาธุ โข เม ตุมฺเห ภิกฺขเว
เอวํ ฌมฺมํ เทสิตํ อาชานาถ เอตเทว ภิกฺขเว พหุตรํ ยํ โว
อิมินา ทีเมณ อทฺธนา สนฺธาวตํ สํสรตํ อมฺนาปสมฺปโยคา
มฺนาปวิปฺปโยคา กนฺทนฺตานํ โรทนฺตานํ อสฺสุ ปสนฺทํ ปคฺฉริตํ น
เดวว จตฺตฺส มหาสมฺมุทฺเตสฺส อุกกํ ฯ ทีฆรตฺตํ โว ภิกฺขเว มาตุมฺรณํ
ปจฺจนฺภูตํ เตสํ โว มาตุมฺรณํ ปจฺจนฺโณนฺตานํ อมฺนาปสมฺปโยคา
มฺนาปวิปฺปโยคา กนฺทนฺตานํ โรทนฺตานํ อสฺสุ ปสนฺทํ ปคฺฉริตํ น
เดวว จตฺตฺส มหาสมฺมุทฺเตสฺส อุกกํ ฯ ทีฆรตฺตํ โว ภิกฺขเว ปิตฺตมฺรณํ
ปจฺจนฺภูตํ ... ภาตฺตมฺรณํ ปจฺจนฺภูตํ ... ภกฺนิมฺรณํ ปจฺจนฺภูตํ ...
ปฺลุตฺตมฺรณํ ปจฺจนฺภูตํ ... ฐิตฺตมฺรณํ ปจฺจนฺภูตํ ... ฌาติพฺยสฺสนํ ปจฺจนฺภูตํ ...
โภกพฺยสฺสนํ ปจฺจนฺภูตํ ... ทีฆรตฺตํ โว ภิกฺขเว โรคพฺยสฺสนํ
ปจฺจนฺภูตํ เตสํ โว โรคพฺยสฺสนํ ปจฺจนฺโณนฺตานํ อมฺนาปสมฺปโยคา
มฺนาปวิปฺปโยคา กนฺทนฺตานํ โรทนฺตานํ อสฺสุ ปสนฺทํ ปคฺฉริตํ น
เดวว จตฺตฺส มหาสมฺมุทฺเตสฺส อุกกํ ตํ กิสฺส เหตุ อนมตฺคฺโคยํ
ภิกฺขเว สํสาโร ฯเปฯ ยาวลฺลจิตฺตํ ภิกฺขเว อลฺลเมว สพฺพสขฺขาเรสฺส
นิพฺพินฺนํ อลํ วิรชฺชิตฺตํ อลํ วิมฺุจฺจิตฺตํ ฯ ตติยํ ฯ

[๔๒๗] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺตร โข ภควา ... อนมตฺคฺโคยํ
ภิกฺขเว สํสาโร ฯเปฯ ตํ กิํ มลฺลณฺถ ภิกฺขเว กตมํ นฺุ โข
พหุตรํ ยํ วา โว อิมินา ทีเมณ อทฺธนา สนฺธาวตํ สํสรตํ มาตุ
มฺรณํ ปิตํ ยํ วา จตฺตฺส มหาสมฺมุทฺเตสฺส อุกกนฺติ ฯ ยถา โข

มยํ ภนฺเต ภควตา ฌมฺมํ เทสิตํ อาชานาม เอตเทว ภนฺเต
พหุตรํ ยํ โน อิมินา ทีเเมน อทฺธนา สนฺธาวตํ สํสรตํ มาตุ
ถณฺณํ ปิตํ น เตววจฺจุสฺส มหาสมฺมุทเทสฺส อุทกนฺติ ฯ

[๔๒๘] สาธุ สาธุ ภิกฺขเว สาธุ โข เม ตุมฺเห ภิกฺขเว
เอวํ ฌมฺมํ เทสิตํ อาชานาถ เอตเทว ภิกฺขเว พหุตรํ ยํ โว
อิมินา ทีเเมน อทฺธนา สนฺธาวตํ สํสรตํ มาตุ ถณฺณํ ปิตํ น
เตววจฺจุสฺส มหาสมฺมุทเทสฺส อุทกํ ตํ กิสฺส เหตุ อนมตฺคฺโคยํ
ภิกฺขเว สํสาโร ฯเปฯ อลํ วิมฺวจฺจิตฺตุนฺติ ฯ จตฺตถํ ฯ

[๔๒๙] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... อถ โข อถฺยตโร ภิกฺขุ เยน
ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา ฯเปฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน
โฆ โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ กิวทีโฆ นฺ โข ภนฺเต
กปฺโปติ ฯ ทีโฆ โข ภิกฺขุ กปฺโป โส น สุกโร สงฺขาตุ
เอตฺตกานิ วสฺसानิ อิติ วา เอตฺตกานิ วสฺสสตานิ อิติ วา
เอตฺตกานิ วสฺสสทฺสฺสานิ อิติ วา เอตฺตกานิ วสฺสสทฺสฺสทฺสฺสานิ
อิติ วาติ ฯ สกฺกา ปน ภนฺเต อุปมา ๑ กาทฺตุนฺติ ฯ

[๔๓๐] สกฺกา ภิกฺขุติ ภควา อโวจ เสยฺยถาปี ภิกฺขุ มหาเสโล
ปพฺพโต โยชนํ อายาเมน โยชนํ วิตุถาเรน โยชนํ อุพฺเพเชน
อจฺฉิทฺโท อสุสิโร เอกมฺโน ตเมนํ ปุริโส วสฺสสทฺสฺส วสฺสสทฺสฺส
อจฺฉเยน กาสิเณน วตฺถเณน สกึ สกึ ปริมฺชเชยฺย จิปฺปตฺโร โข
โส ภิกฺขุ มหาเสโล ปพฺพโต อิมินา อุปกฺกเมน ปริกฺขยํ ปรียาทานํ
#๑ ม. อุปมํ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

คจฺเจยฺย น เตวว กปฺโป เอวํ ทีโฆ โข ๑ ภิกฺขุ กปฺโป ๑
เอวํ ทีฆานํ โข ภิกฺขุ กปฺปานํ เนโก กปฺโป สํสิโต เนกํ
กปฺปสตํ สํสิตํ เนกํ กปฺปสทฺสสํ สํสิตํ เนกํ กปฺปสทฺสทฺสสํ
สํสิตํ ตํ กิสฺส เหตุ อนมตฺคฺโคยํ ภิกฺขุ สํสํโร ๑เปฯ
ยวณฺจิทํ ภิกฺขุ อลเมว สพฺพสงฺขาเรสุ นินฺพินฺนิตฺตุํ อลํ วิรัชฺชิตฺตุํ
อลํ วิมฺจฺจิตฺตุนฺติ ๑ ปณฺจมํ ๑

[๔๑๑] สวตฺถิยํ วิหฺรติ ... อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน
ภควา ๑เปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
กิวทีโฆ นฺุ โข ฆนฺเต กปฺโปติ ๑ ทีโฆ โข ภิกฺขุ กปฺโป
โส น สุกโร สงฺขาตุํ เอตฺตกานิ วสฺसानิ อิติ วา ๑เปฯ
เอตฺตกานิ วสฺสสทฺสทฺสสานิ อิติ วาติ ๑ สกฺกา ปน ฆนฺเต
อุปฺมา กาคฺตุนฺติ ๑

[๔๑๒] สกฺกา ภิกฺขุติ ภควา อโวจ เสยฺยถาปี ภิกฺขุ อายสํ
นคฺริ โยชนํ อายาเมน โยชนํ วิตฺถาเรน โยชนํ อุพฺเพเรน ปฺนุณฺณํ
สาสปานํ กุฬิกาทุฑฺธํ ๒ ตโต ปฺริโส วสฺสสทฺสสฺส วสฺสสทฺสสฺส อจฺเจยฺน
เอกเมกํ สาสปี อุทฺทเรยฺย จิปฺปตฺริ โข โส ภิกฺขุ มหาสาสปราสิ
อิมินา อุปกฺกเมน ปริกฺขยํ ปรียาทานํ คจฺเจยฺย น เตวว กปฺโป
เอวํ ทีโฆ โข ภิกฺขุ กปฺโป ๑ เอวํ ทีฆานํ โข ภิกฺขุ กปฺปานํ เนโก
กปฺโป สํสิโต เนกํ กปฺปสตํ สํสิตํ เนกํ กปฺปสทฺสสํ สํสิตํ
เนกํ กปฺปสทฺสทฺสสํ สํสิตํ ตํ กิสฺส เหตุ อนมตฺคฺโคยํ ภิกฺขุ
#๑ ม. ย. โขสทฺโท นตฺถิ ๑ ๒ ม. กุฬิกาทุฑฺธํ ๑ ย. จุฬิกาทุฑฺธํ ๑

สํสาโร ๗เป๗ อลํ วิมุจฺจิตฺตุนฺติ ๗ ฌฏฺฐิ ๗

[๔๓๓] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขุ เยน
ภควา ๗เป๗ เอกมฺนุตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจฺ
กิวพฺหกา นฺ โข ฆนฺเต กปฺปา อพฺภตฺตีตา อติกฺกนฺตาทิ ๗ พฺหกา
โข ภิกฺขเว กปฺปา อพฺภตฺตีตา อติกฺกนฺตา เต น สุกฺรา สงฺขาตุํ
เอตฺตกา กปฺปา อิติ วา เอตฺตกานิ กปฺปสฺตานิ อิติ วา
เอตฺตกานิ กปฺปสฺสหฺสฺตานิ อิติ วา เอตฺตกานิ กปฺปสฺสสฺหฺสฺตานิ
อิติ วาติ ๗ สกฺกา ปน ฆนฺเต อุปฺมา กาคฺคฺนฺติ ๗

[๔๓๔] สกฺกา ภิกฺขเวติ ภควา อโวจ อิศฺสฺสุ ภิกฺขเว
จตฺตาโร สวกา วสฺสสฺตายุกา วสฺสสฺตชีวิโน เต เจ ๑ ทิวเส
ทิวเส กปฺปสฺสสฺหฺสฺสํ กปฺปสฺสสฺหฺสฺสํ อนฺนฺสฺสเรยฺยํ ๗ อนฺนฺสฺสริตาว ๒
ภิกฺขเว เตหิ กปฺปา อสฺสุ ๗ อถ โข เม ๓ จตฺตาโร สวกา
วสฺสสฺตายุกา วสฺสสฺตชีวิโน วสฺสสฺตสฺส วสฺสสฺตสฺส อจฺจเยน กาลิ
กเรยฺยํ ๗ เอวํ พฺหกา โข ภิกฺขเว กปฺปา อพฺภตฺตีตา อติกฺกนฺตา
เต น สุกฺรา สงฺขาตุํ เอตฺตกา กปฺปา อิติ วา เอตฺตกานิ
กปฺปสฺตานิ อิติ วา เอตฺตกานิ กปฺปสฺสหฺสฺตานิ อิติ วา เอตฺตกานิ
กปฺปสฺสสฺหฺสฺตานิ อิติ วา ๔ ตํ กิสฺส เหตุ อนมฺตคฺโคยฺยํ ภิกฺขเว
สํสาโร ๗เป๗ อลํ วิมุจฺจิตฺตุนฺติ ๗ สตฺตมํ ๗

[๔๓๕] เอกํ สมฺมํ ภควา ราชคฺเห วิหฺรติ เวพฺพเน กลนฺทกฺนิวาเป ๗
อถ โข อณฺณตโร พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนฺนฺปสงฺกมิ
#๑ ม. ยฺ. เจสฺสุโท นตฺถิ ๗ ๒ ยฺ. อนฺนฺสฺสริตาว ๗ ๓ ม. อถ โข เต ๗
#ยฺ. อถ เต ๗ ๔ ม. วาติ ๗

อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธี สมฺโมทิตฺวา สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ
วีสิตฺวาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺวา ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส
พฺราหฺมณเณ ภควนฺตํ เอตทวโจ กิ่วพฺหุกา นฺ โข โภ โคตม
กปฺปา อพฺภตฺตีตา อติกฺกนฺตาติ ๑ พฺหุกา โข พฺราหฺมณ กปฺปา
อพฺภตฺตีตา อติกฺกนฺตา เต น สุกรฺรา สงฺขาตุํ เอตฺตกา กปฺปา
อิตฺติ วา เอตฺตกาณิ กปฺปสฺตานิ อิตฺติ วา เอตฺตกาณิ กปฺปสฺสสฺสานิ
อิตฺติ วา เอตฺตกาณิ กปฺปสฺสสฺสสฺสานิ อิตฺติ วาติ ๑
สกฺกา ปน โภ โคตม อุปมา กาคฺคฺนติ ๑

[๔๗๖] สกฺกา พฺราหฺมณฺณาติ ภควา อวโจ เสยฺยธาปี พฺราหฺมณ
ยโต จายํ กงฺกานํ ปโหติ ยตฺถ จ มหาสมฺมทฺทํ อปฺเปติ ยา
เอตฺตํ ๑ อนฺตเร วาติกา สาน สุกรฺรา สงฺขาตุํ เอตฺตกา วาติกา
อิตฺติ วา เอตฺตกาณิ วาติกสฺตานิ อิตฺติ วา เอตฺตกาณิ วาติกสฺสสฺสานิ
อิตฺติ วา เอตฺตกาณิ วาติกสฺสสฺสสฺสานิ อิตฺติ วา ๒ ๑
ตโต พฺหุตรา โข พฺราหฺมณ กปฺปา อพฺภตฺตีตา อติกฺกนฺตา เต
น สุกรฺรา สงฺขาตุํ เอตฺตกา กปฺปา อิตฺติ วา เอตฺตกาณิ กปฺปสฺตานิ
อิตฺติ วา เอตฺตกาณิ กปฺปสฺสสฺสานิ อิตฺติ วา เอตฺตกาณิ
กปฺปสฺสสฺสสฺสานิ อิตฺติ วา ตํ กิสฺส เหตุ อนมตฺตคฺโคยํ พฺราหฺมณ
สํสาโร ปุพฺพา โภณิ น ปญฺญาติ อวิชฺชานีวณฺณํ สตฺตานิ
ตณฺหาสญฺโฆชนานํ สนฺธาวตํ สํสฺรตํ เอวํ ทิฆมฺรตฺตํ โข พฺราหฺมณ
ทูกฺขํ ปจฺจนฺนุฏฺติ ติปฺปํ ปจฺจนฺนุฏฺติ พฺยสนํ ปจฺจนฺนุฏฺติ กฺกุสิ วทฺตฺติตา ๑
#๑ ย. ยา จ ตฺตํ ๑ ๒ ม. วาติ ๑

ยวณฺจิทํ พุราหุณฺณ อลเมว สพฺพสงฺขารesu นินฺพินฺนิตฺตุํ อลํ วิรัชชิตฺตุํ
อลํ วิมุจฺจิตฺตุนฺนติ ฯ

[๔๓๗] เอวํ วุตฺเต โส พุราหุณฺโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ
อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อุปาสกํ มํ ภวํ
โคตโม ชารตฺต อชฺชตฺตคฺเค ปาณฺนเปตฺติ สรณฺจกตฺตุนฺนติ ฯ อภฺจฺจํ ฯ

[๔๓๘] สวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺตร โข ภควา ... อนมตฺตคฺโคยํ
ภิกฺขเว สํสาโร ปุพฺพา โภจฺจि น ปญฺญาติ อวิชฺขานีวฺรณานํ
สตฺตทานํ ตณฺหาสญฺโฆชนานํ สนฺชวตฺตํ สํสรตฺตํ ฯเปฯ

[๔๓๙] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทณฺโฑ อุปริเวหาสํ จิตฺโต สกิมฺปิ
มฺเฏน นิปตฺติ สกิมฺปิ มชฺเฌน นิปตฺติ สกิมฺปิ อคฺเคน ๑ นิปตฺติ
เอวเมว โข ภิกฺขเว อวิชฺขานีวฺรณา สตฺตา ตณฺหาสญฺโฆชฺนา
สนฺชวตฺตนา สํสรนฺตนา สกิมฺปิ อสฺมา โลกา ปรี โลกํ กจฺจนฺนติ
สกิมฺปิ ปฺรสฺมา โลกา อิมํ โลกํ อากจฺจนฺนติ ตํ กิสฺส เหตุ
อนมตฺตคฺโคยํ ภิกฺขเว สํสาโร ฯเปฯ อลํ วิมุจฺจิตฺตุนฺนติ ฯ นวมํ ฯ

[๔๔๐] เอกํ สมยํ ภควา ราชคฺเห วิหฺรติ คิษฺมกฺกุญฺเฐ ปพฺพเต ฯ
ตตฺตร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ ฯ ภทฺนเตติ เต
ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ ฯ

[๔๔๑] ภควา เอตทโวจ อนมตฺตคฺโคยํ ภิกฺขเว สํสาโร ฯเปฯ
เอกสฺส ปุคฺคสฺส ภิกฺขเว กปฺปี สนฺชวตฺโต สํสรโต สียา เอวํ
มหา อภฺจิจฺจกฺโกโล อภฺจิจฺจปฺนฺนุชฺโ อภฺจิจฺจราสิ ยถายํ เวปฺปูลฺโล ปพฺพโต
#๑ ม. อนฺเตน ฯ

สเจ สํหารโก อสฺส สมภตฺตจ น วินสฺเสยฺย ตํ กิสฺส เหตุ
อนมตคฺโคยํ ภิกฺขเว สํสโร ๑เป๑ อลํ วิมฺจฺจิตฺตุนฺติ ๑

[๔๔๒] อิทมวโจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุกโต อถาปริ
เอตทวโจ สตุถา

เอกสฺเสเคน กปฺเปน	ปฺกุกฺลสฺสภูจิสฺสจโย
สียา ปพฺพตสโม ราสี	อิติ วุตฺตํ มหฺสีนา
โส โข ปนายํ อกฺขาโต	เวปฺลฺโล ปพฺพโต มหา
อุตฺตรโร คิขฺณภูจิสฺส	มคฺชานํ กิริพฺพเช ๑
ยโต จ อริยสจฺจานิ	สมฺมปฺปนฺณาย ปสฺสติ
ทูกํ ทูกฺขสมฺปปาํ	ทูกฺขสฺส จ อติกฺกมํ
อริยณฺจภูจฺงกิกํ มคฺคํ	ทูกฺขุปสมคามินิ
สตุตฺตกฺขตฺตฺปรมํ ๒	สนฺธาวิตฺวาน ปฺกุกฺโค
ทูกฺขสฺสนฺตฺกโร โหติ	สพฺพสฺสโลชนกฺขยาตี ๑ ทสมํ ๑

ปจฺมวคฺโค ปจฺโม ๑

ตสฺส อุตฺถานํ

ดิณฺณภูจฺจ ปจฺวี	อสฺสุ ชีรณฺจ ปพฺพตํ
สาสปา สาวโก คงฺกา	ทณฺ โท จ ปฺกุกฺเลน จาตี ๑

#๑ ย. กิริพฺพโช ๑ ๒ ม. ย. สสตุตฺตกฺขตฺตฺ ปรมํ ๑

ทุตยวคฺโค ทุตโย

[๔๔๓] เอกํ สมํภํ ภควา สวตฺถึยํ วิหริติ ฯเปฯ ตฺตฺร
โฆ ภควา ... อนมตคฺโคยํ ภิกฺขเว สํสวโร ปุพฺพา โภณฺน
ปฺลฺวยตฺติ อวิชฺชานีวฺรณานํ สตฺตฺตานํ ตณฺหาสญฺโฆชนานํ สนฺชวตฺตํ
สํสฺรตฺตํ ฯ ยํ ภิกฺขเว ปสฺสเสยฺยถ ทฺถคตฺตํ ทฺรฺรเปตฺตํ นินฺนฺจเมตฺถ
คณฺตพฺพิ อเมหิ ๑ เอวฺรฺรปํ ปจฺจนฺนุทฺตํ อิมินา ทีเมฺน อทฺธฺรนาติ
ตํ กิสฺส เหตุ อนมตคฺโคยํ ภิกฺขเว สํสวโร ฯเปฯ อถ
วิมฺจฺจิตฺตฺนฺติ ฯ ปจฺมํ ฯ

[๔๔๔] สวตฺถึยํ วิหริติ ... ตฺตฺร โฆ ภควา ... อนมตคฺโคยํ
ภิกฺขเว สํสวโร ... ยํ ภิกฺขเว ปสฺสเสยฺยถ สฺขิตฺตํ สฺสชฺชิตฺตํ นินฺนฺจเมตฺถ
คณฺตพฺพิ อเมหิ ๑ เอวฺรฺรปํ ปจฺจนฺนุทฺตํ อิมินา ทีเมฺน อทฺธฺรนาติ
ตํ กิสฺส เหตุ อนมตคฺโคยํ ภิกฺขเว สํสวโร ปุพฺพา โภณฺน
ปฺลฺวยตฺติ ฯเปฯ อถ วิมฺจฺจิตฺตฺนฺติ ฯ ทุตฺติยํ ฯ

[๔๔๕] ราชคฺเห วิหริติ เวพฺพวเน ... อถ โฆ ตีสมตฺตฺตา ปาเวยฺยกา
ภิกฺขุ สพฺเพ อารณฺณิกา สพฺเพ ปิณฺฑปาทิกา สพฺเพ ปัสฺสฺกฺกิกา
สพฺเพ เตจฺฉีวริกา สพฺเพ สสญฺโฆชนา เยน ภควา เตนฺอุปสํกมฺมึสฺ
อุปสํกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสึทึสฺ ฯ

[๔๔๖] อถ โฆ ภควโต เอตทโหสิ อิม โฆ ตีสมตฺตฺตา
ปาเวยฺยกา ภิกฺขุ สพฺเพ อารณฺณิกา สพฺเพ ปิณฺฑปาทิกา สพฺเพ
#๑ ม. ย. อเมหิปี ฯ

ปัสสูถิกา สพฺเพ เตจิวริกา สพฺเพ สสญฺโฆชนา ยนฺนุนาหํ อิมํ
ตถา ฌมฺมํ เทเสยฺยํ ยถา เนสํ อิมํสุมีเยว อาสเน อนฺนปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมฺจเจยฺยุนฺติ ฯ อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
ภิกฺขโวติ ฯ ภทฺนเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสุโสสุ ฯ

[๔๔๗] ภควา เอตทโวจ อนมตคฺโคยํ ภิกฺขเว สํสาโร
ปฺพพา โภฏฺฐิ น ปญฺญาติ อวิชฺขานีวฺรณํ สุตฺตานํ ตณฺหาสญฺโฆชนานํ
สนฺชาวตํ สํสฺรตํ ฯ ตํ กิ มลฺลถ ภิกฺขเว กตมํ น
โฆ พหุตรํ ยํ วา โว ภิกฺขเว ๑ อิมินา ทีเมน อทฺธฺนา สนฺชาวตํ
สํสฺรตํ สีสจฺฉินฺนํ โลหิตํ ปสนฺทํ ปคฺฉริตํ ยํ วา จตฺต
มหาสมฺมุทฺเตสุ อุตฺกนฺติ ฯ ยถา โข มยฺ ภนฺเต ภควตา ฌมฺมํ
เทสิตํ อาชานาม เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ ยํ โน อิมินา
ทีเมน อทฺธฺนา สนฺชาวตํ สํสฺรตํ สีสจฺฉินฺนํ โลหิตํ ปสนฺทํ
ปคฺฉริตํ น เตว จตฺต มหาสมฺมุทฺเตสุ อุตฺกนฺติ ฯ

[๔๔๘] สาธุ สาธุ ภิกฺขเว สาธุ โข เม ตฺเมห ภิกฺขเว
เอวํ ฌมฺมํ เทสิตํ อาชานาถ เอตเทว ภิกฺขเว พหุตรํ ยํ โว
อิมินา ทีเมน อทฺธฺนา สนฺชาวตํ สํสฺรตํ สีสจฺฉินฺนํ โลหิตํ
ปสนฺทํ ปคฺฉริตํ น เตว จตฺต มหาสมฺมุทฺเตสุ อุตฺกํ ฯ ทีฆฺรตํ
โว ภิกฺขเว คฺคฺนํ สตํ โภฏฺฐานํ สีสจฺฉินฺนํ โลหิตํ ปสนฺทํ
ปคฺฉริตํ น เตว จตฺต มหาสมฺมุทฺเตสุ อุตฺกํ ฯ ทีฆฺรตํ โว
ภิกฺขเว มหิสานํ สตํ มหิสฏฺฐานํ สีสจฺฉินฺนํ โลหิตํ ปสนฺทํ
#๑ ม. ย. ภิกฺขเวติ นตฺถิ ฯ

ปคฺขมริตํ ๑ ทีฆมรุตํ โว ภิกฺขเว อรพฺพานํ สตํ อรพฺภฏฺฏานํ
๑เปฯ อชานํ สตํ อชภฏฺฏานํ ๑เปฯ มิคานํ สตํ มิคภฏฺฏานํ
๑เปฯ สฺกฺกรานํ สตํ สฺกฺกรภฏฺฏานํ ๑เปฯ กุกฺกฺฏานํ สตํ กุกฺกฺภฏฺฏานํ ๑
๑เปฯ ทีฆมรุตํ โว ภิกฺขเว โจรา คามฆาตกาติ คเหตฺวา
สีสจฺฉินฺนํ โลหิตํ ปสนฺหํ ปคฺขมริตํ ๑ ทีฆมรุตํ โว ภิกฺขเว
โจรา ปารีปนฺนกาติ คเหตฺวา ๑เปฯ โจรา ปารทาริกาติ คเหตฺวา
สีสจฺฉินฺนํ โลหิตํ ปสนฺหํ ปคฺขมริตํ น เตวฺว จตฺตฺส มหาสมฺมุทฺเตสุ
อุทกํ ตํ กิสฺส เหตุ อนมตฺตคฺโคยํ ภิกฺขเว สํสาโร ๑เปฯ
อถํ วิมฺจฺจิตฺตุนฺติ ๑

[๔๔๘] อิทมฺโวจ ภควา อตฺตมฺนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสีตํ
อภินฺนํ ๒ ๑ อิมสฺมิณฺจ ปน เวยฺยากรณฺสฺมี ภณฺณมาน
ตีสมตฺตํ ปาเวยฺยกานํ ภิกฺขุณํ อนฺุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ
วิมฺจฺจิตฺตุนฺติ ๑ ตติยํ ๑

[๔๕๐] สวาคฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺตร โข ภควา ... อนมตฺตคฺโคยํ
ภิกฺขเว สํสาโร ๑เปฯ น โส ภิกฺขเว สตฺโต สฺลภฺโรโป โย น
มาตา ภูตปฺพุโป อิมินา ทีฆเนน อทฺธฺนา ตํ กิสฺส เหตุ อนมตฺตคฺโคยํ
ภิกฺขเว สํสาโร ๑เปฯ อถํ วิมฺจฺจิตฺตุนฺติ ๑ จตฺตฺถํ ๑

[สพฺเพสํ เอวํ เปยฺยาโล]

[๔๕๑] สวาคฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺตร โข ภควา ... อนมตฺตคฺโคยํ
ภิกฺขเว สํสาโร ๑เปฯ น โส ภิกฺขเว สตฺโต สฺลภฺโรโป โย
#๑ ม. ยฺ. กุกฺกฺฏ ... สฺกฺกร ... ๑ ๒ ไป. ม. ยฺ. อภินฺนํ ๒ ๑

น ปิตา ภูตปุพฺโพ ๗เป๗ ปญจมํ ๗

[๔๕๒] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... อนมตฺคฺโคยํ
ภิกฺขเว สํสારอ ๗เป๗ น โส ภิกฺขเว สตฺโต สุตฺถุโป โย
น ภาตา ภูตปุพฺโพ ๗เป๗ ฉฏฺฐํ ๗

[๔๕๓] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... อนมตฺคฺโคยํ
ภิกฺขเว สํสારอ ๗เป๗ น โส ภิกฺขเว สตฺโต สุตฺถุโป โย
น ภคินี ภูตปุพฺโพ ๗เป๗ สตฺตมํ ๗

[๔๕๔] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... อนมตฺคฺโคยํ
ภิกฺขเว สํสારอ ๗เป๗ น โส ภิกฺขเว สตฺโต สุตฺถุโป โย
น ปุตฺโต ภูตปุพฺโพ ๗เป๗ อฏฺฐมํ ๗

[๔๕๕] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... อนมตฺคฺโคยํ
ภิกฺขเว สํสારอ ปุพฺพา โภฏฺฐิ น ปญฺญาติ อวิชฺชานีวฺรณานํ
สตฺตานํ ตณฺหาสญฺโฆชนานํ สนฺธาวตํ สํสฺรตํ ๗ น โส ภิกฺขเว
สตฺโต สุตฺถุโป โย น ชีตา ภูตปุพฺโพ อิมินา ทีฆน อทฺธนา
ตํ กิสฺส เหตุ อนมตฺคฺโคยํ ภิกฺขเว สํสારอ ปุพฺพา โภฏฺฐิ น
ปญฺญาติ อวิชฺชานีวฺรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสญฺโฆชนานํ สนฺธาวตํ
สํสฺรตํ ๗ เอวํ ทีฆรตฺตํ โว ภิกฺขเว ทุกฺขํ ปจฺจนฺณุตฺตํ
ติปฺปํ ปจฺจนฺณุตฺตํ พุยฺสนํ ปจฺจนฺณุตฺตํ กฏฺฐี วฑฺฒิตา ๗ ยาวญฺจิทํ
ภิกฺขเว อลเมว สพฺพสงฺขาเรสุ นีพฺพินฺหิตุํ อลํ วิรชฺชิตุํ อลํ
วิมฺุจฺจิตฺตุนฺติ ๗ นวมํ ๗

[๔๕๖] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ คิञ्ฌณฺณู ปพฺพเต ฯ
ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสึ ภิกฺขโวติ ฯ ภทฺนฺเตติ เต
ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ ฯ

[๔๕๗] ภควา เอตทโวจ อนมตคฺโคยํ ภิกฺขเว สํสาโร
ปฺพพา โภกฺกึ น ปญฺญาติ อวิชฺขานีวรมานํ สตฺตํ ตณฺหาสญฺโยชนานํ
สนฺธาวตํ สํสรตํ ฯ ภูตปฺพพํ ภิกฺขเว อิมสฺส เวปฺลุลสฺส
ปพฺพตสฺส ปาจิณฺวโสเตว สมณฺญา อุทปาที ฯ เตน โข ปน
ภิกฺขเว สมเยน มนุสฺसानํ ติวราเตว สมณฺญา อุทปาที ฯ
ติวรานํ ภิกฺขเว มนุสฺसानํ จตฺตาฬีสวสฺสสทฺสทานิ อายุปฺปมาณํ
อโหสิ ฯ ติวรา ภิกฺขเว มนุสฺสา ปาจิณฺวสํ ปพฺพตํ จตฺตฺเทน
อาโรหนติ จตฺตฺเทน อโรหนติ ฯ เตน โข ปน ภิกฺขเว สมเยน
กกุสนฺโธ ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลเก อุปฺปนฺโน โหติ ฯ
กกุสนฺธสฺส ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส วิชฺฐรสญฺชีวนฺนาม
สาวกฺยํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทฺยํ ฯ ปสฺสถ ภิกฺขเว
สา เจวมสฺส ปพฺพตสฺส สมณฺญา อนฺตรหิตา เต จ มนุสฺสา
กาลกตา โส จ ภควา ปรีนิพฺพุโต ฯ เอวํ อนิจฺจา ภิกฺขเว
สงฺขารา เอวํ อทฺฐวา ภิกฺขเว สงฺขารา เอวํ อนสฺสาสิกา ภิกฺขเว
สงฺขารา ฯ ยาวญฺจิทํ ภิกฺขเว อลเมว สพฺพสงฺขาราสุ นินฺพิณฺทิตฺตํ
อลํ วิรชฺชิตฺตํ อลํ วิมุจฺจิตฺตํ ฯ

[๔๕๘] ภูตปฺพพํ ภิกฺขเว อิมสฺส เวปฺลุลสฺส ปพฺพตสฺส

วงฺกโตเตวว สมณฺญา อุทปาติ ฯ เตน โข ปน ภิกฺขเว สมเยน
มนุสฺसानํ โรหิตสฺสาเตวว สมณฺญา อุทปาติ ฯ โรหิตสฺसानํ
ภิกฺขเว มนุสฺसानํ ตีสวสฺสสหสฺसानิ อายุปฺปมาณํ อโหสิ ฯ
โรหิตสฺสา ภิกฺขเว มนุสฺสา วงฺกตํ ปพฺพตํ ตีเหฺน อโรหนฺติ ตีเหฺน
โอรโรหนฺติ ฯ เตน โข ปน ภิกฺขเว สมเยน โจนาคมนฺ โภควา
อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลเก อุปฺปนฺโน โหติ ฯ โจนาคมนฺ สฺส ภิกฺขเว
ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ภิกฺขเว อโหสิ นาม สวากฺขํ
อโหสิ อคฺคํ ภทฺทขุคฺคํ ฯ ปสฺสถ ภิกฺขเว สว เจวมสฺส ปพฺพตสฺส
สมณฺญา อนฺตรหิตา เต จ มนุสฺสา กาลกตา โส จ ภควา
ปรินิพฺพุโต ฯ เหว อนิจฺจา ภิกฺขเว สงฺขารา ฯเปฯ อลํ วิมุจฺจิตฺตํ ฯ

[๔๕๕] ภูตปฺพพิ ภิกฺขเว อิมสฺส เวปฺพลสฺส ปพฺพตสฺส
สฺสสฺสโตเตวว สมณฺญา อุทปาติ ฯ เตน โข ปน ภิกฺขเว สมเยน
มนุสฺसानํ สฺส
มนุสฺसानํ วิสฺส
ภิกฺขเว มนุสฺสา สฺส
เตน โข ปน ภิกฺขเว สมเยน กสฺสโป ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลเก
อุปฺปนฺโน โหติ ฯ กสฺสปสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ติสฺส ภารทวาชํ นาม สวากฺขํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทขุคฺคํ ฯ
ปสฺสถ ภิกฺขเว สว เจวมสฺส ปพฺพตสฺส สมณฺญา อนฺตรหิตา
เต จ มนุสฺสา กาลกตา โส จ ภควา ปรินิพฺพุโต ฯ เหว

อนิจฺจา ภิกฺขเว สงฺขารา เอวํ อทฺฐวา ภิกฺขเว สงฺขารา เอวํ
ฯเปฯ อลํ วิมฺจฺจิตฺตํ ฯ

[๔๖๐] เอตฺรหิ โข ปน ภิกฺขเว อิมสฺส เวปฺพลสฺส ปพฺพตสฺส
เวปฺพลโลเตวว สมณฺญา อุทฺปาติ ฯ เอตฺรหิ โข ปน ภิกฺขเว
อิมสํ มนุสฺसानํ มาคฺชกาตฺตเวว สมณฺญา อุทฺปาติ ฯ มาคฺชกาณํ
ภิกฺขเว มนุสฺसानํ อปฺปํกํ อายุปฺปมาณํ ปฺริตฺตํ กํ ลหุํ โย จิรํ
ชีวติ โส วสฺสสํ อปฺปํ วา ภิกฺขเว วา ฯ มาคฺชกาภิกฺขเว มนุสฺสา
เวปฺพลํ ปพฺพตํ มุหฺตฺเตเนว อาโรหนติ มุหฺตฺเตเนว โอรุหนติ ฯ
เอตฺรหิ โข ปนํยํ ภิกฺขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลเก อุปฺปนฺโน ฯ
มยฺหํ โข ปน ภิกฺขเว สารีปฺตฺตโมคฺคฺคฺลฺลานํ นาม สวากฺขุคํ
อคฺคํ กทฺทฺขุคํ ฯ ภวิสฺสติ ภิกฺขเว โส สมโย ยา อยฺญเจวิมสฺส
ปพฺพตสฺส สมณฺญา อนฺตรชายิสฺสติ อิมํ จ มนุสฺสา กาลํ
กฺริสฺสนฺติ อหฺนฺจ ปฺริณิพฺพายิสฺสามิ ฯ เอวํ อนิจฺจา ภิกฺขเว
สงฺขารา เอวํ อทฺฐวา ภิกฺขเว สงฺขารา เอวํ อนสฺสาสิกา
ภิกฺขเว สงฺขารา ฯ ยาวณฺจิตํ ภิกฺขเว อลเมว สพฺพสงฺขาราเส
นิพฺพิณฺนํ อลํ วิชฺชติ อลํ วิมฺจฺจิตฺตํ ฯ

[๔๖๑] อิทมวโจ ภควา อิทํ วตฺวาน สฺคโต อถาปฺริ
เอตทวโจ สตฺถา

ปาจันนํ โส ติวรณํ โรหิตสฺसान วงฺกโต

สุปฺปิยานํ สุปฺปสฺสโตปี ๑ มาคฺชานณฺจ เวปฺพลโล

#๑ ม. สุปฺปสฺสโตติ ฯ ย. สุปฺปสฺสชาติ ฯ

อนิจฺจา วต สงฺขารา   อุปาทวยธมฺมิโน
อุปปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ   เตสํ วุปสโม สุโขติ ฯ ทสมํ ฯ
      ทุตฺยวคฺโค ทุตฺติโย ฯ
      ตสฺส อุทฺธานํ
ทุกฺคตํ สุจิตฺตญฺเจว   ตีสมาทา ปิเตน จ
ภาตา ภคินี ปุตุโต จ   ธีตา เวปุลฺลปพฺพตํ ฯ
      อนมตฺกุกฺกตํ ตุตฺติยํ สมตฺตํ ฯ

กสฺสปลํยุตฺตํ

[๔๖๒] สาวถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... สนฺตุจฺจายํ
 ภิกฺขเว กสฺสโป อิตฺริตฺเรณ จีวฺเรณ อิตฺริตรจิวฺรสนฺตุจฺจายา จ
 วณฺณวาที น จ จีวฺรเหตุ อนฺสํ อปฺปฏฺฐิรूपํ อาปชฺชติ อลฺทฺธา จ
 จีวฺรํ น ปริตฺสฺสติ ลฺทฺธา จ จีวฺรํ อคฺธิโต อมฺจุฉิโต อนชฺฌาปนฺโน
 อาทีนวทฺสฺสาวิ นิสฺสรณฺพลฺโย ปริภุชฺติ ฯ สนฺตุจฺจายํ ภิกฺขเว
 กสฺสโป อิตฺริตฺเรณ ปิณฺฑปาเตน อิตฺริตรปิณฺฑปาตสนฺตุจฺจายา
 จ วณฺณวาที น จ ปิณฺฑปาตเหตุ อนฺสํ อปฺปฏฺฐิรूपํ อาปชฺชติ
 อลฺทฺธา จ ปิณฺฑปาตํ น ปริตฺสฺสติ ลฺทฺธา จ ปิณฺฑปาตํ
 อคฺธิโต อมฺจุฉิโต อนชฺฌาปนฺโน อาทีนวทฺสฺสาวิ นิสฺสรณฺพลฺโย
 ปริภุชฺติ ฯ สนฺตุจฺจายํ ภิกฺขเว กสฺสโป อิตฺริตฺเรณ เสนาสนเณ
 อิตฺริตรเสนาสนสนฺตุจฺจายา จ วณฺณวาที น จ เสนาสนเหตุ
 อนฺสํ อปฺปฏฺฐิรूपํ อาปชฺชติ อลฺทฺธา จ เสนาสนํ น ปริตฺสฺสติ
 ลฺทฺธา จ เสนาสนํ อคฺธิโต อมฺจุฉิโต อนชฺฌาปนฺโน อาทีนวทฺสฺสาวิ
 นิสฺสรณฺพลฺโย ปริภุชฺติ ฯ สนฺตุจฺจายํ ภิกฺขเว กสฺสโป อิตฺริตฺเรณ
 คิลานปฺจฺจยเกสฺชชฺชปริกฺขารเณ อิตฺริตรคิลานปฺจฺจยเกสฺชชฺชปริกฺขารสนฺตุจฺจายา
 จ วณฺณวาที น จ คิลานปฺจฺจยเกสฺชชฺชปริกฺขารเหตุ
 อนฺสํ อปฺปฏฺฐิรूपํ อาปชฺชติ อลฺทฺธา จ คิลานปฺจฺจยเกสฺชชฺชปริกฺขารํ
 น ปริตฺสฺสติ ลฺทฺธา จ คิลานปฺจฺจยเกสฺชชฺชปริกฺขารํ อคฺธิโต

อมุจฺฉิตฺตํ อนชฺฌาปนฺโน อาทึนวทสฺสาวิ นิสฺสรณปฺลโย ปรีภุญชติ ฯ

[๔๖๓] ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ สนฺตฺตฺตฺตฺตา ภวิสฺสาม
อิตริตเรน จีวรเณ อิตริตฺตจิวรสนฺต
จิวรเหตุ อนนฺตํ อปฺปฏิรูปํ อาปชฺชิสฺสาม อลทฺธา จ จีวรํ น
ปรีตสฺสิสฺสาม ลทฺธา จ จีวรํ อคฺชิตา อมฺจฺฉิตา อนชฺฌาปนฺนา
อาทึนวทสฺสาวิโน นิสฺสรณปฺลฺลา ปรีภุญชิสฺสาม ฯ

[เอวํ สพฺพํ กาดพฺพํ]

สนฺตฺตฺตฺตฺตา ภวิสฺสาม อิตริตเรน ปีนฺทปาเตน ฯเปฯ สนฺตฺตฺตฺตฺตา
ภวิสฺสาม อิตริตเรน เสนาสนนฺน ฯเปฯ สนฺตฺตฺตฺตฺตา ภวิสฺสาม
อิตริตเรน คิลานปจฺจยภฺสชฺชปรีภุญชเรน อิตริตฺตคิลานปจฺจยภฺสชฺช-
ปรีภุญชเรน สนฺต
อนนฺตํ อปฺปฏิรูปํ อาปชฺชิสฺสาม อลทฺธา จ
คิลานปจฺจยภฺสชฺชปรีภุญชริ น ปรีตสฺสิสฺสาม ลทฺธา จ คิลานปจฺจย-
ภฺสชฺชปรีภุญชริ อคฺชิตา อมฺจฺฉิตา อนชฺฌาปนฺนา อาทึนวทสฺสาวิโน
นิสฺสรณปฺลฺลา ปรีภุญชิสฺสามาติ เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพํ ฯ
กสฺสเปน วา หิ โว ภิกฺขเว โอวทิสฺสามิ โย วา ปนฺสฺส ๑
กสฺสปาทีโส ๒ โอวทิตฺเต หิ จ ปนฺ โว ตถคฺคตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปจฺจํ ฯ

[๔๖๔] เอวมฺเม สฺตํ เอกํ สมฺมํ อายสฺมา จ มหากสฺสโป
อายสฺมา จ สารีปฺต
#๑ ยฺ. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. ยฺ. กสฺสปสฺสทิสฺโส ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

อถ โข อายสฺมา สารีปฺตุโต สายณฺหสมฺมํ ปฏิสลฺลانا วุจฺจติโต
ยေနายสฺมา มหาคสฺสโป เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา
มหาคสฺสเปณ สทฺธิ สมฺโมทิตฺติ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ
วีสิตฺวาเรตฺวาเอกมนฺตํ นิสิตฺติ ฯ

[๔๖๕] เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปฺตุโต อายสฺมนฺตํ
มหาคสฺสปี เอตทโวจ วุจฺจติ หิทฺทํ อวฺโส กสฺสป อนาตาปี
อโนตฺตาปี อภพฺโพ สมฺโพธาย อภพฺโพ นิพฺพานาย อภพฺโพ
อนุตฺตรสฺส โยคกฺเขมสฺส อธิคฺมาย อาตาปี จ โข โอตฺตาปี
ภพฺโพ สมฺโพธาย ภพฺโพ นิพฺพานาย ภพฺโพ อนุตฺตรสฺส โยคกฺเขมสฺส
อธิคฺมาย กิตฺตาวตา นฺ โข อวฺโส อนาตาปี โหติ อโนตฺตาปี
อภพฺโพ สมฺโพธาย อภพฺโพ นิพฺพานาย อภพฺโพ อนุตฺตรสฺส
โยคกฺเขมสฺส อธิคฺมาย กิตฺตาวตา จ ปนาวฺโส อาตาปี โหติ
โอตฺตาปี ภพฺโพ สมฺโพธาย ภพฺโพ นิพฺพานาย ภพฺโพ อนุตฺตรสฺส
โยคกฺเขมสฺส อธิคฺมายาติ ฯ

[๔๖๖] อิทฺวาโส ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนา เม ปาปกา อกฺุสลา
ธมฺมา อุปฺปชฺชมานา อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุณฺติ น อาตปฺปี กโรติ
อุปฺปนฺนา เม ปาปกา อกฺุสลา ธมฺมา อุปฺปหฺยมานา อนตฺถาย
สํวตฺเตยฺยุณฺติ น อาตปฺปี กโรติ อนุปฺปนฺนา เม กุสลา ธมฺมา
อนุปฺปชฺชมานา อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุณฺติ น อาตปฺปี กโรติ
อุปฺปนฺนา เม กุสลา ธมฺมา นินฺรุชฺชมานา อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุณฺติ

น อาตปฺปํ กโรติ ฯ เอวํ โข อาวุโส อนาตาปี โหติ ฯ

[๔๖๗] กถญฺจาวุโส อโนตฺตาปี โหติ ฯ อิทาวุโส ภิกฺขุ
อนุปฺปนฺนา เม ปาปกา อกุสลา ฆมฺมา อุปฺปชฺชมานา อนตฺถาย
สํวตฺเตยฺยุนฺติ น โอตฺตปฺปติ อุปฺปนฺนา เม ปาปกา อกุสลา
ฆมฺมา อุปฺปหฺยมานา อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุนฺติ น โอตฺตปฺปติ
อนุปฺปนฺนา เม กุสลา ฆมฺมา อนุปฺปชฺชมานา อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุนฺติ
น โอตฺตปฺปติ อุปฺปนฺนา เม กุสลา ฆมฺมา นิร์ชฌมานา
อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุนฺติ น โอตฺตปฺปติ ฯ เอวํ โข อาวุโส
อโนตฺตาปี โหติ ฯ เอวํ โข อาวุโส อนาตาปี อโนตฺตาปี
อกพฺโพ สมฺโพชาย อกพฺโพ นีพฺพานาย อกพฺโพ อนตฺตรสฺส
โยคกฺเขมฺสฺส อธิคฺมาย ฯ

[๔๖๘] กถญฺจาวุโส อาตาปี โหติ ฯ อิทาวุโส ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนา
เม ปาปกา อกุสลา ฆมฺมา อุปฺปชฺชมานา อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุนฺติ
อาตปฺปํ กโรติ อุปฺปนฺนา เม ปาปกา อกุสลา ฆมฺมา
อุปฺปหฺยมานา อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุนฺติ อาตปฺปํ กโรติ อนุปฺปนฺนา
เม กุสลา ฆมฺมา อนุปฺปชฺชมานา อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุนฺติ
อาตปฺปํ กโรติ อุปฺปนฺนา เม กุสลา ฆมฺมา นิร์ชฌมานา
อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุนฺติ อาตปฺปํ กโรติ ฯ เอวํ โข อาวุโส
อาตาปี โหติ ฯ

[๔๖๙] กถญฺจาวุโส โอตฺตาปี โหติ ฯ อิทาวุโส ภิกฺขุ

อนุปฺปนฺนา เม ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา อุปฺปชฺชมานา อนตฺถาย
สํวตฺเตยฺยุนฺติ โอตฺตปฺปติ อุปฺปนฺนา เม ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา
อุปฺปหฺยมานา อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุนฺติ โอตฺตปฺปติ อนุปฺปนฺนา เม
กุสลา ฌมฺมา อนุปฺปชฺชมานา อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุนฺติ โอตฺตปฺปติ
อุปฺปนฺนา เม กุสลา ฌมฺมา นฺริชฺชมฺมานา อนตฺถาย สํวตฺเตยฺยุนฺติ
โอตฺตปฺปติ ฯ เอวํ โข อวฺวโส โอตฺตทาปี โหติ ฯ เอวํ โข
อวฺวโส อาตาปี โอตฺตทาปี ภพฺโพ สมฺโพธาย ภพฺโพ นฺนิพฺพานาย
ภพฺโพ อนตฺตรสฺส โยคกฺเขมสฺส อธิคฺมายาติ ฯ ทฺถิยํ ฯ

[๔๗๐] สวตฺถิยํ วิหริติ ... ตตฺตร โข ภควา ... จนฺตฺตฺตฺต
ภิกฺขเว กุลานิ อุปฺสงฺกมถ อปฺกสฺเสว กายํ อปฺกสฺส จิตฺตํ
นิจฺจนวกา กุเลสุ อุปฺปคพฺภา ฯ เสยฺยธาปี ภิกฺขเว ปฺริโส ชรฺทฺพานํ
วา โอลฺเกยฺย ปพฺพตฺวิสมํ วา นทิวํทฺคํ วา อปฺกสฺเสว กายํ
อปฺกสฺส จิตฺตํ เอวเมว โข ภิกฺขเว จนฺตฺตฺตฺต กุลานิ อุปฺสงฺกมถ
อปฺกสฺเสว กายํ อปฺกสฺส จิตฺตํ นิจฺจนวกา กุเลสุ อุปฺปคพฺภา ฯ
กสฺสโป ภิกฺขเว จนฺตฺตฺตฺต กุลานิ อุปฺสงฺกมติ อปฺกสฺเสว กายํ
อปฺกสฺส จิตฺตํ นิจฺจนวโก กุเลสุ อุปฺปคพฺโภ ฯ

[๔๗๑] ตํ ก็ มนฺยถ ภิกฺขเว กถํโรโป ภิกฺขุ อรหฺติ กุลานิ
อุปฺสงฺกมิตฺตุนฺติ ฯ ภควํมฺลกา โน ฆนฺเต ฌมฺมา ภควํเนตฺติกา
ภควํปฺภิสฺสรณา สาธุ วต ฆนฺเต ภควนฺตํเยว ปฺภิกฺกาตุ เอตฺตสฺส
ภาสิตฺตสฺส อตฺถโถ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ชาเรสฺสนฺตฺติติ ฯ อถ

โฆ ภควา อากาเส ปาณิ จาเลสิ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อัย
อากาเส ปาณิ น สชฺชติ น คยฺหติ น พชฺชติ เอวเมว โฆ
ภิกฺขเว ยสฺสทสฺสจฺจิ ภิกฺขุโน กุลานิ อุปสงฺกมโต กุเลสุ จิตฺตํ น
สชฺชติ น คยฺหติ น พชฺชติ ลภนฺตุ ลากามา ปุณฺณกามา
กโรนฺตุ ปน ๑ ปุณฺณานีติ ยถาสเกน ลาเกน อตฺตมโน โหติ
สุมโน เอวํ ปเรถํ ลาเกน อตฺตมโน โหติ สุมโน ฯ เอวรูป
โฆ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหติ กุลานิ อุปสงฺกมิตฺตํ ฯ กสฺสปสฺส ภิกฺขเว
กุลานิ อุปสงฺกมโต กุเลสุ จิตฺตํ น สชฺชติ น คยฺหติ น พชฺชติ
ลภนฺตุ ลากามา ปุณฺณกามา กโรนฺตุ ปน ๑ ปุณฺณานีติ ยถาสเกน
ลาเกน อตฺตมโน โหติ สุมโน เอวํ ปเรถํ ลาเกน อตฺตมโน
โหติ สุมโน ฯ

[๔๗๒] ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว กถํรูปสฺส ภิกฺขุโน อปริสุทฺธา
ชมฺมเทสฺนา โหติ กถํรูปสฺส ภิกฺขุโน ปริสุทฺธา ชมฺมเทสฺนา
โหตีติ ฯ ภควํมูลกา โน ภนฺเต ชมฺมา ภควํเนตฺติกา
ภควํปฏิสรณา สาธุ วต ภนฺเต ภควนฺตํเยว ปฏิภาตุ เอตสฺส
ภาสิตสฺส อตฺถโต ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ชาเรสฺสนฺตีติ ฯ เตนหิ
ภิกฺขเว สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสามีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ
โฆ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสุสฺสํ ฯ ภควา เอตทโวจ โย หิ
โกจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํจิตฺโต ปเรถํ ชมฺมํ เทเสติ อโห วต
เม ชมฺมํ สุณฺณยฺยํ สุตฺวา จ ปน ชมฺมํ ปสฺสีเทยฺยํ ปสนฺนาว ๒ เม
#๑ ม. ย. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒ ม. ย. ปสนฺนา จ ฯ

ปสนนาการิ กรยยุนฺติ ฯ เอวรฺอุปสฺส โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปริสฺสุทฺธา
ฌมฺมเทสฺนา โหติ ฯ โย จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํจิตฺโต ปเรสฺส
ฌมฺมํ เทเสติ สุวากฺขาโต ภควตา ฌมฺโม สนฺทิกฺกุจิโก อกาลิโก
เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ๑ ปจฺจตุตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิติ อโห วต
เม ฌมฺมํ สุณฺเอยฺยํ สุตฺวา จ ปน ฌมฺมํ อาชาเนยฺยํ อาชานิตฺวา จ
ปน ตถตฺตตาย ปฏฺธิปชฺเชยฺยุนฺติ อิติ ฌมฺมสุฌมฺมตฺตํ ปฏฺธิจฺจ ปเรสฺส
ฌมฺมํ เทเสติ การุญฺณํ ปฏฺธิจฺจ ปเรสฺส ฌมฺมํ เทเสติ อนฺุทฺถํ
ปฏฺธิจฺจ ปเรสฺส ฌมฺมํ เทเสติ อนฺุทฺถํ อฺุปาทาย ปเรสฺส ฌมฺมํ
เทเสติ ฯ เอวรฺอุปสฺส โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปริสฺสุทฺธา ฌมฺมเทสฺนา
โหติ ฯ

[๔๗๓] กสฺสโป ภิกฺขเว เอวํจิตฺโต ปเรสฺส ฌมฺมํ เทเสติ
สุวากฺขาโต ภควตา ฌมฺโม สนฺทิกฺกุจิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก
โอปนยิโก ๑ ปจฺจตุตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิติ อโห วต เม ฌมฺมํ
สุณฺเอยฺยํ สุตฺวา จ ปน ฌมฺมํ อาชาเนยฺยํ อาชานิตฺวา จ ปน
ตถตฺตตาย ปฏฺธิปชฺเชยฺยุนฺติ อิติ ฌมฺมสุฌมฺมตฺตํ ปฏฺธิจฺจ ปเรสฺส ฌมฺมํ
เทเสติ การุญฺณํ ปฏฺธิจฺจ ปเรสฺส ฌมฺมํ เทเสติ อนฺุทฺถํ ปฏฺธิจฺจ ปเรสฺส
ฌมฺมํ เทเสติ อนฺุทฺถํ อฺุปาทาย ปเรสฺส ฌมฺมํ เทเสติ ฯ กสฺสเปน
วา หิ โว ภิกฺขเว โอวทิสฺสามิ โย วา ปนสฺส กสฺสปาทิสฺโส
โอวทิตฺเทหิ จ ปน โว ตถตฺตตาย ปฏฺธิปชฺชิตพฺพุนฺติ ฯ ตตฺถิยํ ฯ

[๔๗๔] สวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตํ ก็ มณฺเณถ ภิกฺขเว กถฺรูโป
#๑ ม. โอปนยิโก ฯ

ภิกฺขุ อรหติ กุลฺลปโก โหตุํ กถํรุโป ภิกฺขุ น อรหติ กุลฺลปโก
โหตุณฺติ ฯ ภควํมุลกา โน ภนฺเต ชมฺมา ฯเปฯ

[๔๗๕] ภควา เอตทวโจ โย หิ โภจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
เอวํจิตฺโต กุลานิ อุปสงฺกมฺติ เทนฺตุเยว เม มา นาทิสฺส พหุณฺณเวย
เม เทนฺตุ มา โลกํ ปณฺีตฺถเวย เม เทนฺตุ มา ลูบํ สีฆณฺเวย
เม เทนฺตุ มา ทนฺธิ์ สกฺกจฺจณฺเวย เม เทนฺตุ มา อสฺกฺกจฺจณฺฺติ ฯ
ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวํจิตฺตสฺส กุลานิ อุปสงฺกมฺโต
น เทนฺติ เตน ภิกฺขุ สนฺทียติ โส ตโตนิตานํ ทุกํ
โทมนสฺสํ ปฏฺฐิ์เวทยติ ฯ โลกํ เทนฺติ โน พหุํ ฯเปฯ ลูบํ
เทนฺติ โน ปณฺีตํ ทนฺธิ์ เทนฺติ โน สีฆํ เตน ภิกฺขุ สนฺทียติ
โส ตโตนิตานํ ทุกํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิ์เวทยติ ฯ อสฺกฺกจฺจ
เทนฺติ โน สกฺกจฺจ เตน ภิกฺขุ สนฺทียติ โส ตโตนิตานํ ทุกํ
โทมนสฺสํ ปฏฺฐิ์เวทยติ ฯ เอวรฺูโป โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อรหติ
กุลฺลปโก โหตุํ ฯ

[๔๗๖] โย จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํจิตฺโต กุลานิ อุปสงฺกมฺติ
ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา ปฺรกุเลสุ เทนฺตุเยว เม มา นาทิสฺส พหุณฺณเวย
เม เทนฺตุ มา โลกํ ปณฺีตฺถเวย เม เทนฺตุ มา ลูบํ สีฆณฺเวย
เม เทนฺตุ มา ทนฺธิ์ สกฺกจฺจณฺเวย เม เทนฺตุ มา อสฺกฺกจฺจณฺฺติ ฯ
ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวํจิตฺตสฺส กุลานิ อุปสงฺกมฺโต น
เทนฺติ เตน ภิกฺขุ น สนฺทียติ โส น ตโตนิตานํ ทุกํ

โหมนสฺสั ปฏิสัเวทยติ ๑ โลกั เทนฺติ โน พหุํ เตน ภิภุขุ
น สนุทียติ โส น ตโตนิตานัํ ทุภุขั โหมนสฺสั ปฏิสัเวทยติ ๑
ลฺลุขั เทนฺติ โน ปณฺตี ... ทนุขั เทนฺติ โน สึขั เตน ภิภุขุ น
สนุทียติ โส น ตโตนิตานัํ ทุภุขั โหมนสฺสั ปฏิสัเวทยติ ๑
อสกุกจฺจึ เทนฺติ โน สกุกจฺจึ เตน ภิภุขุ น สนุทียติ โส น
ตโตนิตานัํ ทุภุขั โหมนสฺสั ปฏิสัเวทยติ ๑ เอวรฺรูโป โข ภิภุขเว
ภิภุขุ อรหติ กุลุปโก โหตุํ ๑

[๔๗๗] กสฺสโป ภิภุขเว เอวํจิตฺโต กุลานิ อุปสงกมตี ตั
กฺเตตฺตถ ลพฺภา ปรงฺกุเลสุ เทนฺตุเยว เม มา นาทิสฺส พหุคณฺเณว
เม เทนฺตุ มา โลกั ๑เป๑ น เทนฺติ เตน กสฺสโป น สนุทียติ
โส น ตโตนิตานัํ ทุภุขั โหมนสฺสั ปฏิสัเวทยติ ๑ โลกั เทนฺติ
โน พหุํ เตน กสฺสโป น สนุทียติ โส น ตโตนิตานัํ
ทุภุขั โหมนสฺสั ปฏิสัเวทยติ ๑ ลฺลุขั เทนฺติ โน ปณฺตี เตน
กสฺสโป น สนุทียติ โส น ตโตนิตานัํ ทุภุขั โหมนสฺสั
ปฏิสัเวทยติ ๑ ทนุขั เทนฺติ โน สึขั เตน กสฺสโป น สนุทียติ
โส น ตโตนิตานัํ ทุภุขั โหมนสฺสั ปฏิสัเวทยติ ๑ อสกุกจฺจึ
เทนฺติ โน สกุกจฺจึ เตน กสฺสโป น สนุทียติ โส น ตโตนิตานัํ
ทุภุขั โหมนสฺสั ปฏิสัเวทยติ ๑ กสฺสเปเน วา หิ โว ภิภุขเว
โอมทิสฺสามิ โย วา ปนสฺส กสฺสปาทิสฺโส โอมทิตฺเทหิ จ ปน
โว ตถตฺตตาย ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ ๑ จตฺตลฺลั ๑

ปฏฺิปนฺโน พุชฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย
เทวมนุสฺसानํ ตสฺมาติห ตฺวํ กสฺสป สฺวานนํ เจว ปัสฺสุถานนํ
ธารหิ นินฺพุพฺสนานนํ ปิณฺฑทาย จราหิ อรณฺญเณว ๑ วิหฺรหิตฺติ ฯ
ปณฺจมํ ฯ

[๔๘๑] ราชคเห วิหฺรติ เวพฺพเน ... อถ โข อายสฺมา
มหากสฺสโป เยน ภควา เตนุสฺสงฺกมฺมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมฺนตํ
มหากสฺสปํ ภควา เอตทโวจ โอวท กสฺสป ภิกฺขุ กโรหิ
กสฺสป ภิกฺขุณฺํ ฌมฺมี กถํ อหํ วา กสฺสป ภิกฺขุ โอวเทยฺยํ ตฺวํ
วา อหํ วา ภิกฺขุณฺํ ฌมฺมี กถํ กเรยฺยํ ตฺวํ วาติ ฯ

[๔๘๔] ทุพฺพจา โข ภนฺเต ภควา ๒ เอตฺรหิ ภิกฺขุ โทวจสฺสกรณฺเห
กรณฺเห ฌมฺเมหิ สมนฺนาคตา อกฺขมา อปฺปทกฺขิณฺคคาหิโน
อนุสฺสาสนี ฯ อิทาหํ ภนฺเต อทฺทสํ ภณฺฑทญฺจ นาม ภิกฺขุํ อานนฺทสฺส
สทฺธิวิหารี อภิขฺชิกญฺจ ๓ นาม ภิกฺขุํ อนฺรุทฺทสฺส สทฺธิวิหารี อณฺณมมณฺณํ
สุเตน อจฺจาวทนฺเต เอหิ ภิกฺขุ โภ พหุตรํ ภาสิสฺสตี
โภ สุนฺทฺรตรํ ภาสิสฺสตี โภ จิรตรํ ภาสิสฺสตีติ ฯ๔

[๔๘๕] อถ โข ภควา อณฺณตรํ ภิกฺขุํ อามนฺเตสิ เอหิ
ตฺวํ ภิกฺขุ มม วจเนน ภณฺฑทญฺจ ภิกฺขุํ อานนฺทสฺส สทฺธิวิหารี
อภิขฺชิกญฺจ ภิกฺขุํ อนฺรุทฺทสฺส สทฺธิวิหารี อามนฺเตหิ สตฺถา
อายสฺมฺนเต อามนฺเตตีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต
ปฏฺิสฺสุตฺถิตฺวา เยน เต ภิกฺขุ เตนุสฺสงฺกมฺมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา เต
#๑ ม. ย. อรณฺญเณ จ ฯ ๒ ม. ย. ภควาติ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓ ม. อภิขฺชิกญฺจ ฯ

ภิกฺขุ เอตทโวจ สตุถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตตํตีติ ฯ เอวมาวุโสติ
โฆ เต ภิกฺขุ ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสุณฺติว เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมํ
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสํสีสุ ฯ

[๔๘๖] เอกมฺนฺตํ นิสินฺเน โฆ เต ภิกฺขุ ภควา เอตทโวจ
สจฺจํ กิร ตฺเมห ภิกฺขเว อลฺลวมณฺณํ สุเตน อจฺจาวทล เอหิ
ภิกฺขุ โโก พหุตรํ ภาสีสฺสตีติ โโก สุนฺทรตรํ ภาสีสฺสตีติ โโก จิรตรํ
ภาสีสฺสตีติ ฯ เอวํ ฆนฺเตติ ฯ กิณฺนุ เม ตฺเมห ภิกฺขเว เอวํ
ชฺมมํ เทลิตํ อาชานาถ เอวํ ตฺเมห ภิกฺขเว อลฺลวมณฺณํ สุเตน
อจฺจาวทล เอหิ ภิกฺขุ โโก พหุตรํ ภาสีสฺสตีติ โโก สุนฺทรตรํ
ภาสีสฺสตีติ โโก จิรตรํ ภาสีสฺสตีติ ฯ โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ โน เจ
กิร เม ตฺเมห ภิกฺขเว เอวํ ชฺมมํ เทลิตํ อาชานาถ อถ
กิลฺลจฺรหิ ตฺเมห โมฆปฺริสา กิ ชานนฺตา กิ ปสฺสนฺตา เอวํ สุวากฺขาเต
ชฺมมวินฺเย ปพฺพชิตา สมานา อลฺลวมณฺณํ สุเตน อจฺจาวทล เอหิ
ภิกฺขุ โโก พหุตรํ ภาสีสฺสตีติ โโก สุนฺทรตรํ ภาสีสฺสตีติ โโก จิรตรํ
ภาสีสฺสตีติ ฯ

[๔๘๗] อถ โฆ เต ภิกฺขุ ภควโต ปาเทสุ สิริสา นิปตฺติว
ภควนฺตํ เอตทโวจฺจ อจฺจโย โน ฆนฺเต อจฺจกมา ยถาพาล
ยถามุเพห ยถากุสเล ยะ มยํ เอวํ สุวากฺขาเต ชฺมมวินฺเย
ปพฺพชิตา สมานา อลฺลวมณฺณํ สุเตน อจฺจาวทิมฺหา เอหิ ภิกฺขุ
โก พหุตรํ ภาสีสฺสตีติ โโก สุนฺทรตรํ ภาสีสฺสตีติ โโก จิรตรํ ภาสีสฺสตีติ

เตสั โน ฆนเต ภควา อจฺยํ อจฺยโต ปฏิกฺคณฺหาตุ อายตี
ถัวรายาติ ฯ

[๔๘๘] ตคฺขม ตุเมห ภิกฺขเว อจฺโย อจฺจมา ยถาพาเล
ยถามูเพห ยถากุสเล ย ตุเมห เอวํ สุวากฺขาเต ชมฺมวินเย
ปพฺพชิตา สมานา อญฺณมณฺณํ สุเตน อจฺจาวทิตฺถ เอหิ ภิกฺขุ
โก พหุตรํ ภาสีสุตฺติ โภ สุนฺทรตรํ ภาสีสุตฺติ โภ จิตรํ ภาสีสุตฺตีติ
ยโต จ โข ตุเมห ภิกฺขเว อจฺยํ อจฺยโต ทิสฺวา ยถาชรฺมํ
ปฏิกโรถ ตํ โว มยํ อจฺยํ ปฏิกฺคณฺหาม วุฑฺฒิ เหา
ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย โย อจฺยํ อจฺยโต ทิสฺวา ยถาชรฺมํ
ปฏิกโรติ อายตี จ ถัวริ อปาชฺชตีติ ฯ ฉณฺจํ ฯ

[๔๘๙] ราชคฺเห วิหริเต เวพฺวาเน ... อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป
เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ... เอกมฺนตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมฺนตํ
มหากสฺสโป ภควา เอตทโวจ โอวท กสฺสป ภิกฺขุ กโรหิ
กสฺสป ภิกฺขุณํ ชมฺมี ถถํ อหํ วา กสฺสป ภิกฺขุ โอวเทยฺยํ
ตวํ วา อหํ วา ภิกฺขุณํ ชมฺมี ถถํ กเรยฺยํ ตวํ วาติ ฯ

[๔๙๐] ทพฺพจา โข ฆนเต ภควา เอตฺรหิ ภิกฺขุ
โทวจสฺสกรณฺเหหิ ชมฺเมหิ สมนฺนาคตา อภฺขมา อปฺปทกฺขิณฺคฺคาหิโน
อนฺุสาสนี ฯ ยสฺสทสฺสจฺจิ ฆนเต สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ชมฺเมสุ หิริ
นตฺถิ กุสเลสุ ชมฺเมสุ โอตฺตปฺปํ นตฺถิ กุสเลสุ ชมฺเมสุ วิริยํ
นตฺถิ กุสเลสุ ชมฺเมสุ ปญฺญา นตฺถิ กุสเลสุ ชมฺเมสุ ตสฺส

ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากจฺฉติ หานิเยว ปาฎิกงฺขา กุสเลสุ
ชฺมเมสุ โน วุฑฺฒิ ฯ เสยฺยถาปี ภนฺเต กาพปกฺเข จนฺทสฺส
ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากจฺฉติ หายเตว จ ๑ วนฺณเณน
หายติ มณฺฑาเลน หายติ อากาย หายติ อาโรหปริณาเหน เอวเมว
โฆ ภนฺเต ยสฺสทสฺสจฺจิ สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ชฺมเมสุ หิริ นตฺถิ ...
โธตฺตปฺปํ นตฺถิ ... วิริยํ นตฺถิ ... ปญฺญา นตฺถิ กุสเลสุ ชฺมเมสุ
ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากจฺฉติ หานิเยว ปาฎิกงฺขา
กุสเลสุ ชฺมเมสุ โน วุฑฺฒิ ฯ อสฺสทฺโธ ปุริสปุคฺคโลติ ภนฺเต
ปริหานเมตํ อหิริโก ปุริสปุคฺคโลติ ภนฺเต ปริหานเมตํ อโนตฺตาปี
ปุริสปุคฺคโลติ ภนฺเต ปริหานเมตํ กุสีโต ปุริสปุคฺคโลติ ภนฺเต
ปริหานเมตํ ทุปฺปฬโธ ปุริสปุคฺคโลติ ภนฺเต ปริหานเมตํ โกชน
ปุริสปุคฺคโลติ ภนฺเต ปริหานเมตํ อุปนาหิ ปุริสปุคฺคโลติ ภนฺเต
ปริหานเมตํ น สนฺติ ภิกฺขุ โฉวาทกาติ ภนฺเต ปริหานเมตํ ฯ

[๔๕๑] ยสฺสทสฺสจฺจิ ภนฺเต สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ชฺมเมสุ หิริ
อตฺถิ กุสเลสุ ชฺมเมสุ โธตฺตปฺปํ อตฺถิ กุสเลสุ ชฺมเมสุ วิริยํ
อตฺถิ กุสเลสุ ชฺมเมสุ ปญฺญา อตฺถิ กุสเลสุ ชฺมเมสุ ตสฺส
ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากจฺฉติ วุฑฺฒิเยว ปาฎิกงฺขา กุสเลสุ
ชฺมเมสุ โน ปริหานิ ฯ เสยฺยถาปี ภนฺเต ชฺมฺหปฺกฺเข จนฺทสฺส
ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากจฺฉติ วุฑฺฒเตว จ ๑ วนฺณเณน
วุฑฺฒติ มณฺฑาเลน วุฑฺฒติ อากาย วุฑฺฒติ อาโรหปริณาเหน
#๑ ม. ย. จสทฺโธ นตฺถิ ฯ เอวมุปริปี ฯ

เอวเมว โข ภนฺเต ยสฺสทสฺสจฺจิ สทฺธา อตฺถิ กุสฺเสสุ ฌมฺเมสุ
หิริ อตฺถิ ... โอตฺตปฺปํ อตฺถิ ... วิริยํ อตฺถิ ... ปญฺญา อตฺถิ
กุสฺเสสุ ฌมฺเมสุ ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากจฺฉติ
วฺจฺฉติเยว ปาฎิกงฺขา กุสฺเสสุ ฌมฺเมสุ โน ปริหานิ ฯ สทฺโธ
ปฺริสพฺุคฺคโลติ ภนฺเต อปริหานเมตํ หิริมา ปฺริสพฺุคฺคโลติ ภนฺเต
อปริหานเมตํ โอตฺตปฺปํ ปฺริสพฺุคฺคโลติ ภนฺเต อปริหานเมตํ
อารทฺทวิริโย ปฺริสพฺุคฺคโลติ ภนฺเต อปริหานเมตํ ปญฺญา
ปฺริสพฺุคฺคโลติ ภนฺเต อปริหานเมตํ อกโกธโน ปฺริสพฺุคฺคโลติ ภนฺเต
อปริหานเมตํ อนุปฺนาหิ ปฺริสพฺุคฺคโลติ ภนฺเต อปริหานเมตํ
สนฺติ ภิกฺขุ โอิวาทกาทิ ภนฺเต อปริหานเมตฺนติ ฯ

[๔๕๒] สาธุ สาธุ กสฺสป ยสฺสทสฺสจฺจิ [๑]- สทฺธา นตฺถิ กุสฺเสสุ
ฌมฺเมสุ หิริ นตฺถิ ... โอตฺตปฺปํ นตฺถิ ... วิริยํ นตฺถิ ... ปญฺญา
นตฺถิ กุสฺเสสุ ฌมฺเมสุ ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากจฺฉติ
หานิเยว ปาฎิกงฺขา กุสฺเสสุ ฌมฺเมสุ โน วฺจฺฉติ ฯ เสยฺยถาปิ
กสฺสป กาทฺปกฺเข จฺนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากจฺฉติ
หายเตว จ วณฺเณน หายติ มณฺฑาเลน หายติ อากาย หายติ
อาโรหปฺริณาเหเน เอวเมว โข กสฺสป ยสฺสทสฺสจฺจิ สทฺธา นตฺถิ
กุสฺเสสุ ฌมฺเมสุ หิริ นตฺถิ ... โอตฺตปฺปํ นตฺถิ ... วิริยํ นตฺถิ ...
ปญฺญา นตฺถิ กุสฺเสสุ ฌมฺเมสุ ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา
อากจฺฉติ หานิเยว ปาฎิกงฺขา กุสฺเสสุ ฌมฺเมสุ โน วฺจฺฉติ ฯ
#๑ ม. ย. กสฺสป ฯ

อสุสทุโธ ปุริสปุคฺคโลติ กสฺสป ปรีหานเมตฺ อหิริโก ฯเปฯ
อโนตฺตาปี ฯเปฯ กุสีโต ฯเปฯ ทุปฺปญฺโธ ฯเปฯ โกรโน ฯเปฯ
อุปนาหิ ปุริสปุคฺคโลติ กสฺสป ปรีหานเมตฺ น สนฺติ ภิกฺขุ
โธวาทกาติ กสฺสป ปรีหานเมตฺ ฯ

[๔๕๓] ยสฺสกสฺสจฺจ กสฺสป สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ
หิริ อตฺถิ ... โอตฺตปฺปํ อตฺถิ ... วิริยํ อตฺถิ ... ปญฺญา อตฺถิ
กุสเลสุ ฌมฺเมสุ ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากจฺฉติ
วฑฺฒิเยว ปาฎิกงฺขา กุสเลสุ ฌมฺเมสุ โน ปรีหานิ ฯ เสยฺยถาปี
กสฺสป ฆณฺ्हปฺกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากจฺฉติ
วฑฺฒเตว จ วณฺเณน วฑฺฒติ มณฺฑาเลน วฑฺฒติ อากาย วฑฺฒติ
อาโรหปรีณาหน เอมเมว โข กสฺสป ยสฺสกสฺสจฺจ สทฺธา อตฺถิ
กุสเลสุ ฌมฺเมสุ หิริ อตฺถิ ... โอตฺตปฺปํ อตฺถิ ... วิริยํ อตฺถิ ...
ปญฺญา อตฺถิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา
อากจฺฉติ วฑฺฒิเยว ปาฎิกงฺขา กุสเลสุ ฌมฺเมสุ โน ปรีหานิ ฯ
สทฺโธ ปุริสปุคฺคโลติ กสฺสป อปรีหานเมตฺ หิริมา ฯเปฯ
โอตฺตาปี ฯเปฯ อารทฺธวิริโย ฯเปฯ ปญฺญา ฯเปฯ อุกฺโขโรโน ฯเปฯ
อนฺุปนาหิ ปุริสปุคฺคโลติ กสฺสป อปรีหานเมตฺ สนฺติ ภิกฺขุ
โธวาทกาติ กสฺสป อปรีหานเมตฺนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๔๕๔] ราชคเห วิหฺรติ เวพฺพวน กถนฺทกนิวาเป ฯ อถ โข
อายสฺมา มหากสฺสโป เยน ภควา เตนฺุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา

ภควนฺตํ อภิวัตเตตฺวา เอกมนฺตํ นิสํสีทึ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข
อายุสมฺนฺตํ มหากสฺสปี ภควา เอตทโวจ โอวท กสฺสป ภิกฺขุ
กโรหิ กสฺสป ภิกฺขุณฺณํ ฆมฺมี กถํ อหํ วา กสฺสป ภิกฺขุ โอวทเยยฺย
ตฺวํ วา อหํ วา ภิกฺขุณฺณํ ฆมฺมี กถํ กเรยฺย ตฺวํ วาติ ฯ ทุพฺพจา
โฆ ภนฺเต ภควา เอตฺรหิ ภิกฺขุ โทวจสฺสกรณฺเหหิ ฆมฺเมหิ
สมนฺนาคตา อกฺขมา อปฺปทกฺขิณฺนคฺคาหิโน อนุสาสนินฺนติ ๑ ฯ

[๔๕๕] ตถา หิ ปน กสฺสป ปุพฺเพ เถรา ภิกฺขุ อารณฺญิกา
เจว อเหตุํ อารณฺญิกตฺตสฺส จ วณฺณวาทีโน ปิณฺฑปาติกา
เจว อเหตุํ ปิณฺฑปาติกตฺตสฺส จ วณฺณวาทีโน ปัสฺสุกฺติกา เจว
อเหตุํ ปัสฺสุกฺติกตฺตสฺส จ วณฺณวาทีโน เตจิวริกา เจว อเหตุํ
เตจิวริกตฺตสฺส จ วณฺณวาทีโน อปฺปิจฺญา เจว อเหตุํ
อปฺปิจฺญตฺยา จ วณฺณวาทีโน สนฺตฺตฺญา เจว อเหตุํ สนฺตฺตฺจฺยา จ
วณฺณวาทีโน ปวิวิตฺตา เจว อเหตุํ ปวิเวกสฺส จ วณฺณวาทีโน
อัสฺสจฺญา เจว อเหตุํ อัสฺสคฺคสฺส จ วณฺณวาทีโน อารทฺธวิริยา
เจว อเหตุํ วิริยารมฺภสฺส จ วณฺณวาทีโน ฯ ตตฺร โย โหติ ภิกฺขุ
อารณฺญิกโก เจว อารณฺญิกตฺตสฺส จ วณฺณวาที ปิณฺฑปาติโก เจว
ปิณฺฑปาติกตฺตสฺส จ วณฺณวาที ปัสฺสุกฺติโก เจว ปัสฺสุกฺติกตฺตสฺส(
จ วณฺณวาที เตจิวริกโก เจว เตจิวริกตฺตสฺส จ วณฺณวาที
อปฺปิจฺจโน เจว อปฺปิจฺญตฺยา จ วณฺณวาที สนฺตฺตฺจฺโย เจว
สนฺตฺตฺจฺยา จ วณฺณวาที ปวิวิตฺโต เจว ปวิเวกสฺส จ วณฺณวาที
#๑ ย. อนุสาสนนฺนติ ฯ

อัสสกุโจ เจว อัสสคฺคสฺส จ วรรณวาที อารทฺชวิริโย เจว
 วิริยารมฺภสฺส จ วรรณวาที ตํ เถรา ภิกฺขุ อาสเนน
 นิมนฺเตนฺติ เอหิ ภิกฺขุ โภ นามายํ ภิกฺขุ ภทฺทโก วตายํ ภิกฺขุ
 สิกฺขากาโม วตายํ ภิกฺขุ เอหิ ภิกฺขุ อิทํ อาสนํ นิสีทาหิติ ฯ
 ตตฺร กสฺสปํ นวานํ ภิกฺขุณํ เอวํ โหติ โย กิร โส โหติ ภิกฺขุ
 อารณฺณิกโก เจว อารณฺณิกคฺคตฺสฺส จ วรรณวาที ปิณฺฑปาติโก
 เจว ... ปัสฺสกุติโก เจว ... เตจฺจวริโก เจว ... อปฺปิจฺจโน เจว ...
 สนฺตฺตฺตฺสฺส เจว ... ปวิวิตฺตเจว ... อัสสกุโจ เจว ... อารทฺชวิริโย
 เจว วิริยารมฺภสฺส จ วรรณวาที ตํ เถรา ภิกฺขุ อาสเนน
 นิมนฺเตนฺติ เอหิ ภิกฺขุ โภ นามายํ ภิกฺขุ ภทฺทโก วตายํ
 ภิกฺขุ สิกฺขากาโม วตายํ ภิกฺขุ เอหิ ภิกฺขุ อิทํ อาสนํ นิสีทาหิติ
 เต ตถตฺตตาย ปฏฺิพฺชชนฺติ เตสนฺตํ โหติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ฯ

[๔๕๖] เอตฺรหิ ปน กสฺสปํ เถรา ภิกฺขุ น เจว อารณฺณิกา
 น จ อารณฺณิกคฺคตฺสฺส วรรณวาทีโน น เจว ปิณฺฑปาติกา
 น จ ปิณฺฑปาติคฺคตฺสฺส วรรณวาทีโน น เจว ปัสฺสกุติกา น จ
 ปัสฺสกุติคฺคตฺสฺส วรรณวาทีโน น เจว เตจฺจวริกา น จ เตจฺจวริคฺคตฺสฺส
 วรรณวาทีโน น เจว อปฺปิจฺจนา น จ อปฺปิจฺจนตาย วรรณวาทีโน
 น เจว สนฺตฺตฺตฺสฺส น จ สนฺตฺตฺตฺสฺสจฺจา วรรณวาทีโน
 น เจว ปวิวิตฺตนา น จ ปวิเวกสฺส วรรณวาทีโน น เจว
 อัสสกุจฺจา น จ อัสสคฺคสฺส วรรณวาทีโน น เจว อารทฺชวิริยา

น จ วิริยารมภสฺส วัฒนวาทีโน ฯ ตตฺร โย โหติ ภิกฺขุ
ฉาโต ยสฺสตี ลากิ จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺช-
ปริกฺขารานํ ตํ เถรา ภิกฺขุ อาสเนน นิมนฺเตนฺติ เอหิ ภิกฺขุ
โก นามายํ ภิกฺขุ ภทฺทโก วดายํ ภิกฺขุ สพฺรหฺมจาริกาโม วดายํ
ภิกฺขุ เอหิ ภิกฺขุ อิทํ อาสนํ นิสีทาหิตี ฯ ตตฺร กสฺสโป นวานํ
ภิกฺขุณํ เอวํ โหติ โย กิร โส โหติ ภิกฺขุ ฉาโต ยสฺสตี
ลากิ จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ตํ
เถรา ภิกฺขุ อาสเนน นิมนฺเตนฺติ เอหิ ภิกฺขุ โก นามายํ ภิกฺขุ
ภทฺทโก วดายํ ภิกฺขุ สพฺรหฺมจาริกาโม วดายํ ภิกฺขุ เอหิ ภิกฺขุ
อิทํ อาสนํ นิสีทาหิตี เต ตถตฺตตาย ปฏฺธิชฺชนฺติ เตสนฺตํ โหติ
ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย ฯ ยถฺหิ ตํ กสฺสโป สมฺมา วทฺมาโน
วเทยฺย อุปทฺตฺตา พฺรหฺมจารี พฺรหฺมจากรูปทฺทเวเน อภิวนา ๑
พฺรหฺมจารี พฺรหฺมจากราภิวนเนนาติ ๒ ฯ เอตฺรหิ ตํ กสฺสโป สมฺมา
วทฺมาโน วเทยฺย อุปทฺตฺตา พฺรหฺมจารี พฺรหฺมจากรูปทฺทเวเน
อภิวนา พฺรหฺมจารี พฺรหฺมจากราภิวนเนนาติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๔๕๗] สาวคฺคิยํ วิหฺรติ ... อหิ ภิกฺขเว ยาวเทเว อากงฺขามิ
วิวิจฺเจว กามฺเห วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกฺกํ สฺวิจาร์ วิเวกขํ
ปีติสฺขํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรามิ ฯ กสฺสโปปิ ภิกฺขเว
ยาวเทเว อากงฺขติ วิวิจฺเจว กามฺเห วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ฌมฺเมหิ
สวิตกฺกํ สฺวิจาร์ วิเวกขํ ปีติสฺขํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ

#๑ ม. อภิปตฺถนา ฯ ย. อภิวนา ฯ ๒ ม. พฺรหฺมจากริอภิปตฺถเนนาติ ฯ

#ย. พฺรหฺมจากราภิวนเนนาติ ฯ

[๔๙๘] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ วิตกฺกวิจารานํ
วูปสฺมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์
สมาริขํ ปิติสุขํ ทฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ ฯ กสฺสโปปี
ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสฺมา ฯเปฯ ทฺติยํ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ฯ

[๔๙๙] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ ปิตฺติยา จ วิจารณ์
อุเปกฺขโก จ วิหรามิ สโต จ สมฺปชานโน สุขลฺลจ กายเณ
ปฏฺฐิสฺสเวเทมิ ยนฺตํ อริยา อากิณฺณติ อุเปกฺขโก สติมา
สุขวิหริตี ตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ ฯ กสฺสโปปี ภิกฺขเว
ยาวเทว อากงฺขติ ปิตฺติยา จ วิจารณ์ อุเปกฺขโก จ วิหริติ สโต จ
สมฺปชานโน สุขลฺลจ กายเณ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ยนฺตํ อริยา อากิณฺณติ
อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหริตี ตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ฯ

[๕๐๐] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ สุขสฺส จ ปหานา
ทฺกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺพเว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมา
อทฺกฺขมสฺสํ อุเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธิํ จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ ฯ
กสฺสโปปี ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขติ สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ
จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ฯ

[๕๐๑] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ สพฺพโส รุปสณฺณานํ
สมตฺกฺกมา ปฏฺฐิสณฺณานํ อตฺถงฺกมา นานตฺตสณฺณานํ อมนสิการา
อนนฺโต อากาโสติ อากาसानญายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ ฯ

กสฺสโปปี ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขติ สพฺพโส รูปสณฺณานํ
สมตฺตีกุมมา ฯเปฯ อากาसानญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ

[๕๐๒] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ สพฺพโส
อากาसानญายตนํ สมตฺตีกุมมํ อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญายตนํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรามิ ฯ กสฺสโปปี ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขติ
สพฺพโส อากาसानญายตนํ สมตฺตีกุมมํ อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ
วิญฺญาณญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ

[๕๐๓] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ สพฺพโส
วิญฺญาณญายตนํ สมตฺตีกุมมํ นตฺถิ กิณฺจิติ อากิณฺจญฺญายตนํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรามิ ฯ กสฺสโปปี ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขติ ฯเปฯ
อากิณฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ

[๕๐๔] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ สพฺพโส
อากิณฺจญฺญายตนํ สมตฺตีกุมมํ เนวสณฺณานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรามิ ฯ กสฺสโปปี ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขติ ฯเปฯ
เนวสณฺณานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ

[๕๐๕] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ สพฺพโส
เนวสณฺณานาสญฺญายตนํ สมตฺตีกุมมํ สญฺญาเวทยิตฺถิโรธํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรามิ ฯ กสฺสโปปี ภิกฺขเว ฯเปฯ สญฺญาเวทยิตฺถิโรธํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ

[๕๐๖] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ อนนฺทวิหิตํ อิทฺธิวิธํ

ปจฺจนุโกมิ เอโกปี หุตฺวา พุทฺธา โหมิ พุทฺธาปี หุตฺวา เอโก
โหมิ อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกฺขทฺทํ ติโรปการํ ติโรปพฺพตํ
อสชฺชมาโน คจฺฉามิ เสยฺยถาปี อากาเส ปจฺเวียปี อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ
กโรมิ เสยฺยถาปี อุกฺเก อุกฺเกปี อภิชฺชมาเน คจฺฉามิ เสยฺยถาปี
ปจฺเวีย อากาเสปี ปลฺลนฺนเกน จงฺกมามิ ๑ เสยฺยถาปี ปกฺขี สกฺโข
อิเมปี จนฺติมสฺสุริเย เอวํหิทฺธิเก เอวํหานุภาเว ปาณินา ปริมฺสามิ
ปริมฺชฺชามิ ยาว พุรฺหุมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตมิ ฯ กสฺสโปปี
ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขติ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวธิํ ปจฺจนุโกติ ฯเปฯ
ยาว พุรฺหุมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติ ฯ

[๕๐๗] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ ทิปฺพาย โสตฺธาตฺถยา ฯเปฯ
เย ทฺเว สนฺติเก จ ฯ กสฺสโปปี ภิกฺขเว ... สนฺติเก จ ฯ

[๕๐๘] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ ปรสฺตตฺตานํ
ปรปฺกฺกลานํ เจตฺสา เจโต ปริจฺจ ชานามิ ๒ สรารํ วา จิตฺตํ
สรารํ จิตฺตฺนฺติ ปชานามิ วิตรารํ วา จิตฺตํ วิตรารํ จิตฺตฺนฺติ
ปชานามิ สโทสํ วา จิตฺตํ ฯเปฯ วิตโทสํ วา จิตฺตํ ...
สโมหํ วา จิตฺตํ ... วิตโมหํ วา จิตฺตํ ... สงฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ ...
วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ ... มหฺกคฺตํ วา จิตฺตํ ... อมฺหฺกคฺตํ วา จิตฺตํ ...
สอฺคฺตฺตํ วา จิตฺตํ ... อนฺคฺตฺตํ วา จิตฺตํ ... สฺมาหิตํ วา จิตฺตํ ...
อสฺมาหิตํ วา จิตฺตํ ... วิมฺคฺตํ วา จิตฺตํ ... อวิมฺคฺตํ วา จิตฺตํ
อวิมฺคฺตํ จิตฺตฺนฺติ ปชานามิ ฯ กสฺสโปปี ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขติ
#๑ ม. กมามิ ฯ ๒ ม. ย. ปชานามิ ฯ

ปรสตุตํ ปรปฺกคฺคณํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ชานาติ ๑ สราคํ
วา จิตฺตํ สราคํ จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ ฯเปฯ อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ
อวิมุตฺตํ จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ ฯ

[๕๐๕] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ อนเนกวิหิตํ
ปฺพเพนิวาสํ อนุสฺสรามิ เสยฺยถิํ เอกมฺปิ ชาตี เทวปี ชาติโย
ติสฺโสปี ชาติโย จตฺโสปี ชาติโย ปญฺจปี ชาติโย ทสปี ชาติโย
วิสฺมปี ชาติโย ตีสมฺปิ ชาติโย จตฺตافیสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ
ชาติโย ชาติสฺตมฺปิ ชาติสฺสสมฺปิ ชาติสฺตสฺสสมฺปิ อนเนกปี
ลํวณฺณกปฺเป อนเนกปี วิวณฺณกปฺเป อนเนกปี ลํวณฺณวิวณฺณกปฺเป อมฺตฺราสี
เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํณฺโณ เอวํมาหาโร เอวํสุขทฺกฺขปฺภิสฺสเวที
เอวํมายฺยปริยฺนฺโต โส ตโต จโต อมฺตฺร อุทปาที ๒ ตฺตฺราปาสี ๑
เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํณฺโณ เอวํมาหาโร เอวํสุขทฺกฺขปฺภิสฺสเวที
เอวํมายฺยปริยฺนฺโต โส ตโต จโต อิธฺฐปฺปนฺโนติ อิติ สากาโร
สอฺทุเทสํ อนเนกวิหิตํ ปฺพเพนิวาสํ อนุสฺสรามิ ฯ กสฺสโปปี ภิกฺขเว
ยาวเทว อากงฺขติ อนเนกวิหิตํ ปฺพเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ เสยฺยถิํ
เอกมฺปิ ชาตี ฯเปฯ อิติ สากาโร สอฺทุเทสํ อนเนกวิหิตํ
ปฺพเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ ฯ

[๕๑๐] อหํ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ ทิพฺเพน จกฺขุณา
วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตฺมานุสฺสเกน สคฺเต ปสฺสามิ จวฺมานเณ อุปฺปชฺชวฺมานเณ
หิเน ปณฺเฑ สฺวณฺเณ ทฺพพณฺเณ สฺกฺเต ทฺกฺคเต ยถากมฺมุปฺเป
#๑ ม. ย. ปชานาติ ฯ ๒ ย. อุทปาที ฯ ๓ ย. ตฺตฺราวาสี ฯ

สตฺเต ปชานามิ อิเม วต โภญฺโต สตฺตา กายทฺวจฺริเตน สมฺนฺนาคตา
วจฺีทฺวจฺริเตน สมฺนฺนาคตา มโนทฺวจฺริเตน สมฺนฺนาคตา อริยานํ
อุปฺวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกิา มิจฺฉาทิฏฺฐิกิมฺมสมาทานา เต กายสฺส
เกทา ปรี มรณา อปายํ ทฺคฺคฺตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปนฺนา อิเม วา
ปน โภญฺโต สตฺตา กายสฺสจฺริเตน สมฺนฺนาคตา วจฺีสฺจฺริเตน สมฺนฺนาคตา
มโนสฺจฺริเตน สมฺนฺนาคตา อริยานํ อนุปฺวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกิา
สมฺมาทิฏฺฐิกิมฺมสมาทานา เต กายสฺส เกทา ปรี มรณา สฺคฺคฺตี
สฺคฺคํ โลกํ อุปฺปนฺนาติ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเชน
อติกฺกนฺตฺมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสํมิจฺจ จมฺมานเ อฺปฺชชฺมานเ ทิเน ปณฺีเต
สฺวณฺเ ทฺพพฺณฺเ สฺสฺเต ทฺคฺคฺเต ยถากมฺมุปฺเค สตฺเต ปชานามิ ฯ
กสฺสโปปิ ภิกฺขเว ยาวทเว อากงฺขติ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเชน
อติกฺกนฺตฺมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสตี จมฺมานเ ฯเปฯ ยถากมฺมุปฺเค
สตฺเต ปชานาติ ฯ

[๕๑๑] อหํ ภิกฺขเว อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺุตฺตี
ปฺลฺยฺวาวิมฺุตฺตี ทิฏฺฐเจว ฆมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อฺปฺสมฺปชฺช
วิหฺรามิ ฯ กสฺสโปปิ ภิกฺขเว อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺุตฺตี
ปฺลฺยฺวาวิมฺุตฺตี ทิฏฺฐเจว ฆมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อฺปฺสมฺปชฺช
วิหฺรตีติ ฯ นวํ ฯ

[๕๑๒] เอวฺมฺเม สฺคฺคํ เอกํ สมยํ อายสฺมา มหากสฺสโป
สาวตฺถึยิ วิหฺรติ เขตฺวเน อนาถปฺณฺทิกสฺส อารามे ฯ อถ โข

อายุสฺมา อานนุโท ปุพฺพหสมยํ นีวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย
เยนายสฺมา มหากสฺสโป เตนุปลสงฺกมิ อุปลสงฺกมิตฺวา อายุสฺมนฺตํ
มหากสฺสโป เอตทโวจ อายาม ภนฺเต กสฺสโป เยน อณฺตโร
ภิกฺขุณฺอุปสฺสโย เตนุปลสงฺกมิตฺสามาติ ฯ กจฺจ ตฺวํ อาวุโส อานนุท
พหุภิกฺโข ตฺวํ พหุภิกฺโขติ ฯ ทุตฺติยมฺปิ โข อายุสฺมา อานนุโท
อายุสฺมนฺตํ มหากสฺสโป เอตทโวจ อายาม ภนฺเต กสฺสโป เยน
อณฺตโร ภิกฺขุณฺอุปสฺสโย เตนุปลสงฺกมิตฺสามาติ ฯ กจฺจ ตฺวํ อาวุโส
อานนุท พหุภิกฺโข ตฺวํ พหุภิกฺโขติ ฯ ตุตฺติยมฺปิ โข อายุสฺมา
อานนุโท อายุสฺมนฺตํ มหากสฺสโป เอตทโวจ อายาม ภนฺเต
กสฺสโป เยน อณฺตโร ภิกฺขุณฺอุปสฺสโย เตนุปลสงฺกมิตฺสามาติ ฯ

[๕๑๓] อถ โข อายุสฺมา มหากสฺสโป ปุพฺพหสมยํ
นีวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย อายุสฺมตา อานนุเทน ปจฺจาสมณฺณ เยน
อณฺตโร ภิกฺขุณฺอุปสฺสโย เตนุปลสงฺกมิ อุปลสงฺกมิตฺวา ปณฺตเต
อาสเน นิสิตฺติ ฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขุณฺิโย เยนายสฺมา
มหากสฺสโป เตนุปลสงฺกมิตฺส อุปลสงฺกมิตฺวา อายุสฺมนฺตํ มหากสฺสโป
อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺตีสฺสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข ตา ภิกฺขุณฺิโย
อายุสฺมา มหากสฺสโป ฐมฺมียา กถาย สนนฺตเสสฺสิ สมาทเปสฺสิ
สมฺตเตเชสฺสิ สมฺปหํเสสฺสิ ฯ อถ โข อายุสฺมา มหากสฺสโป ตา
ภิกฺขุณฺิโย ฐมฺมียา กถาย สนนฺตเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมฺตเตเชตฺวา
สมฺปหํเสตฺวา อุกฺกจาสาสนา ปกฺกามิ ฯ

[๕๑๔] อถ โข ฤทธตีสสา ภิกขุณี อนตตมมา อนตตมมาวัจ
นิจจาเรสิ ก็ ปน อโยโย มหาทสสโป อโยยสส อานนทสส
เวเทหมุณีโน สมมุขา ฐมัม ภาสิตพัพ มณฺณติ เสยฺยถาปี นาม
สูจิพาณชโก สุขุมสูจิการสส สนนฺติเก สฺวิจิ วิกฺเขตพัพ มณฺณเยย
เอวเมว อโยโย มหาทสสโป อโยยสส อานนทสส เวเทหมุณีโน
สมมุขา ฐมัม ภาสิตพัพ มณฺณตีติ ๑ ฯ อสฺโสสิ โข อายสฺมา
มหาทสสโป ฤทธตีสสา ภิกขุณียา อิมิ วัจ ภาสमानาย ฯ
อถ โข อายสฺมา มหาทสสโป อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ
ก็ นุ โข อาวุโส อานนฺท อหิ สูจิพาณชโก ตฺวํ สูจิการो
อุทาหุ อหิ สูจิการो ตฺวํ สูจิพาณชโกติ ฯ ขมถ ๒ ภาเน กสฺสปล
พาโล มาตุคาโมติ ฯ

[๕๑๕] อากเมหิ ตฺวํ อาวุโส อานนฺท มา เต สงฺโฆ
อุตฺตริ อฺปปริกฺขิ ตํ ก็ มณฺณสิ อาวุโส อานนฺท อปี นุ
ตฺวํ ภาควโต สมมุขา ภิกขุสงฺฆเม อฺปนีโต อหิ ภิกฺขเว ยาวเทว
อากงฺขามิ วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ฐมเมหิ สวิตกุกิ
สฺวิจาริ วิเวกขิ ปิติสฺขิ ปจฺมํ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช วิหฺรามิ อานนฺโทปี
ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขติ วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ
ฐมเมหิ สวิตกุกิ สฺวิจาริ วิเวกขิ ปิติสฺขิ ปจฺมํ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช
วิหฺรตีติ ฯ โน เหติ ภาเนติ ฯ อหิ โข อาวุโส ภาควโต สมมุขา
ภิกขุสงฺฆเม อฺปนีโต อหิ ภิกฺขเว ยาวเทว อากงฺขามิ วิวิจฺเจว
#๑ ย. มณฺณตีติ ฯ ๒ ม. ขม ฯ

กามะหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกุกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปิติสฺขํ
ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ กสฺสโปปี ภิกฺขเว ยาวเทว
อากงฺขติ วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฌมฺเมหิ ฯเปฯ ปจฺมํ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ ฯ [นวฺนํ อนุปฺพุพฺพวิหารสมฺปาตฺตํ
ปฺลยฺจฺนฺนญฺจ อภิญฺฌานํ เอวํ เปยฺยาโล] ฯ

[๕๑๖] ตํ กิํ มลฺลลฺลิตฺติ อวฺวโส อานนฺท อปี นฺตุ ตํ ภาวโต
สมฺมุขํ ภิกฺขุสงฺฆเม อุปนฺนิโต อหํ ภิกฺขเว อาสวานํ ขยา อนาสวํ
เจโตวิมฺุตฺตี ปฺลยฺจฺนฺนญฺจ วิภฺงฺเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺฌา สจฺฉิกตฺวา
อุปสมฺปชฺช วิหรามิ อานนฺโทปี ภิกฺขเว อาสวานํ ขยา อนาสวํ
เจโตวิมฺุตฺตี ปฺลยฺจฺนฺนญฺจ วิภฺงฺเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺฌา สจฺฉิกตฺวา
อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ ฯ โน เหน้ ภาเน ฯ อหํ โข อวฺวโส
ภาวโต สมฺมุขํ ภิกฺขุสงฺฆเม อุปนฺนิโต อหํ ภิกฺขเว อาสวานํ
ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺุตฺตี ปฺลยฺจฺนฺนญฺจ วิภฺงฺเจว ฌมฺเม สยํ
อภิญฺฌา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรามิ กสฺสโปปี ภิกฺขเว
อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺุตฺตี ปฺลยฺจฺนฺนญฺจ วิภฺงฺเจว ฌมฺเม
สยํ อภิญฺฌา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ ฯ

[๕๑๗] สตฺตรตฺนํ วา โส ๑ อวฺวโส นาคํ อทฺตญฺจฺรตฺนํ ๒ วา
ตลปฺตติกาเย ฉาเทตฺพุพฺพิ มลฺลเยยฺย โย มํ ๓ จหิ อภิญฺฌาหิ
ฉาเทตฺพุพฺพิ มลฺลเยยฺยติ ฯ จวิตถ จ ปนฺ ญฺจฺจตฺติสฺสา ภิกฺขุณี
พฺรหฺมจฺริยฺมหาติ ฯ ทสมํ ฯ

#๑ ม. ยฺ. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ยฺ. อทฺตญฺจฺรตฺนํ ฯ ๓ ม. ยฺ. เม ฯ

[๕๑๘] เอกํ สมยํ อายสฺมา มหาคสฺสโป ราชคเห วิหริติ
เวพฺพเน กลนฺทกนิวาเป ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อานนฺโท
ทกฺขิณาภิรติสฺมี จาริกํ จรติ มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ ฯ เตน โข
ปน สมเยน อายสฺมโต อานนฺทสฺส ตีสมตฺตา สทฺธิวิหาริโน ภิกฺขุ
สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตา ภวนฺติ เขภฺยุเยน กุมารภูตา ฯ

[๕๑๙] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ทกฺขิณาภิรติสฺมี ยถาภิรนต์
จาริกํ จริตฺวา येन ราชคหํ เวพฺพนํ กลนฺทกนิวาปี ๑ เยนายสฺมา
มหาคสฺสโป เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนตฺตํ มหาคสฺสปี
อภิวาทตฺวา เอกมนตฺตํ นิสีทึ ฯ เอกมนตฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนตฺตํ
อานนฺทํ อายสฺมา มหาคสฺสโป เอตทโวจ กติ นฺ โข อาวุโส
อานนฺท อตฺถวเส ปฏิจฺจ ภควตา กุเลสุ ติกโกชนํ ปญฺจตฺตนฺติ ฯ

[๕๒๐] ตโย โข ฆนฺเต กสฺสโป อตฺถวเส ปฏิจฺจ ภควตา
กุเลสุ ติกโกชนํ ปญฺจตฺตํ ทุมฺมงฺกนํ ปุคฺคลานํ นิกฺคหาย เปสฺลนํ
ภิกฺขุณํ ฝาสฺวิหาราย มา ปาปิจฺฉา ปกฺขํ นิสฺสาย สงฺฆํ ภินฺทเยยฺย
กุลานฺุทยตฺตาย จ อิเม โข ฆนฺเต กสฺสโป ตโย อตฺถวเส ปฏิจฺจ
ภควตา กุเลสุ ติกโกชนํ ปญฺจตฺตนฺติ ฯ

[๕๒๑] อถ ภิกฺขุจรฺหิ ตฺวํ อาวุโส อานนฺท อิเมหิ [๒]- ภิกฺขุหิ
อินฺทฺริเยสุ อคฺคตฺตฺวาเรหิ โภชนเณ อมตฺตตฺถนฺนุหิ ชาคริยํ อนนฺุยตฺเตหิ
สทฺธิํ จาริกํ จรสิ สสฺสฆาตํ มณฺเณ จรสิ กุลปฺปฆาตํ ๑ มณฺเณ
จรสิ โอลุชฺชติ โข เต อาวุโส อานนฺท ปรีสา ปฺลชฺชนฺติ
#๑ ม. ย. กลนฺทกนิวาโป ฯ ๒ ม. ย. นเวหิ ฯ ๓ ม. กุลปฺปฆาตํ ฯ ย. กุลปฺปฆาตํ ฯ
#เอวมฺปรีปี ฯ

โฆ เต อาวุโส อานนุท นวปฺปายา น วายํ กุมารโก
มตฺตมณฺเณสํตีติ ฯ อปี เม ภูเต กสฺสป สิริสุมิ ปฺลิตานิ ชาตานิ
อถ จ ปน มยํ อชฺชาปี อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส กุมารกฺวาทา
น มุจฺจามาติ ฯ ตถา हि ปน ตฺวํ อาวุโส อานนุท อิมहि นเวहि
ภิกฺขุหิ อินฺทฺริเยสฺสุ อคฺคตฺทฺวาเรหิ โภชเน อมตฺตณฺเณหิ ชาครियํ
อนนฺยุตฺเตหิ สทฺธิํ จาริกํ จรตี สสฺสฆาตํ มณฺเณ จรตี กุลปฺปฆาตํ
มณฺเณ จรตี โอลุชฺชติ โฆ เต อาวุโส อานนุท ปรีสา ปฺลชฺชนฺติ
โฆ เต อาวุโส นวปฺปายา น วายํ กุมารโก มตฺตมณฺเณสํตีติ ฯ

[๕๒๒] อสฺสสํตี โฆ อุลลนฺนทา ภิกฺขุณี อยฺเยน กิร มหากสฺสเปน
อยโย อานนุโท เวเทหฺมุณี กุมารกฺวาทน อปฺสาทิโตติ ฯ
อถ โฆ อุลลนฺนทา ภิกฺขุณี อนตฺตมฺนา อนตฺตมฺนวาจํ นิจฺจเรตี
กึ ปน อยโย มหากสฺสโป อณฺเณตฺตติยปฺพุโป สฺมาโน อยฺยํ
อานนุทํ เวเทหฺมุณี กุมารกฺวาทน อปฺสาเทตฺพุพฺม มณฺเณตฺตีติ ฯ
อสฺสสํตี โฆ อายสฺมา มหากสฺสโป อุลลนฺนทาย ภิกฺขุณียา อิมํ
วาจํ ภาสฺมานาย ฯ

[๕๒๓] อถ โฆ อายสฺมา มหากสฺสโป อายสฺมฺนฺตํ อานนุทํ
เอตทโวจ ตถฺกฺวาวุโส อานนุท อุลลนฺนทาย ภิกฺขุณียา สหสา
อปฺปฏิสงฺขา วาจา ภาสิตา ยโตหํ อาวุโส เกสฺมสฺสุํ โอิหारेตฺวา
กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจาทฺเตตฺวา อการสฺมา อนการियํ ปฺพุพฺพิโต
นาภิชานามิ อณฺเณ สตฺถารํ อุตฺทิสิตา ๑ อณฺเณตฺร เตน ภควตา
#๑ ย. อุตฺทิสิตํ ฯ

อรหตา สมมาสมพุทฺธเชน ฯ ปุพฺเพ เม อวฺโส อคาริกภูตสฺส
 สโต เอตทโหสิ สมฺพาโธ ฆรราวาโส ราชปโป อชฺโฌกาโส
 ปพฺพชฺชา นยิทํ สุกรํ อการํ อชฺฌาวสตา เอกนุตปริปฺณณํ
 เอกนุตปริสฺพุทฺธํ สงฺขลิจิตํ พุรหฺมจริยํ จริตฺตํ ยนฺนุนาหํ เกสมสฺสํ
 โอิหารเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชยฺยนฺติ ฯ โส ขฺวาทํ อวฺโส อปรเนน สมเยน ปฏฺฐปิไลตีกานํ
 สงฺฆาภูมिํ กริตฺวา ๑ เย โลเก อรหฺนฺโต เต อุตฺทิสฺส เกสมสฺสํ
 โอิหารเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชํ โส เอวํ ปพฺพชฺชิตํ สมานิน อุตฺธานมคฺคํ ปฏฺฐิปนฺโน
 อุตฺทสํ ภควนฺตํ อนุตฺตรา จ ราชคหํ อนุตฺตรา จ นาพฺนทํ
 พหุปรตฺตเจตฺยเย นิสินฺนํ ทิสฺวาน เม เอตทโหสิ สตฺถารณฺจ วตฺทาหํ
 ปสฺสเสยฺยํ ภควนฺตเมว ปสฺสเสยฺยํ สุกคณฺจ วตฺทาหํ ปสฺสเสยฺยํ
 ภควนฺตเมว ปสฺสเสยฺยํ สมมาสมพุทฺธลฺลจ วตฺทาหํ ปสฺสเสยฺยํ ภควนฺตเมว
 ปสฺสเสยฺยนฺติ ฯ โส ขฺวาทํ อวฺโส ตตฺถเอว ภควโต ปาเทสฺส
 สิริสา นิปตฺติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจํ สตฺถา เม ภนฺเต ภควา
 สาวโกหฺมสฺมิ สตฺถาเม ภนฺเต ภควา สาวโกหฺมสฺมิติ ฯ

[๕๒๔] เอวํ วุตฺเต มํ อวฺโส ภควา เอตทโวจ โย โย
 กสฺสป เอวํ สพุพฺเจตฺโส สมฺนนาหตํ ๒ สาวกํ อชานญฺเณว วเทยฺย
 ชานามิติ อปสฺสญฺเณว วเทยฺย ปสฺสามิติ มุทฺธาปี ตสฺส
 วิปเตยฺย ฯ อหํ โย ปน กสฺสป ชานญฺเณว วทามิ ชานามิติ
 #๑ ม. การเรตฺวา ฯ ๒ ม. สพุพฺเจตฺสา สมฺนาคตํ ฯ ย. สพุพฺ เจตฺสา สมฺนาคตํ ฯ

ปสฺสณเวว วทามิ ปสฺสามีติ ฯ ตสฺมาติห เต กสฺสป เอวํ
สิกฺขิตพฺพํ ติพฺพํ เม หิโรตฺตปป์ ปจฺจุปฺภุจิตํ ภวิสฺสติ เถเรสุ
นเวสุ มชฺฌิเมสฺสูติ เอวณฺหิ เต กสฺสป สิกฺขิตพฺพํ ฯ ตสฺมาติห
เต กสฺสป เอวํ สิกฺขิตพฺพํ ยงฺกณฺจि ฌมฺมํ สฺมุณฺสฺสามิ กุสฺลุปสฺสนฺหิตํ
สพฺพนฺตํ อภฺภูจิกตฺวา มนสิกริตฺวา สพฺพเจตฺโต สมนฺนาหริตฺวา
โอหิตฺโตโต ฌมฺมํ สฺมุณฺสฺสามีติ เอวณฺหิ เต กสฺสป สิกฺขิตพฺพํ ฯ
ตสฺมาติห เต กสฺสป เอวํ สิกฺขิตพฺพํ สาทสฺสคตา จ เม
กายคตาสติ น วิชฺหิตฺสฺสตีติ เอวณฺหิ เต กสฺสป สิกฺขิตพฺพนฺตํ ฯ๑
อถ โข มํ อวฺวโส ภควา อิมินา โอวาเทน โอวทิตฺวา
อภฺภูจายาสนา ปกฺกามิ ฯ สตฺตทาหเมว โขหํ อวฺวโส สานเณ ๑
รภฺภูจปีณฺหํ ภุณฺสี อถ อภฺภูจมียา อณฺณา อุทปาติ ฯ อถ โข
อวฺวโส ภควา มคฺคา โอกฺกมฺม เยน อณฺณตฺรํ รุกฺขมฺมํ
เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ อถ ขฺวาทํ อวฺวโส ปภฺภูปิไลติกานํ สงฺฆาภฺภูจิจิ จตฺตคฺคณฺ
ปณฺณเปตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจํ อิท ภนฺเต ภควา นิสิตฺตํ ยํ
มมสฺส ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ ฯ นิสิตฺติ โข อวฺวโส ภควา
ปณฺณคฺเต อาสเน ฯ นิสชฺช โข มํ อวฺวโส ภควา เอตทโวจ
มฺทุกา โข ตฺยาขํ กสฺสป ปภฺภูปิไลติกานํ สงฺฆาภฺภูจิจิ ฯ ปภฺภูจคฺคณฺหาตุ
เม ภนฺเต ภควา ปภฺภูปิไลติกานํ สงฺฆาภฺภูจิจิ อนุกฺกมฺปํ อุปาทายาติ ฯ
ธารสฺสสฺสิ ปน เม ตวํ กสฺสป สาณานิ ปัสฺสุถฺถานิ นินฺพพฺสนานีติ ฯ
ธารสฺสสามหํ ภนฺเต ภควโต สาณานิ ปัสฺสุถฺถานิ นินฺพพฺสนานีติ ฯ
#๑ ม. สรโณ ฯ

[๕๒๕] โส ขวาทํ อวฺุโส ปฏฺปิโลตฺติกานํ สงฺฆาภูํ ภาควโต
ปาทาสี อหํ ปนสฺส ภาควโต สาทานนํ ปัสฺสุถฺวานนํ นินฺพพฺสนานนํ
ปฏฺปิขฺชํ ๑ ยถฺหิ ตํ อวฺุโส สมฺมา วทฺมาโน วทฺเยย ภาควโต
ปฺตุโต โอรฺโส มุขโต ชาโต ฌมฺมโข ฌมฺมนิมฺมิโต
ฌมฺมทาทาทอ ปฏฺกคฺคหิตานนํ สาทานนํ ปัสฺสุถฺวานนํ นินฺพพฺสนานนํตี มมํ ตํ
สมฺมา วทฺมาโน วทฺเยย ภาควโต ปฺตุโต โอรฺโส มุขโต ชาโต
ฌมฺมโข ฌมฺมนิมฺมิโต ฌมฺมทาทาทอ ปฏฺกคฺคหิตานนํ สาทานนํ ปัสฺสุถฺวานนํ
นินฺพพฺสนานนํตี ๑

[๕๒๖] อหํ โข อวฺุโส ยาวทฺเว อากฺงฺขามิ วิวิจฺเจว กามฺเมหิ
วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกฺขํ ปิตฺติสฺขํ ปจฺมํ
ณานํ อฺุปสมฺปชฺช วิหฺรามิ ๑ อหํ โข อวฺุโส ยาวทฺเว อากฺงฺขามิ
๑เป๑ [นฺวณฺนํ อนุปฺพุพฺพวิหารสมฺปาตฺตํ ปญฺจนฺนญจ อภินฺถานํ
เอวํ เปยฺยาโล] ๑

[๕๒๗] อหํ โข อวฺุโส อาสฺวานํ ขยา อนาสฺวํ เจโตวิมฺุตตี
ปญฺญาวิมฺุตตี ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภินฺถวา สจฺฉนิกตฺวา อฺุปสมฺปชฺช
วิหฺรามิ ๑ สตฺตฺตรตฺนํ วา โส อวฺุโส นาคํ อพฺุตฺตญฺจมฺรตฺนํ วา
ตฺาลปฺตฺติกาเย ฉาทฺเตพฺพิ มณฺเญยฺเย โย มํ จฺหิ อภินฺถวาหิ
ฉาทฺเตพฺพิ มณฺเญยฺยาติ ๑ จวิตฺถ จ ปน ฤตฺถนฺนทา ภิกฺขุณี
พฺรหฺมจฺริยมฺหาติ ๑ เอกาทสํ ๑

[๕๒๘] เอกํ สมฺยํ อายสฺมา จ มฺหากสฺสโป อายสฺมา จ

สาริปฺพุโต พาราณสียํ วิหรนฺติ อิติปตเน มิคทาเย ฯ อถ โข
อายุสฺมา สาริปฺพุโต สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลํชานา วุญฺจิโต เยนายสฺมา
มหากสฺสโป เตนุปลสงฺกมิ อุปลสงฺกมิตฺวา อายุสฺมตา มหากสฺสเปน
สทฺฐี สฺมโมทมิ สฺมโมทณียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา
เอกมณฺตุํ นิสีทมิ ฯ

[๕๒๕] เอกมณฺตุํ นิสินฺโน โข อายุสฺมา สาริปฺพุโต อายุสฺมณฺตุํ
มหากสฺสปี เอตทโวจ กิณฺนุ โข อาวุโส กสฺสป โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณฺดาติ ฯ อพฺยากถํ โข เอตํ อาวุโส ภควตา โหติ
ตถาคโต ปรมฺมรณฺดาติ ฯ ก็ ปนาวุโส น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณฺดาติ ฯ เอตมฺปิ ๑ โข อาวุโส อพฺยากถํ ภควตา น
โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺดาติ ฯ ก็ นุ โข อาวุโส โหติ จ
น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺดาติ ฯ อพฺยากถํ โข เอตํ อาวุโส
ภควตา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺดาติ ฯ ก็
ปนาวุโส เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺดาติ ฯ
เอตมฺปิ โข อาวุโส อพฺยากถํ ภควตา เนว โหติ น น
โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺดาติ ฯ กสฺมา เจตํ อาวุโส อพฺยากถํ
ภควตาติ ฯ น เหน้ํ อาวุโส อคฺคตสญฺหิตํ นาทิพฺรหฺมจฺริยกํ น
นิพฺพิทาย น วิราคายน น นิโรชายน น อุปสฺมา ย น อภิญฺฌาย น
สฺมโพรชายน น นิพฺพานาย สํวตฺตติ ตสฺมา ตํ อพฺยากถํ ภควตาติ ฯ

[๕๓๐] อถ กิณฺจรหาวุโส พฺยากถํ ภควตาติ ฯ อิถิํ ทุกฺขนฺตมิ
#๑ ม. ย. เอวมฺปิ ฯ

โฆ อาวุโส พุยากตํ ภควตา อัยํ ทุกฺขสมฺมทโยติ พุยากตํ ภควตา
อัยํ ทุกฺขนิโรธติ พุยากตํ ภควตา อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ
พุยากตํ ภควตาติ ฯ กสฺมา เจตํ อาวุโส พุยากตํ ภควตาติ ฯ
เอตณฺหิ อาวุโส อตฺถสณฺหิตํ เอตํ อาทิพฺรหฺมจฺริยํ เอตํ นิพฺพิทาย
วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺจาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย
ถํวตฺตติ ตสฺมาตํ พุยากตํ ภควตาติ ฯ ทฺวาทสฺมํ ฯc

[๕๑๑] เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถึยํ วิหฺรติ เชตฺวนเณ อนาถปิณฺฑกิสฺส
อาราเม ฯ อถ โฆ อายสฺมา มหากสฺสโป เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทตฺวา เอกมฺนตํ นิสีทึ ฯ
เอกมฺนตํ นิสินฺโน โฆ อายสฺมา มหากสฺสโป ภควนฺตํ เอตทโวจ
โก นฺ โฆ ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน ปุพฺเพ อปฺปตฺรานิ
เจว สิกฺขาปทานิ อเหตุํ พหุตรา จ ภิกฺขุ อญฺจาย สณฺจหีสุ
โก ปน ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยเนตฺรหิ พหุตรานิ เจว
สิกฺขาปทานิ อปฺปตฺรา จ ภิกฺขุ อญฺจาย สณฺจหนฺตึติ ฯ

[๕๑๒] เอวญฺเจตํ ๑ กสฺสป โหติ สตฺเตสฺส หายมาเนสุ สทฺธมฺเม
อนฺตรธายมาเน พหุตรานิ เจว สิกฺขาปทานิ โหนฺติ อปฺปตฺรา จ
ภิกฺขุ อญฺจาย สณฺจหนฺติ น ตาว กสฺสป สทฺธมฺมสฺส อนฺตรธานํ
โหติ ยาว น สทฺธมฺมปฏิรูปกํ โลเก อุปฺปชฺชติ ยโต จ
โฆ กสฺสป สทฺธมฺมปฏิรูปกํ โลเก อุปฺปชฺชติ อถ สทฺธมฺมสฺส
อนฺตรธานํ โหติ ฯ เสยฺยถาปี กสฺสป น ตาว ชาตฺรูปสฺส
#๑ ม. เอวญฺเจตํ ฯ

อนฺตรชานํ โหติ ยาว น ชาตฺรูปปฏิรูปกํ โลกํ อุปฺปชฺชติ ยโต
จ โข กสฺสป ชาตฺรูปปฏิรูปกํ โลกํ อุปฺปชฺชติ อถ ชาตฺรูปสฺส
อนฺตรชานํ โหติ ฯ เอวเมว โข กสฺสป น ตาว สทฺธมฺมสฺส
อนฺตรชานํ โหติ ยาว น สทฺธมฺมปฏิรูปกํ โลกํ อุปฺปชฺชติ
ยโต จ โข กสฺสป สทฺธมฺมปฏิรูปกํ โลกํ อุปฺปชฺชติ อถ
สทฺธมฺมสฺส อนฺตรชานํ โหติ ฯ

[๕๑๓] น โข กสฺสป ปจฺจิชาตุ สทฺธมฺมํ อนฺตรชานเปติ น
อาโปชาตุ สทฺธมฺมํ อนฺตรชานเปติ น เตโชชาตุ สทฺธมฺมํ
อนฺตรชานเปติ น วาโยชาตุ สทฺธมฺมํ อนฺตรชานเปติ อถ โข อิเชว เต
อุปฺปชฺชนฺติ โมฆปุริสา ये อิมํ สทฺธมฺมํ อนฺตรชานเปติ เสยฺยถาปิ
กสฺสป นาวา อาทิกเนว โอปิลาวติ ๑ ฯ น โข กสฺสป เอว
สทฺธมฺมสฺส อนฺตรชานํ โหติ ฯ

[๕๑๔] ปญฺจ โขเม กสฺสป โอกกมนิยา ฐมฺมา สทฺธมฺมสฺส
สมฺโมสาย อนฺตรชานาย สํวตฺตนฺติ ฯ กตเม ปญฺจ ฯ อิธ กสฺสป
ภิกฺขุ ภิกฺขุณีโย อุปาสกา อุปาสิกานโย สคฺคธโร อการวา วิหรนฺติ
อปฺปติสฺสา ฐมฺเม อการวา วิหรนฺติ อปฺปติสฺสา สงฺฆे อการวา
วิหรนฺติ อปฺปติสฺสา สิภฺขาย อการวา วิหรนฺติ อปฺปติสฺสา สมฺมาธิสฺมี
อการวา วิหรนฺติ อปฺปติสฺสา ฯ อิมे โข กสฺสป ปญฺจ โอกกมนิยา
ฐมฺมา สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรชานาย สํวตฺตนฺติ ฯ

[๕๑๕] ปญฺจ โขเม กสฺสป ฐมฺมา สทฺธมฺมสฺส จิตฺติยา
#๑ ม. ย. โอปิลาวติ ฯ

อสมุโสมาย อนนุตธานาย ล้วตุนติ ฯ กตเม ปญจ ฯ อธิ
กสฺสป ภิกฺขุ ภิกฺขุณีโย อุปาสกา อุปาสิกฺกาโย สตฺถริ สตฺถรวา
วิหฺรนฺติ สปรปฺติสฺสา ฆมฺเม สตฺถรวา วิหฺรนฺติ สปรปฺติสฺสา สงฺฆ
สตฺถรวา วิหฺรนฺติ สปรปฺติสฺสา สิกฺขาย สตฺถรวา วิหฺรนฺติ สปรปฺติสฺสา
สมาธิสฺมี สตฺถรวา วิหฺรนฺติ สปรปฺติสฺสา ฯ อิม โข กสฺสป
ปญฺจ ฆมฺมา สทฺธมฺมสฺส จิตฺติยา อสมุโสมาย อนนุตธานาย
ล้วตุนฺตฺติติ ฯ เทรสมํ ฯ

กสฺสปสฺสยฺยตฺตํ จตฺตตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

ตสฺส อุทฺธานํ

สนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตํ อโนตฺตํ จนฺตฺตํ กุฏฺตํ

ชิตฺตํ ตโย จ โอวาทา ฆานาภิตฺตวา อุปสฺสยํ

จิวรี ปรมฺมรณํ สทฺธมฺมปฏฺฐูปกนฺติ ฯ

ลาภสกุการสียุตฺตํ

ปจฺมวคฺโค ปจโม

[๕๓๖] เอวมฺเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถึยํ วิหริตี
เชตวนเณ อนาถปิตฺตํทิกฺขสฺส อารามเณ ฯ ตตฺตร โข ภควา ภิกฺขุ
อามนฺเตสิ ภิกฺขโวตี ฯ ภทฺนเตตี เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสโตสุ ฯ

[๕๓๗] ภควา เอตทโวจ ทารุโณ ภิกฺขเว ลาภสกุการสึโลโก
กฏโก ผรุโส อนฺตรายโก อนฺตฺตรสฺส โยคกฺเขมสฺส อธิคฺมาย
ตสฺมาตีห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ อุปฺปนฺนํ ลาภสกุการสึโลกํ
ปชหิสฺสาม น จ โน อุปฺปนฺโน ลาภสกุการสึโลโก จิตฺตํ ปรียาทาย
จสฺสตีตี เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ปจฺมํ ฯ

[๕๓๘] สวตฺถึยํ วิหริตี ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลาภสกุการสึโลโก
กฏโก ผรุโส อนฺตรายโก อนฺตฺตรสฺส โยคกฺเขมสฺส อธิคฺมาย ฯ

[๕๓๙] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว พาฬิสิโก อามิสกตฺตํ พฬิสํ คมฺภิเร
อุทฺทกรหเท ปกฺขิเปยฺย ตเมนนํ อณฺตโร อามิสจกฺขุ มจฺโฆ
คิเลยฺย เอวณฺหิ โส ภิกฺขเว มจฺโฆ คิลพฺพิโส พาฬิสิกฺขสฺส อนนฺยํ
อาปฺนฺโน พุยฺสนํ อาปฺนฺโน ยถากามกรณฺนีโย พาฬิสิกฺขสฺส ฯ

[๕๔๐] พาฬิสึโกตี โข ภิกฺขเว มารสฺสเสตฺตํ ปาปีมโต อธิวจฺนํ ฯ
พฬิสนฺติ โข ภิกฺขเว ลาภสกุการสึโลกสฺสเสตฺตํ อธิวจฺนํ ฯ โย หิ

โกจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ ลากสฺสการสิโลกํ อสฺสาเทติ นิกามมติ
อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ คิลพฺพิโส มารุสฺส อนนฺยํ อาปนฺโน พุยสนฺ
อาปนฺโน ยถากามกรณีโย ปาปิมโต ฯ เอวํ ทารุโณ โข ภิกฺขเว
ลากสฺสการสิโลกํ กฏฺโง ผรุโส อนฺตรายิกํ อนฺตฺตรสฺส
โยคกฺเขมสฺส อธิคฺมาย ฯ

[๕๔๑] ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ อุปฺปนฺนํ
ลากสฺสการสิโลกํ ปชฺหิสฺสาม น จ โน อุปฺปนฺโน ลากสฺสการสิโลกํ
จิตฺตํ ปริยาทาย จสฺสตีติ เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว
สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ทฺธิยํ ฯ

[๕๔๒] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลกํ
ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ

[๕๔๓] ภูตฺพฺพํ ภิกฺขเว อณฺตฺตรสฺมี อฺทกรหเท มหากุมฺมกฺลํ
จิรินวาสิ อโหสิ ฯ อถ โข ภิกฺขเว อณฺตฺตรโร กุมฺโม เยน
อณฺตฺตรโร กุมฺโม เตนฺอุปฺสงฺกมิ อณฺตฺตรํ กุมฺมํ เอตทโวจ มา
โฆ ตฺวํ ตาต กุมฺม เอตํ ปเทสํ อคฺมาสีติ ฯ อคฺมาสิ โข
ภิกฺขเว โส กุมฺโม ตํ ปเทสํ ตเมนํ ลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
อถ โข ภิกฺขเว โส กุมฺโม เยน โส กุมฺโม เตนฺอุปฺสงฺกมิ ฯ
อทฺทสา โข ภิกฺขเว โส กุมฺโม ตํ กุมฺมํ ทูรโตว อากฺจฺจนฺตํ
ทิสฺวาน ตํ กุมฺมํ เอตทโวจ กจฺจิจิ ตฺวํ ตาต กุมฺม น ตํ
ปเทสํ อคฺมาสีติ ฯ อคฺมาสี ขวาทํ ตาต กุมฺม ตํ ปเทสนฺติ ฯ

กจฺจि ปนาปิ ๑ ตาต กุมฺม อกฺขโต อนุปฺหโตติ ฯ อกฺขโต โขมฺหิ
ตาต กุมฺม อนุปฺหโต อตฺถิ ปน เม อิทํ สุตฺตํ ปิฏฺฐิตो
ปิฏฺฐิตो อนุพฺนฺชนฺติ ฯ ตกฺขมฺ หิ ๒ ตาต กุมฺม อกฺขโต ๓ ตกฺขม
อุปฺหโต เอเตนฺ หิ เต ตาต กุมฺม สุตฺตเกน ปิตโร จ
ปีตามหา จ อนนฺยํ อापฺนฺนา พุยฺสนํ อापฺนฺนา กจฺจทานิ ตฺวํ ตาต
กุมฺม นทานิ ตฺวํ อมฺหากนฺติ ฯ

[๕๔๔] ลุทฺโธติ โข ภิกฺขเว มารสฺเสตํ ปาปีมโต อธิวจฺนํ ฯ
ปฺปตาชาติ ๔ โข ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลกสฺเสตํ อธิวจฺนํ ฯ สุตฺตกนฺติ
โข ภิกฺขเว นนฺทิราสฺเสตํ อธิวจฺนํ ฯ โย หิ โกจฺจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
อุปฺปนฺนํ ลากสฺสการสิโลกํ อสฺสาเทติ นิกามเมติ อยํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ [๕]- ปฺปตายน อนนฺยํ อापฺนฺโน พุยฺสนํ อापฺนฺโน ยถากามกรรมฺมโย
ปาปีมโต ฯ เอวํ ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลก
ฯเปฯ เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ตตฺถิยํ ฯ

[๕๔๕] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลก
ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ

[๕๔๖] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทิมฺโลมิกา เอพฺกา กณฺฏกคฺคหฺนํ
ปฺวิเสยฺย สฺวา ตตฺตร ตตฺตร สขฺเชยฺย ตตฺตร ตตฺตร คณฺเหยฺย ๖ ตตฺตร
ตตฺตร พขฺเณยฺย ตตฺตร ตตฺตร อนนฺยพฺยสนํ อापฺชฺเชยฺย เอวเมว โข
ภิกฺขเว อิคฺเชกฺโขจฺจิ ภิกฺขุ ลากสฺสการสิโลกเกน อภิกฺขโต ปรียาทินฺนจิตฺโต
ปฺพพฺพนฺสสมฺมํ นีวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย คามํ วา นิคมํ
#๑ ม. ยฺ. ปนาสิ ฯ ๒ ม. ยฺ. ตกฺขมฺสิ ฯ ๓ ม. ยฺ. ขโต ฯ ๔ ม. ปฺปตาติ ฯ
#๕ ม. ยฺ. คิทฺโธ ฯ ๖ ม. คเยหฺย ฯ

วา ปิณฺฑทาย ปวิสฺติ โส ตตฺร ตตฺร สชฺชติ ตตฺร ตตฺร คยฺหติ
ตตฺร ตตฺร พชฺฌติ ตตฺร ตตฺร อนนฺยพฺยสนฺนํ อापชฺชติ ฯ เอวํ
ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลโก ฯเปฯ เอวณฺหิ โว
ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ จตฺตถํ ฯ

[๕๔๗] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลโกZ
ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ

[๕๔๘] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กัมภกา ๑ กฺุถาที กฺุถปุรา ปุณฺณมา
กฺุถสฺส ปุโรโต จสฺส มหากฺุถปุณฺโฆ สฺวา เตน อณฺเณ กัมภกา ๑
อติมณฺเณยฺย อหฺมฺหิ กฺุถาที กฺุถปุรา ปุณฺณมา กฺุถสฺส ปุโรโต
จ มฺุขยํ มหากฺุถปุณฺโฆติ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อธิเชกฺขจฺโ
ภิกฺขุ ลากสฺสการสิโลเกนาภิกฺขุโต ปริยาทินฺนจิตฺโต ปุพฺพณฺหสมยํ
นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑทาย ปวิสฺติ
โส ตตฺถ ภูตฺตาวิ จ โหติ ยาวทตฺโต นิมฺนติโต จ สฺวาตนาย
ปิณฺฑทปาโตปสฺส ๒ ปุโร โส อารามํ คนฺตฺวา ภิกฺขุคณฺสส มชฺเฌว
วิกตฺถติ ๓ ภูตฺตาวิ จมฺุหิ ยาวทตฺโต นิมฺนติโต จมฺุหิ สฺวาตนาย
ปิณฺฑทปาโต จ มฺุขยํ ปุโร ลากิ จมฺุหิ จิวฺรปิณฺฑทปาตเสนาสน-
คิลาณปจฺจยเกสชฺชปริกฺขารานํ อิมํ ปน อณฺเณ ภิกฺขุ อปฺปปุณฺณา
อปฺเปสฺสกา น ลากิโน จิวฺรปิณฺฑทปาตเสนาสนคิลาณปจฺจย-
เกสชฺชปริกฺขารานนฺติ ฯ โส เตน ลากสฺสการสิโลเกน อภิกฺขุโต
ปริยาทินฺนจิตฺโต อณฺเณ เปสฺเส ภิกฺขุ อติมณฺเณติ ฯ ตณฺหิ ตสฺส
#๑ ม. มีพฺหกา ฯ ยู. ปิพฺหกา ฯ ๒ ม. ยู. ปิณฺฑทปาโต จสฺส ฯ ๓ ม. วิกตฺถติ ฯ

ภิกฺขเว โมฆปุริสสฺส โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย ฯ เอวํ
ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลโก ฯเปฯ เอวณฺหิ โว
ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ปญจมํ ฯ

[๕๔๕] สวาคฺถิยํ วิหฺรติ ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลโก
ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ

[๕๕๐] กํ ๑ ภิกฺขเว อสนิวิจกฺกํ [๒]- ฯ เสกฺขํ ๓ อปฺปตฺตมานสํ
ลากสฺสการสิโลโก อนฺุปาปฺณาตฺ ๔ ฯ อสนิวิจกฺกนฺฺติ โข ภิกฺขเว
ลากสฺสการสิโลกสฺเสตํ อธิวจฺนํ ฯ เอวํ ทารุโณ โข ภิกฺขเว
ลากสฺสการสิโลโก ฯเปฯ เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ญจฺจํ ฯ

[๕๕๑] สวาคฺถิยํ วิหฺรติ ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลโก
ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ

[๕๕๒] กํ ภิกฺขเว ทิฏฺฐจิกฺเตน สลฺเลน วิชฺฌตฺ ๕ ฯ เสกฺขํ ๓
อปฺปตฺตมานสํ ลากสฺสการสิโลโก อนฺุปาปฺณาตฺ ฯ สลฺลนฺฺติ โข
ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลกสฺเสตํ อธิวจฺนํ ฯ เอวํ ทารุโณ โข
ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลโก ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ เอวณฺหิ โว
ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ สุตฺตมํ ฯ

[๕๕๓] สวาคฺถิยํ วิหฺรติ ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลโก
ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ

[๕๕๔] ปสฺสส ๖ โน ตฺเมห ภิกฺขเว รตฺติยา ปจฺจุสสมยํ ชฺรตฺติกาลสฺส
วสฺมานสฺสชาติ ฯ เอวํ ฆนฺฺเต ฯ โส โข ภิกฺขเว ชฺรตฺติกาโล ๗
#๑ ยฺ. กิํ ฯ ๒ ม. อากจฺจตฺ ฯ ๓ ยฺ. ตํ เสขํ ฯ ๔ ยฺ. อนฺุปาปฺณาติ ฯ
#๕ ม. ทิฏฺฐจิกฺเตน วิสฺลฺเลน สลฺเลน วิชฺฌตฺ ฯ ยฺ. ทิฏฺฐจิกฺเตน ... วิชฺฌนฺฺติ ฯ
#๖ ม. ยฺ. อสฺสุตฺถ ฯ ๗ ม. ยฺ. ชฺรตฺติงฺกาโล ฯ

อุกุกณณเคน ๑ นาม โรชชาเคน ผุฏโฐ เนว ถลคโต ๒ รมติ น
รูกขมุลคโต รมติ น อพุโภกาสคโต รมติ เยน เยน คจุนติ
ยตุถ ยตุถ ติฏฐติ ยตุถ ยตุถ นิสีทติ ยตุถ ยตุถ นิปชชติ ตตุถ
ตตุถ อนยพยสนัน อापชชติ ฯ เอวเมว โข ภิกขเว อิเชกจโจ
ภิกขุ ลากสการสิโลเคน อภิกุโต ปரியาทินนจิตโต เนว สุลณาคารคโต
รมติ น รูกขมุลคโต รมติ น อพุโภกาสคโต รมติ
เยน เยน คจุนติ ยตุถ ยตุถ ติฏฐติ ยตุถ ยตุถ นิสีทติ ยตุถ ยตุถ
นิปชชติ ตตุถ ตตุถ อนยพยสนัน อापชชติ ฯ เอว ทารุโณ โข
ภิกขเว ลากสการสิโลโก ฯเปฯ เอวณหิ โว ภิกขเว
สิกขิตพพนติ ฯ อญจมนํ ฯ

[๕๕๕] สาวตถึย วิหริติ ... ทารุโณ ภิกขเว ลากสการสิโลโก
ฯเปฯ อธิคมาย ฯ

[๕๕๖] อุปริ ภิกขเว อากาเส เวมภา นาม วาตา วายนติ
ตตุถ โข ปกขี คจุนติ ตเมน เวมภา วาตา ขิปนติ ตสส
เววมภาวตูกขิตตสส ๓ อณเณเนว ปาทา คจุนติ อณเณน ปกขา
คจุนติ อณเณน สีสํ คจุนติ อณเณน กาโย คจุนติ ฯ เอวเมว
โข ภิกขเว อิเชกจโจ ภิกขุ ลากสการสิโลเคน อภิกุโต
ปரியาทินนจิตโต ปุพพณสมมยํ นีวาเสตวา ปตุตจิวรมาทาย คามํ वा
นิคมํ वा ปินทาย ปวิสติ อรกขิตเนว กาเยน อรกขิตาย วาจาย
อรกขิตน จิตเตน อนุปฏจิตาย สติยา อัสวเตหิ อินทริเยหิ โส
#๑ ม. อุกุกณนเคน ฯ ๒ ม. พิลคโต ฯ ๓ ม. สุลณาคารคโต ฯ ๓ ม. ย.
#เววมภาวตูกขิตตสส ฯ

ตตฺถ ปสฺสตี มาตฺตคามํ ทฺนฺนินฺวตฺถํ วา ทฺปฺปารุตฺถํ วา ตสฺส มาตฺตคามํ
ทิสฺวาน ทฺนฺนินฺวตฺถํ วา ทฺปฺปารุตฺถํ วา ราโก จิตฺตํ อนุทฺธเสตี
โส รากานฺนทฺธเสน จิตฺเตน สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตตี ตสฺส
อณฺเณ จิวํ ทรฺนฺตี อณฺเณ ปตฺตํ ทรฺนฺตี อณฺเณ นิสินฺนํ ทรฺนฺตี(
อณฺเณ สุจิมฺรํ ทรฺนฺตี เวรมฺภวาทฺถกฺขิตฺตสฺเสว สกฺกนฺตสฺส ฯ เอวํ
ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลากสฺสการสีโลโก ฯเปฯ เหวณฺหิ โว
ภิกฺขเว สิกฺขิตฺตพฺพนฺตี ฯ นวํ ฯ

[๕๕๗] สวตฺถึยฺ วิหรตี ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลากสฺสการสีโลโก
ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ

[๕๕๘] อิทํ ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคํ ปสฺสามิ สกฺกาเรณ
อภิกฺขิตํ ปริยาทินฺนจิตฺตํ กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทฺกฺคตี
วินิปาตํ นิสฺยํ อุปฺปนฺนํ ฯ อิทํ ปนาหิ ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคํ
ปสฺสามิ อสกฺกาเรณ อภิกฺขิตํ ปริยาทินฺนจิตฺตํ กายสฺส เกทา
ปรมฺมรณฺา อปายํ ทฺกฺคตี วินิปาตํ นิสฺยํ อุปฺปนฺนํ ฯ อิทํ ปนาหิ
ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคํ ปสฺสามิ สกฺกาเรณ จ อสกฺกาเรณ จ
ตทฺกฺเขณ อภิกฺขิตํ ปริยาทินฺนจิตฺตํ กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา อปายํ
ทฺกฺคตี วินิปาตํ นิสฺยํ อุปฺปนฺนํ ฯ เอวํ ทารุโณ โข ภิกฺขเว
ลากสฺสการสีโลโก ฯเปฯ เหวณฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตฺตพฺพนฺตี ฯ

[๕๕๙] อิทมฺโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สฺกฺโต อถาปรี
เอตทฺโวจ สตฺถา

ยสุต สกฺกริยมาณสุต อสกุกาเรน จุภยํ
สมาธิ น วิกรมปติ อปฺปมาณวิหริโน ๑
ตํ ฌายินํ สาทตักํ สุขุมทิกฺขวิปสุตํ
อุปาทานกฺขยารามํ อากุ สปุริโส อิติติ ๑ ทสมํ ๑
ปจฺมวคฺโค ปจโม ๑

ตสุต อุทฺธานํ

สุทฺธกํ ๒ พพิสํ กุมมํ ทิฆมโลมํ ปุเนพํ ๓
อสนิ ทิกฺขิ สิคาลํ เวรมณฺเณ สกฺยทกฺกนฺติ ๔ ๑

#๑ ย. อปฺปมาทวิหริโน ๑ ๒ ม. ย. ทารุโณ ๑ ๓ ม. ย. ทิฆมโลมิ จ มีพฺหํ ๑

#๔ ม. สกฺยทกฺกนฺติ ๑

ทุติวคฺโค ทุตโย

[๕๖๐] สวตฺถึยฺ วิหฺรติ ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลภสฺสการสิโลโก
ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ

[๕๖๑] อิทฺทํ ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคํ เอวํ เจตฺสา เจโต
ปริจฺจ ปชานามิ น วายมายสฺมา ๑ สุวณฺณปาติยาปิ รุปียจฺจนฺณปริปุราย
เหตุ สมฺปชานมฺสา ภาสฺเสยฺยาติ ตเมนนํ ปสฺสามิ อปเรน
สมเยน ลภสฺสการสิโลเกน อภิกฺกตํ ปริยาทินฺนจิตฺตํ สมฺปชานมฺสา
ภาสนฺตํ ฯ เอวํ ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลภสฺสการสิโลโก ฯเปฯ
เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ปจฺมํ ฯ

[๕๖๒] สวตฺถึยฺ วิหฺรติ ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลภสฺสการสิโลโก
ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ

[๕๖๓] อิทฺทํ ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคํ เอวํ เจตฺสา เจโต
ปริจฺจ ปชานามิ น วายมายสฺมา รุปียปาติยาปิ สุวณฺณจฺจนฺณปริปุราย
เหตุ สมฺปชานมฺสา ภาสฺเสยฺยาติ ตเมนนํ ปสฺสามิ อปเรน
สมเยน ลภสฺสการสิโลเกน อภิกฺกตํ ปริยาทินฺนจิตฺตํ สมฺปชานมฺสา
ภาสนฺตํ ฯ เอวํ ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลภสฺสการสิโลโก ฯเปฯ
เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ทุตฺติยํ ฯ

[๕๖๔] สวตฺถึยฺ วิหฺรติ ... อิทฺทํ ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคํ
เอวํ เจตฺสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ น วายมายสฺมา สุวณฺณนิกฺขสฺสปี
#๑ ม. ยฺ. จายมายสฺมา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

เหตุ ... สุวณฺณนิกฺขตฺตสฺสปี เหตุ ... สํจฺจนิกฺขตฺตสฺสปี
เหตุ ... สํจฺจนิกฺขตฺตสฺสปี เหตุ ... ปจฺจเวทียาปี ชาตฺตรูปปริปุราย เหตุ ...
อามิสกฺกญฺจิกฺขเหตุปี ... จีวิตเหตุปี ... ชนปทกฺลยาณียาปี เหตุ
สมฺปชานมฺสา ภาเสยฺยชาติ ตเมณํ ปสฺสามิ อปเรณ สมเยน
ลาภสฺสการสิโลเกณ อภิกฺขตํ ปริยาทินฺนจิตฺตํ สมฺปชานมฺสา
ภาสฺนตํ ฯ เอวํ ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลาภสฺสการสิโลโก ฯ เปฯ
เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ทสมํ ฯ

ทุตฺติยวคฺโค ทุตฺติโย ฯ

ตสฺส อุตฺตทานํ

เทว ปาตี เทว สุวณฺณา [๑]- สํจฺจํ อปเร เทว

ปจฺจเวทียญฺจิกฺขจิวิต- ๒ ชนปทกฺลยาณียา ทสฺสตี ฯ

#๑ ม. ย. จ ๑ ๒ ม. ย. กิณฺจิกฺขจิวิตํ ฯ

ตติยวคฺโค ตติโย

[๕๖๕] สวตฺถิโย วิหริติ ... ตฺตฺร โข ภควา ... ทารุโณ
ภิกฺขเว ลภสฺสการสิโลโก ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ

[๕๖๖] น ตสฺส ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม เอโก เอกสฺส จิตฺตํ
ปริยาทาย ติฏฺฐติ ยสฺส ลภสฺสการสิโลโก จิตฺตํ ปริยาทาย
ติฏฺฐติ ฯเปฯ เอวํ ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลภสฺสการสิโลโก
ฯเปฯ เอวณฺหิ वो ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ปจฺมํ ฯ

[๕๖๗] สวตฺถิโย วิหริติ ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลภสฺสการสิโลโก
ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ

[๕๖๘] น ตสฺส ภิกฺขเว ชนปทกฺลฺยาณิ เอกา เอกสฺส จิตฺตํ
ปริยาทาย ติฏฺฐติ ยสฺส ลภสฺสการสิโลโก จิตฺตํ ปริยาทาย
ติฏฺฐติ ฯเปฯ เอวํ ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลภสฺสการสิโลโก
ฯเปฯ เอวณฺหิ वो ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ทฺติโย ฯ

[๕๖๙] สวตฺถิโย วิหริติ ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลภสฺสการสิโลโก
ฯเปฯ อธิคฺมาย ฯ

[๕๗๐] สทฺธา ภิกฺขเว อูปาสิกา เอกํ ปุตุตฺถํ ๑ ปีโย มนํ
เอวํ สมฺมา อายาจฺมานา อายาเจยฺย ตาทีโส ตาต ภวาทิ
ยาทีโส จิตฺโต จ กหฺปติ หตฺถโก จ อาพวโกติ ฯ เอสา
#๑ ม. ย. เอกปุตุตฺถํ ฯ

เขมา จ ภิกขุณี อุปฺปลาณณา จ ฯ มา จ โข ตวํ อยฺเย
เสกฺขํ อุปฺปตฺตมานสํ ลากสฺสการสิโลกิ อานุปาปฺณาตีติ ฯ ตถฺเย
ภิกฺขเว ภิกขุณี เสกฺขํ อุปฺปตฺตมานสํ ลากสฺสการสิโลกิ
อนุปาปฺณาติ โส ตสฺสา โหติ อนฺตรายาย ฯ เอวํ ทารุโณ
โฆ ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลกิ ฯเปฯ เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว
สติจิตฺตพฺพนฺติ ฯ จตฺตํ ฯ

[๕๗๓] สวตฺถึยํ วิหฺรติ ... เย หิ เกจฺจ ภิกฺขเว สมณาวา
พฺรหฺมณา วา ลากสฺสการสิโลกิสฺส อสฺสาทญฺจ อาทีนวลฺจ
นินฺสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ [เอวํ กาคพฺพํ] ปชานนฺติ สยํ
อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวา อุปฺสมปฺชช วิหฺรนฺตีติ ฯ ปญจํ ฯ

[๕๗๔] สวตฺถึยํ วิหฺรติ ... เย หิ เกจฺจ ภิกฺขเว สมณาวา
พฺรหฺมณา วา ลากสฺสการสิโลกิสฺส สมฺทยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ
อสฺสาทญฺจ อาทีนวลฺจ นินฺสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ [เอวํ
กาคพฺพํ] ฯ

[๕๗๕] เย จ โข เกจฺจ ภิกฺขเว สมณาวา พฺรหฺมณา
วา ลากสฺสการสิโลกิสฺส สมฺทยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ อสฺสาทญฺจ
อาทีนวลฺจ นินฺสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติ ๑ [เอวํ กาคพฺพํ]
วิหฺรนฺตีติ ฯ ฉญฺจํ ฯ

[๕๗๖] สวตฺถึยํ วิหฺรติ ... เย หิ เกจฺจ ภิกฺขเว สมณาวา
#๑ ม. ย. สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวา อุปฺสมปฺชช วิหฺรนฺตีติ ฯ

พฺรหฺมา วา ลภสฺสการสิโลกํ นปฺปชานนฺติ ลภสฺสการสิโลก-
สมุทฺถํ นปฺปชานนฺติ ลภสฺสการสิโลกนิโรธํ นปฺปชานนฺติ ลภ-
สฺสการสิโลกนิโรธคามินี ปฏฺิปปทํ นปฺปชานนฺติ [เอวํ กาทพฺพํ]
ปชานนฺติ สยํ อภิญญา สจฺจํคฺคฺคา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตฺติ ๑ สุตตมํ ๑

[๕๗๗] สวตฺถึยํ วิหรติ ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลภสฺสการสิโลกํ ๑
ลภสฺสการสิโลกํ ภิกฺขเว จวี ฉินฺทติ จวี เจตฺวา
จมฺมํ ฉินฺทติ จมฺมํ เจตฺวา มํสํ ฉินฺทติ มํสํ เจตฺวา นหารุ
ฉินฺทติ นหารุ เจตฺวา อญฺจํ ฉินฺทติ อญฺจํ เจตฺวา อญฺจิมิลฺขํ
อาหจฺจ ตฺถิฏฺจติ ๑ เอวํ ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลภสฺสการสิโลกํ
๑เป๑ เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ๑ อญฺจมํ ๑

[๕๗๘] สวตฺถึยํ วิหรติ ... ตตฺร โข ภควา ... ทารุโณ
ภิกฺขเว ลภสฺสการสิโลกํ ๑ ลภสฺสการสิโลกํ ภิกฺขเว จวี
ฉินฺทติ จวี เจตฺวา จมฺมํ ฉินฺทติ จมฺมํ เจตฺวา มํสํ ฉินฺทติ
มํสํ เจตฺวา นหารุ ฉินฺทติ นหารุ เจตฺวา อญฺจํ ฉินฺทติ อญฺจํ
เจตฺวา อญฺจิมิลฺขํ อาหจฺจ ตฺถิฏฺจติ ๑

[๕๗๙] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว พลฺวา ปุริโส ทพฺุหาย พาลรชฺชฺยา
ชงฺกมํ เวเจตฺวา จมฺเสยฺย สว จวี ฉินฺทเทยฺย จวี เจตฺวา จมฺมํ
ฉินฺทเทยฺย จมฺมํ เจตฺวา มํสํ ฉินฺทเทยฺย มํสํ เจตฺวา นหารุ
ฉินฺทเทยฺย นหารุ เจตฺวา อญฺจํ ฉินฺทเทยฺย อญฺจํ เจตฺวา อญฺจิมิล-
ขํ อาหจฺจ ตฺถิฏฺเจยฺย ๑ เอวเมว โข ภิกฺขเว ลภสฺสการ-

สิโลโก ฌวี ฉินฺทติ ฌวี เฉตฺวา จมฺมํ ฉินฺทติ จมฺมํ เฉตฺวา
มํสํ ฉินฺทติ มํสํ เฉตฺวา นหารุํ ฉินฺทติ นหารุํ เฉตฺวา อฏฺฐิ
ฉินฺทติ อฏฺฐิ เฉตฺวา อฏฺฐิมิณฺขํ อาหจฺจ ติฏฺฐติ ฯ เอวํ
ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลาภสกฺการสิโลโก ฯเปฯ เหวณฺหิ โว
ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ นวมํ ฯ

[๕๘๐] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา... โยปี โส
ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ ชีณาสโว ตสฺสปหํ ๑ ลาภสกฺการสิโลกํ ๒
อนฺตรายาย วทามิติ ฯ เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ
เอตทโวจ จิสฺส ปน ภนฺเต ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ลาภสกฺการสิโลโก
อนฺตรายายาติ ฯ

[๕๘๑] ยา หิสฺส सा อานนฺท อฏฺปฺปา เจโตวิมฺตฺติ นานํ
ตสฺสา ลาภสกฺการสิโลกํ อนฺตรายาย วทามิ ฯ เย จ ขวสฺส
โว ๑ อานนฺท อฏฺปมตฺตสฺส อาตปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหฺรโต ทิฏฺฐธมฺม-
สุขวิหฺรธา อธิคฺตา เตสํหมสฺส ลาภสกฺการสิโลกํ อนฺตรายาย
วทามิ ฯ เอวํ ทารุโณ โข อานนฺท ลาภสกฺการสิโลโก
กฏฺโถ ผรุโส อนฺตรายิโก อนฺตฺตรสฺส โยคกฺเขมสฺส อธิคฺมาย ฯ
ตสฺมาติห อานนฺท เอวํ สิกฺขิตพฺพํ อฏฺปนฺนํ ลาภสกฺการสิโลกํ
ปชหิสฺสาม น จ โน อฏฺปนฺโน ลาภสกฺการสิโลโก จิตฺตํ ปริยาทาย
จสฺสตีติ ฯ เหวณฺหิ โว อานนฺท สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ทสมํ ฯ

ตติยวคฺโค ตติโย ฯ

#๑ ม. ย. ตสฺสปาหํ ฯ ๒ ม. ลาภสกฺการสิโลโก ฯ ๓ ม. ย. โวสทฺโท นตฺติ ฯ

สุดต สั. นิตานวฤโต - หน้าที่ 281

ตสส อุตทานัน

มาตุคาโม จ กลุยาณิ ปตุโต จ เอกชิตุยา

สมณพราหุมนนา ตีณิ นวิ รชช จ ภิกขุณาติ ฯ

จตุตถวคฺโค จตุตโถ

[๕๘๒] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... ทารุโณ
ภิกฺขเว ลาภสฺสการสิโลโก ๗เปฯ ลาภสฺสการสิโลเกน อภิกฺขโต
ปริยาทินฺนจิตฺโต ภิกฺขเว เทวทตฺโต สงฺฆํ ภินฺนํ ๗ เอวํ ทารุโณ
โฆ ภิกฺขเว ลาภสฺสการสิโลโก ๗เปฯ สิกฺขิตพฺพนฺติ ๗ ปจฺมํ ๗

[๕๘๓] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... ทารุโณ
ภิกฺขเว ลาภสฺสการสิโลโก ๗เปฯ ลาภสฺสการสิโลเกน อภิกฺขตสฺส
ปริยาทินฺนจิตฺตสฺส ภิกฺขเว เทวทตฺตสฺส กุสลมฺมูถิ สมฺมุจฺเจทฺมคฺมา ๗
เอวํ ทารุโณ โฆ ภิกฺขเว ลาภสฺสการสิโลโก ๗เปฯ
สิกฺขิตพฺพนฺติ ๗ ทุตฺติยํ ๗

[๕๘๔] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... ทารุโณ
ภิกฺขเว ลาภสฺสการสิโลโก ๗เปฯ ลาภสฺสการสิโลเกน อภิกฺขตสฺส
ปริยาทินฺนจิตฺตสฺส ภิกฺขเว เทวทตฺตสฺส กุสโล ฌมฺโม สมฺมุจฺเจทฺมคฺมา ๗
เอวํ ทารุโณ โฆ ภิกฺขเว ลาภสฺสการสิโลโก ๗เปฯ
สิกฺขิตพฺพนฺติ ๗ ตติยํ ๗

[๕๘๕] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตตฺร โข ภควา ... ทารุโณ
ภิกฺขเว ลาภสฺสการสิโลโก ๗เปฯ ลาภสฺสการสิโลเกน อภิกฺขตสฺส
ปริยาทินฺนจิตฺตสฺส ภิกฺขเว เทวทตฺตสฺส สุกฺโก ฌมฺโม สมฺมุจฺ-
เจทฺมคฺมา ๗ เอวํ ทารุโณ โฆ ภิกฺขเว ลาภสฺสการสิโลโก ๗เปฯ

สีกุขิตพฺพนฺติ ฯ จตุตถํ ฯ

[๕๘๖] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ คิञ्ฌณฺเณ ปพฺพเต ฯ
อจิรปุกฺกนฺเต เทวทตฺเต ตตฺร โข ภควา เทวทตฺตํ อารพฺภ ภิกุขุ
อามนฺเตสิ อตฺตวธาย ภิกุขเว เทวทตฺตสฺส ลากสฺกการสิโลโก
อุทปาติ ปราภวาย เทวทตฺตสฺส ลากสฺกการสิโลโก อุทปาติ ฯ

[๕๘๗] เสยฺยถาปี ภิกุขเว กทลీ อตฺตวธาย ผลํ เทติ
ปราภวาย ผลํ เทติ ฯ เอวเมว โข ภิกุขเว อตฺตวธาย
เทวทตฺตสฺส ลากสฺกการสิโลโก อุทปาติ ปราภวาย เทวทตฺตสฺส
ลากสฺกการสิโลโก อุทปาติ ฯ

[๕๘๘] เสยฺยถาปี ภิกุขเว เวฬุ อตฺตวธาย ผลํ เทติ
ปราภวาย ผลํ เทติ ฯ เอวเมว โข ภิกุขเว อตฺตวธาย
เทวทตฺตสฺส ลากสฺกการสิโลโก อุทปาติ ปราภวาย เทวทตฺตสฺส
ลากสฺกการสิโลโก อุทปาติ ฯ

[๕๘๙] เสยฺยถาปี ภิกุขเว นโฬ อตฺตวธาย ผลํ เทติ ปราภวาย
ผลํ เทติ ฯ เอวเมว โข ภิกุขเว อตฺตวธาย เทวทตฺตสฺส
ลากสฺกการสิโลโก อุทปาติ ปราภวาย เทวทตฺตสฺส ลากสฺกการ-
สิโลโก อุทปาติ ฯ

[๕๙๐] เสยฺยถาปี ภิกุขเว อสฺสตรී อตฺตวธาย คพฺภํ คณฺหาติ
ปราภวาย คพฺภํ คณฺหาติ ฯ เอวเมว โข ภิกุขเว อตฺตวธาย
เทวทตฺตสฺส ลากสฺกการสิโลโก อุทปาติ ปราภวาย เทวทตฺตสฺส

ลาภสกุการสิโลโก อุทปาที ฯ เอวํ ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลาภสกุการสิโลโก
อุทปาที ... เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ

[๕๕๑] อิทมโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุกโต อถาปริ
เอตทโวจ สตุถา

ผลํ เว กถลํ หนฺติ ผลํ เวพฺพผลํ นพํ

สกุการโร กาปุริสํ หนฺติ คพฺโภ อสุสฺตรํ ยถาติ ฯ ปญจมํ ฯ

[๕๕๒] ราชคเห วิหฺรติ เวพฺวเน กลนฺทกนิวาเป ฯ เตน โข
ปนํ สมเยน เทวทตฺตสฺส อชาตสตฺตุมารโ ปญฺจหิ รตสฺเตหิ สายํ
ปาตํ อุปฺภูจฺจํ คจฺจนฺติ ปญฺจ จ ธาลิปากสฺตานิ ภตฺตาทิหาโร
อภิหฺริยฺติ ๑ ฯ อถ โข สมพฺพหฺลตา ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมํ
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสํสีสู ฯ เอกมนฺตํ
นินฺนนา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจํ เทวทตฺตสฺส ฆนฺเต
อชาตสตฺตุมารโ ปญฺจหิ รตสฺเตหิ สายํ ปาตํ อุปฺภูจฺจํ คมฺิสฺสฺติ ๒
ปญฺจ จ ธาลิปากสฺตานิ ภตฺตาทิหาโร อภิหฺริยฺสฺสฺตีติ ฯ

[๕๕๓] มา ภิกฺขเว เทวทตฺตสฺส ลาภสกุการสิโลโก ๓ ปีหยิตฺถ ๔ ฯ
ยาวกัีวญฺจ ภิกฺขเว เทวทตฺตสฺส อชาตสตฺตุมารโ ปญฺจหิ รตสฺเตหิ
สายํ ปาตํ อุปฺภูจฺจํ คมฺิสฺสฺติ ปญฺจ จ ธาลิปากสฺตานิ ภตฺตาทิหาโร
อภิหฺริยฺสฺสฺติ ฯ หานิเยว ภิกฺขเว เทวทตฺตสฺส ปาฏิกงฺขา
กุสเลสุ ฐมฺเมสุ โน วุฑฺฒติ ฯ

[๕๕๔] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว จณฺทสฺส กุกฺกุรฺสฺส นาสาย ปิตตํ
#๑ ม. อภิหฺริยฺยฺติ ฯ ๒ ม. ย. คจฺจนฺติ ฯ ๓ ม. ย. ลาภสกุการสิโลโก ฯ ๔ ย.
#ปีหยิตฺถ ฯ

ภินฺนุเทยฺยึ เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว กุกฺกุโร ภฺยโยโส มตฺตาย จณฺทตโร
อสุส ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยาวกัวณฺจ เทวทตฺตสุส อชาตสตฺตุมมาโร
ปณฺจหิ รตสเทหิ สายํ ปาตํ อุปฺภูจํณํ คมฺมฺสฺสตี ปณฺจ จ
ถาลิปากสฺตานิ ภตฺตาทิหาโร อภิหริยฺยสุสตี หานฺนฺยเว ภิกฺขเว เทวทตฺตสุส
ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ฌมฺเมสุ โน วุฑฺฒิ ฯ เอวํ ทารุโณ
โข ภิกฺขเว ลากสฺกการสิโลโก ฯเปฯ สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ฌฏฺฐํ ฯ

[๕๕๕] สวาคฺถึยฺยึ วิหฺรตี ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลากสฺกการสิโลโก
กฺกุโก ผรุโส อนฺตรายิกิ อนฺตฺตรสุส โยคกฺเขมฺมสุส อธิคฺมาย ฯ

[๕๕๖] อิทฺถาหิ ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคํ เอวํ เจตฺสา เจโต
ปริจฺจ ปชานามิ น วายมายสฺมา มาตฺตปิ เหตุ สมฺปชานมฺสา
ภาเสยฺยาตี ตมฺนํ ปสฺสามิ อปฺเรน สมฺเยน ลากสฺกการสิโลเกน
อภิกฺกตํ ปริยาทินฺนจิตฺตํ สมฺปชานมฺสา ภาสนฺตํ ฯ เอวํ ทารุโณ
โข ภิกฺขเว ลากสฺกการสิโลโก กฺกุโก ผรุโส อนฺตรายิกิ
อนฺตฺตรสุส โยคกฺเขมฺมสุส อธิคฺมาย ฯ ตสฺมาตีห ภิกฺขเว เอวํ
สิกฺขิตพฺพํ อุปฺปนฺนํ ลากสฺกการสิโลกํ ปชหิสุสํ น จ โน อุปฺปนฺโน
ลากสฺกการสิโลโก จิตฺตํ ปริยาทาย จสฺสตีตี ฯ เอวณฺหิ โว
ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๕๕๗] สวาคฺถึยฺยึ วิหฺรตี ... ทารุโณ ภิกฺขเว ลากสฺกการสิโลโก
กฺกุโก ผรุโส อนฺตรายิกิ อนฺตฺตรสุส โยคกฺเขมฺมสุส อธิคฺมาย ฯ

[๕๕๘] อิธํ ภิกฺขเว เอกจํ ปุคฺคํ เอวํ เจตสา เจโต
ปริจฺจ ปชานามิ น วายมายสุมา ปิตฺติ เหตุ [วิตฺถารตพฺพ]
ภาคฺคิ เหตุ ... ภคินิยาปิ เหตุ ... ปุคฺตสฺสปิ เหตุ ... ชีตฺยาปิ
เหตุ ... ปชาปติยาปิ เหตุ สมฺปชานมฺสา ภาเสยฺยาติ ตเมนนํ
ปสฺสามิ อปเรน สมฺเยน ลากสฺสการสิโลเกน อภิกฺขิตํ ปริยาทินฺนจิตฺตํ
สมฺปชานมฺสา ภาสนฺตํ ๑ เอวํ ทารุโณ โข ภิกฺขเว ลากสฺสการสิโลโก
กฺกุโ ก พฺรุโส อนฺตรายิกิ อนฺตฺตรสฺส โยคกฺเขมสฺส
อธิคฺมาย ๑ ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ อุปฺปนฺนํ ลากสฺสการสิโลโก
ปชหิสฺสาม น จ โน อุปฺปนฺโน ลากสฺสการสิโลโก
จิตฺตํ ปริยาทาย จสฺสตีติ ๑ เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว
สิกฺขิตพฺพนฺติ ๑ เทรสมํ ๑

จตุตฺถวคฺโค จตุตฺถโ ๑

ตสฺส อุทฺธานํ

ภินฺนํ มฺลํ ทฺวิชมฺโม จ ปกฺกนฺตํ รตฺมาตริ ๑

ปีตา จ ภาคา ภคินิ ปุคฺโต ๒ ชีตา ปชาปตีติ ๑

ลากสฺสการสิยฺยจฺจํ ปญฺจํ สมฺคตํ ๑

#๑ ย. ภินฺนํ มฺลํ ชมฺโม สุกฺโก ปกฺกนฺตรตฺมาตริ ๑ ๒ ย. ปุคฺตา ๑

ราหุลสํยุตฺตํ

ปจฺจวคฺโค ปจฺจโม

[๕๕๕] เอวมฺเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถึยฺย วิหฺรติ
เชตวนเณ อนาถปิณฑกิสฺส อารามे ๗ อถ โข อายสฺมา ราหุโล
เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ นิสํสิ ๗ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราหุโล
ภควนฺตํ เอตทวโจ สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฌมฺมํ
เทเสตฺถ ฌมฺมํ ภควโต ฌมฺมํ สุตฺวา เอโก วุปกฺกฺโข อุปฺปมตฺโต
อาตปิ ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ ๗

[๖๐๐] ตํ ที มณฺณสิ ราหุล จกฺขุ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๗
อนิจฺจํ ภนฺเต ๗ ยํ ปนานิจฺจํ ทฺกขฺมํ วา ตํ สฺขํ วาติ ๗ ทฺกขฺมํ
ภนฺเต ๗ ยํ ปนานิจฺจํ ทฺกขฺมํ วิปริณามฌมฺมํ กถฺถํ นฺ ตํ สมนฺนุปลฺลิสฺสํ
เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาติ ๗ โน
เหตํ ภนฺเต ๗

[เอวํ เปยฺยาโล]

โสตํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๗ อนิจฺจํ ภนฺเต ... ฆานํ นิจฺจํ วา
อนิจฺจํ วาติ ๗ อนิจฺจํ ภนฺเต ... ชิวฺหา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ๗
อนิจฺจา ภนฺเต ... กาโย นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ ๗ อนิจฺโจ

ภนฺเต ... มโน นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ ฯ อนิจฺโจ ภนฺเต ฯ
ยํ ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สุกฺขํ วาติ ฯ ทุกฺขํ ภนฺเต ฯ ยํ ปณานิจฺจํ
ทุกฺขํ วิปริณามชมฺมํ กลฺลํ นฺ ตํ สมฺนุปฺสฺสิตฺตํ เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ
เอโส เม อตฺตฺตาติ ฯ โน เหนฺติ ภนฺเต ฯ

[๖๐๑] เอวํ ปสฺสํ ราชฺหุ ลฺลวฺวา อริยฺสาวโก จกฺขุสมฺมิปิ
นิพฺพินฺนฺทติ โสตฺตสมฺมิปิ นิพฺพินฺนฺทติ ฆานสมฺมิปิ นิพฺพินฺนฺทติ ชิวฺหาบิ
นิพฺพินฺนฺทติ กายสมฺมิปิ นิพฺพินฺนฺทติ มนสมฺมิปิ นิพฺพินฺนฺทติ นิพฺพินฺนํ
วิรัชฺชติ วิรํคา วิมฺจฺจติ ฯ วิมฺตฺตสมฺมิ วิมฺตฺตมิตฺติ ๑ ฉานํ โหติ ฯ
ชีณฺา ชาติ วุตฺติํ พุรฺหุมาจฺริยํ กตํ กรณฺิยํ นาปรี อิตฺถตฺตฺยาติ
ปชานาตีติ ฯ ปจฺมํ ฯ

[เอเตน เปยฺยาเลน ทสฺ สุตฺตฺนฺตา กาทพฺพา]

[๖๐๒] สวาทฺถิยํ วิหฺรติ ... ตํ ก็ มลฺลลฺล ราชฺหุ รุปา นิจฺจา
วา อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ภนฺเต ... สทฺททา ฯ เป ฯ คนฺธา ...
รสา ... โสภฺจพฺพา ... ชมฺมา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา
ภนฺเต ... ฯ

[๖๐๓] เอวํ ปสฺสํ ราชฺหุ ลฺลวฺวา อริยฺสาวโก รุเปสฺสุปิ
นิพฺพินฺนฺทติ สทฺทเทสฺสุปิ นิพฺพินฺนฺทติ คนฺเชสฺสุปิ นิพฺพินฺนฺทติ รเสสฺสุปิ
นิพฺพินฺนฺทติ โสภฺจพฺเพสฺสุปิ นิพฺพินฺนฺทติ ชมฺเมสฺสุปิ นิพฺพินฺนฺทติ นิพฺพินฺนํ
วิรัชฺชติ ฯ เป ฯ ปชานาตีติ ฯ ทฺถิยํ ฯ

#๑ กตฺถจิ วิมฺตฺตมฺหิตีติปิ ปาโจ ทิสฺสติ ฯ

นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ภนฺเต ... โสตสมฺมุสฺสชาเวทนา
ฯเปฯ ฆานสมฺมุสฺสชาเวทนา ... ชิวฺหาสมฺมุสฺสชาเวทนา ...
กายสมฺมุสฺสชาเวทนา ... มโนสมฺมุสฺสชาเวทนา นิจฺจา วา
อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ภนฺเต ... ฯ

[๖๐๕] เอวํ ปสฺสํ ราหุล สุตฺวา อริยสาวโก จกฺขุสมฺมุสฺสชาเวทนายปีฬ
นิพฺพินฺนฺตติ โสตสมฺมุสฺสชาเวทนายปีฬ นิพฺพินฺนฺตติ ฆานสมฺมุสฺสชาเวทนายปีฬ
นิพฺพินฺนฺตติ ชิวฺหาสมฺมุสฺสชาเวทนายปีฬ นิพฺพินฺนฺตติ
กายสมฺมุสฺสชาเวทนายปีฬ นิพฺพินฺนฺตติ มโนสมฺมุสฺสชาเวทนายปีฬ
นิพฺพินฺนฺตติ ฯเปฯ ปชานาตีติ ฯ ปญฺจมี ฯ

[๖๐๖] สาวตฺถึยํ วิหฺรติ ... ตํ กิํ มณฺณสิ ราหุล รูปสณฺณยา
นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ภนฺเต ... สทฺทสณฺณยา ...
คณฺฐสณฺณยา ... รสสณฺณยา ... โสณฺณจพฺพสณฺณยา ... ฐมฺมสณฺณยา
นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ภนฺเต ... ฯ

[๖๐๗] เอวํ ปสฺสํ ราหุล สุตฺวา อริยสาวโก รูปสณฺณายปีฬ
นิพฺพินฺนฺตติ สทฺทสณฺณายปีฬ นิพฺพินฺนฺตติ คณฺฐสณฺณายปีฬ นิพฺพินฺนฺตติ
รสสณฺณายปีฬ นิพฺพินฺนฺตติ โสณฺณจพฺพสณฺณายปีฬ นิพฺพินฺนฺตติ
ฐมฺมสณฺณายปีฬ นิพฺพินฺนฺตติ ฯเปฯ ปชานาตีติ ฯ ฉนฺนํ ฯ

[๖๐๘] สาวตฺถึยํ วิหฺรติ ... ตํ กิํ มณฺณสิ ราหุล
รูปสณฺณเจตนา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ภนฺเต ...
สทฺทสณฺณเจตนา ... คณฺฐสณฺณเจตนา ... รสสณฺณเจตนา ... โสณฺณจพฺพ-

สยเจตนา ... ฌมมสยเจตนา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา
ภนฺเต ... ฯ

[๖๑๓] เอวํ ปสฺสํ ราชุฬ สุตฺวา อริยสวโก รูปสยเจตนาหิ
นิพฺพินฺทติ สทฺทสยเจตนาหิ นิพฺพินฺทติ คนฺธสยเจตนาหิ นิพฺพินฺทติ
รสสยเจตนาหิ นิพฺพินฺทติ โสภฺจพฺพสยเจตนาหิ นิพฺพินฺทติค
ฌมมสยเจตนาหิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ปชานาตีติ ฯ สุตมํ ฯ

[๖๑๔] สวตฺถึยํ วิหฺรติ ... ตํ กิํ มณฺณสิ ราชุฬ รูปตณฺหา
นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ภนฺเต ... สทฺทตณฺหา ...
คณฺธตณฺหา ... รสตณฺหา ... โสภฺจพฺพตณฺหา ... ฌมมตณฺหา นิจฺจา
วา อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ภนฺเต ... ฯ

[๖๑๕] เอวํ ปสฺสํ ราชุฬ สุตฺวา อริยสวโก รูปตณฺหาหิ
นิพฺพินฺทติ สทฺทตณฺหาหิ นิพฺพินฺทติ คณฺธตณฺหาหิ นิพฺพินฺทติ
รสตณฺหาหิ นิพฺพินฺทติ โสภฺจพฺพตณฺหาหิ นิพฺพินฺทติ
ฌมมตณฺหาหิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ปชานาตีติ ฯ อภฺจมํ ฯ

[๖๑๖] สวตฺถึยํ วิหฺรติ ... ตํ กิํ มณฺณสิ ราชุฬ ปจฺวีธาตุ
นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ภนฺเต ... อาโปธาตุ ...
เตโชธาตุ ... วาโยธาตุ ... อากาสธาตุ ... วิญฺญาณธาตุ นิจฺจา วา
อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ภนฺเต ... ฯ

[๖๑๗] เอวํ ปสฺสํ ราชุฬ สุตฺวา อริยสวโก ปจฺวีธาตุหิ
นิพฺพินฺทติ อาโปธาตุหิ นิพฺพินฺทติ เตโชธาตุหิ นิพฺพินฺทติ

วาโยธาตุยาปี นิพฺพินฺนุทฺติ อากาสธาตุยาปี นิพฺพินฺนุทฺติ วิญญาณธาตุยาปี
นิพฺพินฺนุทฺติ ฯเปฯ ปชานาตีติ ฯ นวมํ ฯ

[๖๑๘] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ... ตํ ก็ มลฺลสฺสี ราชุล ราชุปี นิจฺจํ
วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ภาณเต ... เวทนา ... สลฺยณา ...
สงฺขารธา ... วิญญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ภาณเต ฯ
ยํ ปณานิจฺจํ ทฺกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทฺกฺขํ ภาณเต ฯ ยํ
ปณานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ กลลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสตีตฺถุ เอตฺตํ
มม เอโสหฺมสฺสมิ เอโส เม อตฺตธาติ ฯ โน เหน็ด ภาณเต ฯ

[๖๑๙] เอวํ ปสฺสํ ราชุล สุตฺวา อริยสาวกโ ราชุสฺสมิมฺปิ
นิพฺพินฺนุทฺติ เวทนายปี นิพฺพินฺนุทฺติ สลฺยณายปี นิพฺพินฺนุทฺติ สงฺขาราเรสุปี
นิพฺพินฺนุทฺติ วิญญาณสฺสมิมฺปิ นิพฺพินฺนุทฺติ นิพฺพินฺนุทฺติ วิรัชฺชติ วิราคา
วิมฺภจฺจติ ฯ วิมฺภจฺจสฺสมิ วิมฺภจฺจมิตฺติ ญาณํ โหติ ฯ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ
พฺรหฺมจริยํ กตํ ภาณียํ นวาปริ อิตฺถตฺตยาธาติ ปชานาตีติ ฯ ทสฺมํ ฯ

ปจฺจวคฺโค ปจฺจโม ฯ

ตสฺส อุตฺถานํ

จกฺขํ ราชุปญฺจ วิญญาณํ สมฺภสฺสโส เวทนาย จ

สลฺยณา จ เจตนา ตณฺหา ธาตุ ขนฺธธฺน เต ทสาติ ฯ

ทุตยวคฺโค ทุตโย

[๖๒๐] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถึยํ วิหฺรติ
เชตวเน อนาถปิตฺตํทิสฺส อารามे ฯ อถ โข อายสฺมา ราหุโล
เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ

[๖๒๑] เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ ราหุลํ ภควา เอตทโวจ
ตํ ก็ มลฺลสฺสึ ราหุล จกฺขุํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทฺกขฺมํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทฺกขฺมํ
ภนฺเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทฺกขฺมํ วิปริณามชฺมมํ กลฺลํ นฺ ตํ
สมนุปลสฺสิตฺตํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺสมิ เอโส เม อตฺตาคิ ฯ โน เหตํ
ภนฺเต ฯ โสตํ ... ฆานํ ... ชิวฺหา ... กาโย ... มโน ... นิจฺจโ
วา อนิจฺจโ วาติ ฯ อนิจฺจโ ภนฺเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทฺกขฺมํ วา ตํ
สฺขํ วาติ ฯ ทฺกขฺมํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทฺกขฺมํ วิปริณามชฺมมํ
กลฺลํ นฺ ตํ สมนุปลสฺสิตฺตํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺสมิ เอโส เม
อตฺตาคิ ฯ โน เหตํ ภนฺเต ฯ

[๖๒๒] เอวํ ปสฺสํ ราหุล สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสฺสมิมฺปิ
นิพฺพินฺนทติ โสตสฺสมิมฺปิ นิพฺพินฺนทติ ฆานสฺสมิมฺปิ นิพฺพินฺนทติ ชิวฺหาเยปิ
นิพฺพินฺนทติ กายสฺสมิมฺปิ นิพฺพินฺนทติ มนสฺสมิมฺปิ นิพฺพินฺนทติ นิพฺพินฺนทํ
วิรชฺชติ วิรชฺคา วิมฺจจติ ฯ วิมฺตตสฺสมิ วิมฺตตมิตติ ฅาณํ โหติ ฯ

อากาศธาตุ ... วิญญาณธาตุ ... ฯ

[๖๓๑] รูป ... เวทนา ... สลฺยา ... สงฺขาร ... วิญฺญาณํ
นิจฺฉํ ภา อนิจฺฉํ ชาติ ฯ อนิจฺฉํ ภนฺเต ฯ เปฯ เอวํ ปสฺสํ
ราหุล ฯ เปฯ นาปริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ ทสมํ ฯ

[๖๓๒] สวตฺถิยํ วิหริติ ... อถ โข อายสฺมา ราหุโล เยน
ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ
นีสึทึ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราหุโล ภควนฺตํ
เอตทโวจ กถํ นฺ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อิมสฺมิณฺจ
สวัญญาณเก กายะ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหังการ
มมฺงการมานานฺสุยาน โหนตีติ ฯ

[๖๓๓] ยงฺกิลฺลิจิ ราหุล รูปํ อตีตานาคตฺตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฉตฺตํ
วา พหิทฺธา ภา โอปาริกํ ภา สุขุมํ ภา หีนํ ภา ปณฺธีตํ ภา
ยํ ทูเร สนฺติเก ภา สพฺพํ รูปํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น
เมโส อตฺตาทิ เอวเมตํ ขถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสตีติ ฯ ยากาจิ
เวทนา ... ยากาจิ สลฺยา ... เยเกจิ สงฺขาร ... ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ
อตีตานาคตฺตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฉตฺตํ ภา พหิทฺธา ภา โอปาริกํ ภา
สุขุมํ ภา หีนํ ภา ปณฺธีตํ ภา ยํ ทูเร สนฺติเก ภา สพฺพํ
วิญฺญาณํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาทิ เอวเมตํ
ขถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสตีติ ฯ เอวํ โข ราหุล ชานโต เอวํ
ปสฺสโต อิมสฺมิณฺจ สวัญญาณเก กายะ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ

อหังการมมุงการมานานุสยา น โหนฺตึติ ฯ เอกาทสํ ฯ

[๖๓๔] สาวคฺคิยํ วิหฺรติ ... อถ โข อายสฺมา ราหุโล เยน
ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ
นึสิทึ ฯ เอกมฺนฺตํ นึสินฺโน โข อายสฺมา ราหุโล ภควนฺตํ เอตทโวจ
กถํ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อิมสฺมิญจ สฺวิญญาณเก
กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหังการมมุงการมานาปคตํ
มานสํ โหติ วิชา สมตฺกุกนฺตํ สนฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ ฯ

[๖๓๕] ยงฺกิลฺลิจิ ราหุล ฺรูปํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนํ อชฺฉตฺตํ
วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา
ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ ฺรูปํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น
เมโส อตฺตาคิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปลุณฺาย ทิสฺวา อนฺุปาทา
วิมุตฺโต โหติ ฯ

[ปฺลยจฺนํ ขนฺธานํ เอวํ กาคพฺพํ]

ยาคาจิ เวทนา ... ยาคาจิ สญฺญา ... เยเกจิ สงฺขารา ...
ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ
วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ
วิญฺญาณํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาคิ เอวเมตํ
ยถาภูตํ สมฺมปฺปลุณฺาย ทิสฺวา อนฺุปาทา วิมุตฺโต โหติ ฯ เอวํ
โข ราหุล ชานโต เอวํ ปสฺสโต อิมสฺมิญจ สฺวิญญาณเก กาเย
พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหังการมมุงการมานาปคตํ มานสํ

โหติ วิธา สมตฺกุกนฺตํ สนนํ สุวิมุตฺตุนฺติ ฯ ทฺวาทสมํ ฯ

ทฺติยวคฺโค ทฺติโย ฯ

ตสฺส อุตฺทานํ

จกฺขํ รูปญฺจ วิญฺญาณํ สมฺพสฺโส เวทนาย จ

สญฺญา จ เจตนา ตณฺหา ๑ ธาตุ ขนฺธเต ทส

อนุสยํ อปคตญฺเจว วคฺโค เตน ปฺวจฺจตีติ ฯ

ราหุลสํยุตฺตํ ญฺจจํ สมตฺตํ ฯ

#๑ ม. ย. สญฺญา สญฺเจตนา ตณฺหา ฯ

ราชคเห ปิณฑาย จริตฺวา ปจฺจนาคตฺตํ ปิณฑปาตปฏิกุกนฺตา
เยน ภควา เตนุปลสงฺกมီสุ อูปลสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิสฺสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
ลกฺขโณ อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคฺคฺลลานํ เอตทโวจ อิชายสฺมา
มหาโมคฺคฺคฺลลานो คิขฺมกฺุฏฺฐา ปพฺพตา โอรุหนฺโต อณฺณตรสฺมึ ปเทเส
ลิตฺติ ปาตฺวา กาสี โโก นฺุ โข อวฺุโส โมคฺคฺลลาน เหตุ โโก
ปจฺจโย ลิตฺตสฺส ปาตฺกมฺมายาติ ฯ

[๖๓๕] อิชํ อวฺุโส คิขฺมกฺุฏฺฐา ปพฺพตา โอรุหนฺโต อทฺทลํ
อภฺุจิสฺงฺขลิกํ เวหาลํ กจฺจนฺตํ ๑ ตเมนนํ คิขฺมาปี กากาปี กุลาปี
อนฺุปตฺติตฺวา อนฺุปตฺติตฺวา [๒]- วิตุเทนนฺติ วิตฺจฺเจนนฺติ วิราเชนนฺติ ๓ ส๓ ๔ สฺุทํ
อภฺุฏฺฐสฺสรํ กโรติ ตสฺส มยฺหํ อวฺุโส เอตทโหสิ อจฺจริยํ วัต โโก
อพฺุฏฺฐํ วัต โโก เอวฺุโรปี นาม สตฺโต ภวิสฺสติ เอวฺุโรปี นาม
ยฺโก โภ ภวิสฺสติ เอวฺุโรปี นาม อตฺตภาวปฺปฏิลาโก ภวิสฺสตีติ ฯ

[๖๔๐] อถ โข ภควา ภิกฺุชฺฐ อามนฺเตสิ จกฺุชฺฐตา วัต
ภิกฺุชฺฐเว สวากา วิหรนฺติ ฌานฺณตฺตา วัต ภิกฺุชฺฐเว สวากา วิหรนฺติ
ยตฺร หิ นาม สวากโ อวฺุโรปี ฌสฺสติ วา ทกฺุชฺฐติ วา สกฺุชฺฐี
วา กริสฺสติ ฯ ปุพฺพเพว ๕ เม โส ภิกฺุชฺฐเว สตฺโต ทิฏฺฐโ จ อโหสิ
อปีจํ น พฺุยา กาสี อหณฺเจตฺติ พฺุยา กรเยยฺยํ ปเรปี ๖ เม น
สทฺทฺทฺเหยยฺยํ เย เม น สทฺทฺทฺเหยยฺยํ เตสนฺตํ อสฺส ทิขฺมรตฺตํ
อหิตาย ทฺุภฺุชฺฐาย ฯ เอโส ภิกฺุชฺฐเว สตฺโต อิมสฺมิณฺณเวว ราชคเห
#๑ ยฺ. กจฺจนฺตํ ฯ ๒ ม. ยฺ. ฬาสฺพนฺตฺริกาหิ ฯ ๓ ยฺ. วิภเชนนฺติ ฯ
#๔ ยฺ. ส๓ สฺุทํ ฯ เอวฺุโรปี ฯ ๕ ยฺ. ปุพฺพเพว ฯ ๖ ม. ยฺ. ปเร จ ฯ

โคฆาตโก อโหสิ โส ตสฺส กम्मสฺส วิปาเกน พหุณี วสฺสานิ
พหุณี วสฺสตานิ พหุณี วสฺสสหฺสฺสานิ พหุณี วสฺสตตสหฺสฺสานิ
นิริเย ปจิตฺถ ๑ ตสฺเสว กम्मสฺส วิปากาวเสเสน เอวรูป
อตุตทาวปฏิลาภํ ปฏิสํเวทยตีติ ฯ ปจมี ฯ

[สพฺเพสํ สุตฺตฺนฺตานิ เอเสว เปยฺยาโล]

[๖๔๑] อิทํ อาวุโส คิซฺมกฺกุฎา ปพฺพตา โอรุหนฺโต อทฺทลํ
มัสเปสี เวหาลํ คจฺจนฺตี ๒ ตเมนนํ คิซฺมาปี กากาปี กุลลาปี
อนฺุปติตฺวา อนฺุปติตฺวา วิตฺจเณนฺติ วิราเชนฺติ ๓ สฺวา สฺวํ อญฺญสฺสรํ
กโรติ ฯ เอโส ภิกฺขเว สตฺโต อิมสฺมิณฺญเวย ราชคฺเห โคฆาตโก
อโหสิ ฯ ทฺติยํ ฯ

[๖๔๒] อิทํ อาวุโส คิซฺมกฺกุฎา ปพฺพตา โอรุหนฺโต อทฺทลํ
มัสปีณฺทํ เวหาลํ คจฺจนฺตํ ตเมนนํ คิซฺมาปี กากาปี กุลลาปี
อนฺุปติตฺวา อนฺุปติตฺวา วิตฺจเณนฺติ วิราเชนฺติ โส สฺวํ อญฺญสฺสรํ
กโรติ ฯ เอโส ภิกฺขเว สตฺโต อิมสฺมิณฺญเวย ราชคฺเห สากุณฺนิโก
อโหสิ ฯ ตฺติยํ ฯ

[๖๔๓] อิทํ อาวุโส คิซฺมกฺกุฎา ปพฺพตา โอรุหนฺโต อทฺทลํ
นิจฺฉวี ปุริสํ เวหาลํ คจฺจนฺตํ ตเมนนํ คิซฺมาปี กากาปี กุลลาปี
อนฺุปติตฺวา อนฺุปติตฺวา วิตฺจเณนฺติ วิราเชนฺติ โส สฺวํ อญฺญสฺสรํ
กโรติ ฯ เอโส ภิกฺขเว สตฺโต อิมสฺมิณฺญเวย ราชคฺเห โอรพฺภิกโก
อโหสิ ฯ จตฺตุถํ ฯ

#๑ ม. ปจฺจิตฺวา ฯ ย. ปจฺจิตฺวา ฯ ๒ ย. คจฺจนฺตํ ฯ

#๓ ย. วิภเชนฺติ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

[๖๔๔] อิทาหิ อวูโส กิษณญญา ปพพตา โอโรหนโต อททลั
อสิโลมัม ปุริสั เวหาสั กจจนนัตติ ตสส เต อสิ อุปปติตวา
อุปปติตวา ตสเสว กายเ นิปตฺนติ โส สุกั อญฺญสฺสรึ กโรติ ฯ เอโส
ภิกขเว สคฺโต อิมสฺมิณฺเณว ราชคเห สุกริโก อโหสิ ฯ ปณฺจมัม ฯ

[๖๔๕] อิทาหิ อวูโส กิษณญญา ปพพตา โอโรหนโต อททลั
สคฺติโลมัม ปุริสั เวหาสั กจจนนัตติ ตสส ตา สคฺติโย อุปปติตวา
อุปปติตวา ตสเสว กายเ นิปตฺนติ โส สุกั อญฺญสฺสรึ กโรติ ฯ เอโส
ภิกขเว สคฺโต อิมสฺมิณฺเณว ราชคเห มาควิโก อโหสิ ฯ ญฺจัม ฯ

[๖๔๖] อิทาหิ อวูโส กิษณญญา ปพพตา โอโรหนโต อททลั
อุสุโลมัม ปุริสั เวหาสั กจจนนัตติ ตสส เต อุตฺต อุปปติตวา อุปปติตวา
ตสเสว กายเ นิปตฺนติ โส สุกั อญฺญสฺสรึ กโรติ ฯ เอโส-
ภิกขเว สคฺโต อิมสฺมิณฺเณว ราชคเห การณฺนิโก อโหสิ ฯ สคฺตมัม ฯ

[๖๔๗] อิทาหิ อวูโส กิษณญญา ปพพตา โอโรหนโต อททลั
สูจิโลมัม ปุริสั เวหาสั กจจนนัตติ ตสส ตา สูจิโย อุปปติตวา อุปปติตวา
ตสเสว กายเ นิปตฺนติ โส สุกั อญฺญสฺสรึ กโรติ ฯ เอโส
ภิกขเว สคฺโต อิมสฺมิณฺเณว ราชคเห สฺโต ๑ อโหสิ ฯ อญฺจมัม ฯ

[๖๔๘] อิทาหิ อวูโส กิษณญญา ปพพตา โอโรหนโต อททลั
สูจิโลมัม ปุริสั เวหาสั กจจนนัตติ ตสส ตา สูจิโย สีเส ปวิเสตฺวา ๒
มุขโต นิกขมฺนติ มุখে ปวิเสตฺวา อฺรโต นิกขมฺนติ อฺเร ปวิเสตฺวา
อฺทรโต นิกขมฺนติ อฺทเร ปวิเสตฺวา อฺรุหิ นิกขมฺนติ อฺรุสุ
#๑ ม. สฺโต ฯ ย. สูจโก ฯ ๒ ม. ย. ปวิสติตฺวา ฯ เอวมุปริปิ ฯ

ปวิเสตฺวา ชงฺมาหิ นิกฺขมฺนฺติ ชงฺมาสุ ปวิเสตฺวา ปาเทหิ นิกฺขมฺนฺติ
โส สฺหํ อฏฺฐสฺสรํ กโรติ ฯ เอโส ภิกฺขเว สตฺโต อิมสฺมิณฺณเว
ราชคฺเห สฺวจิโก ๑ อโหสิ ฯ นวมํ ฯ

[๖๔๕] อิทํ อวฺโส คิซฺมกฺุฎฺฐา ปพฺพตา โอรุหนฺโต อทฺทลํ
กฺุฎฺฐกฺุฎฺฐํ ปฺริสํ เวหาสิ คจฺจนฺตํ โส คจฺจนฺโตปิ เต จ อณฺเฑ
ขนฺเฑ อโรเปตฺวา คจฺจติ นิสินฺนโตปิ เตเสว อณฺเฑสุ นิสิตฺติ
ตเมนํ คิซฺมาปี กากาปี กุสลาปี อนฺุปติตฺวา อนฺุปติตฺวา วิตฺจเจนฺติ
วิราเชนฺติ โส สฺหํ อฏฺฐสฺสรํ กโรติ ฯ เอโส ภิกฺขเว สตฺโต
อิมสฺมิณฺณเว ราชคฺเห คามกฺุฎฺฐ ๒ อโหสิ ฯ ทสมํ ฯ

ปจฺมวคฺโค ปจโม ฯ

ตสฺส อุตฺทานํ

อฏฺฐิ เปสิ อฺโก คาวิฆาตกา ๓

ปีณฺโฑ สากฺุณฺนิโย ๔ นิจฺจวโรรพฺภิ

อสิ [๕]- สฺวกริโก สตฺติ

อสุ [๕]- คารณฺนิโก สฺวจิ สารถิ

โย จ สฺพิพิสฺสติ ๖ สฺวจิโก ๑ หิ โส

อณฺเฑภาริ อหุ คามกฺุฎฺฐ โกติ ๗ ฯ

#๑ ม. ย. สฺวจิโก ฯ ๒ ม. คามกฺุฎฺฐ โก ฯ ๓ ม. ย. คาวฆาตกา ฯ ๔ ย. ปีณฺโฑสากฺุณฺนิย ฯ

#๕ ย. จ ฯ ๖ ม. ย. สฺพิพิยติ ฯ ๗ ย. ... จาติ ฯ

ทุตยวคฺโค ทุตโย

[๖๕๐] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ
เวพฺพเน กลนฺทกนิวาเป ฯ อิทาหํ อาวุโส คิञฺฉณญฺญา ปพฺพตา
โอโรหนฺโต อทฺทลํ ปุริสํ คุตฺตูปे สีตกา ๑ นิมุคฺคํ ฯ เอโส ภิกฺขเว
สตุโต อิมสฺมิมฺญเวยว ราชคเห ปารทาริกอ อโหสิ ฯ ปจฺฉมํ ฯ

[เอวํ เปยฺยาโล กาทพฺโพ]

[๖๕๑] อิทาหํ อาวุโส คิञฺฉณญฺญา ปพฺพตา โอโรหนฺโต อทฺทลํ
ปุริสํ คุตฺตูปे นิมุคฺคํ อุโภหิ หตฺถेหิ คุถํ ขาทนต์ํ ฯ เอโส ภิกฺขเว
สตุโต อิมสฺมิมฺญเวยว ราชคเห พฺราหฺมโณ อโหสิ ฯ โส กสฺสปสฺส
สมฺมาสมพฺพุทฺธสฺส ปาวจเน ภิกฺขุสงฺฆํ ภตฺเตน นิมฺนเตตฺวา โทณฺียา ๒
คุตฺตสฺส ปฺราเปตฺวา กาลิ อารojaเปตฺวา เอตทวโจ อโห โภณฺโต
ยวาทตฺถํ ภูณฺชนตฺถ เจว หรณตฺถ จาติ ฯ ทุตฺถิยํ ฯ

[๖๕๒] อิทาหํ อาวุโส คิञฺฉณญฺญา ปพฺพตา โอโรหนฺโต อทฺทลํ
นิจฺฉวี อิตฺถิ เวหาสิ กจฺฉนฺตี ตเมนนํ คิञฺฉมาปี กากาปี กุลลาปี
อนฺุปติตฺวา อนฺุปติตฺวา วิตฺถเจนนฺติ วิราเชนนฺติ สา สฺวํ อญฺญสฺสรํ
กโรติ ฯ เอสา ภิกฺขเว อิตฺถิ อิมสฺมิมฺญเวยว ราชคเห อติจารินิ
อโหสิ ฯ ตติยํ ฯ

[๖๕๓] อิทาหํ อาวุโส คิञฺฉณญฺญา ปพฺพตา โอโรหนฺโต อทฺทลํ
อิตฺถิ ทฺถกนฺธํ มงฺคฺหิ เวหาสิ กจฺฉนฺตี ตเมนนํ คิञฺฉมาปี กากาปี
#๑ ม. ย. สสีสกนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. โทณฺโย ฯ

กุลลาปี อนุปติตฺวา อนุปติตฺวา วิตฺตเจนนฺติ วิราเชนนฺติ สฺวา สฺวํ
อฏฺฐสฺสร์ กโรติ ฯ เอสา ภิกฺขเว อิตฺถิ อิมสฺมิณฺญเวย ราชคฺเห
อิกฺขณฺนิกา อโหสิ ฯ จตฺตํ ฯ

[๖๕๔] อิทํ อวฺโส กิษฺมณฺญา ปพฺพตา โอรุหนฺโต อทฺทลํ
อิตฺถิ อุกฺกํ โอกิตฺถิ โอกิริณฺนิ เวหาลํ คจฺจนฺตี สฺวา สฺวํ อฏฺฐสฺสร์
กโรติ ฯ เอสา ภิกฺขเว อิตฺถิ กตฺถิ กตฺถิ รณฺโณ อคฺคฺมเหสี อโหสิ
สฺวา อิตฺสฺวาปฺกตา สฺปตี องฺการกฺภาเหเน โอกิริ ฯ ปญฺจํ ฯ

[๖๕๕] อิทํ อวฺโส กิษฺมณฺญา ปพฺพตา โอรุหนฺโต อทฺทลํ
อสิสฺกพนฺธํ ๑ เวหาลํ คจฺจนฺตี ตสฺส อฺเร อกฺขิณฺนิ เจว โหนฺติ
มฺขณฺจ ตเมเน กิษฺมาปี กากาปี กุลลาปี อนุปติตฺวา อนุปติตฺวา
วิตฺตเจนนฺติ วิราเชนนฺติ โส สฺวํ อฏฺฐสฺสร์ กโรติ ฯ เอส
ภิกฺขเว สฺตฺโต อิมสฺมิณฺญเวย ราชคฺเห หาริโก นาม โจรมาตโก
อโหสิ ฯ ฉนฺทํ ฯ

[๖๕๖] อิทํ อวฺโส กิษฺมณฺญา ปพฺพตา โอรุหนฺโต อทฺทลํ
ภิกฺขุ เวหาลํ คจฺจนฺตี ตสฺส สงฺฆาณฺปิ อาทิตฺตา สมฺปชฺชติตา
สฺยชฺติกฺกตา ๒ ปตฺโตปี อาทิตฺโต สมฺปชฺชติโต สฺยชฺติกฺกโต ๒
กายพนฺธนฺมฺปิ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชติตํ สฺยชฺติกฺกตํ กายปี อาทิตฺโต
สมฺปชฺชติโต สฺยชฺติกฺกโต โส สฺวํ อฏฺฐสฺสร์ กโรติ ฯ เอส
ภิกฺขเว ภิกฺขุ กตฺถปฺสฺส สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส ปาวจเน ปาปภิกฺขุ
อโหสิ ฯ สตฺตมํ ฯ

#๑ ย. อสิสฺก กวณฺธํ ฯ ๒ ม. ย. สฺยชฺติกฺกตา สฺยชฺติกฺกโต ฯ เอวมฺปริปี ฯ

[๖๕๗] อทุทลั กิกขุณี เวหาลั คจจนตุตี ตสสา สงฆาฎิปี
อาทิตตทาฯเปฯ ปาปกิกขุณี อโหสิฯ อฏฐมัมฯ

[๖๕๘] อทุทลั สิกขมานัน เวหาลั คจจนตุตี ตสสา สงฆาฎิปี
อาทิตตทาฯเปฯ ปาปสิกขมานา อโหสิฯ นวมัมฯ

[๖๕๙] อทุทลั สามณเริ เวหาลั คจจนตุตี ตสสา สงฆาฎิปี
อาทิตตทาฯเปฯ ปาปสามณเริ อโหสิฯ ทสมัมฯ

[๖๖๐] อิทาหิ อวูโส คิขณฎฐา ปพพตา โอรุหนุโต อทุทลั
สามณเริ เวหาลั คจจนตุตี ตสสา สงฆาฎิปี อาทิตตทา สมปชชลิตา
สละชิติฎฐตา ปตฺโตปี อาทิตฺโต สมปชชลิตฺโต สละชิติฎฐโต
กายพนฺธนมฺปี อาทิตฺตํ สมปชชลิตํ สละชิติฎฐํ กาโยปี อาทิตฺโต
สมปชชลิตฺโต สละชิติฎฐโต สา สุทฺ อฏฐสฺสรุ กโรติฯ ตสสา
มยฺหิ อวูโส เอตทโหสิ อจฺจริยํ วัต โภ อพฺภูตํ วัต โภ
เอวรูโปปี นาม สตุโต ภวิสฺสติ เอวรูโปปี นาม ยกฺโข ภวิสฺสติ
เอวรูโปปี นาม อตฺตภาวปฏฺฐิตา โภ ภวิสฺสตีติฯ

[๖๖๑] อถ โข ภควา กิกขุ อามนฺเตสิ จกฺขุญฺจตา วัต
กิกฺขเว สวกา วิหรนฺติ ฌาณญฺจตา วัต กิกฺขเว สวกา วิหรนฺติ
ยตฺร หิ นาม สวโก เอวรูโป ฌสฺสติ วา ทกฺขติ วา สกฺขี วา
กริสฺสติฯ ปุพฺเพว ๑ เม สว กิกฺขเว สามณเริ ทิฏฺฐา อโหสิฯ
อปีจาหิ น พฺยาการี อหฺนเจตฺตํ พฺยากรเยยฺยํ ปเรปี ๒ เม น
สทฺทหฺนเยยฺยํ เย เม น สทฺทหฺนเยยฺยํ เตสํ ตํ อสฺส ทิฆมฺรตฺตํ
#๑ ย. ปุพฺเพปีฯ ๒ ม. ย. ปเร จฯ

อหิตาย ทุกุขาย ๑ เอสา ภิกฺขเว สามเณริ กสฺสปสฺส
สมฺมาสมพุทฺธสฺส ปาวจนเ ปापสามเณริ อโหสิ สฺวา ตสฺส กมฺมสฺส
วิปาเคน พหุณี วสฺसानิ พหุณี วสฺสสตานิ พหุณี วสฺสสทฺสทานิ
พหุณี วสฺสสทฺสทฺสทานิ นิริเย ปจฺจตฺถ ๑ ตสฺเสว กมฺมสฺส
วิปากาวเสเสน เอรูปํ อตฺตภาวปฏิลาภํ ปฏิสฺสเวทยตีติ ๑ เอกาทสมํ ๑

ทุตฺยวคฺโค ทุตฺติโย ๑

ตสฺส อุทฺทานํ

ญฺเป นิมฺคฺโค หิ โส ปฺรทาริโก

คฺฤชชาติ อหุ ทฺวฏฺฐพฺราหฺมโณ

นิจฺฉวิตฺถิ อติจารินี อหุ

มจฺจุพิตฺถิ อหุ อิกฺขณฺติคฺคิกกา ๒

โอกิถินี สปตี กโรติ ๓

สีสจฺฉินฺโน อหุ โจรมาตโก

ภิกฺขุ ภิกฺขุณี สิกฺขมาณา

สามเณโร อถ สามเณริกา ๔

กสฺสปสฺส วินยสฺส ๕ ปพฺพชฺชํ ๖

ปาปกมฺมํ อกรีสฺสุ ตาวเท ๗ ๑

ลภฺขณฺสํยุตฺตํ สตฺตมํ สมตฺตํ ๑

#๑ ม. ปจฺจตฺวา ๑ ๒ ย. อิกฺขณฺติคฺคิ ยา ๑ ๓ ม. ย. สปตฺตจฺจกาโรกิริ ๑ ๔ ย.

#สามเณริโย ๑ ๕ ม. ย. วินยสฺสมิ ๑ ๖ ย. ปพฺพชฺชํ ๑ ๗ ม. ย. อติสทฺโท อตฺถิ ๑

โอบมมสํยุตํ

[๖๖๒] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริตี
เชตวนเ อนาถปิณฑิกสฺส อารามे ฯ ตตฺร โข ภควา ... เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว ภูฏาคารสฺส ยากาจิ โคปานสิโย สพฺพา ตา ภูฏงฺคมา
ภูฏสโมสรณา ภูฏสมุคฺฆมาตา สพฺพา ตา สมุคฺฆมาตํ กจฺจนฺตี
เอวมเว โข ภิกฺขเว เขเกจิ อกุสลา ฐมา สพฺเพ เต อวิชฺชาวมุคฺกา
อวิชฺชาสโมสรณา อวิชฺชาสมุคฺฆมาตา สพฺเพ เต สมุคฺฆมาตํ
กจฺจนฺตี ฯ ตสฺมาตีห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ อปฺปมตฺตา
วิหริสฺสามาตี เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺตี ฯ ปจฺมํ ฯ

[๖๖๓] สวตฺถิยํ วิหริตี ... อถ โข ภควา ปรีตฺตํ นขสิขายํ
ปัสฺสุ อารโเปตฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ตํ กิํ มณฺณถ ภิกฺขเว
กตมํ นฺ โข พหุตรํ โย จายํ มยา ปรีตฺโต นขสิขายํ ปัสฺสุ
อารโปิโต ยา จายํ มหาปจฺวีตี ฯ เอตเทว ฆนฺเต พหุตรํ ยทิทํ
มหาปจฺวี อปฺปมตฺตโกยํ ภควตา ปรีตฺโต นขสิขายํ ปัสฺสุ อารโปิโต
สขฺขมฺปิ น อฺเปตี อฺปนฺธิมฺปิ น อฺเปตี กถภาคมฺปิ น อฺเปตี
มหาปจฺวี อฺปนฺธิราย ภควตา ปรีตฺโต นขสิขายํ ปัสฺสุ อารโปิโตตี ฯ

[๖๖๔] เอวมเว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย
มนฺุสฺเสสฺสุ ปจฺจาชายนฺตี อถ โข เอเตยฺเว พหุตรา สตฺตา เย
อณฺุตร มนฺุสฺเสหิ ปจฺจาชายนฺตี ฯ ตสฺมาตีห ภิกฺขเว เอวํ

โย วา สายณฺหสมยํ อนฺตมโส คทฺทฺหนมตฺตมปิ เมตฺตจิตฺตํ
ภาเวยฺย อิทํ ตโต มหปฺผลตรํ ฯ ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ
สิกฺขิตพฺพํ เมตฺตา โน เจโตวิมุตฺติ ภาวิตา ภวิสฺสตี พหุสํกตา
ยานํกตา วตฺตูกตา อณฺุจฺจिता ปริจฺจिता สฺสมารทฺธาติ เอวณฺุหิ โว
ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺุติ ฯ จตฺตถํ ฯ

[๖๖๘] สาวตฺถิยํ วิหริตี ... เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สตฺติ ตินฺนฺุผลา
อถ ปฺริโส อากจฺเจยฺย อหํ อิมํ สตฺตี ตินฺนฺุผลํ ปาณินา วา
มฺุจฺจินา วา ปฺฏิเลณฺิสฺสามิ ปฺฏิโกณฺุณฺุสฺสามิ ๑ ปฺฏิวณฺุณฺุสฺสามิตี ฯ
ตํ ก็ มณฺุณฺุถ ภิกฺขเว ภพฺโพ นฺุ โข โส ปฺริโส อมฺุ สตฺตี
ตินฺนฺุผลํ ปาณินา วา มฺุจฺจินา วา ปฺฏิเลณฺุตุ ปฺฏิโกณฺุณฺุตุ
ปฺฏิวณฺุณฺุตุ นฺุติ ฯ โน เหนฺติ ฆนฺุเต ฯ ตํ กิสฺส เหนฺตุ ฯ อสุ หิ
ฆนฺุเต สตฺติ ตินฺนฺุผลา นฺุ สฺกรรา ปาณินา วา มฺุจฺจินา วา
ปฺฏิเลณฺุตุ ปฺฏิโกณฺุณฺุตุ ปฺฏิวณฺุณฺุตุ ยาวเทว จ ปนฺุ โส ปฺริโส
กิลมณฺุสฺส วิฆาตฺสฺส ภาที อสฺสาตี ฯ

[๖๖๙] เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺสกสฺสจฺจิ ภิกฺขุโน เมตฺตา
เจโตวิมุตฺติ ภาวิตา พหุสํกตา ยานํกตา วตฺตูกตา อณฺุจฺจिता
ปริจฺจिता สฺสมารทฺธา ฯ ตสฺส เจ อมนฺุสฺโส จิตฺตํ จิปิตพฺพํ
มณฺุณฺุยฺย ฯ อถ โข เสวว อมนฺุสฺโส กิลมณฺุสฺส วิฆาตฺสฺส
ภาที อสฺส ฯ ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ เมตฺตา
โน เจโตวิมุตฺติ ภาวิตา ภวิสฺสตี พหุสํกตา ยานํกตา วตฺตูกตา
#๑ ม. ย. ปฺฏิโกณฺุณฺุสฺสามิ ฯ

อนฺนุจฺจिता ปฺริจฺจिता สฺสมารทฺฐาติ เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว
สฺกฺกฺขิตพฺพนฺติ ฯ ปญจํ ฯ

[๖๗๐] สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ... เสยฺยถาปี ภิกฺขเว จตฺตารโ
ทพฺพทฺธมา ฌนฺนคฺคหฺวา สฺสฺกฺกฺขิตฺตา กตฺตหตฺถา กตฺตปาสนา จตฺตทฺฐิตา จิตฺตา
อสุสฺส
ฌนฺนคฺคหฺวานํ สฺสฺกฺกฺขิตฺตานํ กตฺตหตฺถานํ กตฺตปาสนานํ จตฺตทฺฐิตา กณฺเฑ
จิตฺเต อปฺปติจฺจฺจิตฺเต ปจฺจวียํ คเหตฺวา อหฺริสฺสํมิตฺติ ฯ ตํ กิํ มณฺณถ
ภิกฺขเว ชวโน ปฺริโส ปฺรเมน ชเวน สมฺนฺนาคโถติ อลํ
วจนายาติ ฯ เอกสุสฺส
สฺสฺกฺกฺขิตฺตสุสฺส
ปจฺจวียํ คเหตฺวา อหฺเรยฺย ชวโน ปฺริโส ปฺรเมน ชเวน
สมฺนฺนาคโถติ อลํ วจนาย โโก ปน วาโท จตฺตทฺฐิตํ ทพฺพทฺธมานํ
ฌนฺนคฺคหฺวานํ สฺสฺกฺกฺขิตฺตานํ กตฺตหตฺถานํ กตฺตปาสนานนฺติ ฯ

[๖๗๑] ยถา จ ภิกฺขเว ตสฺส ปฺริสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
จนฺนทิมสฺสุริยานํ ชโว ตโต สีมฺตโร ฯ ยถา จ ภิกฺขเว ตสฺส
ปฺริสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ชโว ยถา จ จนฺนทิมสฺสุริยานํ ชโว ยถา จ ยา
เทวตา จนฺนทิมสฺสุริยานํ ปฺรโต ฌวณฺติ ตาสํ เทวตานํ ชโว ตโต ๑
سیمฺตโร ฯ ยถา จ ภิกฺขเว ตสฺส ปฺริสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
จนฺนทิมสฺสุริยานํ ชโว ยถา จ ยา เทวตา จนฺนทิมสฺสุริยานํ ปฺรโต
ฌวณฺติ ตาสํ เทวตานํ ชโว ตโต ๒ สีมฺตโร อายุสฺสงฺขารา จิยฺนฺติ ฯ
#๑-๒ ม. ย. ตโต สีมฺตโร ฯ เทวตานํ ชโวติ ปาจทฺวํ นตฺถิ ฯ

โอทหิสฺสาม อญฺญาจิตฺตํ อุปฏฺฐาเปสฺสาม เต จ ฐมฺเม
อุคฺคเหตุพฺพํ ปริยาปฺณิตพฺพํ มณฺณิสฺสามาติ เอวฺณฺหิ โว ภิกฺขเว
สติกฺขิตพฺพนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๖๗๔] เอกํ สมยํ ภควา เวสาลียํ วิหรติ มหาวเน
อฏฺฐการสาลาयํ ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ ฯ
ภทฺนฺเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺโสสุ ฯ

[๖๗๕] ภควา เอตทวโจ กलिํครุปรชานา ภิกฺขเว เอตฺรหิ
ลิจฺฉวี วิหรนฺติ อปฺปมตฺตา อาตานิโน อุปาสนฺสุมี เตสํ ราชา
มากโร อชาตสตฺตุ เวเทหิปฺตุโต น ลภติ โอตารํ น ลภติ
อารมฺมณํ ฯ ภวิสฺสนฺติ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ ลิจฺฉวี สุขุมาลา
มุตฺตลา ๑ หตฺถปาทา เต มุทฺกาสุ เสยฺยาสุ อุลพิมฺโพหนาสุ ๒ ยาว
สุริยฺกคฺคมนา เสยฺยํ กปฺปิสฺสนฺติ เตสํ ราชา มากโร อชาตสตฺตุ
เวเทหิปฺตุโต ลจฺฉติ โอตารํ ลจฺฉติ อารมฺมณํ ฯ

[๖๗๖] กलिํครุปรชานา ภิกฺขเว เอตฺรหิ ภิกฺขุ วิหรนฺติ
อปฺปมตฺตา อาตานิโน ปฺรชานฺสุมี เตสํ มาโร ปาปิมา น ลภติ
โอตารํ น ลภติ อารมฺมณํ ฯ ภวิสฺสนฺติ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ
ภิกฺขุ สุขุมาลา มุตฺตลา หตฺถปาทา เต มุทฺกาสุ เสยฺยาสุ
อุลพิมฺโพหนาสุ ยาว สุริยฺกคฺคมนา เสยฺยํ กปฺปิสฺสนฺติ เตสํ มาโร
ปาปิมา ลจฺฉติ โอตารํ ลจฺฉติ อารมฺมณํ ฯ ตสฺมาติห ภิกฺขเว
#๑ สํ. มุตฺตลฺลนา ฯ ม. ย. มุตฺตลฺลนฺนหตฺถปาทา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. ตฺล ... ฯ
#เอวมฺปฺริปี ฯ

เอวํ สิกฺขิตพฺพํ กลิงฺครูปชานา วิหริสฺสาม อปฺปมตฺตา อาตปิโน
ปชานสมฺมินฺติ เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๖๗๗] เอวมฺเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ
เชตวนเ อนนถปิณฺฑทิกสฺส อารามे ฯ เตน โข ปน สมเยนาณฺณตโร
นโว ภิกฺขุ อติเวลํ กุลานิ อุปสงฺกมฺติ ฯ ตเมนนํ ภิกฺขุ
เอวมาหํสุ มา आयสฺมา อติเวลํ กุลานิ อุปสงฺกมฺติ ฯ โส
ภิกฺขุหิ วุจฺจมาโน เอวมาห อิเม หิ นาม เถรา ภิกฺขุ กุลานิ
อุปสงฺกมิตพฺพํ มณฺณิสฺสนฺติ กิมจํคํ ปนาหนฺติ ฯ อถ โข สมฺพหุลา
ภิกฺขุ येन ภควา เตนฺอุปสงฺกมํสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสํหํสุ ฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขุ
ภควนฺตํ เอตทโวจํ อีธ ฆนฺเต อนฺณตโร นโว ภิกฺขุ อติเวลํ
กุลานิ อุปสงฺกมฺติ ตเมนนํ ภิกฺขุ เอวมาหํสุ มา आयสฺมา
อติเวลํ กุลานิ อุปสงฺกมฺติ โส ภิกฺขุหิ วุจฺจมาโน เอวมาห
อิเม หิ นาม เถรา ภิกฺขุ กุลานิ อุปสงฺกมิตพฺพํ มณฺณิสฺสนฺติ
กิมจํคํ ปนาหนฺติ ฯ

[๖๗๘] ภูตปฺพพฺพํ ภิกฺขเว อรณฺณายตเน มหา สรสิ ตํ
นาคา อุปนิสฺสาย วิหฺรณฺติ ฯ เต ตํ สรสิ โอคาทฺเตตฺวา โสณฺฑาย
ภิสฺมุพาลํ ๑ อพฺพุคฺคเหตุวา ๒ สุวิกฺขาลิตํ วิกฺขาลเหตุวา ออกทฺทมํ
สงฺขาทิตฺวา ๓ อชฺโฆหรณฺติ เตสฺนฺตํ วนฺณาย เจว โหติ พลาย จ
น จ ตโตนิตานํ มรณํ วา นิคจฺจนฺติ มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํ ฯ
#๑ ม. ภิสฺมุพาลํ ฯ ย. ภิสฺมุลาถํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. อพฺพุเหตุวา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
#๓ ย. สงฺขริตฺวา ฯ

เตสญฺเฒว โข ปน ภิกฺขเว มหานครานํ อนุสิทฺขมานา ตรุณา
ภิกฺขุจฺฉาปา ๑ เต ตํ สรสี โอคฺคาเหตุวา โสณฺฑาย ภิสฺมุพาลํ
อพฺภุคฺคเหตุวา น สุวิทฺขาลิตํ วิทฺขาลเหตุวา สกทฺทมํ อสงฺขาทิตฺวา ๒
อชฺโฆหรนฺติ เตสนฺตํ เนว วณฺณาย โหติ น พลาย
ตโตนิทานํ มรณํ วา นิกจฺจนฺติ มรณมตฺตํ วา ทฺวํ ๑

[๖๙๕] เอวเมว โข ภิกฺขเว อิธ เถรา ภิกฺขุ ปุพฺพณฺ्हสมยํ
นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาทาย ปวิสฺนฺติ
เต ตตฺถ ฌมฺมํ ภาสฺนฺติ เตสํ คิหิ ปสนฺนา ปสนฺนาการิ กโรนฺติ
เต ตํ ลากิ อคฺธิตา อมฺจฺฉิตา อนชฺฉาปนฺนา ๓ อาทินวทสฺสาวิโน
นิสฺสรณฺปญฺญา ปรีกฺขณฺชนฺติ เตสนฺตํ วณฺณาย เจว โหติ พลาย
จ น จ ตโตนิทานํ มรณํ วา นิกจฺจนฺติ มรณมตฺตํ วา ทฺวํ ๑
เตสญฺเฒว โข ปน ภิกฺขเว เถรานํ ภิกฺขุณํ อนุสิทฺขมานา นวา
ภิกฺขุ ปุพฺพณฺ्हสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย คามํ วา นิคมํ
วา ปิณฺฑาทาย ปวิสฺนฺติ เต ตตฺถ ฌมฺมํ ภาสฺนฺติ เตสํ คิหิ
ปสนฺนา ปสนฺนาการิ กโรนฺติ เต ตํ ลากิ คฺธิตา มฺจฺฉิตา
อชฺฉาปนฺนา ๔ อนาทินวทสฺสาวิโน อนิสฺสรณฺปญฺญา ปรีกฺขณฺชนฺติ
เตสนฺตํ เนว วณฺณาย โหติ น พลาย ตโตนิทานํ มรณํ วา
นิกจฺจนฺติ มรณมตฺตํ วา ทฺวํ ๑ ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ
สิทฺถิตฺตพฺพิ อคฺธิตา อมฺจฺฉิตา อนชฺฉาปนฺนา อาทินวทสฺสาวิโน
นิสฺสรณฺปญฺญา ปรีกฺขณฺชิสฺสามาติ เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว
#๑ ม. ย. ภิกฺขุจฺฉาปา ๑ ๒ ย. สงฺขริตฺวา ๑ ๓ ม. อนชฺโฆปนฺนา ๑
#๔ ม. อชฺโฆปนฺนา ๑ เอวมุปริปิ ๑

สํกฺขิตพฺพนฺติ ๑ นวํ ๑

[๖๘๐] สวตฺถึยํ วิหริตี ... เตน โข ปน สมเยน อณฺฺตโร
ภิกฺขุ อตีเวถํ กุเลสุ จาริตฺตํ อปชฺชตี ๑ ตเมนนํ ภิกฺขุ เอวมาหํสุ
มา อายสฺมา อตีเวถํ กุเลสุ จาริตฺตํ อปชฺชตี ๑ โส ๑ ภิกฺขุหิ
วฺจฺจมาโน น รมติ ๑ อถ โข สมฺพหฺลตา ภิกฺขุ เยน ภควา
เตนฺฺปสงฺกมํีสฺสุ อฺปสงฺกมิตฺวา ภควนฺฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺฺตํ
นํสํทํีสฺสุ ๑ เอกมฺนฺฺตํ นํสํนฺนา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺฺตํ เอตทวํจฺจุ
อิช ฆนฺเต อณฺฺตโร ภิกฺขุ อตีเวถํ กุเลสุ จาริตฺตํ อปชฺชตี
ตเมนนํ ภิกฺขุ เอวมาหํสุ มา อายสฺมา อตีเวถํ กุเลสุ จาริตฺตํ
อปชฺชตี โส [๑]- ภิกฺขุหิ วฺจฺจมาโน น รมติตี ๑

[๖๘๑] ภูตปฺพฬํ ภิกฺขเว วิพาโร สนฺฺธิสมลสงฺกติเร จิตฺโต
อโหสิ มฺุทฺมุสิ อากมฺยมาโน ๒ ยตฺถายํ มฺุทฺมุสิ โคจฺราย
ปฏกมํีสฺสตี ตตฺถเว นํ กเหตุวา ขาทิสฺสามํตี ๑ อถ โข [๑]-
ภิกฺขเว มฺุทฺมุสิ โคจฺราย ปฏกามิ ๑ ตเมนนํ วิพาโร กเหตุวา
สทฺสา มํสํ ขาทิตฺวา ๔ อชฺโฆหริ ๑ ตสฺส สว มฺุทฺมุสิ อนฺฺตมฺุปี
ขาทิ อนฺฺตคฺคณฺฺมฺุปี ขาทิ ๑ โส ตโตนํทานํ มรณฺฺมฺุปี นํคจฺจติ
มรณฺฺมตฺตมฺุปี ทฺุภํ ๑

[๖๘๒] เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเชกฺจฺจโ จ ภิกฺขุ ปฺุพฺพณฺฺสมยํ
นํวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย คามํ วา นํคมํ วา ปญฺฑทาย ปวิสตี
อรกฺขิตเนว กาเยน อรกฺขิตาย วาจาย อรกฺขิตเนน จิตฺเตน
#๑ ม. ย. ภิกฺขุ ๑ ๒ ม. ย. มคฺคยมาโน ๑ ๓ ม. ย. โส ๑ ๔ ม. สทฺสา
#สงฺขาทิตฺวา ๑ ย. สทฺสา สงฺขริตฺวา ๑

อนุปฏฺฐิตาย สติยา อํสฺวเตหิ อินฺทฺริเยหิ ตตฺถ ปสฺสตี มาตุคามํ
ทฺนฺนินฺวตฺถํ วา ทฺปฺปารุตฺตํ วา ตสฺส มาตุคามํ ทิสฺวาน ทฺนฺนินฺวตฺถํ
วา ทฺปฺปารุตฺตํ วา ราโค จิตฺตํ อนฺนทฺธฺเสตี โส รากานฺนทฺธฺเสน
จิตฺเตน มรณํ วา นิกจฺจติ มรณมตฺตํ วา ทฺกฺขํ ๑ มรณํ โส
ตํ ภิกฺขเว ๑ อริยสฺส วินฺเย โย สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติ ๑
มรณมตฺตญฺเอย ๒ ภิกฺขเว ทฺกฺขํ ยทฺธิ อณฺฺตฺรํ สงฺกิลิฏฺฐํ
อาปตฺตี อาปชฺชติ ยถารูปาย อาปตฺติยา วุฏฺฐานํ ปณฺณายติ ๑
ตสฺมาตีห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ รกฺขิตฺเตน ๓ กายเณ รกฺขิตาย
วากาย รกฺขิตฺเตน จิตฺเตน อฺปนฺนํจิตฺตํ สติยา อํสฺวเตหิ อินฺทฺริเยหิ
คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย ปวิสิสฺสามาติ เอวณฺฺหิ โว ภิกฺขเว
สิกฺขิตพฺพนฺฺติ ๑ ทสมํ ๑

[๖๘๓] สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ... อสฺสจฺจ โน ตฺมเมห ภิกฺขเว รตฺติยา
ปจฺจสฺสมยํ สิกฺกาลสฺส ๔ วสฺสมานสฺสาตี ๑ เอวํ ภาณฺเต ๑ เอโส โข
ภิกฺขเว ชฺรตีคาโล อุกฺกณฺณเณน นาม โรกฺษาเตน ผุฏฺโฐ ๑ โส
เยน เยน อิจฺจติ เตน เตน กจฺจติ ยตฺถ ยตฺถ อิจฺจติ ตตฺถ
ตตฺถ ติจฺจติ ยตฺถ ยตฺถ อิจฺจติ ตตฺถ ตตฺถ นิสิตฺติ ยตฺถ
ยตฺถ อิจฺจติ ตตฺถ ตตฺถ นิปชฺชติ ๑ สิตฺโกปี นํ วาโต อฺปวายติ ๑

[๖๘๔] สาธุ ขวสฺส ภิกฺขเว ยํ อีเรกฺจฺโจ สกฺยปฺตฺติยปฺปฏิญฺโธ
เอวรูปมฺปี อตฺตภาวปฺปฏิลาภํ ปฺปฏิสฺสเวทียฺ ๕ ๑ ตสฺมาตีห ภิกฺขเว เอวํ
#๑ ม. ย. มรณญฺหตฺถํ ภิกฺขเวตี ทิสฺสตี ๑ ๒ ม. ย. มรณมตฺตญฺเอยตฺนฺนินฺวตฺถํ ทิสฺสตี ๑
#๓ ม. ย. รกฺขิตฺเตน ๑ ๔ ม. ชฺรตีคาโล ๑ ย. สิกฺกาลสฺส ๑ เอวมฺปฺริปี ๑
#๕ ม. ย. ปฺปฏิเวทียฺ ๑

สํกขิตพพํ อปฺปมตฺตา วิหริสฺสามาติ เอวณฺหิ โว ภิกฺขเว
สํกขิตพพนฺติ ฯ เอกาทสํ ฯ

[๖๘๕] สวาคฺคิยํ วิหริติ ... อสฺสุตฺถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว รตฺติยา
ปจฺจสสมยํ สีกาลสฺส วสฺสมานสฺสาติ ฯ เอวํ ภนฺเต ฯ สียา โข
ภิกฺขเว ตสฺมี ชรสีกาลเถ กาจิ ๑ กตฺถณฺนตา กตฺเวทิตา น เตว
อิเชกฺขเจ สกฺขปฺปตฺติยปฺปฏิญฺเณ สียา กาจิ ๑ กตฺถณฺนตา กตฺเวทิตา ฯ
ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สํกขิตพพํ กตฺถณฺนโน ภวิสฺสาม กตฺเวทิน
น ๒ จ โน อเมหฺสฺ อปฺปกมฺปี กตฺม วินตฺติสฺสตีติ ๓ เอวณฺหิ โว
ภิกฺขเว สํกขิตพพนฺติ ฯ ทฺวาทสํ ฯ

ตสฺส อุตฺถานํ

ภูมฺิ นขสิข กุลํ โอกฺขา สตฺติ ฐนฺนคฺคโห
อาณิ กถิํกโร นาโค วิพาโร เทว สีกาลกาติ ฯ
โอปมฺมสํยุตฺตํ อฏฺฐมํ สมตฺตํ ฯ

#๑ ม. ยฺ. ยา กาจิ ฯ ๒ ยฺ. น จ โนติ น ทิสฺสตี ฯ อเมหฺสฺ อปฺปกํปี กตฺ มา

#นตฺติสฺสตีติ อิติ เอตฺตคกมฺปน ทิสฺสตี ฯ ๓ ม. นตฺติสฺสตีติ ฯ

ภิกขุสํยุตํ

[๖๘๖] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริตี
เขตวนเน อนาถปิณฑิกสฺส อารามे ฯ ตตฺร โข อายสฺมา
มหาโมคฺคัลลานโณ ภิกขุ อามนฺเตสี อวฺุโส ภิกขุเวตี ฯ อวฺุโสตี
โฆ เต ภิกขุ อายสฺมโต มหาโมคฺคัลลานสฺส ปจฺจสฺโสสุ ฯ

[๖๘๗] อายสฺมา มหาโมคฺคัลลานโณ เอตทโวจ อิท มยฺหํ
อวฺุโส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกโก อุตฺปาตี
อริโย ตฺถุณีภาโว อริโย ตฺถุณีภาโวตี วุจฺจตี กตโม นฺุ โข
อริโย ตฺถุณีภาโวตี ฯ ตสฺส มยฺหํ อวฺุโส เอตทโหสี อิท
ภิกขุ วิตกฺกวจิารานํ รูปสฺมา อชฺฉตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส
เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวจิารํ สมาริขํ ปิติสฺขํ ทฺติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหริตี อยํ วุจฺจตี อริโย ตฺถุณีภาโวตี ฯ โส ขวาทํ อวฺุโส
วิตกฺกวจิารานํ รูปสฺมา อชฺฉตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ
อวิตกฺกํ อวจิารํ สมาริขํ ปิติสฺขํ ทฺติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ ๑ ฯ
ตสฺส มยฺหํ อวฺุโส อิมินา วิหารเน วิหโรโต วิตกฺกสฺสคฺคา
สญฺญามนสิการา สมฺมาจรนฺุตี ฯ อถ โข มํ อวฺุโส ภควา อิทฺธิยา
อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ โมคฺคัลลาน โมคฺคัลลาน มา พฺุราหฺมณ
อริยํ ตฺถุณีภาวํ ปมาโท อริเย ตฺถุณีภาเว จิตฺตํ สจฺจเปหิ
อริเย ตฺถุณีภาเว จิตฺตํ เอโกทิกาวํ กโรหิ อริเย ตฺถุณีภาเว
#๑ ม. วิหรี ฯ

จิตฺตํ สมหาหาคี ๑ โส ขวาคํ อวฺวโส อปฺเรน สมเยน
วิตกฺกวิจารานํ วุปฺสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ
อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาริขํ ปิติสฺขํ ทุคฺคิชฺฌมานํ อุปฺสมปฺชฺช วิหรามิ ๑
ยํ หิ [๑]- อวฺวโส สมฺมา วทมาโน วเทยฺย สตฺถารา อานุคฺคหิโต
สาวโก มหาภิกฺขุณฺตํ ปตฺโตติ ๑ มมนฺตํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย
สตฺถารา อานุคฺคหิโต สาวโก มหาภิกฺขุณฺตํ ปตฺโตติ ๑ ปจฺมํ ๑

[๑๔๔] สาวตฺถินีทานํ ๑ ตตฺร โข อายสฺมา สาริปฺตฺโต ภิกฺขุ
อามนฺเตสิ อวฺวโส ภิกฺขุเวติ ๑ อวฺวโสติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมโต
สาริปฺตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุ ๑

[๑๔๕] อายสฺมา สาริปฺตฺโต เอตทโวจ อิท มยฺหํ อวฺวโส
รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาติ อตฺถิ
นุ โข ตํ กิณฺจิ โลกสฺมี ยสฺส เม วิปริณามณฺณธากาวา
นุปฺปชฺเชยฺยํ โสกปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาคี ๑ ตสฺส มยฺหํ
อวฺวโส เอตทโหสิ นตฺถิ โข ตํ กิณฺจิ โลกสฺมี ยสฺส เม วิปริณามณฺณธากาวา
นุปฺปชฺเชยฺยํ โสกปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาคี ๑ สตฺถุปีx

[๑๕๐] เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมณฺตํ สาริปฺตฺตํ
เอตทโวจ สตฺถุปี โข เต อวฺวโส สาริปฺตฺต วิปริณามณฺณธากาวา
นุปฺปชฺเชยฺยํ โสกปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาคี ๑ สตฺถุปี
โข เม อวฺวโส วิปริณามณฺณธากาวา นุปฺปชฺเชยฺยํ โสกปริเทว-
ทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา อปิจ เม เอวมสฺส มหสฺสโข วต โภ
#๑ ม. ย. ตํ ๑

สตฺโต อนฺตรหิตฺโต มหิทฺธิโก มหानุภาโว สเจ หิ ภควา จิรํ
ทิมมทฺธานํ คิณฺเญยฺย ตทสฺส พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย
อตุถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानนฺติ ฯ ตถา หิ ปนายสมฺโต
สาริปฺพุตฺตสฺส ทิมฺรตฺตํ อหฺงการมมฺงการมานานุสฺยา สฺสุมฺหตา
ตสฺมา อายสมฺโต สาริปฺพุตฺตสฺส สตฺถุปี วิปริณามลฺลธถาภาวา
นุปรุชฺเชยฺยํ โสกปริเทวาทุภฺโทมนสฺสุปายาสาติ ฯ ทฺติยํ ฯ

[๖๕๑] เอวมฺเม สฺตํ เอกํ สมฺมํ ภควา สวตฺถิยํ วิหฺรติ
เชตวนเณ อนาถปิตฺตํทิกสฺส อารามเณ ฯ เตน โข ปน สมเณ
อายสฺมา จ สาริปฺพุตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคฺคฺลฺลาโน ราชคเ
วิหรนฺติ เวพฺพวนเณ กลนฺทกนิวาเป เอกวิหาเร ฯ อถ โข อายสฺมา
สาริปฺพุตฺโต สายณฺหสมฺมํ ปฏฺฐิสฺสลาณา วุฏฺฐิจิตฺโต เยนายสฺมา
มหาโมคฺคฺคฺลฺลาโน เตนุปรุสํกมิ อฺปรุสํกมิตฺวา อายสฺมตา
มหาโมคฺคฺคฺลฺลาเนน สทฺธิ สฺมโมเท สฺมโมทนฺนํ กถํ สาราณฺนํ
วิตฺติสเรตฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสฺสีทิ ฯ

[๖๕๒] เอกมฺนตฺตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา สาริปฺพุตฺโต อายสฺมฺนตฺตํ
มหาโมคฺคฺคฺลฺลาณํ เอตทวโจ วิปรุสฺนฺนํ โข เต อาวุโส โมคฺคฺลฺลาณ
อินฺทฺริยานิ ปริสุทฺโธ มุขวณฺโณ ปริโยทาโต สนฺเตน นฺนนายสฺมา
มหาโมคฺคฺคฺลฺลาโน อชฺช วิหาเรน วิหาสีติ ฯ โอปาริเกน ขฺวาทํ
อาวุโส อชฺช วิหาเรน วิหาสี อปิจ เม อโหสิ ฐมฺมํ กถาติ ฯ
เกน สทฺธิ ปนายสมฺโต มหาโมคฺคฺคฺลฺลาณสฺส อโหสิ ฐมฺมํ กถาติ ฯ

อภิญญา สจฺฉิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติ ฯ

[๖๕๕] อิทฺมโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สฺกโต อถาปริ
เอตทโวจ สตฺถา

นยิทํ สิตฺถิมารพฺภ นยิทํ อปฺปถามสา ๑

นิพฺพานํ อธิคฺนตฺพพํ สพฺพคฺนตฺปโมจัน ๒

อัยฺจ ททโร ภิกฺขุ อยมุตฺตมโปริโส

ธาเรติ อนฺติมํ เทหํ เชตฺวา มาริ สวาหนนฺติ ๓ ฯ จตฺตถิ ฯ

[๗๐๐] เอวมฺเม สฺสํ เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหฺรตี
เชตฺวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามे ฯ อถ โข อายสฺมา สฺสาโต
เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ฯ

[๗๐๑] อทฺทสา โข ภควา อายสฺมณฺติ สฺสาตํ ทูริโตว อากจฺฉนฺติ
ทิสฺวาน ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อุกฺเขเนวายํ ภิกฺขเว กฺลปฺตฺโต โสภติ
ยณฺจ อภิรัฐโป ทสฺสนิโย ปาสาทิโก ปรมาย วณฺณโปกฺขรตฺาย
สมนฺนาคโต ยสฺส จตฺถาย กฺลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ
ปพฺพชนฺติ ตทนฺตฺตรํ พุรหฺมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ
อภิญญา สจฺฉิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติ ฯ

[๗๐๒] อิทฺมโวจ ภควา ฯเปฯ สตฺถา

โสภติ วตฺายํ ภิกฺขุ อฺชฺชฏฺเตน เจตฺสา

วิปฺปยุตฺโต วิสณฺณตฺโต อนฺุปาทาย นิพฺพุโต

ธาเรติ อนฺติมํ เทหํ เชตฺวา มาริ สวาหนนฺติ ๓ ฯ ปญฺจมี ฯ

#๑ ม. ย. อุปฺเปณ ถามสา ฯ ๒ ม. ย. สพฺพทฺกฺขปฺปโมจัน ฯ ๓ ม. สวาหิณฺนิตฺติ ฯ

[๗๐๓] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถียํ วิหริตี
เชตวนเณ อนาถปิณฑิกสุส อารามे ๑ อถโฆ อายสุมา
ลคฺคณฺณกภทฺทิโย เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ อฺปลสงฺกมิตฺวา ๑

[๗๐๔] อทฺทสา โฆ ภควา อายสุมนฺตํ ลคฺคณฺณกภทฺทิยํ ทฺวโรโต
วาคจฺจนฺตํ ทิสฺวาน ภิกฺขุ อามนฺเตสี ปสฺสธ โน ตฺเมห ภิกฺขเว
เอตํ ภิกฺขุ อวคจฺจนฺตํ ทฺพพณฺณํ ทฺททสิกํ โอโกภฺมิกํ ภิกฺขุ
ปริภฺตฺรูปนฺติ ๑ เอวํ ภนฺเต ๑ เอโส โฆ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มหิทฺธิโก
มหานุภาโว น จ สว สวมาปฺตติ สฺลทฺฐปา ยา เตน ภิกฺขุ
อสวมาปฺนฺนปฺพพา ยสฺส จตฺถาย กฺลปฺตฺตา สวมเทว อคารสุมา
อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนตฺตรํ พฺรหฺมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเว ชมฺเม
สยํ อภิกฺขเว สจฺฉิกิตฺวา อฺปลสมฺปชฺช วิหริตีติ ๑

[๗๐๕] อิทมวโจ ภควา ๑เป ๑ สตฺถา

หํสา กฺลจ ๑ มยฺรา จ หตฺถิโย ปสฺสฺมิกา ๒

สพฺเพ สีหสฺส ภายนฺติ นตฺถิ กายสฺมิ ตฺลยฺตา

เอวมเว มนฺสฺเสสฺส ทฺทโร เจปี ปญฺจวา

โส หิ ตตฺถ มหา โหตี เเนว พาโล สรฺริววาตี ๑ ฉฺฉจฺ ๑

[๗๐๖] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหริตี
มหาวเน กุฏฺฐาคารสาลา ยํ ๑ เตน โฆ ปน สมเณน อายสุมา
วิสวโฆ ปญฺจาลปฺตฺโต อฺปลญฺจานสาลา ยํ ภิกฺขุ ชมฺมียา กถาย
สนฺทสฺเสตี สวาทเปตี สวตฺเตเชตี สวปฺหํเสตี โปริยา วาจา
#๑ ม. ย. โภจฺจา ๑ ๒ ม. ย. ปสฺทา มิกา ๑

วิสุตฺตจาย อนลคพาย อตฺถสฺส วิญญาปนฺนยา ปรียาปนฺนายน
อนิสฺสิตาย ฯ

[๗๐๗] อถ โข ภควา สายณฺหสมมํ ปฏิสฺสฏานา วุฏฺฐิตไ
เยน อุปฺภูจฺจานสาธา เตนฺอุปสงฺกมฺมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน
นีสีทฺธิ ฯ นิสฺซชฺช โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ โโก นฺุ โข ภิกฺขเว
อุปฺภูจฺจานสาลาหํ ภิกฺขุ ฌมฺมียา กถาย สนฺุทฺสฺเสตฺติ สมหาทเปตฺติ
สมฺมุตฺเตเชตฺติ สมฺปหํเสตฺติ โปรียา วาจาย วิสุตฺตจาย อนลคพาย อตฺถสฺส
วิญญาปนฺนยา ปรียาปนฺนายน อนิสฺสิตายาติ ฯ อายสฺมา ภนฺเต วิสาโข
ปญฺจาลปฺตฺโต อุปฺภูจฺจานสาลาหํ ภิกฺขุ ฌมฺมียา กถาย สนฺุทฺสฺเสตฺติ
สมหาทเปตฺติ สมฺมุตฺเตเชตฺติ สมฺปหํเสตฺติ โปรียา วาจาย วิสุตฺตจาย
อนลคพาย อตฺถสฺส วิญญาปนฺนยา ปรียาปนฺนายน อนิสฺสิตายาติ ฯ
อถ โข ภควา อายสฺมมฺนฺตํ วิสาหํ ปญฺจาลปฺตฺตํ อามนฺเตสิ สาธุ
สาธุ วิสาช สาธุ โข ตวํ วิสาช ภิกฺขุ ฌมฺมียา กถายท
สนฺุทฺสฺเสตฺติ ฯเปฯ อตฺถสฺส วิญญาปนฺนยา ปรียาปนฺนายน อนิสฺสิตายาติ ฯ

[๗๐๘] อิทมวโจ ภควา อิทํ วคฺวาน สุกฺโข อถาปรี
เอตทวโจ สคฺคา

นาภาสฺมาน ๑ ชานนฺฺติ มิสฺสํ พาลหิ ปญฺุทํ
ภาสฺมานญจ ชานนฺฺติ เทเสนฺฺตํ อมตํ ปทํ
ภาสเย โชตเย ฌมฺมํ ปคฺคณฺฺห อีสินํ ฐชํ
สุภาสิตฺตชา อีสโย ฌมฺโม หิ อีสินํ ฐโชติ ฯ สคฺคตมํ ฯ

#๑ ม. นาภาสฺมานํ ฯ ยู. โน ภาสฺมานํ ฯ

[๗๐๕] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สวาคฺคิยํ วิหริตี
เขตวนเน อนาถปิณฑิกสฺส อารามे ฯ อถ โข อายสฺมา นนุโท
ภควโต มาตุจฺญาปฺตุโต อาโกภูติปจฺจาโกภูตานิ จีวรานิ ปารุปีตฺวา
อกุชีนิ อณฺชิตฺวา อจฺฉํ ปตฺตํ คเหตุวา เยน ภควา เตนุปลสฺงกมิ
อุปลสฺงกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีหิ ฯ

[๗๐๖] เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ นนุทํ ภควา เอตทโวจ
น โข เต ตํ นนุท ปฏฺฐึรूपํ กุลปฺตตสฺส สทฺธา อการสฺมา อนการิยํ
ปพฺพชิตสฺส ยํ ตฺวํ อาโกภูติปจฺจาโกภูตานิ จีวรานิ ปารุเปยฺยาสี
อกุชีนิ จ อณฺชเยยฺยาสี อจฺฉนฺจ ปตฺตํ ชาเรยฺยาสี เอวํ โข เต
นนุท ปฏฺฐึรूपํ กุลปฺตตสฺส สทฺธา อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชิตสฺส
ยํ ตฺวํ อารณฺณิโก จ อสฺสตี ปิณฑปาติโก จ ปัสฺสุกฺลิโก จ
กามสฺสุ จ อนเปกฺโข วิหเรยฺยาสีตี ฯ

[๗๐๗] อิทมโวจ ฯเปฯ สตฺถา

กทาหํ นนุทํ ปสฺเสยฺยํ อารณฺณิ ๑ ปัสฺสุกฺลิกํ

อณฺณาภฺยฺเชน ๒ ยาเปนฺตํ กามสฺสุ อนเปกฺขินนฺติ ฯ

[๗๐๘] อถ โข อายสฺมา นนุโท อปรเนน สมเยน อารณฺณิโก
จ อาสี ปิณฑปาติโก จ ปัสฺสุกฺลิโก จ กามสฺสุ จ อนเปกฺโข
วิหาสีตี ฯ อญฺจมํ ฯ

[๗๐๙] สวาคฺคิยํ วิหริตี เขตวนเน อนาถปิณฑิกสฺส อารามे ฯ
อถ โข อายสฺมา ติสฺโส ภควโต ปิตฺตจฺญาปฺตุโต เยน ภควา
#๑ ย. อरणฺณิ ฯ ๒ ม. ย. อณฺณาตฺถฺยฺเชน ฯ

เตนุปลงฺกมิ อุปลงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทิ
ทุกฺขี ทุมฺมโน อสฺสูนิ ปวตฺตยมาโน ฯ

[๗๑๔] อถ โข ภควา อายสฺมฺนฺตํ ติสฺสํ เอตทโวจ กิํ นุ
โฆ ตฺวํ ติสฺส เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน ทุกฺขี ทุมฺมโน อสฺสูนิ
ปวตฺตยมาโนติ ฯ ตถา หิ ปน มํ ภนฺเต ภิกฺขุ สมฺนฺตา วาจา
สนฺนิโตทเกน สลฺขมฺภรี อํสฺสูติ ฯ ตถา หิ ปน ตฺวํ ติสฺส วตฺตา
โน จ วจนกฺขโม น โฆ เต ตํ ติสฺส ปฏฺฐิรूपํ กุลปฺตตฺส
สทฺธา อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชิตฺส ยํ ตฺวํ วตฺตา โน จ
วจนกฺขโม เอตํ โฆ เต ติสฺส ปฏฺฐิรूपํ กุลปฺตตฺส สทฺธา
อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชิตฺส ยํ ตฺวํ วตฺตา จ อาสิ ๑
วจนกฺขโม จาติ ฯ

[๗๑๕] อิทมโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุกโต อธาปริ
เอตทโวจ สตฺถา

กิํ นุ กุชฺฌสิ มา กุชฺฌิ อโกโฆ ติสฺส เต วริ

โกธมานมกฺขวินยตฺถํ หิ ติสฺส พุรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ ฯ นวมํ ฯ

[๗๑๖] เอกํ สมยํ ภควา ราชคฺเห วิหฺรติ เวพฺพเน กลนฺทกนิวาเป ฯ
เตน โข ปน สมเยน อญฺตโร ภิกฺขุ เถรนามโก
เอกวิหารี เจว โหติ เอกวิหารสฺส จ วณฺณวาที ฯ โส เอโก
คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ เอโก ปฏฺฐิกมฺติ เอโก รโห นิสีทติ
เอโก จงฺกมํ อธิญฺจาติ ฯ อถ โข สมฺพหฺลลา ภิกฺขุ เยน ภควา
#๑ ม. ย. อสฺส ฯ

เตนุปลสงฺกมํสู อฺปลสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทตฺวา เอกมฺนตํ
นีสํทํสู ฯ เอกมฺนตํ นีสินฺนา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ
อิธ ภนฺเต อณฺตโร ภิกฺขุ เถรนามโก เอกวิหารี เอกวิหารสฺส
จ วณฺณวาทิตํ ฯ

[๗๑๗] อถ โข ภควา อณฺตริ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ เอहि
ตฺวํ ภิกฺขุ มม วจเนน เถริ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ สตุถา ตํ อาวุโส
เถริ ๑ อามนฺเตตฺติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสณฺณิตฺวา
เยนายสฺมา เถโร เตนุปลสงฺกมํ อฺปลสงฺกมิตฺวา आयสฺมณฺตํ เถริ
เอตทวโจ สตุถา ตํ อาวุโส เถริ ๑ อามนฺเตตฺติ ฯ เอวมาวุโสติ
โข आयสฺมา เถโร ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสณฺณิตฺวา येन ภควา
เตนุปลสงฺกมํ อฺปลสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทตฺวา เอกมฺนตํ นีสํทํ ฯ

[๗๑๘] เอกมฺนตํ นีสินฺนํ โข आयสฺมณฺตํ เถริ ภควา เอตทวโจ
สจฺจํ กิร ตฺวํ เถร เอกวิหารี เอกวิหารสฺส จ วณฺณวาทิตํ ฯ
เอวํ ภนฺเต ฯ ยถากถํ ปน ตฺวํ เถร เอกวิหารี เอกวิหารสฺส จ
วณฺณวาทิตํ ฯ อิธํ ภนฺเต เอโก คามํ ปิณฺทาย ปวิสํมิ
เอโก ปฏิกฺกมํมิ เอโก รโห นีสํทํมิ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐามิ
เอวํ ขวาทํ ภนฺเต เอกวิหารี เอกวิหารสฺส จ วณฺณวาทิตํ ฯ

[๗๑๙] อตฺถเอโส เถร เอกวิหารโร น โส ๒ นตฺถิตฺติ วทามิ
อปีจ เต เถร ยถา เอกวิหารโร วิตุถารตฺเรน ปริปฺปณฺโณ โหติ ตํ
สุณฺหาสิ สาธุกํ มนสิทโรหิ ภาสิสฺสํมิตฺติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข ฯเปฯ

#๑ ม. ย. เถร ฯ ๒ ม. ย. เนโส ฯ

[๗๒๐] กถญจ เถร เอกวิหาโร วิตุถารตเรน ปริปฺณฺโณ
โหติ อธิ เถร ยํ อตีตํ ตํ ปหีนํ ยํ อนาคตํ ตํ
ปฏินิสฺสํญฺจํ ปจฺจุปฺปนฺเนสุ จ อตฺตภาวปฏฺฐิตาเกสุ ฉนฺนทราโค
สุปฏฺฐินิโต เอวํ โข เถร เอกวิหาโร วิตุถารตเรน ปริปฺณฺโณ
โหตีติ ฯ

[๗๒๑] อิทมโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรี
เอตทโวจ สตุถา

สพฺพาภิกฺขุ สพฺพวิทฺถุ สฺมุเมธํ
สพฺเพสุ ฐมฺเมสุ อณฺุปลิตตํ
สพฺพํ ชหํ ตณฺุหฺกขเย วิมุตฺตํ
ตมฺหํ นริ เอกวิหารีติ พุรฺุมีติ ฯ ทสมํ ฯ

[๗๒๒] เอวมฺเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ
เชตวนเ อนาถปิณฺฑิกิสฺส อารามे ฯ อถ โข อายสฺมา
มหากปฺปิโน เยน ภควา เตนฺุปฺสจฺกมิ อฺุปฺสจฺกมิตฺวา ฯ

[๗๒๓] อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนตํ มหากปฺปิณํ ทูโรโตว
อากจฺจนตํ ทิสฺวาน ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ปสฺสถ โน ตฺมุเมห ภิกฺขเว
เอตํ ภิกฺขุ อากจฺจนตํ โอตาคํ ตนฺุกํ ตฺงฺคนาสิกนฺติ ฯ เอวํ ภนฺเต ฯ
เอโส โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ มหิทฺธิโก มหानฺุภาโว น จ สทา สฺมาปฺตติ
สุลภฺรฺุปา ยา เตน ภิกฺขุณา อสฺมาปฺนฺนปฺพุพา ยสฺส จตฺถาย
กฺลปฺตุตา สฺมมเทว อการสฺมา อนการิยํ ปฺพุพชนฺติ ตทฺนฺุตฺตรํ

พฺรหฺมจฺริยปริโยสานํ ธิฏฺเฐว ฌมฺเม สยํ อภิญญา สจฺจนิกตฺวา
อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติ ฯ

[๗๒๔] อิทมวโจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปริ
เอตทวโจ สตฺถา

ขตฺติโย เสฏฺโฐ ฌเนตฺตมฺมี เย โคตฺตปฏฺิสาริโน

วิชฺชาจฺรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺโฐ เทวมาณุเส

ทิวา ตปฺติ อาทิจฺโจ รตฺติมาภาติ จนฺทิมมา

สนฺนทฺโธ ขตฺติโย ตปฺติ ฌายี ตปฺติ พฺรหฺมโณ

อถ สพฺพมโหฺรตฺตํ ๑ พุทฺโธ ตปฺติ เตชสาติ ฯ เอกาทสมํ ฯ

[๗๒๕] เอวมฺเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหฺรตี

เชตวนเ อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามे ฯ อถ โข เทว ภิกฺขุ สหายกา

อายุสมฺโต มหาภปฺปินสฺส สทฺธิวิหาริโน ๒ เยน ภควา เตนฺปสงฺกมฺีสุ

อุปสงฺกมิตฺวา ๓ ฯ

[๗๒๖] อทฺทสา โข ภควา เต ภิกฺขุ ทูรโตว อากจฺฉนฺเต

ทิสฺวาน ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ปสฺสถ โน ตฺเมห ภิกฺขเว เอเต เทว

ภิกฺขุ สหายเก อากจฺฉนฺเต มหาภปฺปินสฺส สทฺธิวิหาริโนติ ฯ เอวํ

ภนฺเต ฯ เอเต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ มหิทฺธิกา มหานุภาวา น

จ สา สมาเป็นฺตติ สุลภฺรฺปา ยา เตหิ ภิกฺขุหิ อสมาปฺนฺนปฺพุพา

ยสฺส จตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ

ตทนฺตฺตรํ พฺรหฺมจฺริยปริโยสานํ ธิฏฺเฐว ฌมฺเม สยํ อภิญญา

#๑ ม. ย. สพฺพมโหฺรตฺตี ฯ ๒ ย. สทฺธิวิหาริกา ฯ ๓ ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

สจฺฉิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตํติ ๑

[๗๒๗] อิทมวโจ ภกฺวา อิทํ วคฺวาน สุกฺโต อถาปรํ
เอตทวโจ สคฺถา

สหยา วติเม ภิกฺขุ จิรรคฺคํ สเมนิกา ๑
สเมติ เนสํ สทฺธมฺโม ชมฺเม พุทฺธปฺปเวทิตะ
สุวินิตา กปฺปิเนน ชมฺเม อริยปฺปเวทิตะ
ชาเรนฺติ อนฺติมํ เทหํ เชตฺวา มารํ สวาหนนฺติ ๒ ๑ ทฺวาทสมํ ๑
ภิกฺขุสํยคฺคํ นวมํ สมคฺคํ ๑

คสฺสุทฺธานํ

โกลิตฺโต อุปติสฺโส จ ฃนฺโฏ จาปี ปฺวจฺจติ
นโว สุชาโต ภทฺที จ วิสาขนฺนโท ติสฺโส จ
เถรนาโม จ กปฺปิโน สหาเยน จ ทฺวาทสาติ ๑

นิตานวคฺคสฺส สํยคฺคโก

คสฺส อฺุทฺธานํ

อภิสมยชาตฺสํยคฺคํ ๓ อนมตฺกเคน กสฺสปี
สกฺการราหุลลภฺขโณ- ปมฺมภิกฺขุโน นิตาโน ๔
ทฺติโย เตน ปฺวจฺจตีติ ๑

นิตานวคฺคสํยคฺคํ สมคฺคํ ๑

#๑ ม. ย. สเมติกา ๑ ๒ ม. สวาหิณินฺติ ๑ ๓ ม. ย. นิตานาภิสมยชาตฺ ๑

#๔ ม. ย. สกฺการราหุลลภฺขโณ โอปมฺม ภิกฺขุนา วคฺโค ๑

